

ПЕР УЛОФ ЕКСТРЪОМ ТЯ ТАНЦУВА САМО ЕДНО ЛЯТО

Превод от английски: Борис Паунов, 1986

chitanka.info

I

КЪМ СЕЛО И КЪМ ПТИЦИТЕ

Облаците се носеха като черни крила по небето, приемаха странни форми, изглеждаха като зли духове, потеглили на лов. Луната светеше зад тях и от време на време посребряваше част от някой облак, но самата тя не можеше да се види. Вятърът беснееше из дърветата и нахлуваше в дрехите, измиташе купища изсъхнала шума, а шибачката лицето дъждовна мъгла пареше като огън. Той натисна педалите и се наведе над кормилото, за да събере сила да тласне велосипеда напред по утъпкания път. Понякога вятърът изглеждаше, че иска да го прекатури, а от бурята се носеше шум, сякаш викаха гладните духове на облаците; дивите гъски се връщаха отново от юг.

Ох, спомени, спомени, тези проклети спомени!

Ох, спомени, вие благословени духове на доброто, което си отиде! Ох, спомени, защо ме мъчите така?

Всъщност кога започна това лято? Не започна ли в деня на изпита? Не, няколко дни по-рано. Наистина той не си спомняше вече „важния ден“ освен по това, че сърцето му биеше силно и наоколо му имаше безброй бледни, уплашени лица. Но за вечерта той си спомняше всяка подробност, всяка казана дума, всички мимики и жестове. Те се разхождаха из алеите в парка до канала дълго след полунощ, той и сестрите Нюман, Ерик Торен и Мариана. Духаше източен вятър и навяваше лъх на село, макар че бяха всред града. Изпаренията от пристанището се носеха към морето, а бензиновите пари, натрупани през деня, бяха изчезнали. През голите венци на дърветата се белееха къщите с тъмни прозорци. Жълтите очи на уличните електрически лампи гледаха втрънено и тяхната светлина сякаш потъваше в опалното сияние на небето. Валдемар поглеждаше злорадо Ерик и Мариана, които изглеждаха недоспали.

Те изминаха целия път, скитаха с нехайно разкопчани палта и искаха да изглеждат като че ли не ги е грижа за нищо, дори и за самите тях — неограничените владетели на целия свят през тази нощ. Той вървеше по средата, копнееше да се махне оттам, но му липсваха сили да стори това.

— Попей малко, Вале! — предложи Мариана.

— Не, не сега, трябва да помним, че нашият хубав град има нужда от сън — отговори той.

— Трябва да помислим и за нашия дълг към отечеството, да си отидем в къщи да зубрим.

— Да зубрим, да — въздъхна Хелге Нюман. — Веднъж да мине и това! Ама и тебе ли те е страх? — запита тя Валдемар. — Хей, зубрачо!

— Имай предвид, че ще се разсърдя! Ако ти не изкараш, никой друг няма да може. Мислиш, че е лесна работа да се чете.

— Мислиш ли? Пази боже! Необходимото никога не е празна работа! Веднъж да мине това. Много време ще мине, докато отворя книга. Ще замина на село и две седмици само ще лежа на гръб и ще зяпам. После ще гледам от време на време някоя пощенска марка...

Те се засмяха.

— Кога заминаваш за провинцията?

— Идната седмица.

— Те се струпаха около него и му честитяха високо, един през друг.

— Спокойствие, спокойствие, не бързайте много, мисля, че ще бъде съвсем постно. Днес бях при лекаря и той ме изпраща на село поради скъпоценното ми несигурно здраве. Чичо ми има чифлик горе в Хелмо. Там ще отида. Прочие, нищо не ми е, но сутрин се чувствавам страшно уморен. Лекарят нарече това обща слабост.

— Колко време ще стоиш горе? — запита Ерик, а на Валдемар се стори, че той е много любопитен.

— Баща ми иска да прекарам там цяло лято. Докато започна да следвам в Техниката.

— Бил ли си там досега?

— Да, веднъж преди няколко години. Хората ми изглеждаха смешни и плахи. На всичко отговаряха с „да“ или „не“, ако въобще

отговаряха. Полето е гладко, равно като тепсия, няма никакви краски, всичко е сиво. Но сега може да е по-добре. Тогава беше есен.

— Няма да е тъй весело — каза Ерик и ниският му нежен глас стана ироничен. — За теб сигурно ще бъде полезна тишината — така че ти ще можеш да си починеш.

— И ще може да разбере какво е написано на пощенската марка — каза Мариана.

— Мълчи! — избухна Валдемар.

Хелга каза предпазливо:

— Би ли желал да прекараш лятото с нас в планината?

— Покорно благодаря.

— Да, може да бъде интересно, да се развлечеш малко от многото излежаване при чичо си — засмя се Гунел и го стисна за рамото. Когато той я погледна, тя му намигна.

— Но аз с удоволствие бих желал да бъда на твое място — каза Ерик. — Първо да лежа и събирам слънце на село, после да постъпя в Техниката. А аз започвам тази мизерия през юни.

— Не се грижи за това — засмя се Мариана. — Помисли си колко важен ще бъдеш след няколко години, когато се завърнеш от Карлберг, а аз ще чакам на Централната гара и ще те посрещна с цвете в ръка!

— Мариана не може да бъде вярна толкова време! — намеси се Валдемар.

— Не те ли е срам да говориш такива неща!

— Вашето бъдеще е сигурно — каза Хелга. — Единият отива във войската, а другият постъпва в Техниката. Всичко това става по волята на техни превъзходителства вашите родители.

— Къде ще постъпиш ти?

— Не зная. Миналата година исках да следвам медицина, поминалата бях решила да стана археолог. Сега мисля да си поживея поне една година. Моите родители са разбрани хора — не изискват невъзможни неща. Сама ще си избира кариерата.

— Щастливка си ти.

— Ти въздъхна — каза Хелга. — Би ли желал и ти да избираш свободно? Не желаеш ли да тръгнеш по стъпките на твоя баща? Инженер Стендал — прочут в цял свят, а ти ще бъдеш известен по всички планети.

— Най-малко — отговори Валдемар.

— Но шегата настрана — каза Хелга сухо, — кое ще избереш?

Валдемар погледна мрачно Ерик и Мариана, които обичаха да си шепнат.

— Бих избрал един мек стол с висока поставка за краката — отговори той.

— Но кажи сериозно!

— Няма професия, с която да мога да си представя, че бих се заловил — точно сега не желая абсолютно нищо. Но все пак ще започна да следвам наесен в Техниката, за всеки случай.

— Ох — каза Мариана нежно, — това ще мине. Сега си само малко преуморен от грижи, поради което нямаш желание за нищо.

Валдемар мълчеше. Хелга добави:

— Жалко ще бъде, ако не се решиш да станеш нещо. Ти имаш дарование — ще напреднеш извънредно много във всяко поприще. Не, Вале, работата е там, че пред тебе са открити толкова съблазнителни пътища, че не знаеш по кой от тях да тръгнеш.

— Аха, искаш да ме сравняваш с Буридановото магаре...

— Е, много силно ще бъде да те сравнявам с него...

— Не, добри приятели, моята колебливост се корени по-дълбоко, отколкото в проблема „Избери, но избери онова, което най-много ти подхожда“. Понякога изглежда, като че ли трябва да бъде съвсем друг човек — нещо друго — сякаш това, което е мое, не е мое... Не, не мога да го обясня така, че да го разберете. По-добре нека мълча.

— Подобно нещо чувам за първи път от теб, ти, който си най-буйният в нашата компания — каза Гунел. — Ти друг ли си станал, или си нещо като поетичен здрач, който мами моите чувства?

Валдемар наведе глава и преглътна, а после каза, като театралничеше:

— Когато не знаеш какво да правиш в живота си, лесно ти идва въпросът, защо всъщност живееш. Сигурно ще ми се смеете — инак само Хелга понякога разсъждава така чудовищно, но...

Те помислиха няколко минути върху неговите думи, после Хелга каза, без да се шегува:

— Не мислите ли, че това се случва с всички хора поне веднъж? Но то обикновено минава... Човек живее, за да спи, да яде, да обича и

от време на време да си потанцува. Така си мисля най-често. Спокойно и хубаво е да мислиш така.

— Да, хубаво е да оставиш всичко да върви по своя път — засмя се Валдемар. — С други думи ти ме насочваш към това: да копнея, да се скрия там при чичо си и да не мисля за нищо — нека вятърът отвее всички глупави проблеми, а аз да лежа в тревата на гръб и да гледам белите облаци.

Отведнъж той стана сериозен.

— Когато гониш от себе си един проблем, той се връща и почуква да го разрешиш, но винаги можем да се надяваме, че с време той сам ще се разреши.

— Навярно нямаш никакви проблеми? — запита Ерик, докато държеше ръката си съвсем близо до ръката на Мариана.

— Зная какво липсва — извика тя стремително, сякаш бе открила нещо много важно. — Бил ли си някога влюбен? Бурно, безумно влюбен?

Те почнаха да се смеят. Валдемар стисна зъби.

— Не бъдете невъзпитани — каза Гунел.

— Ако не беше тъй тъмно, щяхме да видим как хубаво се е изчервила малката Гунел!

— Но какво иска да каже Мариана? — запита иронично Валдемар. — Не е достатъчно да си влюбен бурно — трябва да бъде и безумно.

— Великата, великата любов е безумна!

Валдемар се изсмя.

— Горкото романтично момиченце! Не мислиш ли, че може да ти бъде много приятно, без да е безумно и бурно? Велики боже, любовта е причина за много нещастия и заради нея хората със слаб характер изгубват и малкото си разум. Всъщност колко романи са написани върху любовта, омразата и ревността? И колко трагедии стават в действителност! Но не е ли съвсем излишно всичко това? Защо да копнеем по един единствен отделен човек? Не са ли всички млади момичета еднакви за нас? И не са ли всички младежи еднакви за тях?

Той млъкна, като следеше внимателно, дали думите му са намерили благоприятна почва. Но Мариана си играеше с ръката на Ерик и му се усмихваше. Валдемар продължи сдържано.

— Аз ще кажа, че е много по-добре да разглеждаме всичко разумно. Нашите чувства служат само да създават пречки и мъки. Наистина, може да ми се струва, че някое момиче е мило и красиво и, че не е лошо да го харесвам, но трябва ли заради това да си изгубя ума?

— А ако тя се умори и си отиде? — запита хапливо Ерик.

— Не може ли по същия повод и аз да се уморя и да си отида? Но все пак жени много, казал Бьорн на Фритьоф^[1].

— Ти циник ли си, или се преструваш на преситен от живота? — запита Мариана.

— Ти си само една година по-стар от нас, а искаш да играеш ролята на много опитен човек — каза Ерик.

— Възможно е да съм циник, но не играя роля. Само желая да виждам съществуването без илюзии. По такъв начин избягвам измамата на илюзиите.

— Навярно сега разбирате защо ви зададох този въпрос — извика Мариана. — Вале никога не е бил истински влюбен в някое момиче, понеже в противен случай той нямаше да говори подобни неща.

— Или пък е имал някаква неизвестна нам неприятна и трагична история — намекна Ерик, а другите се засмяха.

Но Валдемар не се намръщи.

— Аз ли? Не, да ме пази бог! — извика той. — Все още не съм изгубил чувството си за равновесие.

Няколко минути те вървяха смълчани и слушаха как чакълът скърцаше под краката им. Гунел и Мариана се прозяваха, Ерик гледаше часовника си, докато мълчанието растеше и стана тягостно.

— Хей, добри приятели — извика Валдемар неочаквано, — защо мълчим? И защо говорихме така? Какво значение ще има след сто години, дали аз виждам така, а ти гледаш иначе? Дали ти знаеш какво ще правиш с бъдещето си, а аз просто желая да мине време? Тогавя няма да е останало нищо от нас, а ние дори не знаем дали ще сме живи след една година или след една седмица. Съвсем лесно може да ни удари една тухла по кратуната или може да нахлуят някои от някоя страна или например от Марс и да изтрият всичко старо от лицето на земята. Всъщност какъв смисъл има да се тревожим за бъдещето,

когато не знаем дали има бъдеще? Не е ли по-просто да живеем ден за ден и да се наслаждаваме на цялата радост, която ни се предлага?

Но те бяха много сънливи, за да разискват, и изпратиха Мариана до пътната ѝ врата, преди да се разделят. Тя се изкачи с асансьора и когато я видяха да се плъзга нагоре в неговия кафез с решетка, Валдемар, уморен и отчаян, предложи да запоят, когато светне нейния прозорец:

*„Спи, млади човече, защото скоро идва зима
и скоро ще заспят брезите и пиреят,
розите и зюмбюлите.“*

— По-високо! Тя не чува!

От тъмните фасади започнаха да хлопат по прозорците, а от къщата точно насреща се чу груб глас.

— Що за врява е това? Вървете да спите!

*„Присмехулковци, елате с нашата компания,
и малко валс поиграйте тъй с нас!“*

Отвърна напевно Валдемар и гласът му отекна по цялата улица. Сетне той се засили да удари една плесница на Ерик. Последният отбягна удара и най-после цялата компания изтича, смеейки се, в една напречна улица.

Чифликът Стендал се намираше сред равнината и североизточният вятър измъчваше всеки ден голите дървета. Почвата беше кафява и сива и само на запазената от вятъра страна кълнях дребни, зелени тревици.

Когато той замина, в родния му град беше почнало да се зеленее и момичетата ходеха без чорапи, но тук селяните, когато брануваха, носеха ръкавици и шалове. Братовчедка му Сигрид беше облечена в кожено яке, когато дойде да го посрещне на гарата с кабриолета, а той тръпнеше от студ през цялото време. Въздухът беше кристално чист, а небето ясно както преди, но слънчевите лъчи не затопляха и нощем

всичко замръзваше. По нивята сновяха сеялките, но как можеше да расте нещо на този арктически климат? А горките диви гъски се виждаха от време на време да летят още по на север. Те се движеха толкова бързо, като че ли това им правеше удоволствие.

Първата сутрин го събуди шумът от огъня в огнището. Слънцето надничаше под транспарантите, но часът беше пет и той се обърна и наново заспа. Когато най-сетне слезе в кухнята и поздрави с „добро утро“, Сигрид вдигна вежди и погледна часовника.

— Да, вероятно той има нужда от почивка, нали е бледен. Там няма ли слънце? — Лицето ѝ беше изсушено от вятъра, а лицето на неговия чичо беше като издялано от тъмно дърво.

Той ги наблюдаваше, докато закусваха във всеки случай чичо му и баща му си приличаха много: същите правилни закръглени, продълговати лица и бляскави сини очи. И гласовете им си приличаха, макар че чичо му говореше на ужасен диалект. Но по-нататък! Той погледна своите ръце и техните ръце. Ето ръцете на чичо му, големи, широки и мургави. Пукнатините по кожата им бяха почернели от земята. Ръцете на Сигрид бяха тънки, силни, чисти, с ярко червени кокалчета. Неговите ученически ръце бяха съвсем чужди на околната среда. Той се гордееше, че бяха бели със синкави вени, но в известни моменти се чудеше къде да ги скрие. Те се хранеха в кухнята, а там имаше топла и студена вода и една емайлирана кремава печка. Но грубите дървени столове бяха износени, а мушамата, с която беше покрита масата, беше скъсана по ъглите. Чичо му държеше един вестник и гълташе грамадни количества храна, дъвчеше и четеше. Валдемар не яде много.

— Той трябва да се храни — мърмореше Сигрид, като свиваше устни. — Или не харесва нашата храна?

— Валдемар беше уморен, когато пристигна. Той изпрати само една отворена картичка до семейството си. Но като престоя там една седмица и времето започна да върви непоносимо бавно, той почна да пише както трябва. Писалката летеше по хартията и редовете се изпълваха от неговия ъглест, бърз и същевременно мек почерк. Все пак писмото му беше кратко. Когато го свърши, той имаше все още излишно време. След известно колебание взе друг лист хартия и започна да пише писмо на Хелга, но не съумя да сдържи чувствата си:

„Да, тук съм вече цяла седмица и се чувствавам ужасно!

Навярно знаеш какво е, когато пътуваш с влак от един град до друг и железницата преминава през равнината. Тук чифлиците са ниски, тъжни, и сиви, а хората, които срещаш, са също така страхотно ниски и сиви. Подобно на мен ти навярно си благодарна на своя творец, че не живееш в такова място? Разбираш ли как чувствам това? Първите дни лежах по цял ден в къщи, но сега се разхождам малко, макар че е толкова студено, че замръзвам цял. Навсякъде селяните се занимават със сеитбата и навярно нямат време да мислят за друго нещо.

Чичо е всъщност един преуспял старец, с когото може да се приказва. Но тъкмо сега и той няма време за мен. Но трябва да видиш Сигрид, моята братовчедка. Това е една леличка в критичната възраст на тридесет и четири години, недружелюбна, рязка, невероятно трудолюбива, а освен това тя е религиозна, защото слуша църковната служба по радиото и има цяла етажерка, пълна с набожни романи за жени. Тя погледна тъй отвисоко, когато ѝ показах моето зрелостно свидетелство, но аз мисля, че всичко това беше само преструвка — тя не искаше да признае, че ѝ се нравеше. А тя може да бъде опасно хаплива! «Колко рано е станал той днес!» — каза тя първата сутрин, когато станах преди, девет часа. Но каква полза да ставаш, когато не можеш да накараш времето да върви по-бързо!

Надявам се прочие, че скоро ще обърна гръб на това място, защото няма нищо извън чифлика, което да повдигне настроението ми. До гарата има една миля, а до града две мили. Нямам никаква представа с какво се занимава през свободното си време младежта в този край. Впрочем понякога се запитвам дали въобще тук има младеж. С изключение на онези, които скитат из чифлиците, по шосето се вижда някой старец или някоя баба. До най-близките ни съседи има само няколкостотин метра, но ето цяла седмица, откакто не съм видял чужд човек. Е, да, надявам се, че времето наистина лети, и след няколко седмици ще видиш, че ще се върна при цивилизацията. Една светла точка е обстоятелството, че автобусът за града минава веднъж на ден и че получаваме поща шест пъти

седмично. Ето защо аз те моля: пиши много, и то дълги писма, до твоя приятел, изгнанника!“

Той искаше да изпрати поздрави по нея на Мариана. Но на това щяха да се смеят както тя, така и компанията им, а той не искаше да стане смешен пред тях. Проклето нещо, той беше принуден да стои тук, без да може да пази своите интереси!

Задоволи се да завърши писмото си така: „Много здраве на Гунел!“

След това излезе. Можеше да духа всякакъв вятър, но той не можеше да стои повече вътре. В къщи беше съвсем тихо, толкова тихо, че по стените чукаше сякаш самата тишина, която се чувствуваше като бreme над главите. Наистина нямаше нищо чудно в това, че на село все още съществуваха всичките стари суеверия и други странности. Тук човек положително се изнервяше.

Когато той излезе, Сигрид копаеше в овощната градина. Тя беше се изчервила и сгорещила, а косата ѝ бе полепнала по челото. Беше си запретила ръкавите.

— Мисля, че не ти върви тук — каза тя, когато той се приближи до нея.

— Валдемар не очакваше от нея такова остроумие и не знаеше как да ѝ отговори, за да бъде искрен и все пак учтив.

— Не, съвсем не, но е малко досадно.

— Трябва да се заловиш с нещо.

— Какво например?

— Нали си носиш книги, а и ние имаме книги — ако не друго.

— Ех, не ми се чете. Ще се изморявам и после ще си лягам рано.

Тя посочи към главата му и каза със сухия си, равен и странно ясен глас:

— Ако искаш да излизаш, за да ти гледат хората фуражката, трябва да почакаш няколко дни. Те нямат време за зяпане.

Той преглътна яда си и излезе. Тръгна по браздата до нивата, където работеше чичо му. Валдемар постоя малко на вятъра, като гледаше втренчено конския впряг. На всяка крачка конят клатеше упорито глава, а след сеялката крачеше чичо му с една дълга кука в ръка, с която от време на време повдигаше лемежите. Тръбите и

зъбчатите колела потракваха монотонно, а вятърът носеше към сбърчения нос на Валдемар противни изпарения от запотения кон.

*„Да се залови за нещо?
За какво да се залови?
Дявол да го вземе!“*

Пронизващият хлад и неспокойствието му не го оставяха на едно място. Той се разходи покрай шосето, докато мислите му се носеха далеч, далеч оттатък сивите горички, които обграждаха равнината откъм юг. Сигурно там долу дърветата се бяха раззеленили и приятелите му скитаха безгрижни из парковете и покрай пристанището и се надуваха на това, че бяха вече големи. Но кой ли мислеше за него? Навярно те вече го бяха забравили. А тук сякаш нищо не правеше впечатление на хората. Мариана, Мариана, кой знае кой те целува сега...

Но разхлабената пружина в часовниковия механизъм какъвто представляваше сега Валдемар Стендал, почна да се изопва. Спокойствието, нощната тишина, простата, здрава храна и не на последно място въздухът бяха ключът, който малко по малко се превърташе. У него започна да се явява жажда за работа.

Една вечер той беше седнал до радиото и търсеше джазова музика. Чичо му четеше вестник, а Сигрид гладеше в кухнята. От време на време тя казваше нещо, а чичо му отговаряше, като продължаваше да чете. Както обикновено приказваха за сеитбата, за времето и съседите си, а Валдемар се намести съвсем близо до радиоапарата, за да не му пречи техният разговор. Напук на всичко етерът пропускаше малко и той мислеше да затвори радиото и да си отиде в стаята, когато хвана на една станция на къси вълни най-невъзможната връва. Очарован, той почна да си тананика и да чука по масата.

— Да да да до ди ди до до доо...

— Това е ужасна връва — чу се от кухнята. — Не е ли достатъчен шумът от радиото?

Валдемар погледна изкосо чичо си, който намигна, готов да се изсмее.

— На мен е все едно, дали ще вдигаш шум, но не дразни нея. Впрочем, това не е особено важно.

Ядосан, Валдемар затвори радиото. Щом то замлъкна, Сигрид отвори отново вратата и продължи да говори:

— Ще ни помогнат ли Фредрикови при саденето на картофи?

— Разбира се. Вале, искаш ли да дойдеш утре сутринта да садиш картофи?

— Не мога да върша тази работа — промълви той грубо и се качи в стаята си.

Но когато на следната сутрин той слезе в кухнята, тя седеше на софата и приказваше със Сигрид. Масата беше сложена за четирима души.

— Добро утро — каза той и понеже Сигрид не се погрижи да го представи, той сам си каза името на момичето. Тя стана, поклони се и му подаде твърдата си, топла ръчичка.

— Аз се казвам Керстин — каза тя тихо.

Валдемар седна от другата страна на масата.

Те не разговаряха дълго. Сигрид запитва нещо, момичето ѝ отговаряше с „да“ или „не“, като от време на време ги поглеждаше плахо. Това правеше удоволствие на Валдемар. Естествено беше, че едно момиче на 14–15 години от този край ще се държи така.

Но когато влезе чичо му, сякаш се вдигна някаква мъгла. По лицето на момичето се яви една усмивка като някакво светло цвете и тя отведнъж се разприказва и почна да се смее.

Докато закусваха, Валдемар я гледаше с наслада. Станалата ѝ вече тясна рокля издаваше, че тя има бюст, а понякога тя говореше като възрастна. Очите ѝ бяха трогателно големи и детински, продълговати, а погледът малко сведен. Тя беше на петнадесет години, точно във възрастта на границата между детето и жената, нито едното и нито другото, а същевременно и двете наведнъж. Изведнъж той откри, че слабичкото, стройно момиче с двете износени фиби в косата беше мило. Устата ѝ беше нежна, щедра, големичка, а веднъж, когато погледите им се срещнаха, тя се изчерви. След това тя наведе очи и не отговаряше вече толкова много на шегите на чичо му. Когато се нахраниха, тя побърза да излезе веднага след него. Сякаш бягаше, тя нямаше дори време да си постави червената шапчица.

— Любима братовчедке — каза Валдемар, — можете ли да ми заемете едни работни дрехи? Аз ще ви помогна.

— Много бързо се яви у теб желанието да работиш.

— Разбира се. Нали ти каза, че трябва да се заема с нещо.

— Слушай — да не пуснеш някоя муха на Керстин! Тя е от добро семейство!

— И моето семейство не е загубено — отвърна той. — Впрочем аз възнамерявам като вас да се посветя на картофите!

След пет минути той излезе, облечен в работни дрехи. На краката си бе обул извънредно големи гумени ботуши. На колата бяха натоварени един плуг, чували и няколко ведра, а с гръб към нея се беше навела Керстин. В конюшната чичо му слагаше поводите на конете. Като зърна Валдемар, той извика:

— Щом и ти ще дойдеш с нас, можеш да помогнеш да се качат на колата двата последни чувала.

Момичето се обърна и го погледна иззад колата. Отведнъж той се смути, чувствуваше се тъй несигурен в тези дрехи и му се стори, че тя му се присмива. Тя наруши мълчанието:

— Тези чували трябва да се качат на колата...

Той я погледна и му се стори ужасно, че това слабичко момиче трябва да вдига чували с картофи. Ръцете и вратът ѝ бяха тъй слаби, а синьото ѝ палтенце на петна, което тя бе закопчала с една голяма секретна игла, защото копчетата му бяха изпадали, изглеждаше тъй празно около слабите ѝ мишци. Той се усмихна самоуверено и сграбчи най-близкия чувал, пое дъх и го повдигна. Но чувалът се изплъзваше от ръцете му и той простена от усилие. Керстин само се засмя, тя спокойно застана с хълбока си срещу чувала.

— Нека го хванем сега от двете страни — каза тя. — Поеми го здраво — продължи тя и те го качиха на колата. Той се беше запъхтял, почервенял и изглеждаше разочарован. А тя се смееше, но смехът ѝ беше сърдечен и толкова заразителен, че и той се засмя.

После той ѝ подаде ръка.

— Благодаря за помощта!

Тя стисна неговите меки пръсти бързо, приятелски.

— Защо гледаш така загрижено? — попита той.

Тя веднага стана сериозна.

— Така ли изглеждам? Но аз не можех да не изглеждам така — ти беше толкова претоварен!

— Че от какво пък толкова?

— От чувала, разбира се, който беше по-тежък, отколкото си мислеше. Да вдигнем ли заедно втория чувал?

Насмешката го накара да се изчерви и да млъкне. Но това детенце не трябваше да го унижава толкова, помисли си той. Когато последният чувал бе поставен на колата, той запита:

— На колко си години? На петнадесет ли?

— Не — каза тя, — на четиринадесет и половина.

Но в такъв случай тя беше се развила рано. Колената ѝ бяха закръглени, а и краката ѝ навярно бяха хубави. Само отде се бяха взели тези противни закръпени чорапи и късите ѝ гумени ботуши с цвят на глина.

— А ти? — запита тя.

— На деветнадесет.

— Ах — възкликна тя и направи реверанс. — В такъв случай не трябва да ти говоря на „ти“? — Тя говореше съвсем сериозно и гледаше надолу. По финия ѝ дребен профил личеше смущение.

Когато стигнаха нивата и чичо му впрегна конете в плуга, тя запита с най-невинен израз на лицето:

— Можеш ли да вършиш тази работа?

— Аз съм специалист по садене на картофи.

Чичо му ореше, а те трябваше да слагат грудките през една бразда: Валдемар наблюдаваше какво правят Керстин и Сигрид и правеше същото. Те вървяха наведени с кофи в ръце и поставяха картофите с промеждутък от една крачка в почернялата от влага почва. Кръвта нахлу в главата на Валдемар. Изглеждаше, че Керстин и Сигрид можеха да вървят приведени колкото време искат и нямаше нужда да се изправят, преди да свършат редицата. Техните грудки оставаха там, където бяха сложени, но неговите грудки подскачаха насам-натам и той винаги изоставаше назад. Керстин го поглеждаше иронично. Когато за първи път застанаха едновременно заедно до колата, за да напълнят кофите си с картофи, тя каза:

— Ти си наистина усърден!

Когато се срещнаха втория път, той вече беше решил да разговаря както трябва с нея, като ръководи разговора.

— Никога ли не настъпва лято тук? — запита той.

Тя погледна посинелите му от студ ръце и се засмя.

— Ти трябваше да си сложиш ръкавици. Но сигурно чувствуваш, че днес е много по-топло, отколкото вчера — добави тя по-сериозно. — Скоро ще настъпи лятото!

Да, наистина, днес не беше тъй студено, вятърът беше по-слаб, въздухът беше по-мек, по-наситен с лъх на земя и растения. Миришеше на силно изпаряващ се, противен тор. Вън над равнината въздухът трепереше, сякаш очертанията на всички предмети бяха на вълни, и небето не беше вече синьо, а беше покрито с млечнобяло покривало. На изток брезовата гора от вчера насам беше добила зелен оттенък, а венецът на една млада палмовидна върба блестеше в ярък жълт цвят. Високо над тях пееше една чучулига. Валдемар дотолкова напрегна очите си да я види, че светлината почти го ослепи, но не можа да открие трептящата черна точка.

Момичето го върна отново към действителността.

— Почивката няма да трае много дълго! — засмя се тя и взе кофата си.

Валдемар гледаше след нея, как вървеше наведена покрай браздата и садеше на всяка крачка по един картоф. Тя работеше бързо и без следа от умора, а на него вече му се струваше, че гърбът му ще се пречупи. Наоколо ѝ духаше вятър, грееше слънце, простираше се далечината и цареше пищен, крециящ живот. Чайките правеха около нея елегантни кръгове, спускаха се срещу вятъра и оправяха крилата над опашките си, преди да полетят на лов за насекоми в разораната земя. Тези белокрили аристократи тупкаха спокойно и важно с меките си, плоски крака с плавателни ципи сред стърчиопашки, скорци и врани със зли очи, черни като сажди. Това трая, докато приближиха плугът и конете. Тогава всички политнаха в рояк, като пляскаха с криле и крецияха. Земята трепереше под тежкото тупане на копитата на конете и се пръскаше около палешника. Блестящото желязо светна, когато чичо му на завоя вдигна плуга. Керстин хранеше конете с картофи и ги галеше по лъскавите кафяви шии. Колко беше смела тя! — мислеше си Валдемар.

— Де живееш ти? — запита той при първия удобен случай да си поговорят.

— Там. — Тя показа една червена къща от другата страна на потока.

— Не е далеч оттук — каза той. Сетне те се спогледаха и преди тя да успее да погледне встрани, той откри, че очите ѝ бяха сиви, с малък зелен кръг близо до зениците.

— Погледни как ни гледа твоята братовчедка — каза тя, — Сигрид не харесва, че се спираме и разговаряме.

На следния път, когато се срещнаха, той запитва:

— Как е цялото ти име?

Тя не искаше да го каже, но той настоя и накрая тя каза, че се нарича Керстин Матилда Йозефина Ларсон.

Той се засмя сърдечно, но момичето не последва неговия пример.

— Колко глупави сте понякога мъжете! — извика тя и от очите ѝ започнаха да хвърчат искри. — Смеете се на неща, които не могат да се променят!

— Ако ти можеше да ги промениш, аз щях да се разсърдя — възрази той. — Но каква западно готска градация! Бързо степенуване — Керстин Матилда Йозефина, — а на края идва Ларсон, като нещо много плоско.

— Наистина всички не могат да се наричат Стендал — каза тя тихо. — Някои трябва да се наричат Ларсон и дори Першон.

— Знаеш ли какво е западно готска градация? — запитва той, за да промени разговора.

— Валдемар — каза тя, като присви очи, — извънредно много трябва да внимаваш да не се превърнеш в западно готска градация!

Той постепенно изоставаше както в бърбенето, така и в работата, а тя садеше картофи и в неговите редове.

— Ти ми помагаш.

— Ни най-малко.

— Не отричай! Не вярваш ли, че ще смогна?

— Да, ясно е, че ще смогнеш — каза тя и го погледна подигравателно отстрани.

Отново го обзе желанието да говори за нещо друго. Той запитва:

— Какво да направи, човек в този забутан край, ако иска да се забавлява някоя вечер?

— Да се забавлява ли? — тя го погледна с недоумение.

— Да! Да срещнеш хора, да танцуваш, да пееш, да говориш, въобще всичко.

— Тук не танцуваме... Да... долу при езерото лете, понякога.

— Лете! Какво правите през останалата част на годината? Зимен сън ли спите?

— Ох — извика тя ядосана. — Тук има много неща, вярвай ми, има един черковен младежки кръжок, а също младежкото и спортното дружество имат събрания почти всяка събота. Освен това долу до гарата има и кино.

— В което дават филми от миналата година, нали?

— За нас те са нови. Но аз никога не съм ходила там — добави тя тихо.

— И тъй, тук има спортно дружество, това е хубаво. А каква дейност развива младежкото дружество? Не е ли франкмасонско?

— Не, но все пак проверяват кои са дошли. Имат любителски театър с песни и музика. Освен това играят народни хора.

— Често ли ходиш там?

— О, не. Аз още не съм станала член на дружеството.

— Какво правиш тогава? При майка си ли стоиш у дома?

Тя го погледна ядосано.

— В събота вечер човек е тъй уморен, че най-често иска да си отспи.

— А, тъй, ах, да... Да, все едно е дали спиш, или играеш народни хора. Наистина чувствава се, че съм попаднал на село.

— Лете също може да се танцува в стария магазин, долу до пристанището.

— Лете да, но дотогава има време. Докато настане лятото, можеш да умреш от скука.

— Мислиш ли, че тук е скучно? — запита тя със симпатия.

— Не мислиш ли и ти така? Харесва ли ти тук?

— Ясно — отговори тя, като втренчи очи в изцапаните си от пръст ръце.

— Керстин — каза той и взе кофата си, за да започне пак да сади, — все пак аз трябва да се срещна с хора. В противен случай ще пощурея. Кога ще има събрание в някое от тези дружества?

— Младежкото дружество има среща тази вечер в голямото училище.

— Е, значи винаги може да се отиде там и да се види кое как е, нали? Ще дойдеш ли и ти?

— Не зная. Още не ми позволяват.

— Не ти ли позволяват? Кой? — изсмя се той.

— Ех — извика тя недоволно, — не е приятно да се говори с тебе, щом си толкова важен...

На Валдемар му се искаше най-много да отиде и да си легне. Боляха го главата и гърбът. Но гордостта му забраняваше да издава слабостта си. Най-после, като насадиха последния ред, те се върнаха в къщи и след вечеря неприятното чувство изчезна и той пак стана дружелюбен.

— Ето една малка певица — каза чичо му и сложи ръката си на рамото на Керстин. — Покажете един на друг какво можете.

Валдемар донесе веднага китарата и почна да я настройва, а Сигрид гледаше намръщено.

— Аз не знам нищо — каза момичето смутено и се задърпа.

— Не знаеш ли? — засмя се чичо му. — А пееш соло в черковния хор!

— Запей де — подкани я Валдемар и започна да дрънка една след друга няколко мелодии. Но тя се изчервяваше все повече и повече и накрая призна:

— Не знам такива песни.

Но тя можа да изпее „Само един ден, един миг насаме“. Докато аккомпанираше на китарата, той слушаше гласа ѝ.

— Аха, разбира се, нешколуван, но инак не е тъй лош.

Тя имаше усет за музика и той сега разбра защо чичо му се възхищаваше безрезервно от нея.

Валдемар изпя няколко песни и почувствува превъзходството си. Но той се зарадва много, когато видя, как тя слушаше. Нейното лице беше спокойно и нежно, а ръцете си беше кръстосала на скута. Всъщност тя беше облечена в дрипи, горката, но човек забравяше това пред онова, което излъчваше нейната личност, това, което преливаше, светваше и караше да се забравят жалките, дребни грижи.

*„Да, блестящият и дълъг лъч
От мястото, дето е вечерницата над Силиян,*

*Ще можеш да влезеш в рая
Тази вечер на брачна разходка?
По тесния и треперещ под.“*

Когато прозвуча последният звук от китарата, тя беше като в транс. Той я погледна възхитен. Но и тя го предизвика да я закачи.

*„Рицари около кръглата маса,
Да вдигнем ний чаши,
Защото хубаво е нашето вино!
А когато аз умра, нека ме погребат
В една маза, където има хубаво вино.
В една маза, да, да, да, в една маза, не, не, не,
В една маза, където има вино.“*

Тя изглеждаше унесена, а Сигрид сумтеше високо. Но чичо му се усмихваше. А когато момичето си отиде, той каза:

— Никога не съм виждал някой да се вслушва като нея — тя те поглъщаше с поглед!

---

[1] Става дума за „Сагата на Фритъоф“ от шведския класик Есаиас Тегнер (1782–1846). ↑

II

ДОБРЕ ДОШЪЛ Е ВСЕКИ

Сигрид беше казала:

— Не, братовчеде, лесно ти е да кажеш това, ти, който си само на 19 години! Но има едно нещо, което си играе с човека независимо от неговите планове.

— Всички сме марионетки. Трябва да танцуваме, както съдбата дърпа конците... — Но последното не го беше казала тя, той го беше чул някъде на друго място...

А вятърът донесе песента:

*„Добре дошъл е всеки под покрива на младежта,
който ни подава дружески ръка.
Тя ще служи на цел една
нашето дело ще обича тя —
делото на свободата и любовта.“*

Той натисна по-силно педалите, наведе се още повече над кормилото, сякаш да настигне нещо, което бягаше. А вятърът стана по-студен и луната все по-мрачна.

Беше облачно и той взе мушамата си, когато отиде на събранието на дружеството. Забавата щеше да започне в осем часа, но дори в осем и половина не повече от една дузина младежи се бяха събрали на покритата с чакъл площадка, а училищната зала беше тъмна.

Те дойдоха поотделно или на двойки и малки групи, оставиха велосипедите си, хвърлиха поглед към фуражката му, след което се оттеглиха.

Но шумът се увеличаваше, разговорът се смесваше със смях и викове. „Ще дойде ли Керстин?“ — питаше се той. Самото момиче наистина не струваше толкова много, но все пак те се бяха запознали и чрез нея може би той щеше да си намери приятели между другите младежи. Дали имаше някого тук, с когото си струваше да се сприятели! А какви развлечения можеше да има между тесните стени на училищната сграда? Може би щеше да бъде все едно, дали ще се върне в къщи сега, или по-късно?

Изведнъж някой извика.

— Защо стоим тук?

— Училището е затворено.

— Защо някой не отиде да вземе ключа от чистачката?

— Обикновено тя идва да отвори. Сега някой трябва да отиде там с велосипеда си...

Един младеж праметна крак над велосипеда си и потегли така енергично, че се разхвърча чакъл.

След десет минути той се върна и извика кресливо:

— Тук ли е Бенгт?

— Председателят! — викаха те на всички страни. „Тук“, отговори някой от една група, застанал съвсем близо до оградата, до която стоеше и Валдемар.

— Дявол да го вземе! — съобщи възбуденият младеж. — У нея няма ключ, пасторът го е взел.

— Какво? — завикаха отвсякъде и всички искаха да дойдат и да чуят, всички крещяха един през друг, мълвата се носеше със скоростта на светкавица.

— Млъкнете всички! Успокойте се! — чу се един силен, заповеднически глас. — Ще отида да донеса ключа.

— Ще дойдем с теб! — извикаха мнозина. — Всички ще дойдем.

— Не! — заповяда председателят. — Вие ще стоите тук!

Валдемар се заинтригува много и искаше да види как ще приключи този инцидент. Чифликът приличаше на някаква тенджерка, която вреше и заплашваше всеки миг да кипне. Възбудата се носеше на вълни напред и назад, огънчетата от цигарите се въртяха като светулки, когато момчетата подчертаваха думите си с широки жестове.

— Тю — чу се един уплашен глас на малко момиче, — мисля да се върна у дома...

— Проклет пастор! Трябва да го удавим! — изсъска някой. Неколцина се съгласиха, а други предупредиха:

— Мислете какво говорите! Някой ще го отнесе там!

Изведнъж на светлия фон на вратата се очерта строен силует на мъж.

— Другари — извика той пронизително, — трябва ли да търпим това? Всяка година те се опитват да ни играят номера по всякакъв начин. Обикновено се държим спокойно, но сега това е вече прекалено много, чашата преля! Да ги оставим ли да правят каквото си искат с нас?

— Не! Не!

— Вярвате ли, че Бенгт може да направи нещо там? Той ще помоли да му се даде ключът, а когато пасторът откаже, Бенгт ще каже „Да, отче“ и ще си отиде както винаги.

— Слезте от стълбата, не стойте там и не дрънкайте глупости! — извика някой. Мнозина се засмяха, но ораторът продължи:

— Трябва да му покажем, че няма да допуснем да си играе с нас. Да отидем в дома на пастора! Елате!

— Да! Да! Да! — завикаха вкупом. Те се смееха, подсвиркваха и ругаеха, а първите изтичаха вече по пътя.

Но се чуха протести и отведнъж подстрекателят слезе по стълбата. Младежът, който зае мястото му, извика:

— Върнете се! Трябва да разгледаме този въпрос спокойно!

— Разгледайте го спокойно, да — както обикновено — така, че всеки да може да върши каквото си иска с нас!

Но те почнаха да се двоумят, възбудените високи гласове утихнаха, а Валдемар чу как мнозина се питаха един друг:

— Как да постъпим?

Една жена се изкачи на стълбата и извика:

— Нека попеем! Да изпеем нещо, докато чакаме Бенгт.

*„Добре дошъл е всеки под покрива на младежта,
който ни подава дружески ръка...“*

Нейният силен и топъл глас се издигна към черното небе, излетя над тълпата и срещна упоритите ѝ възгласи, за миг потъна в тях, но

после пак се издигна над глухото мърморене. Скоро други ѝ дойдоха на помощ, а Валдемар слушаше отначало този хор от резки гласове с критична ирония, докато започна да пее и той.

След това долу, при дворната врата, настана суматоха. Дойде председателят.

— Какво каза той? Даде ли ти ключа? — Въпросите се сипеха, но нито един от тях не получи отговор преди високото момче да стигне стълбата. Пеенето замря, неочаквано се чу как един самотен мутиращ глас се издигна в един ъгъл. Когато усети, че е соло, той от ужас се превърна в бас, а сетне изчезна безследно.

— Отвори и ни пусни да влезем!

— Пасторът не даде ключа, той...

Никой не чу следващите думи, всичките почнаха да крещят един през друг, все повече от тях настояваха да се направи демонстрация, а и в пискливите гласове на момичетата се чувствуваше яд.

— Стойте! — прокънтя заповедническият глас от стълбата. — Разгледайте всичко спокойно и ме изслушайте. Не ни разваляйте работата. Стойте тук!

Когато постепенно се успокоиха донякъде, той продължи:

— Има оплакване от учителите и техните семейства — не могли да спят в събота вечер. Но аз предлагам следното: да прекратим заседанието и вместо това да се съберем в сряда или четвъртък.

— Не, не! — извикаха те ядосани, и малко остана вулканът да избухне отново. — Това е само усукване!

— Ти направи това предложение, Бенгт, още миналия път — чу се един рязък глас. — Забрави ли, че сам ти одобри нашето решение да не отлагаме срещите от съботните дни? Пасторът няма право да не ни пуска в училището, щом имаме разрешение от учителския съвет да се ползуваме от него. От негова страна е просто глупаво, че се опитва да ни диктува кога да си правим събранията. Ще имаме събрание още тази вечер, та дори и ако се наложи да се състои в овощната градина на пастора.

— Разбира се, пасторът действа на своя глава. Но мислите ли, че мога да се бия с него? Във всеки случай той е свещеникът. Очаквах че ще бъдете умерени, но вместо това вие се държите като деца. Няма да спечелим нищо, ако се палим — точно сега се решават много големи въпроси, та няма смисъл да рискуваме.

После се чу един друг глас, спокоен и толкова ясен, че всички разбраха лесно думите му.

— Започва да вали, трябва да застанем на завет. Искате ли събранието да се състои в нашия плевник?

— Да! — извикаха те.

— Тогава елате с мен — всички знаят пътя за Ескил Йохансон!

Напрежението отслабна, те почнаха да си приказват пак, докато взеха велосипедите си и се насочиха заедно с тълпата. Тръгнаха по височината, където беше училищната сграда, и после нагоре по един друг хълм до един чифлик с тъмна и заспала къща. Но скоро външните лампи светнаха и вратите на плевника се разтвориха. Най-малките момчета започнаха да носят талпи и магарета за скамейки в празните плевници. Валдемар влезе повлечен от течението, уморен, но любопитен. Някой донесе една маса и два стола за председателя и секретаря и заседанието започна. Едно момиче раздаде изтъркани сиви песнопойки, някой извика едно число, те станаха и запяха:

*Добре дошъл е всеки,
който честно се присъедини към нас
Вървим под нашето знаме към страната на
бъдещето
и не ни е страх от опасности из пътя.*

Председателят удари с чука по масата.

— Досадни обстоятелства станаха причина това събрание да не се състои така, както възнамерявахме, но ние сме много благодарни на Ескил Йохансон, че ни подслони тази вечер. С тези думи аз сърдечно поздравявам всички с добре дошли и обявявам заседанието за открито.

По-нататък последва удар с чук, проверка на членовете на ръководството, прочитане на протокола, кратки въпроси и кратки отговори; чести удари с чука по масата.

„Боже мой — помисли си Валдемар, — това вършат събота вечер и карат стотици младежи да участвуват. Какво доказателство за нищета!“ Той не се стараеше да слуша какво говорят, а вместо това проучваше обстановката. Светеше една единствена прашна крушка, а встрани и нагоре сградата на обора се губеше в мрака. Миришеше на

прах, мухъл и на животни, а дъждът ръмеше монотонно по покрива. Навън капките падаха като искрици на светлината на лампата. По околните скамейки шепнеха и се кискаха, а отвън долиташе постоянен шум, смях и викове. От време на време председателят трябваше да настоява да се пази тишина. Всички, които стояха тук, бяха млади хора. Едва ли някой беше над тридесет години, а изглеждаше, че повечето са на възраст, когато се променя гласът. Председателят изглеждаше най-много на 25 години, а седналият до него секретар беше съвсем млад.

Но между всички тези непознати, еднообразни лица той изведнъж откри едно познато лице: на няколко метра от него седеше Керстин, неговата другарка по садене на картофи. Той се усмихна и кимна, тя кимна бързо в отговор и сетне погледна настрана.

Той се сепна от размишленията си, понеже наоколо бе станало съвсем тихо. Един висок, рус младеж бе станал и говореше. Валдемар не бе очаквал, че ще се намери някой тук с приятен глас и накрая и той се вслуша в думите му:

— ... и не на последно място това, което се случи тази вечер, показва колко е необходима нашата постройка. Сега и трите страни са съгласни да си сътрудничат, остава само да се уредят подробностите. След решението на общинската управа от миналата седмица нашият мил пастор и неговите оръженосци станаха още по-озлобени в своите нападки, но ако съдим човешки, те нямат вече никакви възможности да ни слагат крак.

Чу се заплашително мърморене.

— Строителният комитет има съвещание при Йоханес Улсон в Твет за последно уточняване на формите на сътрудничество, преди да започне работата.

— Ура! — извикаха всички, но това не смути оратора.

— Главното условие за успех на нашата творба е спойката да е стопроцентова. Всеки член трябва да направи всичко възможно, никой не трябва да изклинчва от задачата си и да я прехвърля на друг. Предоставихме време за събиране на дървен материал, задължихме се да извършим полска работа с автомобили и коне, като всеки мъж трябва да отработи поне един работен ден на постройката. Сега ще запитам всекиго от името на строителното дружество: държиш ли на обещанието си?

— Да! Да! Да! — изви се буря от викове, които можеха да пръснат стените и да вдигнат покрива. Младежите и девойките ръкомахаха и крещяха, за да изразят възхищението си.

Изведнъж на Валдемар се стори, че една врата се отвори. Той видя ивица от непознат свят. Горещина и сила лъгнаха срещу него, възбудиха любопитството му, привличаха и теглеха с цялата съблазнителна мощ на неизвестното.

— Радвам се, че всички са тъй готови! Значи в понеделник ще има съвещание в Твет. Членовете на строителния комитет трябва да отидат там, а освен това са добре дошли всички останали, които се интересуват... Благодаря ви за вниманието!

През паузата, преди да започне програмата, той подири Керстин.

— Щом срещнеш някой познат, веднага се почувствуващ малко повече у дома си — каза той, а тя се засмя.

В същия миг той забеляза, че до нея седеше едно момиче и се поклони.

Какво лице! — мина му през ума.

— Това е моята сестра — каза Керстин.

— Мога ли да седна при вас?

— С удоволствие — каза студено по-голямото момиче.

Наоколо приказваха за строежа. Валдемар засегна същата тема, но разговорът не потръгна.

През време на програмата една трета от пода на плевнята представляваше сцена, а няколко одеяла на едно въже служеха за завеса. Предлаганата музика беше стара, но все пак много хубава. Особено старателно беше момчето с акордеона. Напротив, момичето, което пееше, не можеше да спазва мелодията и това мъчеше Валдемар. Двете млади момчета „играеха“ един скеч, но не го бяха научили добре, а освен това те стояха като дървени кукли през цялото време. Едно свито младо момиче прочете едно стихотворение — толкова тихо, че никой не го чу.

Валдемар гледаше сестрата на Керстин. — Какво лице!

Какви красиви черти на лицето! Тя беше бледна и малко слаба в лицето, но устата ѝ беше пълничка и нежна, и смекчаваше строгото ѝ изражение. Косата и беше сресана назад и навита на тила. Имаше нещо старомодно в простата ѝ тъмносиня дреха. Тя приличаше на мадона, нарисувана от Артелиус за някой коледен вестник.

Внезапно между одеялата се показва един мъж с пушка на рамо и зелена шапка с перо.

— Следва една пиеса от Ялмар Бергман „Г-н Слееман иде“ — каза той.

Валдемар се изненада. Какво значеше това?

— Тази пиеса е наречена марионетна игра — Всички сме марионетки, понеже колкото и хубаво да мечтаем за бъдещето, нашите надежди не се изпълняват. Когато съдбата подръпне конците, куклите трябва да танцуват.

От мрака на плевника се чу подигравателен смях.

— Улучи ли нещо? — извика един шегаджия.

Скоро Валдемар бе съвсем омагьосан, играта на петимата любители го накара да забрави както пода на плевника, така и одеялата на въжето и единствената лампа: Ах, това беше знаменито! Каква техника и каква способност за предаване на образи! А зад мнимото интуитивно умение имаше сърце, чувство и вживяване. Но от плевника долиташе постоянен шепот, макар че след като най-лошите нарушители на спокойствието се измъкнаха, ставаше по-тихо. Отведнъж нещо изтрещя, цяла редица дъски паднаха, паднаха и насядалите по тях, а момичетата крещяха до задъхване, като размахваха краката си, обути в дълги копринени чорапи. Не можеха ли да мълчат! Варвари! За миг играта се запъна, а Анамария трябваше да прикрие с ръка една гримаса. Но тя се окопоти бързо и продължи както трябва. А и онези, които останаха, изглеждаха също така опиянени като Валдемар.

— Това е едно от най-хубавите неща, които съм виждал в театър — каза той на момичетата. Керстин мълчеше, но сестра ѝ обърна към него бялото си строго, овално лице.

— Не обичам много театъра — каза тя.

Момичетата станаха.

— Кажи, кой играе ролята на ловеца?

Те се обърнаха.

— А, онзи ли? Той се казва Клас Виберг... Ела, Керстин!

Валдемар поклати глава, но сетне се засмя. Тя беше действително интересна, по-старата сестра, умът ѝ беше вече гъвкав. С Керстин лесно можеше да се започне разговор — чрез нея той щеше да се сприятели и със сестра ѝ. Едната беше напето дете, а другата вече

дама. Това личеше още по вървежа им. Може би няколкото седмици заточение щяха да станат твърде поносими.

Щяха да играят народни танци, но едно момиче помоли мило:

— Не можем ли вместо тях да потанцуваме малко? Имаме музика и сега не сме на училище.

— Да, нека потанцуваме! — помолиха мнозина и очите им светнаха, но други се намръщиха. А председателят каза:

— Веднъж завинаги взехме решение относно танците и няма да нарушаваме нашите принципи. Точка! Край!

Валдемар се възхити от неговата непоколебимост, но той всъщност се разочарова, когато момичетата се хванаха за ръце, почнаха да тропат по пода на плевника и да пеят:

„Излязох една вечер в зелена горичка...“

Но все пак в музиката от цигулка, акордеон и цитра имаше нещо старомодно и изящно, а понякога песента беше почти приятна. А веднъж при „дами канят“ Керстин дойде и му подаде ръка.

*„Листа от трепетлика и липа и пълна гора с орехи,
листа от трепетлика и липа и пълна гора с орехи,
танцувай бързо, малки приятелю —
студено ми е на краката.“*

Тя се въртеше с ръце на хълбоците, а сетне той повтаряше същото. Това беше детинско, но той се смееше и участвуваше в играта, защото му правеше впечатление, че всички играеха театър един за друг и изглежда, че се забавляваха. Керстин се смееше и очите ѝ блестяха, а той установи, че дрипавото дете се е превърнало в истински красиво момиче.

— Нова премяна! — каза той.

Първо тя се замисли, сетне лицето и се проясни и тя погледна надолу по черната си дреха.

— Съвсем не — отговори тя, — само че венчалната рокля е твърде дълга...

— Имаш хубава сестра — каза той.

— Да, Фани е хубаво момиче.

— Но тя има нещо против мен, тя ми отговаря тъй рязко.

— Ах — изсмя се Керстин, — тя не влага нищо лошо в това. — Сетне тя се дръпна от него и весело се завъртя.

Но на другата страна на плевника бяха застанали един до друг Фани и председателят, той — висок, широкоплещ и рус, а тя — дребна. Валдемар влезе в кръга, за да може да я покани, но не сполучи.

— Ела, отиваме си — каза тя на Керстин.

— О не, съвсем рано е още — оплака се Керстин. Но тя не можа да ги омилостиви. Трябваше да си тръгне с тях и дълго време се обръщаше да гледа.

Валдемар излезе да види как тръгнаха с велосипедите си под ръмещия ситен дъжд. После се върна през чифлика, където шепнеха и се кискаха, смееха се и ругаеха, а зад някоя полуотворена врата проблясваше бутилка, която се накланяше нагоре-надолу над някое жадно гърло.

Момичетата се суетяха наоколо в лъскавите си мушамы от найлон, а когато минаваха покрай някой познат младеж казваха тихо:

— Ела, ще слезем малко по пътя.

После се обръщаха и поглеждаха дали познатият бе тръгнал след тях. Но на сянка до оградата стояха срамежливите, все още непълнолетни момчета, които се самоокуражаваха с някои и други приказки, като:

— Ела да се завъртим с някоя мадама! — Но никой не се осмеляваше да излезе на светло, а когато две момчета им подвикнаха, никой не им отговори. Едва след половин минута дълбока тишина те се изсмяха силно и смутено.

Когато Валдемар се върна в плевника, той видя, че Клас Вибер стои самотен до стената и гледа мрачно танцуващите. Той излезе напред и му протегна ръка:

— Мога ли да те поздравя?

— Благодаря — отговори той сухо. — Беше ли хубава пиесата?

— Да! Играта караше да забравиш колко е първобитно всичко тук. Жалко, че не ви пуснаха да влезете.

— Ах, това няма голямо значение и в училището няма сцена, а осветлението е почти еднакво слабо! Играеш ли на сцена?

— Малко.

В тъжните черни очи на Вибер светна весела искра.

— Мога ли да те обезпокоя някога в бъдеще, когато постройката бъде готова и ние ще можем да играем истински театър?

Две момичета се обърнаха едновременно към Валдемар и се засмяха. Той подаде ръка на едното и каза:

— Теб избирам, хубава дево, а за теб избирам този тук. — Клас погледна очаквателно, но другото момиче въздъхна.

— Е, добре — съгласи се то накрая.

— Не, благодаря! — каза той рязко и ѝ обърна гръб.

Те се въртяха все по-силно по пода, дъските трепереха, а въздухът беше преситен с прах. Умората започна да предявява правата си, много лица блестяха и все повече и повече момчета си сваляха и закачаха палтата. Когато мина полунощ не бяха останали много хора. Мнозина от онези, които щяха да останат на допълнително заседание, си бяха отишли двама по двама с велосипедите си. Сега някои момчета се суетяха наоколо и питаха:

— Мога ли да те придружа до къщи?

А момичетата без кавалери стояха и се питаха дали дадено лице ще дойде да помоли за тяхното благоволение. Целият копнеж на пролетта и младостта бе изписан по лицата им. Накрая вдигащите врява момчета и мълчаливите, разочаровани момичета трябваше да се примирят и да се завърнат сами по домовете си.

Когато в неделя следобед Валдемар слезе към долината, светът беше като нов. Дъждът беше измил неприятното и студеното от въздуха и времето беше меко и топло. Дърветата, които довчера бяха още голи, се бяха покрили с фино зелено покривало, а слънцето блестеше по мокрите клони. Той вървеше безгрижно с фуражка в ръка и разкопчано палто. Отведнъж му дойде на ум, че не трябваше да пише онова глупаво писмо на Хелга.

Когато пред него се откри гледката над долината, той пое дълбоко дъх. Ох! Елхите червенееха срещу слънцето, а пъпките им бяха почнали да приличат на зелени капчици. През нощта потокът се беше увеличил и се пенеше със сива пяна, а на завоите бе пожълтял от глината. Глухарчетата оглеждаха жълтите си главички в застоялата

вода, чиято повърхност беше спокойна. Цялата долина беше покрита с анемонии. Тя представляваше гъст килим от зеленина, върху който блестяха милиарди бели шестолъчни звезди. Шумеше и кипеше, а слънчевият зной се разливаше като пара над земята.

От другата страна на потока седеше едно момиче с ръце в скута си, гледаше във водата и беше тъй прехласнато в мечти, че не можа да го види, преди той да ѝ подсвирне.

— Здравей Керстин! Ще прескоча при теб!

— Недей, широко е — заупорства тя, като бе устремила очи в него и премигаше от слънчевия блясък. Все пак той прескочи, а тя явно се изчерви и смути.

— Как може едно такова малко момиче да стои самотно тук и да мечтае?

— Не мечтаю, а мисля.

— Можеш ли да мислиш?

— Да, а ти можеш ли да мислиш?

— Отговорът ще бъде необективен. Но кажи ми, защо си отиде тъй рано снощи?

— Уморена бях. В пет и половина трябваше да стана да издоя кравите. Събудих ли те?

Той поклати глава.

— А ти не дойде и на черква — каза тя. — Все пак пасторът има право, че животът и държането на членовете на дружеството в съботните дни са непристойни.

— Ти ли си изключението, което тук потвърждава правилото? Може би защото си ходила на черква?

— Не всички имат моя нежен характер — забеляза тя сериозно.

Той се изкашля и седна до нея на сухата височинка, като потърси друга тема за разговор.

— Влюбени ли са твоята сестра и онзи инат човек Бенгт?

Тя отметна глава назад и се засмя.

— Не забеляза ли пръстените?

— Сгодени ли са?

— Значи ти остана на сухо, нали?

— Никак не съм останал на сухо — увери я той.

Изведнъж те замълчаха. Валдемер погледна лицето на момичето, което се изчервяваше все повече и повече. Тя дърпаше носната си

кърпа с пръсти.

— Кога ще бъде следващото заседание на младежкото дружество?

— Идущата събота.

— Вероятно ще дойдеш на него?

— Не зная.

— Не беше ли интересно вчера?

— О, да.

— Ела тогава, Керстин!

— Не зная дали ще мога...

Настъпи неприятно мълчание.

Отведнъж тя каза:

— Имаш ли желание да дойдеш на срещата на Кръстната младеж в дома на пастора в сряда, след една седмица?

— Аха... Не зная...

— Нали можеш да дойдеш?

Накрая той обеща, като сложи ръката си на рамото ѝ и я запита:

— Защо държиш толкова да отида и аз там?

Тя се изчерви още повече, после изведнъж трепна и побягна. Тичаше с големи крачки, тихо и гъвкаво като някакво животинче. Той дори не се и сети да извика след нея, а само зяпна.

— Чичо — запита той, когато се върна у дома, — на колко години е онази Керстин?

— Тя не е „онази“. Впрочем, мисля, че е на 17 години.

Тогава Валдемар се изсмя, обясни нейната шега и описа сцената при училището. Чичо му се засмя и на свой ред разказа:

— Той си изливаше яда на дружествата в продължение на дълги години. Един от неговите аргументи е, че единственият допуснат от бога съюз е бракът. За тази постройка те работиха повече от десет години. Скандално е едно селище с повече от две хиляди жители да няма други помещения за събрания освен пет старомодни училища. Такъв беше лозунгът на нашата младеж, когато дружествата агитираха в полза на постройката. Те не се осмелиха да поемат риска да строят сами, а искаха да им помогне общината. Въобще хората държаха за това, но времето не беше подходящо този път — извънредно много стари, набожни и алчни хора подкрепяха пастора. Но дружествата не се отказаха от начинанието си и събраха пари, всяко от своя район.

Преди две години те почнаха отново да работят в широк мащаб. Общественото мнение е още по-силно сега, но и съпротивата е силна, така че в чифлиците имаше решителни действия. Миналата година не дадоха разрешение да се стори, но сега е разрешено и въпреки всички проповядвания, агитиране по къщите и всевъзможни жалби общинският пълномощник се съгласи да помогне с една трета от разноските. Но ти трябваше да чуеш разискванията — най-дългото от тях трая шест часа. Пасторът каза с много пищни и благи думи, че всички бръщолевения за помещение за събрания били ненужни, докато има черква, а общината трябва да пести. Старецът Хелден заяви с цялото си дар слово, че е достатъчно, че са построили параклис и че общината трябвало да пести. През последните години общината наистина беше разделена на два лагера: за или против строежа, а на много места деца и родители бяха на различни мнения. Понякога хората превръщат неща, които би трябвало да бъдат добри, в неща тъй дребни и мизерни, че човек побеснява. Такива именно бяха хората, които не се спряха пред нищо, в стремежа си да осуетят задружната инициатива. А дружествата имат добри каси за строежи, но самите те не са в състояние да строят и на някои им се струва, че ще настъпи страшният съд, когато постройката бъде готова. Те бяха надули всяка искрица за спор и се занимаваха с нея, а за наша досада, щом се уредеше този спор, веднага се появяваше нов. Както въпросът за празното място! Караха се безкрай, къде да бъде построена къщата, като на всяко предложение намираха недостатък. За някои празното място не беше в центъра, а други мислеха, че ще бъде крайно скъпо, за да се разчисти. А когато най-сетне се споразумяха относно мястото, един узнал, че някои щели да използват това положение, за да спечелят нещо. Наистина къщата трябваше да се построи. По този въпрос всички, които гласуваха за строежа, бяха трогателно единни. Но те не желяеха някои от тях да печелят от това положение. Никой не трябва да изкарва печалба за себе си и никой не върши това. Но страхът, че това все пак ще се върши, виждаш ли, той трови много хора! А нашите противници присъствуваха при тези безсмислени спорове и се радваха!

Миналия вторник сътрудничеството във всеки случай бе установено, а миналия неделен ден пасторът започна проповедта си, като прочете имената на онези, които гласуваха за или против.

— Как гласува ти?

Чичото се засмя.

— В черквата се каза, че аз съм от онези, които по такъв срамен начин бяха измамили тяхното високо доверие, като един от ръководителите на общината и грижещите се за младежта... Да, да... Разбира се, аз вярвам, че съм постъпил правилно — наистина общината трябва да пести, но въпросът е, къде има най-много смисъл да се стискаме и аз не искам да бъда като прът в колело. Но все пак не мога да не мисля понякога, че съм сторил глупост — достатъчно признаци има, че постройката няма да донесе такава радост, каквато вярват, че ще донесе най-добрите младежи.

— Ще ти доверя, че Сигрид ми трие сол на главата: тя каза, че не могла да гледа вече пастора в очите при седенките с шиене. Добре е, че Фредрекес и занапред ще ми помага и ще работи с мен.

— Цялата тази история изглежда като от миналия век — каза Валдемар.

— Ако искаш да чуеш крайния резултат, ела с мен утре в Твет.

Валдемар вдигна рамене.

— Ех, не зная, не ме интересува какво ще бърбите там. Но впрочем... Да, може би, ще видя — каза той по-оживено. — Все едно е да отида ли там, или да седя тук, ако, разбира се, онзи старик ме пусне да вляза.

— Той ще стори това — срещата е полупублична, макар че тя ще се състои у него по липса на друго помещение...

Слънцето вече се беше издигнало на хоризонта, когато те свиха към един чифлик с дълга, ниска, бяла къща за живеене. На покритата с чакъл площадка пред верандата бяха наредени велосипеди.

Влязоха в едно голямо помещение. Чичо му се ръкува с всички, а Валдемар последва неговия пример. Старците кимнаха на чичо му и казаха няколко думи, но него изгледаха студено и учудено. А когато той седна, няколко от тях се обърнаха и втренчиха очи в него. Той се запита дали го гледат, просто защото за гледане не се плаща нищо.

Имаше няколко младежи, които той позна. Всички останали му бяха непознати. Той можеше необезпокоен да гледа и слуша. Чуваше се шушукане от интимен разговор, а под ниския, белосан таван беше пълно с гъст дим. Старците говореха за пролетната сеитба, времето и политиката — да, за всичко, освен за злободневния въпрос на тази

вечер. Правеше впечатление като че ли те избягваха всичко щекотливо. Отведнъж му дойде на ума, че чичо му имаше право с предположенията си из пътя. Тази вечер щеше да има война, това се носеше във въздуха. Само председателят на младежкото дружество Бенгт Якобсон изглеждаше съвсем спокоен.

Но когато Йоханес Улсон, един висок мъжага с кокалесто лице, домакинът на тази вечер и председател на строителния комитет, седна до масата и провери присъстващите, това подействува като студен душ. Столовете скърцаха силно, а когато чичо му се изкашля и щеше да изпусне лулата си, мнозина се приближиха още повече до масата. Ония, които не намериха място до масата, се наредиха около нея. Но Валдемар остана на първоначалното си място. От своя ъгъл той виждаше

добре бойното поле, а върху перваза на прозореца полупокрит от белите дървени щори, беше поставена една пеларгония с червени цветове. Тя можеше да бъде негова довереница тази вечер и нямаше да му досажда, стига да не я докосне, защото в противен случай щеше да се размирише на лошо.

Но скоро той се разочарова — разговорът се водеше около безинтересни неща. Йоханес Улсон докладваше въпросите с малко дрезгав, но ясен глас, прочете два протокола, предложи ги за одобрение и се спря на няколко решения. Валдемар гледаше поред през четирите прозореца на залата. Статутът на строителното дружество, предписанията за реда в постройката — какво за бога търсеше тук тази вечер? Дано свърши скоро!

Но той подскочи, когато един пронизителен глас поиска думата.

— Давам думата на касиера на спортното дружество Йон Карлсон.

Един рус младеж с изгоряло от слънцето лице и остър птичи профил стана изневиделица.

— Чухме предложенията на младежкото дружество относно правилата за реда в постройката. По повод на тях аз ще задам един въпрос на Бенгт: Смятате ли вие — младежкото дружество, — че трябва да се забранят всички танци?

— Да.

— Наистина във вашата програма няма танци, но дали това няма да засегне нашата дейност? Двете дружества са твърде разделени едно

от друго. Ние разчихме, че на нашите вечери ще се танцува и ние няма да допуснем някой...

Председателят на спортното дружество, един

дребен мургав младеж, го дръпна за сакото и му пошепна:

— Слушай, успокой се малко! Г-н председателю!

— Давам думата на Хилдинг Хансон.

— Трябва да призная, че този параграф против танците беше изненада за нас и ние наистина не можем да се съгласим с него. Трябва да устройваме забави, за да събираме пари. Но без танци няма да привлечем никого...

— С това Хилдинг признава духовната нищета на своето дружество! — изпусна се да каже Бенгт. Старите хора се засмяха, но Хилдинг отвърна:

— Но тогава как да обясним, защо толкова членове на богатото в духовно отношение младежко дружество идват на нашите танци в магазина?

Бенгт остана невъзмутимо спокоен и каза:

— Този въпрос е актуален, той е най-мъчният от всички въпроси — с една дума той засяга доброто име на постройката. Навсякъде, където се танцува, идват всевъзможни хора, за да вдигат скандали.

— Такива „всевъзможни хора“ буйствуват и правят скандали дори в черковното училище, когато членовете на младежкото дружество играят там хора! — извика разпалено касиерът на спортното дружество, а един възстар човек с бели мустаци му се озъби. Бенгт продължи:

— Всички знаете че най-голямото възражение, което хората правят срещу издигането на постройката е, че там щяло да се танцува. Тази вечер няма да разискваме дали ще се танцува, или не. По този въпрос говорихме достатъчно — искам

само да кажа, че здравият разум трябва да даде да разберат всички, че не трябва да се танцува в постройката Хелмо. Ще направим от нея онова, което е предназначението на такива постройки — сборен пункт на разумна, здрава младеж, помещение с — бих желал да кажа — щастието над себе си. Не искам съседите и хората, които минават из пътя, да бъдат обезпокоявани по цели нощи от диви викове и подсвирквания, каквито се чуват от дансингите и сградите, в които, се танцува.

— Танцуващите не крещат и не подсвиркват!

Хилдинг поиска думата.

— Изглежда, че виковете и подсвиркванията са неизбежни, когато се събират младежи. А също и народните хора не минават толкова тихо. Съжалявам старите, които не обичат да слушат как младите се забавляват, и съжалявам всички, които използват въпроса за танците като предлог, за да действуват против постройката! Съжалявам Бенгт, който се безпокои толкова от този шум и който се опитва да държи и за двете страни!

Някои се намръщиха. Хилдинг продължи:

— Мисля, че досега сме говорили достатъчно за тази глупост. Ще направя едно предложение. Спортното дружество не одобрява параграфа за танците. Ние искаме обаче, той да се формулира така, че да позволява на всяко дружество да урежда срещите си по свое усмотрение. Ние не се месим в онова, което прави младежкото дружество, така че и вие не бива да се месите в нашата дейност.

— Готови ли сте да вземете решение?

Но Бенгт, старият човек с мустаците и още двама поискаха думата в едно и също време, а белобрадият пръв започна да говори:

— Не искаме да се танцува в постройката. Това е мнението на разумните хора и Бенгт има право. Спортното дружество иска да му се даде правото да устройва публични срещи с танци, а на тези срещи ще идват всичките гамени от целия окръг — разбира се, че ние няма да се съгласим с това.

Едно изказване предизвикваше друго, гласовете се повишиха и станаха по-кресливи. Накрая присъстващите почнаха да говорят един през друг. Лицето на Йоханес Улсон потъмня и Валдемар видя как белегът от рана под лявото му око почервения силно. Накрая той вместо с чукчето удари с юмрук масата и изрева:

— Тишина веднага! Отлагаме този въпрос за по-късно.

Всички се съгласиха с това. За известно време преговорите се водиха спокойно.

Двама строители от общината бяха дошли с предложения и ги докладваха. Разликата между цената им беше 900 крони. Един едър, пълен мъж с добродушно лице и студено искрящи очи поиска думата и каза:

— Повечето от нас искат всичко да бъде колкото може по-евтино. В това няма нищо лошо, но като избираме, трябва да имаме предвид и качеството.

Човекът с белите мустаци подскочи.

— Какво искаш да кажеш за качеството? Какъв недостатък има в работата на Класон? А?

Чукът удари.

— На въпроса, моля!

Валдемар слушаше смаян. Защо трябваше да се вдига такава врява — 900 крони при обща сума 30 000!? Старците говореха за различни неща, режеха се един друг и се спираха на отделни думи, а слушателят до прозореца, където беше пеларгонията, не вярваше на ушите си. Дали пък не са полудели?

Накрая председателят стигна дотам, че постави въпроса на гласуване. Спечели по-скъпото предложение. Тогава човекът с белите мустаци скокна тъй бързо, че столът му се прекатури с трясък.

— Отказвам се от мястото си в строителната комисия! Отивам си!

Те се опитаха да го успокоят, направиха всевъзможни предложения. Но той държеше здраво за своето условие.

— Да се отмени това решение!

— Не може!

Той си отиде, а когато те видяха как той сграбчи велосипеда си и потегли, Бенгт поиска думата:

— Целта беше тази постройка да бъде от полза за общината. Но по този начин това не може да стане. Този проект вече предизвика много лоши чувства. Ако продължи така, тези лоши чувства ще нарастнат. Все по-ясно и по-ясно става, че при тази постройка няма да ни потръгне.

Йон Карлсон стана бързо:

— За първи път тази вечер Бенгт каза нещо, с което дори ние можем да се съгласим. Това никога няма да се осъществи! Ние сме твърде много, нашите интереси са крайно различни и когато ние младите не можем да се спогодим какво ще стане тогава с предишното поколение? А всичко това се дължи на обстоятелството, че ние намесихме общината в тази работа, вместо да строим сами.

Председателят се постара да го успокои, но той говореше крайно раздразнено:

— Отначало знаехме, че старите ще се намесят твърде много, ще поискат да станат попечители на строежа и последствието от това ще бъде, че на младежта не ще провърви...

Накрая Хилдинг можа да каже няколко думи:

— Вярно е, че мнозина са против сътрудничеството — както при нас, така и в младежкото дружество. А ние в ръководството знаехме, че против това имаше много основания. Но още повече основания говорят в полза на това и аз считам, че ние ще продължим, като намалим различията в схващанията. Йон, твоето възражение беше много недодялано и неподходящо, но съдържанието му не беше ново за нас, макар че беше казано пред всички за първи път. Защото всичко изложено тук сигурно е носено от къща на къща и няколко седмици то е предъвквано. Бенгт каза, че било необходимо върховният надзор да бъде в ръцете на по-старите, а аз мисля, че редът е алфата и омегата независимо от това, дали ще се танцува тук, или не... Така че, аз мисля, че това което се каза... че това не...

Хилдинг изгуби нишката на мисълта си пред стената от недружелюбни лица. Той не успя да довърши изказването си. Йоханес Улсон каза, като пипаше излъсканата глава на чука:

— Когато решихме да ви помогнем, в това имаше известен интерес, ние искахме да имаме помещение за нашите дружествени събрания. Но преди всичко това беше едно честно — повтарям

честно — желание да ви помогнем. Виждаме, че младежкото дружество играе пиеси и народни танци в селски носии, виждаме как спортното дружество устройва съревнования и физкултурни срещи и се гордеем, че тези неща стават в нашата община. Ние бяхме идеалисти и искахме да покажем, че вярваме във вас — така приключва това! Хубаво ли е да строиш една къща, когато вие ще бъдете неприятел вън и вътре?

Валдемар слушаше зяпнал, смаян. През ума му минаваха спомени като проблясъци от някой филм: младежите пред затвореното училище, марионетната игра в хармана, копнеещият глас на Клас Виберг, който викаше: „Нека имаме истинска сцена, за да играем на нея!“

Толкова единни бяха, а сетне настъпи това.

Изведнъж му дойде на ума, какво да направи и той забрави всичко. Забрави кой беше, забрави, че това не го засягаше.

— Мога ли да кажа няколко думи?

Но при суетенето при тръгването никой не го чу. Той се ядоса, вдигна стола си и го тръсна силно на пода. Тогава те го погледнаха.

— Ще ми позволите ли да кажа няколко думи? Аз съм чужд човек тук, но във всеки случай вярвам, че мога да се изкажа?

Те го изгледаха учудено и недоверчиво. Само чичо му, кимна учудено, но окуражително, а Валдемар се изкашля. Тази роля на ръководител и свръхчовек щеше да му подхожда, помисли той гордо и спокойно.

— Има една приказка: селяни никога не могат да се споразумеят. Аз се изсмях първия път, когато чух за работите по постройката в Хелмо.

Помислих, че това е блестящ пример, че може да се постигне искания резултат. Но вместо това видях, че поговорката се оказва вярна...

Колкото повече го обладаваше чувството на несигурност, толкова повече той се изчервяваше, а коленете му страшно трепереха. Сини и сиви очи гледаха студено от обрулени от вятъра лица, като тук-там по тях се явяваше някоя бръчка — израз на неодобрение. За да стои твърдо, той се хвана за облегалката на стола.

— Но защо трябва да стане така, когато всичко беше почти готово? Общината беше съгласна да строи — сега изглежда, че тя е съгласна и с противното. Сигурен съм, че вие ще съжалявате и ще се срамувате от себе си и от станалото тази вечер, ако се върнете по домовете си, без да сте уредили този въпрос.

Лицата на едни бяха заинтригувани, на други безразлични, трети изглеждаха ледено подигравателни. А някои старци си шепнеха саркастично. От вратата водеща към хола дебелакът, който беше защитил по-скъпото предложение, каза:

— Доста ни крякаха петлета тази вечер. Седни си!

Но Валдемар видя, че правата яка на този човек и готовата му вратовръзка, която висеше на много дълъг шнур, бяха пожълтели. Като че ли арогантността в неговите малки очи и в издадената му долна устна понамаля от това.

— Толкова мъчен ли е този въпрос? По мое мнение той е много прост и разрешението е налице. Важно е само да се избере правилното. Ако действуваме заедно, ще свършим нещо. В противен случай нищо няма да стане. Тогава не може

ли да се докаже на всички, че може да се постигне споразумение между селяните? Има случаи, когато отделният човек трябва да пожертвува някое дребно предимство за доброто на всички. Така е и сега. Защо да си пречим един на друг. Най-сетне всички седят в една и съща лодка — защо тогава да не гребем в едно и също направление? По-добре направи малка отстъпка, отколкото да проявяваш ината си — голяма разлика има между твърд характер и обикновено дебелоглавие. Да, аз съм от друг край човек, който е живял само две седмици тук. Говоря за неща, които вие самите трябва да разбирате много по-добре. Редно ли е да се налага аз да ви го казвам? Но зная, че младежите тук чакат, надяват се да имат собствен дом, а тъкмо вие трябва да решите това.

Той имаше намерение да завърши хубаво, но се измори от изказването си и трябваше да привърши внезапно, за да не спре по средата.

Някой се изсмя, а Бенгт Якобсон се обърна и го погледна презрително. Валдемар разбра, че не е казал същественото, онова, което искаше да каже, и мислеше, че разпратата ще продължи. Но излезналите се върнаха, а след няколко минути те пак седяха около масата и почнаха да разглеждат въпроса за танците.

Сякаш на устата на всички имаше сурдинка. Нито веднъж гласовете им не се издигнаха над умереното и никой не каза нито една рязка дума, сякаш бяха изнурени. Чичо му поиска думата и предложи компромиса на златната среда — членовете на младежкото дружество да танцуват на отделни срещи, но не публично.

Нито Бенгт, нито Хилдинг се противопоставиха на това. Те само погледнаха накриво Валдемар.

След четвърт час всичко беше готово и решиха през седмицата да започнат работа. Отведнъж и най-сприхавите станаха приятели помежду си, като си тръгнаха при особено сърдечно, възбудено настроение. Но никой не каза нищо на Валдемар.

— Те не бяха разумни тази вечер — каза чичо му, когато се връщаха на велосипедите си в къщи. — Аз се смутих много, но ти ги

чукна както трябва.

— Чудно е как успя всичко това — чувствувах се много изолиран.

— То успя, защото си чужд човек — никой не те познава и поради това те малко се поуплашиха. Никое момче от тази община не би се одързостило да постъпи така.

— Но защо се вдигна такава врява по предложението за строежа?

— Онзи дебелак, Лундмарк, е баджанак на единия строител. А другият с белите мустаци гарантира за останалите. Както виждаш, големи интереси бяха засегнати. Слава богу, все пак ще се построи домът — подобно начинание не ще бъде лесно да се осъществи.

— Ясно е, че всичко това е гнило — въздъхна Валдемар.

III НА НАСИПА

Нещо изсвистя над оградата от бодлива тел около насипа и удари в един прозорец на бараката за материали, когато той мина покрай нея с велосипеда си. Футболният сезон беше приключил, мрежите бяха вдигнати. Сега вратите на футболното игрище бяха като бели черти в полумрака. Обрасналата с трева поляна беше нечиста. Тук-там блестяха локви, които не се бяха изтекли след последния дъжд. Стълбовете на вратите изглеждаха като че ли мръзнат, а влагата във въздуха беше се превърнала в иглички, които бодяха злобно.

Той копнееше за деня, когато ще се завърне от изгнанието. Но сега очакваше неща, които бяха значително по-близо по време, например през идната събота. Започна да изпитва същото чувство, което съществуваше във всички, които живееха тихо из чифлиците в равнината, които вървяха по утъпкания път от сутрин до вечер, от обора до нивата и обратно до обора, които никога не се чуват и рядко се виждат, преди да настъпи съботният ден и да се сложи край на еднообразието, когато трябваше да се срещнат, да се посмеят, да потанцуват и да разменят по няколко думи помежду си.

Той си задаваше въпроса, по какво копнее, той, който вършеше каквото пожелае, тоест никога нищо. Копнееше ли по някоя спокойна другарска среща и някоя любителска забава, за да чуе дали беше направено нещо за проклетата постройка? Или пък чисто и просто копнееше да срещне хора? Не можеше да си отговори. Искаше му се само да излезе както другите.

Тази събота младежкото дружество имаше пак среща в къщата на Йохансонови. Но поради хубавото време срещата се състоя на полето пред къщата. Владееше оживление, бъркотия и голяма радост. Ръководителят на танците беше много

раздразнителен в опитите си да запази ред. Там бяха Керстин и Фани. Както обикновено Фани и Бенгт бяха недостъпни и сериозни. Те погледаха малко и полека-лека изчезнаха.

При едно енергично обръщане някой блъсна Валдемар в ръката. Той чу смях. Едно пълно, русо момиче беше закачило къдрица от косата си за копче на ръкава му. Трябваше да му помогне да се освободи.

— Тази вечер е приятно тук — каза той.

— Хи-хи, ако имаш късмет, нямаш нужда нито от въдица, нито от кука!

Той я покани да играят на играта „Едно, две, три, третата двойка да дойде тук“. Тя се засмя и показа едрите си бели зъби.

— Можеш ли да играеш тази игра, Валдемар? Играл ли си я по-рано?

— Разбира се! Но отде знаеш как се казвам! Аз не те познавам.

— Ти си доста известен!

— С добро или с лошо?

— Въобще си известен.

— Да излезе последната двойка! Скачай като жребец!

Този път викаше едно момиче, което можеше да тича. Русата дама на Валдемар подскачаше като вървяха, но онази, която тичаше с големи крачки, се плъзгаше като кощута и при всеки завой се приближаваше все повече към тях. Двойките, които чакаха, скачаха с двата крака наведнъж и подвикваха. В решителния момент пълничкото момиче се препъна в една купчинка, вследствие на което спечели стройната, тъмноока Диана.

Тя и Валдемар се блъснаха един в друг, паднаха и се завъртяха. А когато те, задъхани и засмени, се изправиха на краката си, той видя, че държеше за ръка Керстин от съседния двор.

— Къде си се научила да скачаш така? — запита той и си свали фуражката. Но тя продължи да се смее и поглеждаше встрани. Покритите ѝ с лек мъх бузи бяха много тъмни.

— Защо и тази вечер не се завърна у вас заедно със сестра си?

— Трябваше ли да направя така? Да не би сестра ми да ми е бавачка?

— Защо е този остър тон? Да не би да съм те обидил с нещо?

Тя стоеше замълчана и гледаше около него, сякаш търсеше някого. Той не знаеше какво да направи, за да наруши мълчанието. След няколко минути тя каза:

— Не, не си ме обидил.

Но през време на мълчанието той бе забравил целия разговор.

Когато настана време да се връщат, той наблюдаваше същото както последния път — как някои си отидоха двама по двама, а други търсеха наоколо, опитваха щастието си — да спечелят или да загубят.

Валдемар опита щастието си и спечели. Керстин се мъчеше нещо с ключа на велосипеда си. Той я запита:

— Не може ли да се отключи? Да ти помогна ли?

— Ах, аз ще го направя...

Той се опита да ѝ помогне, но тя отблъсна ръката му.

— Твоите пръсти са много меки — каза тя и натисна. Ключалката се отвори.

— Керстин, нашият път е почти един и същ — каза той.

Тя вдигна очи и ги наведе пак, когато отговори:

— Знаем ли на колко места ще свиеш...?

— Винаги избирам най-прекия път.

Тя опипваше нещо седлото и пъргавите и пръсти го заразяваха с неспокойствието си. „Смешно е да съм толкова нервен“ — помисли си той.

— Мога ли да те придружа тази вечер?

Погледнаха го две широко отворени очи. Сетне тя сведе поглед и той чу как тя диша почти също тъй бързо, както когато играеха. Той се огледа наоколо. До него русото момиче караше много леко велосипеда си и го гледаше продължително. Но за него то беше само едно лице между многото други. Керстин и той не чуваха нищо от разговорите наоколо им. Те стояха като скала в морето и нищо не можеше да наруши тишината на техния малък остров.

Най-сетне тя отговори:

— Ако искаш.

Те продължаваха да карат велосипедите си, но тя мълчеше.

— Каква нощ! — възкликна той. — Обаятелна като поезия. Но не знам дали това се дължи на настроението или на моята очарователна компания? А ти как мислиш?

— Отде да знам?

— Не е ли хубаво тук?

— О, да.

— Когато дойдох, този край ми се видя отвратителен, но сега си промених мнението. Когато почна да раззеленява...

— Да.

Тази вечер беше почти невъзможно да се говори с нея; той беше просто отчаян. Трябваше да говори, да говори. И той говореше за всичко, което му идваше на ума. Струваше му се, че мълчанието му е враг. Ако надделееше, всичко щеше да бъде свършено с него. Думите му падаха като камъни в блато — чуваше се плясък, за миг над водата се извиваха кръгове. Сетне отново настъпваше тишина. Нямаше резонанс и не можеше да се получи такъв.

Понякога му се струваше, че някой вървеше след тях и той се питаше дали не пречи някому, но в такъв случай тя не би му позволила да я придружи! Малката Керстин беше все още много почитена, за да разочарова приятеля си заради някакво приключение.

— Защо мълчиш толкова, Керстин?

— Не зная...

— Да спрем ли за малко? — предложи той, когато стигнаха моста. Те оставиха велосипедите си, а когато тя се наведе над перилата, той застана близо до нея и погледна във водата, която блестеше и шумеше под свода от сив камък.

— Има ли раци в този поток?

— Да.

— Да се опитаме ли някоя вечер да хванем няколко?

— Не, моля, сега е забраненият сезон!

— Да, но наесен няма да бъда тук.

— Да, наистина.

Нощният вятър шумолеше в елхите. Чуваше се цвъртенето на някоя птичка. Беше минало полунощ и на североизток небето светеше яркочервено, жълто и зелено. Тук, в долината, въздухът беше студен. Тя потръпна.

— Студено ли ти е? — запита той ласкаво и пожела да ѝ хване ръката.

— Не — отвърна тя и я дръпна.

— Не съм свикнал с белите нощи — каза той. — У нас по това време е почти тъмно. Но ние сме много далеч на юг...

— Така е — потвърди тя.

В този миг нещо извистя във въздуха и един камък падна на шосето.

— За бялата фуражка! — чу се груб момчешки глас от мрака на завоя. Сетне се чу шум от стъпки на човек, който бягаше подплашен. Валдемар се стресна.

— Какво беше това?

— Някои глупави момчета. Те са ни следили из целия път.

— Защо?

— Не зная. Така правят най-малките момчета, които още нямат приятелки. Те следят всекиго.

За миг те помълчаха. Валдемар, който никога не мълчеше, искаше да говори още дълго, но това момиче имаше странната способност да го кара да се самонаблюдава, така че той виждаше и слушаше това, което беше смешно, и предпочиташе да мълчи от страх да не се изложи. Защо тъкмо тази вечер тя беше толкова недостъпна? Той чувствуваше, че тя искаше да каже нещо, но по някаква причина не се решаваше.

— Керстин, защо ми каза, че си на четиринадесет години.

Тя го погледна.

— Знаеш ли на колко години съм?

— Да. Защо ме измами?

— Е, това беше шега, само... че... — каза тя и захапа смутено устната си.

— Става студено — каза той след кратка пауза. — Да се разходим ли покрай пътя?

Но тя поклати глава и отиде при велосипеда си.

— Не, не сега. Късно е вече, трябва да си ходя.

— Но сега е събота вечер. Навярно никой не проверява кога се връщаш в къщи?

— Каква представа имаш ти за това? — запита тя изненадващо рязко.

— Позволи ми да те придружа до къщи!

— Не, не бива.

— Малко само?...

— Не, не може!

Тя взе велосипеда си и вдигна опората му.

— Ще дойдеш ли в сряда в дома на пастора както обеща? — запита тя.

— А ти ще дойдеш ли утре на танц в спортното дружество?

— О не, не!

— Любезност за любезност — пошегува се той и я хвана за ръката.

— Пусни ме, трябва да си вървя! Но ела в дома на пастора! Нужно е малко освежаване за твоята черна душа. Довиждане!

Ах, много седмици изминаха преди тя да му признае, че се беше спирала по пътя и бе гледала след него, докато от погледа се скрие и последната следа от бялата му фуражка.

Когато в неделя вечерта той слезе на пристанището, любопитен и жаден да танцува, от тавана на стария сив хамбар се чу музика. Няколко елегантни моторници стояха на кея и в няколко летни вили светеше, но иначе беше тихо. Летните кафенета спяха още с покрити прозорци, а водата блестеше като олио. Бетонният силос изглеждаше като висок, сив призрак и пазеше пристанището и залива.

Хамбарът имаше дебели каменни стени и прозорчета с решетки. Сякаш танцуваха в затвор, но подът беше лъснат от житото, което бяха насипали по него. Ето защо по него се танцуваше леко. Всички се познаваха помежду си. Само Валдемар не познаваше всички, но независимо от това той се забавляваше. Не го тревожеше обстоятелството, че някои мъже го поглеждаха навъсено поради това, че можеше да танцува. Някои момичета го поглеждаха строго, когато се приближаваше към тях, и той ги отминаваше, като внимаваше да не обезпокои момиче, което си има постоянен приятел. Но други му се усмихваха и през цялата вечер той танцуваше колкото желаше, като увеличаваше все повече и повече познанствата си. Но репертоарът на хармониста беше за отчайване — само стари мелодии и някой хавайски фокстрот. Тези, които танцуваха полка и самба, изглеждаше, че се забавляват, но все пак това не беше нищо за него. Той знаеше да танцува само стар валс, но и той не беше лесен. Най-добре щеше да бъде да отиде в градския парк и да потанцува както трябва.

Пълното русо момиче, което се усмихваше тъй привлекателно вчера, беше там и го покани при „дами канят“. Гърбът ѝ беше мек и топъл под нейната тънка, огненочервена копринена блузка. Когато танцуваха тя се притискаше плътно до него. Беше весела, смееше се и

бърбореше непрекъснато. От време на време се оглеждаше тържествуващо наоколо.

Тя му обеща да го придружи. По пътя се разхождаха влюбени двойки. Когато подкараха велосипедите си покрай затворената стара тухларна фабрика, той я запита как се казва.

— Казвам се Силвия, а презимето ми е само Карлсон. Сигурно моят праядо е постъпил както твоя — сменил си е името, така че няма нужда да нося някое пошло име.

— Как ти хареса тази вечер — запита тя. Преди той да отвори уста, тя отговори сама:

— Както обикновено, страшно досадно е. Не мислиш ли, че е за отчайване? Винаги е едно и също, никога не преживяваш нещо възбуждащо... Не, драги, щом ми разреши майка ми, ще се махна оттук.

— На служба ли ще постъпиш?

— Да. Но няма да приема каквато и да е служба — имам претенции. Чуй, Валдемар, видя ли как ни зяпаха момичетата тази вечер? Те ми завиждат!

— Защо ти завиждат?

— Защото видяха, че танцуваш с мен. Помисли си все пак колко очарователно е да си в компания със студенти. Жалко е само, че познавам толкова малко студенти — онези, които познавам, са тъй високомерни. Ти високомерен ли си?

— Не, мисля че не съм.

— И аз съм на същото мнение.

Те слязоха от велосипедите си, когато дойдоха до нанагорнище и се притиснаха един до друг. Спряха се за миг и изведнъж той се наведе и я целуна. Тя му отвърна с жадна целувка сетне се изкиска и те продължиха.

Но на него му се струваше, че му липсваше нещо. Тази вечер с него трябваше да бъде друга. Силвия беше като някакво животно, може би като някаква крава. Нейното потно тяло миришеше на сурова природа. Не беше по неговия вкус. Миришеше на парфюм, червило и много пудра, но и на лошо изпрано бельо. Наистина действуваше му успокоително да слуша бърборенето ѝ, но би било много по-добре, ако беше в компания с друга тази вечер. Може би с Мариана, тази съвършена малка дама?

Той се опита да си представи с какво се занимаваше тя тъкмо сега. Но на неговата фантазия липсваха както крила, така и сила. Отведнъж откри, че представата му за нея беше станала много, много неясна. Може би вместо нея беше дошла Керстин, която караше тъй мълчаливо велосипеда си наред с него. Въпреки всичко нейното мълчание беше добро, сърдечно и богато и той желяеше да го има сега.

Или той искаше да бъде с друга в такава фантастична пролетна нощ? Някоя, която още не бе успял да срещне? Сам не знаеше. А точно сега Силвия вървеше до него и се радваше, че до дома ѝ я придружава един студент. Те се спряха на пътя за нейния дом, разговаряха и седяха няколко часа в чакъла.

Сигрид се учуди и усъмни, когато Валдемар каза, че възнамерява да посети дома на пастора. Но тя се зарадва, когато той удържа на думата си. Обикновено тя ходеше на тези събрания, но този път не можа да отиде.

И тъй в сряда вечерта той седеше на един неудобен кафяв стол в тъмната столова на пастора и наблюдаваше присъстващите. Облечен в леко фланелено яке и светли панталони, той се държеше най-непринудено от всички. Гледаше подигравателно. Дори в досадата имаше нещо, което придаваше на тази вечер известно достойнство. Покрай надлъжните стени седяха непълнолетните — отляво момичетата, отдясно момчетата. Всички бяха сериозни и изпъчени, облечени в черни дрехи. Те пипаха ръкавиците си, носните си кърпи и псалтирите, като че ли бяха в черква. По лицата на някои от тях липсваше дори най-малката следа от характер, по тях личеше, че не мислеха самостоятелно. Над неизразителните черти на лицата им сякаш беше написано с грамадни букви: пустиня на незрелостта. Но между тях имаше и други: горди, самоуверени, с живи очи и упорит израз на лицето. По лицата на последните се четеше: ние няма да вървим назад! Останалите членове на Кръстната младеж бяха няколко стари моми, сухи, повехнали, със стиснати устни и строг поглед — Сигрид в много издания. Освен това там имаше няколко момичета на възраст, когато гласът мутира. Те имаха голямо желание да танцуват и флиртуват, жажда за блестящ живот, свързан със стройните им тела. Сигурно беше, че бяха дошли, само и само за да не скучаят по домовете си. Валдемар беше танцувал с някои от тях и сега си кимнаха един на друг.

Съвсем до вратата седяха Керстин, Фани и Бенгт.

Най-старата от всички беше сестрата на пастора, гиздава и фина, с бяла коса подредена с намек за рококо, въпреки черната ѝ вълнена рокля и стегнатата ѝ фигура. Освен това там беше и една учителка със сбръчкано като пергамент лице и криви, черни конски зъби.

Това беше младежта на кръста!

Ето появи се пасторът. Висок, облечен в черни дрехи и сериозен, той поздрави своите гости. Момичетата, които шиеха, не смееха дори да шумнат с канавата. Момчетата, които щяха да се причестяват, оставиха на мира колосаните си яки. Вместо това те побързаха да пригладят късо остриганите си коси, които иначе щяха да висят над червените им щръкнали уши.

Те изпяха един псалм с акомпанимент на пиано. След това всеки от тях извади нервно и бързо библията си. Пасторът дръпна предпазливо настрани полите на расото си, седна също тъй предпазливо и сложи крак върху крак. После разтвори книгата си на определеното място, обърна се към непълнолетните и ги помоли да се чувствуват добре дошли в кръга на възрастните. След това започнаха да четат. Те трябваше да прочитат последователно по няколко реда от библията по указание на пастора. Валдемар ги слушаше и се питаше какво означава всичко това. Постепенно започна да му става ясно, че всичко се въртеше около четвъртата божия заповед: Деца, бъдете във всичко послушни на родителите си... Всеки да се подчинява на властта... Слуги, подчинявайте се във всичко на вашите земни господари...

Някои четяха добре, други четяха като на литургия, част от тях почти сричаха дългите думи, а повечето четяха съвсем ниско. Валдемар скоро се умори да ги слуша. Вместо това той ги наблюдаваше и му правеше удоволствие да гледа как жадно поглеждаха масата, на която бе сложено кафето.

После той се опита да улови погледа на Керстин и накрая успя. Но тя веднага извърна глава с някаква учудваща буйност.

Отново започнаха да пеят, също така тъжно и проточено. След това влязоха две облечени като готвачки момичета, донесоха захар, кафе и сметана и напълниха чашите.

*„В името на Исуса сядаме на масата — а,
Нека бог благослови нашата храна — а...“*

Те пееха със скръстени ръце и клюмнали глави. След това поднесоха закуската.

Всички спазваха ранга. И Валдемар го следваше, за да не би да сбърка нещо. Първо пристъпи пасторът и си взе кафе и захар — ай, ай, без сметана! След това учителката заобиколи масата. След нея пристъпи възрастната женска черковна младеж, като пристъпваше строго, със ситни крачки. После станаха Бенгт и Валдемар. Дадоха им знак да отидат и те на свой ред. След тях дойде ред на непълнолетните момичета. Най-накрая излязоха напред момчетата, за да си вземат чаши и чинийки, уплашени страшно да не разсипят кафето си и да не изтърват сладките. Когато мина и последният човек, в захарницата бе останала, само една бучка захар, толкова точно беше изчислено всичко.

Накрая Валдемар се видя седнал до една масичка встрани. Там бяха седнали пастора и неговата сестра, Бенгт и Фани и старата учителка, която го зяпаше неочаквано подозрително. Пасторът ръководеше разговора. Към Валдемар се обръщаше с „г-н Стендал“, макар че другите наричаше на име.

— Започнаха ли да работят постройката Бенгт?

— Да, отче, скоро ще изкопаят мястото.

— Не очаквах, че ти, Бенгт, ще подкрепиш подобно нещо. Смяташ ли наистина, че това е правилно.

— Не разбирам какво неправилно има в това...

Отговорът му беше в отстъпчив тон, но без колебание.

— Бенгт, ти ме разочароваш, очаквах друго нещо от тебе. Във времена като днешните човек трябва да стои прав и да не отстъпва на домогванията на сганта.

— Струва ми се, че г-н пасторът е много категоричен. Думата „сган“ ми се вижда силна.

— Съдя според моите впечатления. С малки изключения днешната младеж е съвсем развалена.

— Извинявайте, г-н пасторе, че ви възразявам. Вие виждате всичко това само от външната му страна!

— Всички дружества забравят вечните ценности!

— Не, г-н пасторе, ние продължаваме да „слагаме черквата всред града“. Ние смятаме, че временните и вечните ценности трябва да вървят ръка за ръка!

— Човек не може да служи на двама господари, Бенгт! Мислиш ли, Бенгт, че всичко, което става във вашите дружества, е правилно? Целият този спорт и това оскверняване на неделната почивка, това пеене на непристойни песни, танцуване и всички разюздани връзки? Всичко онова, което ти, Бенгт, подкрепяше чрез твоето становище?

Останалите гледаха само в чашите си. Червенина се появяваше и пак изчезваше по лицето на Фани. И Бенгт беше също силно изчервен, когато отговори:

— Сигурно пасторът не прави разлика между нас и спортното дружество. В нашата програма няма спорт. Ние не танцуваме и нямаме събрания и срещи в неделните дни. Впрочем аз вярвам в силата на добрия пример, като оставам в младежкото дружество и се опитвам да го ръководя. Ние се смятаме за разпространители на култура в нашата околия и аз ще запазя нашия престиж!

— Култура! — избухна пасторът. — Култура всред народа! Това е лъжекултура. Дали картофите ще растат по-добре, ако някой селянин може да решава уравнения или може да бръщолеви на събранията? Сегашните селяни съвсем забравят образованието на душата за сметка на образованието на мозъка. А резултатът от това виждаме всеки ден.

Фани поглеждаше неспокойно ту единия, ту другия и от време на време побутваше Бенгт.

— Ти, Бенгт, мислиш за положителното, което вършите в дружеството. Но не е ли това много несъществено, сравнено с всичко отрицателно, което се върши? Всяка година вие продължавате да отпускате стипендии на учениците от народните висши училища! Вие отпускате кредити на околийската библиотека! Вие прокарахте идеята за строежа! Вие давате представления и играете тъй наречените народни танци!

— Но, г-н пасторе...

— Трябва да констатирам, че ти, Бенгт, ужасно обичаш да възразяваш!

Бенгт преглътна и започна да отстъпва.

— Нямам намерение да обиждам пастора, но бих желал да говоря това, което мисля. Възможно е в някои отношения да имам

неправилни гледища...

Пасторът се наведе напред и сложи интимно ръката си на рамото на Бенгт.

— Драги Бенгт, мислите положително се избистрят. Знаеш ли какво искам да ти предложа? Да, още сега да обърнеш гръб на дружеството. Твоето място е между нас, възрастните.

— Да, може би, г-н пасторе...

Тогава пасторът се засмя, обърна се към г-ца Александерсон и каза нещо за нейното училище.

Бледното като на мадона лице на Фани отново се успокои. Бурята ги беше отминала. Бенгт беше спокоен и се бе замислил. Най-острият нож и най-твърдата воля бяха спечелили сражението. Но Валдемар си помисли:

— На негово място последната дума щеше да бъде моя, защото върху мен не тежи бремето на неговите наследствени предразсъдъци. Но добрият пастор е опасна личност.

Сестрата на пастора изгледа стоящите около нея изпъчени и прави младежи.

— Мисля, че закуската свърши — прошепна тя. Тогава пасторът се обърна към Валдемар и каза:

— Чух, че г-н Стендал има хубав глас.

— Ах, не си струва труда да се споменава за това...

— Скъмността краси човека — засмя се пасторът. — Изпейте ни нещо! Имам ноти в библиотеката си. Моля да дойдете с мен, след като благодарим за закуската.

Валдемар се зарадва, че можеше да стане от коравия стол и да се пораздвижи. Но той се слиса от това, което видя в библиотеката. Господи, толкова много книги! Докато пасторът търсеше в един сандък, Валдемар хвърли поглед на най-близките редици! Еклунд, Гирц. А на етажерката до вратата, позлатени от яркото залязващо слънце, бяха наредени томове в стари подвързии, кожа и пергамент.

Книги, книги... Всичките съкровища на света, отпечатани и подвързани...

Биографията на циганския проповедник Джипси Смит... голямата библия на Фйелстед, Аросениус, Томас `а Кемпис, „Пътуването на християните“ от Бъниан, Дантевата „Божествена комедия“, Илиадата, Одисеята, Сократ, Платон — естествено в

оригинал... Вергилий, Шилер, Гьоте, Ницше, Кант, Фройд... и поезия! Стара китайска лирика... Вирсен — е, това можеше да се очаква, но Фрьолинг и Карин Бойе, Ферлин, Лундквист! Дори романи! Тук имаше произведения на представители от цял свят до най-новите мъчносмилаеми американци и шведи от четиридесетте години.

Когато той се обърна, видя как пасторът го гледаше със свити устни.

— Виждам, че се интересувате от литература, г-н Стендал. Да, тук имам доста обобщаващ преглед на онова, което е писано в света.

Валдемар мълчеше. Облеченият в черно белокос мъж беше исполин и библиотеката му придаваше гигантски размери. Все пак неговият интерес към всевъзможните литературни прояви на живота внушаваше респект.

Сякаш слана бе попарила грациозни, прозрачни цветя. Усмивките замряха по лицата на момичетата, гласовете им секнаха с полуизречени думи на уста, палавите им очи станаха безжизнени като на мъртъвци. Иглите, които бяха използвали отсъствието на пастора, за да си починат, започнаха отново да се плъзгат през платовете в розовите пръсти. Валдемар погледна пастора отстрани. Той бе недосегаем: всичко у него, изострените му тънки устни, брадичката му, очите му — всичко беше недостъпно и стегнато.

Валдемар седна до пианото. Щом като докосна клавишите, усети някаква пълзяща заплаха да тръпне в пръстите му. Но, разбира се, той се овладя.

„Само един ден, един миг да бъдем насаме...“

Гласът му беше в ред и той дишаше леко. Те го слушаха внимателно. Но едного той не можа да увлече, това беше Керстин. През цялото време тя гледаше в пода. Може би си представяше, че той пее същата песен, която свири на китара първия път, когато я видя и повярва, че тя е на петнадесет години! Сърдита ли беше тя, или искаше да забрави? Или какво?

Но от радост, че свири и пее, той забрави черния облак. Още една трела. После трябваше да се обърне към слушателите си и да приеме техните аплодисменти.

Аплодисменти ли? Тук никой не аплодираше. Да, един аплодира. Едно момиченце с бели зъбки и блестящи като звезди очи почна да ръкопляска. Но другите го погледнаха изплашени, а след това погледнаха пастора. Сякаш грешницата поиска да потъне в дън земя.

Когато разбра, че трябва да свършва, той се запита какво ще подхожда като последен номер. Например:

*„На площада Корнхамн седеше една дърта баба.
Киливиливи бум-бум“?*

Не, това не подхождаше. Неговото чувство за приличие надделя. Но той изпя:

*„Когато красавицата дойде в града, мъдростта
беше там,
Тогава те имаха само тръни и жлъчка,
И те стреляха по нея с хиляди оръжия,
Защото всички бяха тъй поумнели.“*

Очите мигаха и устата останаха отворени, след което като че ли на всеки един му се поиска да се засмее. Те разбраха — дори старите моми и учителката разбраха, защото това много ги засегна. А от очите на пастора хвърчаха искри. Валдемар едва свърши и пасторът почна да прелиства книгите си. Г-ца Александерсон пошепна:

— Той каза при Йоханес в Твет...

— Късно е вече, трябва да приключим...

Пасторът завърши с думите:

— Пазете се от лъжепророците. Те идват при вас облечени в овчи кожи. А под тях се крият алчни вълци...

Той сложи книгата на масата, погледна аудиторията и преди да започне, прикова всички към стената с очи. Непълнолетните бяха устремили погледи към него, като се опитваха да скрият, че се бяха изпотили от дългото неподвижно седене върху ужасните столове.

— Има толкова неща в света, които съблазняват младите хора. Злото свети с неонова светлина, реклами и пъстри афиши. Филми, театри, танци, радио и литература — всичките те са творби на дявола. С тях той иска да тласне всички хора в развалата. Това са фалшиви пророци, които ви изкушават на всяка ваша крачка...

... Говорят за напредък на културата! Възможно е културата да върви напред с все по-голямо сатанинско съвършенство. Но това е признак, че човечеството върви назад. Дори селата не щадят. Автомобили и автобуси сноват, а велосипедите се движат толкова леко по гладките пътища — толкова просто е да се пътува. А при хората, които не пътуват, фалшивите пророци идват по домовете им, в общината, до вратите им, дори в стаите им. За вас, младите, които познавате толкова малко света, е особено трудно да различавате злото от доброто. Ето защо аз ви моля: пазете се, младежи, от всичко ново и непроверено, дръжте за старото, което бе дадено на вашите бащи и прадеди...

... Вие мислите, че сега животът е открит пред вас. Сега сте свободни, искате да изпитате всичко. Вие искате да живеете, но пазете се да не съсипете душите си! Пазете се от лоши пътища, лоши думи, лоши другари. Пазете се от танците и от къщите, за които се казва, че се строят за полезни цели, но те ще служат само на властелина на бездната. Имайте предвид, че доброто си почива през нощта — в мрака се крият само духовните сили на злото и търсят плячка...

Валдемар слушаше, усмихваше се на вътрешния смисъл на думите на пастора, учудваше се на реториката му и наблюдаваше как другите реагираха на това. Старите моми изглеждаха възхитени, изглеждаше, че думите на пастора не правеха никакво впечатление на някои непълнолетни. Но повечето изглеждаха уплашени. Малките момичета бяха устремили погледи в залата — те бързаха да си отидат. Не слушаха това, което се говореше.

Последното предупреждение, което пасторът им направи за из пътя, беше: „Сега си вървете право в къщи и не оставяйте опасно красивата вечер да ви съблазни и насочи по криви пътища. Нека причестените момчета останат тук още няколко минути. Трябва да им кажа няколко думи...“

Когато излязоха от градината на пастора, кошмарът изчезна. Свежият въздух даде тласък на кръвта им. Те почнаха да се държат

съвсем непринудено, смееха се и се въртяха, а момичетата почнаха да играят валс из пътя между двора на пастора и черквата. Чакълът хвърчеше под официалните обувки, а дългите им черни рокли се развяваха. По-възрастните момичета се отдалечиха бързо, за да не виждат как по-младите отиваха в плевника при любимите си. Зад следващия ъгъл на пътя причестените момичета спряха да почакаат, докато пасторът пусне момчетата.

Бенгт и Фани си казаха „довиждане“ на ъгъла на черковния двор, а Валдемар придружи двете сестри. Тази Керстин! Тя дори не го погледна, когато се поздравиха. Сега за него беше жизнено необходимо да узнае какво се беше случило с нея.

Той мобилизира целия си талант да води разговор, но това не помогна. Фани отговаряше само с „да“ или „не“, а Керстин не продумваше нито дума. Един единствен път тя го погледна с големите си, светнали очи. Това го накара да се сепне и да се учуди. Грижи, яд, болка или какво беше това?

Ден след ден, седмица след седмица минаваха. Все повече се раззеленяваше, все повече ухаеха цветята. Беше прекрасният сезон на растежа, когато ръжта избуяваше за денонощие, а нежните класове се червенееха на вечерното слънце. Равнината не беше вече гола. Чифлиците бяха потънали в зеленина. Листчетата от цветовете на овощните дървета не падаха вече по покрити с чакъл пътеки и сбити плетове от глог. Вместо тях блестяха големите, бели кичури на самодивското дърво. Вечер дивият гълъб даваше полет на копнежа си, а уханието на люляка се носеше като фин парфюм в тихия въздух.

Валдемар искаше да изрази всичко това: въздухът, небето и светлината, земята, цветята и всичко това само с една единствена дума — странно! Тази дума не разгадаваше никакви загадки, тя даваше само една формула за тях. Но друга, по-подходяща дума той не можа да намери. Никога не беше се любувал на природата, но сега тази любов го завладя. Той вече не копнееше да се махне от природата, от този край със странните см хора, които бяха тъй недостъпни, от тази забравена местност с бели ноци и слънчеви дни. Искаше да остане тук и да разреши загадките на битието, ако те можеха да се разрешат въобще. Той не искаше да си отиде като чужд човек. Искаше му се да го третираат като техен, да го приемат като весел и уважаван приятел, а не да се обграждат с ледената броня на мълчанието. Той правеше

всичко, за да се приближи още повече до тях, престана да носи бялата си фуражка, стараяше се да говори почти като тях. Заплати членския внос в младежкото дружество и получи членска книжка. А един четвъртък, когато беше горе на рова и видя футболната тренировка, той се записа и в спортното дружество.

Струваше му се, че завесата между него и местните младежи се е вдигнала, че мъглата се е разсеяла. При всяка нова среща, хората му ставаха все по-близки. Сега те добиваха особени черти, в тях имаше вече живот и характер. Той се запозна и с йерархията в дружествата, класовите граници на естествения подбор. Малцина от тях работеха, другите следяха само темпото и се толерираха, като заплащаха членските си вноски. Енергичните вземаха връх. С тях Валдемар се опозна по-добре и влезе в тяхната среда.

Постройката беше горе на планината до Екдал, близо до спортното игрище. Тъкмо сега отливаха основите. Членовете на младежкото и на спортното дружество работеха без възнаграждение като помощник — зидари. Всеки доброволен дневен труд щеше да намали разноските. Направи му впечатление, че бяха почнали да се изморяват, че при първата капка пот ентузиазмът им отлиташе. Все повече и повече от тях се извиняваха, когато идваше редът им да поработят на постройката. Един трябваше да отиде в града, на друг се налагаше да отиде в мелницата, а трети си намираха заместници.

В четвъртък вечер дребният черноок председател на спортното дружество тичаше около рова в сините си тренировъчни спортни дрехи и се стараяше да завербува хора. Всяка минута той ставаше все по-мрачен.

— Запитай онзи там! — каза някой иронично и посочи Валдемар.

— Ах — каза Хилдинг, — не си струва труда, той е много нежен.

„Не, не е толкова нежен, не е вярно това; и той ще ви го докаже, ще бъде не по-лош от вас!“ — си помисли Валдемар и се доближи до Хилдинг, като го запита:

— Имаш ли достатъчно хора за утре?

— Мнозина липсват!

— Тогава запиши ме, ти си славно момче!

На следната утрин в, седем часа поставиха Валдемар да рине чакъл в ненаситното, въртящо се гърло на бетонобъркачката.

Машината тракаше, момчетата, които караха хоросан с колички, се мъчеха. А когато изминаха два часа, той помисли, че времето е спряло. Слънцето печеше, не подухваше ни най-слаб ветрец. Неговите несвикнали на такава работа ръце се потяха от дръжката на лопатата. Другите ринеха спокойно, понякога избърсваха потта от челата си, като при това си приказваха, смееха се, като дори не се задъхваха.

Омразата на Валдемар срещу онези, които бяха изклинчили, започна да намалява. Но в същото време у него нямаше достатъчно селска кръв, за да стисне зъби и издържи на напрежението.

— Как върви? — запитаха го другарите му.

— Добре — отговори той и му се стори, че те все повече го уважаваха.

Но вечерта те запитаха:

— Сигурно утре ще спиш до обед, даскале?

В петък вечерта Ескил Йохансон се обади по телефона и запита дали Валдемар би донесъл китарата си, за да посвири и попее на другарската среща в събота в хамбара на Йохансон. Валдемар се зарадва страшно — не толкова, защото щеше да пее, но защото го помолиха за това. Това беше още една крачка към тях! Разбира се, той благодари и се съгласи.

И тъй в събота вечерта той бе застанал на прашния под на хамбара и пееше от все сърце. Мислеше си, че рядко неговата китара беше имала такъв тон като сега. А как му ръкопляскаха младежите! Те подсвиркваха в такт с него, дюдюкаха и тактуваха с крака, като настояваха да свири още.

После той улесни ръководителя на игрите, като попя във на зелената ливада. Мнозина му се усмихваха и казваха, че биха желали да пеят като него. Само онази, от чиято похвала той най-много би се зарадвал, мълчеше упорито. Тя се въртеше пред него, като косата ѝ се вееше около кръглото ѝ лице. Липсваше обикновената живост на нейните движения, свиваше устни и нито за миг не вдигна очи.

— Защо не пееш тази вечер?

— Уморена съм... — отговори тя.

Фигурите на танца ги отделиха. Но на следния път те пак се събраха. Той я погледна. В тази хубава рокля проличаваше, че тя наистина има хубава талия. Но тя изглеждаше съвсем недосегаема.

— Най-различни хора ме хвалят тази вечер — каза той, — а ти думица не продумваш!

— Аз не мога да преценя как пееш.

Нейният глас беше равнодушен и той не можеше да види очите ѝ. Изведнъж му се стори, че тя приличаше на увехналия букет от момини сълзи, който носеше на блузата си.

— Валдемар, имаш ли малко време за мен? — запита Клас Виберг, театралният ръководител с живите очи и дългата коса.

Те тръгнаха по пътя и се смесиха с другите, които не искаха да тичат по зелената трева.

— Ти каза веднъж, че вече си играл роли, би ли приел да играеш роля в пиеса, която искам да поставя на сцената? Но трябва да те предупредя предварително — това не е нещо особено, а една истинска безвкусица. Ще поставим една пиеса, за да привлечем хора за летния празник. Затова ни трябва някаква глупост, която да спечели сърцата на публиката. Лошите хора трябва да бъдат черни като нощта, а на добрите трябва да трепкат по гърбовете ангелски крила. Искам да те замоля да играеш ролята на младия герой и любовник, който е прекрасен и силен, богат и умен. Какво ще кажеш?

— Не знам дали ще остана толкова дълго тук, но ще си помисля. Във всеки случай ти благодаря, че ме покани. Коя ще играе ролята на героинята?

— Силвия, по липса на по-добра. Не можем да искаме талант за театър от тази крава, но тя винаги си научава прекрасно ролята и не я обзема сценична треска на сцената...

На връщане той беше близо до Керстин. Упрекваше се сам, че се държи като дете, това шпиониране не беше достойно от негова страна, наистина не беше негова работа с кого се движи селското момиче. Впрочем имаше много други, които изглеждаха нежни и хубави. Тричетири млади момчетата се въртяха около нея, а и тя сигурно нямаше сливи в устата си. Той ги проследи с велосипеда си чак до моста и спря там, за да види какво ще стане по-нататък.

— Да дойдем ли с теб? — помолиха две момчета.

— Не, не може — противопостави се тя с нежния си глас.

Чу се един груб, суров глас. Същият, който онази нощ извика „бяла фуражка“, когато бе хвърлен камък тук, до моста.

— Карайте за у дома си, малчугани! Не обичам да ми се месят в работата, разбирате ли? Дигайте се оттука!

И малките се върнаха, докато Керстин, придружена от момъка с грубия глас, изчезна по пътя. Кой беше този момък? Той беше ратай при годеника на нейната сестра. Ясно беше, че те се срещаха често и се познаваха добре.

В неделя бяха поканени на кафе у съседите. Отначало Валдемар нямаше желание да отива там, но после се съгласи. Какво означаваше Керстин за него? Но все пак щеше да бъде интересно да види как живее тя.

Фани, стройна, строга и сдържана, ги прие в остъклената веранда. По-късно дойдоха другите гости и поздравиха Бернт Ларсон и съпругата му Елена и Ана, едната леля на Керстин. Лицето ѝ беше кръгло и очите ѝ мили, но тя нямаше зъби и поради това бузите ѝ бяха хлътнали, правейки я по-стара. На един стол в залата седеше вече най-старата ѝ леля, Беата. Тя посрещаше гостите тъй, сякаш някоя стара кокошка мътеше. До облегалото на стола ѝ беше поставена нейната патерица.

Отначало говореха само за времето и за съседите. За да мине по-бързо времето, Валдемар разглеждаше портретите на роднините им — строги старци и баби, окачени горе по стените. Гласът на Ана мелеше безспир с нежния си тембър. През цялото време Беата стоеше нащрек, очакваща реда си да каже и тя няколко думи. Най-после дойде удобният момент, тя започна като кон на надбягване. Изказа се точно така, както Валдемар предвиждаше.

— Да, да, обаче има и други бедни, нещастни хора... Господи... Краката ми ме боляха тази нощ така, че нито за миг не можах да заспя...

— Да, господ поставя на изпитание своите верни чада, ах да... — каза тя накрая. Но Ана имаше намерение да приказва, поради което за известно време болната не можа да си каже думата.

„Ще излезна“ — помисли си Валдемар. Но той не се осмели да направи това. Страх го беше да не катурне някоя от тези дреболии по масата и по етажерките в тази претрупана и задушна стая! И той бе принуден да слуша оплакванията на тази беззъба муцуна.

— Керстин, ела да поздравиш гостите!

Появи се Керстин, сладка и мила, препасана с престилка, с бяла панделка на косата. Сякаш рози имаше по бузите ѝ. На Валдемар се стори, че когато го видя, тя се сепна.

— Поздрави учтиво, мило момиче — каза леля Ана.

Керстин поздрави учтиво, поклони се срамежливо и възпитано. А когато стигна до Валдемар, той намигна, за да покаже, че тук тя имаше един съюзник. Но богове! Колко хубаво се изчерви малката! Какъв лъх на кафе се носеше от нея!

— Фани, време е да сложим масата — изкомандува Ана.

— Да, лельо — каза Фани. Тя отиде да донесе порцелановия сервиз и сложи покривката бързо и тихо.

— Сега Керстин може да сервира. Не забравяй да наливаш кафето, както трябва!

Прекалено спокойно Валдемар се обърна към Ларсон и го запитва по каква причина неговият чифлик се нарича Фредрекес, когато самият той се казва Бернт.

Ларсон отвори уста.

— Да, беше...

Ана го пресече:

— Дължи се на това, че нашият баща, който се наричаше Фредрекес, беше образцов стопанин. Името му сякаш е неделимо от чифлика, знаете...

Е да, във всеки случай кифлите към кафето бяха хубави, макар че бяха четири вида от едно и също тесто. И на Керстин позволиха да седне при другите на масата, но Ана ѝ постави като на малко дете кифла в чинията.

Леля Ана беше ходила на черква и сега говореше за проповедта на пастора. Със светнали очи тя разказа, че той както обикновено посветил поне половината от времето за проповядване на въпроса за постройката.

— Той каза, че постройката е осъдена от бога, там ще се случат разни нещастия...

Валдемар отвори уста, за да каже нещо, но чичо му го настъпи по крака.

След кафето Валдемар се извини, че е жаден и отиде в кухнята.

— Керстин, можеш ли да ми дадеш малко вода?

Без да извади ръцете си от ведрото за измиване на съдове и без да се обърне, тя отговори:

— Ведрото е там, на скамейката.

Ведрото беше очукано по ръбовете, а лъжицата за наливане беше с голяма, ръждива пъпка на дъното. Но той затвори очи и изпи една глътка вода с бацили и други неща.

— Много благодаря!

Нейният тесен гръб с кръстосаните презрамки на престилката ѝ и възелът изглеждаха отблъскващо, а помията пръскаше наоколо ѝ.

Какво можеше да говори с нея?

Валдемар не беше свикнал да мълчи. Той се огледа, за да добие кураж. Малки прозорци и ниски, тъмни стени, почти черен таван и две ръчно тъкани парцалени черги на грубия под...

— Сигурно тази къща е много стара?

— Да!

Между червените медни похлупаци на лавицата, която висеше ниско над старомодното огнище, имаше една кутия кибрит.

— Кибритът ми се свърши. Мога ли да си взема няколко клечки?

— Да, но не пуши тук, в кухнята.

Положението беше безнадеждно.

Той тъкмо се канеше да отиде при нея, да я хване за рамената, да я обърне с лице към себе си и да я дръпне за носа, да ѝ издърпа косата, да направи нещо, с което чрез някаква шега да пропъди нейната грубост, да я запита какво се е случило, но в този миг на вратата се появи леля Ана. Тя се беше навела и мигаше с очи.

— Вярвам, че си услужила на г-н Стендал с една чаша, Керстин?
— запита тя.

— Благодаря, аз пих с гребачката... Откакто съм тук, на село, аз спазвам местните обичаи — каза Валдемар любезно.

През този ден той не успя да поприказва още веднъж с нея.

Най-сетне на връщане той можа да запита за онова, което искаше да разбере още когато бяха при съседите си.

— Казал ли е наистина пасторът, че над постройката виси нещастие, или дъртата е измислила това сама?

— Тя няма толкова фантазия. Съвсем сигурно е, че той го е казал.

Валдемар изруга и удари със своята върбова пръчка по лютичетата. Белите семенни топчета се подеха от вятъра и хвъркнаха като милиарди парашутчета.

— Не е ли полудял този човек? Начинът, по който насажда суеверие, ми напомня на средновековието. Интересно как одобряват хората неговите бръщолевения?

Чичо му сви рамена.

— Те искат да вярват.

Сигрид беше избързала напред, така че той можеше да говори свободно.

— Някои хора слушат и вярват, други слушат и се ядосват страшно. Повечето обаче не слушат никак думите му. Дявол знае дали те са най-прави.

— Ти атеист ли си?

Когато асимилира този въпрос и го разбра, чичо му сви рамена.

— Как може селянинът да стане атеист? Как човек може да не се замисля какво е онова, което дава добра или лоша жътва, дъжд или слънце и всички подобни неща? Науката не може да обясни всичко. Но заради това не може да се твърди, че трябва да вярваме в бога на пасторите и на бабите...

Валдемар разказа за библиотеката на пастора и за литературното богатство в нея. Чичо му облещи очи.

— Не очаквах това от този човек... Трябва да призная, че неговите осъдителни проповеди срещу новото време добиват съвсем друга стойност за мене, когато той прави опити да опознае това ново време. Може би трябва да отида да го чуя. Много години изтекоха от последния път, когато говорих с него. Мнозина от нас не му вярват, защото беше ръкоположен за пастор едва след третото гласуване. Ще има да теглим от него, докато е жив.

— Защо не е бил ръкоположен както се следва? С неговата интелигентност, образование и дар слово!

— Той имаше прекалено много идеи и можеше да стане опасен за душевното спокойствие на по-висшите господа. Поради това не биваше да напредне много. А и обикновените хора се страхуваха от него и от неговата раздражителност и жлъч.

— Но сред някои хора той е популярен.

— Да, краставите магарета през девет баира се подушват. Всички, които са в същото положение като него — онези, които тъгуват по изгубения си живот.

Мислите им летяха. Те говореха за най-различни неща, като интимността помежду им се задълбочи и увеличи. Валдемар се одързости дотолкова, че го запита:

— Защо не се ожени втори път? Нали леля почина отдавна?

Чичо му мълча толкова дълго, че Валдемар се уплаши да не би да го е засегнал зле. Но отговорът му беше спокоен.

— Не зная какво да ти отговоря... Просто не се погрижих за себе си...

Пак настъпи тишина. Те вървяха смълчани, всеки в своя край на пътя. Валдемар вървеше леко и изправен, като свистеше с пръчката си. Чичото вървеше в неудобното старческо положение с ръце на гърба и наведена напред глава. Изведнъж видът му стана крайно остарял и уморен. Неговата замисленост беше заразителна. И ето че Валдемар престана да маха с пръчката и тя провисна спокойно в ръката му.

— Виждаш ли, това е свързано с неща, които ти не разбираш. Такива неща не се учат от книги и по тях не се пишат бележки — те идват с годините. Живееш с някого години напред, опознаваш го колкото е възможно да се опознае друг човек, мислиш, че когато той се махне, ще се яви празно пространство, което никой не може да запълни. Някои биха могли да го запълнят, ако им се даде удобен случай за това. Но нямаш ли възможност да се опиташ, ти чисто и просто не искаш да сториш това. Впрочем в къщи нямаше място за повече от една жена. Сигрид никога не пожела да отиде другаде...

На тези думи не можеше да се отговори с нищо.

Но Валдемар мислеше, че прозря в един нов свят, по-учудващ от другия. Нима почваше да се интересува от съдбата на хората, след като си беше въобразил, че като се вдигнат щорите на сивото ежедневие, той ще види толкова много?

Младежкото дружество използваше за своите театрални репетиции и срещи една пристройка към един изоставен чифлик до шосето. Там любителите на танца бяха устроили бал в сряда вечерта. Валдемар отиде заедно със Силвия в града, за да потанцува модерни танци, тъй като не му се щеше да се подчини на старомодните танци. Затова той не присъствува на бала.

Посред празника по шосето покрай къщурката мина пасторът в своя автомобил. Както светлината привлича летящите насекоми, така танците и другите младежки срещи привличат зложелателните и користолюбиви хора. Стеснителните членове на дружеството не бяха запалили фенери и гледаха през стените. Това бяха свободните момчета, които не искаха да вземат участие в танците и бандата от другите общини, която бе дошла, за да прави скандали. Те стояха във на шосето, пушеха и разговаряха и чувствуваха как кипи викингската им кръв. Когато автомобилът доближи, повечето от тях се дръпнаха достойно настрана, макар и без желание. Някои обаче останаха по местата си.

Неделната ли проповед ги беше разядосала дотолкова, че те трябваше да докажат своята солидарност? Или пък искаха да направят бунт срещу властта?

— Моля, господата да се отстранят от пътя. Бъдете тъй добри!

Упоритите младежи останаха по местата си, а от задните им редици се чува ругатни.

— Проклет пастор!

Някой хвърли камък и счупи прозорчето на вратата на автомобила.

Пасторът отвори вратата и слезе. Но в този миг някой свали шапката му. Той веднага се качи обратно и подкара. А когато автомобилът потегли те бяха принудени да му направят място. Дълго време го преследваха, като хвърляха камъни и подвикваха. На пътя бе паднала една филцова шапка. Те я закачиха на един прът и я понесоха в процесия, като обиколиха няколко пъти къщурката, преди да хвърлят шапката на земята.

В събота вечер младежкото дружество имаше среща на рова. Докато младежите чакаха закъснелите дружествени членове, слънцето се плъзна по западния край на гората, като позлатяваше кафявия цвят на пирея и сивите планински склонове, насищаше всичко с някакъв недействителен блясък, правеше лицата да блеснат и да станат нежни и сърдечни. Горещо бе напълно развиделяло, но далеч долу над залива синьо-бяла вечерна мъгла се издигна над водата. Платноходка с граждани, празнуващи неделната почивка, се плъзна покрай вълнолома, а отгатък островите тежък, сив товарен кораб пореше водите към север, като оставяше след себе си дълга димна ивица.

— Колко красиво е тук! — каза Валдемар на легналия до него Ескил.

До едната врата на футболното игрище беше поставена председателската маса. Тя беше украсена с шведското знаме и бродирания със сребро зелен дружествен щандарт. Когато Бенгт дойде, всички налягали и насядали станаха и запяха първата песен.

*„Не с висок смях и силни думи
Ще покажеш, че обичаш родната земя.
Не така, а с ръка на плуга
И с бухалката в хамбара
И със силата на мисълта при твоята работна маса.*

*Отечеството ще стане това, което направиш от
него*

*Колкото искаш светло, пъстро и богато,
Ти го населяваш.
От твоите дела зависи
То да стане това, което ти вярваш и желаеш.*

*Швеция не е бедна, не е мрачна, не е студена,
Когато преспите се стопиха, от земята се показва
желязо.*

*А под светлината на лятната нощ
При шумоленето на шведския бор,
Що закриля всичко, зрее нашата ръж.“*

— Който пее, зло не мисли — помисли си Валдемар, като гледаше в една песнопойка с Ескил. Много неща породиха гордост, която изпълни гърдите му, песента сякаш донесе някакъв ободряващ пролетен дъх. Той се огледа наоколо, погледна другарите си, природата, дъсчената ограда, която се белееше там далеч на края на гората. Една мисъл проблесна през мозъка му като искра, все още малка и може би неясна, но все пак като че бе искра:

„Какво би било, ако остане тук, върши определена работа между тези светлооки негови връстници. Нали и те мечтаеха за светло

бъдеще?“

— Нека всички насядат колкото може по-близо — чу се характерният заповеднически глас на Бенгт от председателската маса. Ескил се намръщи.

— Днес Бенгт е войнствено настроен — забеляза той.

— През тази седмица са станали неприятни неща — започна Бенгт. — Поради това, преди да пристъпим към дневния ред, аз искам да разгледаме един спешен въпрос. Ще бъда кратък. Аз съм дълбоко разочарован от поведението на някои наши членове. Винаги съм ви защищавал. Вярвах във вас. Исках да виждам само вашите добри страни. Критикувах ме остро защото мислех и говорех според моето убеждение, но сега се страхувам, че трябва да променя схващането си. На всички ви, както и на мен, е известно, че се рискуват големи ценности. Само чрез единство и почтено държание би могъл да бъде запазен престижът на нашето дружество. Но някои дружествени членове не съзират повелята на времето. Надявам се, че това се дължи на неразумност, защото не искам да вярвам, че някой ще иска да вреди на собственото си дружество. Не стига, че въпреки моята воля някои са танцували в къщурката, но бил нападен и пасторът, когато се връщал от един болен. Целият черковен съвет е възмутен, а аз знам хиляди пъти по-добре от вас, какво означава това. Нали аз отговарям за младежкото дружество!

— Други младежи предизвикаха скандала — извика някой.

— Това не значи нищо. Понеже танцът е бил устроен от младежкото дружество, то трябва да понесе отговорността за всичко. Но аз случайно зная имената на нашите членове, които са участвували в скандала и са хвърляли камъни по пастора.

Той прочете четири имена, а сетне продължи:

— Опитах се да поддържам нашия престиж, като преценявам заявленията за приемане в дружеството, защото членовете са тези, които образуват дружеството. Трима от тези тук бяха приети против моето желание и аз настоявам сега да бъдат изключени и четиримата. Те отдавна се държат така, че досега трябваше да ги махнем.

Чу се мърморене и шепот. Мнозина изглеждаха уплашени.

— Кой е дал право на председателя да изхвърля членове, които не са нарушили правилника?

Бенгт отговори на това, като прочете параграфите за реда и поведението в младежкото дружество.

— В тези времена председателят не трябва да държи толкова за параграфите, колкото за сплотеността и силата на дружеството. Колкото повече са членовете, толкова е по-голяма касата.

— От четирима члена получаваме двадесет крони годишно. Реномето на нашето дружество не струва ли повече от двадесет крони? — запита Бенгт и подложи предложението си на гласуване.

Настъпи пълна тишина.

— Да ги изключим ли?

— Да — извикаха няколко момичета.

— Не — изкрещяха момчетата. — Оставете ги.

Но чуъкът не удари. Вместо това Бенгт стана.

— Аз се отказвам от задачата си. Не желая да бъда вече ваш ръководител.

— Бога ми, той е полудял — пошепна Ескил на ухото на Валдемар.

— До известна степен той има право.

— Но трябва да бъде по-гъвкав.

Всички се възмущаваха, викаха. Това напомни на Валдемар сцените в училищния двор, когато той отиде за първи път на събрание.

— Внимание! Тихо! — извика отведнъж някой пронизително. Всички млъкнаха и се обърнаха натам, откъдето се чу гласът. Това беше Клас Виберг. Той се беше отделил от другарите си и беше както обикновено бледен и разрошен.

— Бенгт постави ултиматум — или да се махнат тези четирима, или той щял да се махне. Вероятно смята себе си за незаменим. Но аз мисля, че ще бъде глупаво, ако между сто и двадесет члена не можем да намерим нов председател. Защото кой за кого съществува? Ние заради председателя или той заради нас? Впрочем, коректно и красиво ли е отстрана на един мъж да черни публично своите другари, за да запази собствената си кожа, само защото те са били достатъчно смели да сторят онова, което всички биха искали да направят, но никой не се осмели да го стори?

Някои извикаха „позор“, други аплодираха.

— Тук Клас ще играе ролята на опозиционер на всяка цена — помисли Ескил. — Още вчера той беснееше поради скандала, но днес

използува шанса, за да нанесе удар на Бенгт.

— За заместник на Бенгт предлагам подпредседателя Ескил Йохансон — завърши Клас и седна на мястото си.

Ескил бе избран. Той отиде на масата, за да заеме поста си. Под шума и подсвиркванията на момчетата в дъното на залата Бенгт и Фани напуснаха полесражението. Но Бенгт вървеше изправен и спокоен, като не се обърна нито един единствен път.

По-късно, когато по тревната площадка се извиха кръшни хора, Ескил и Валдемар отидоха на постройката. Песните и музиката се чуваха по-тихо, но ясно на мъгляво — синия здрач и беше лесно човек да политне с тях. Въпреки това на Валдемар бяха безразлични народните танци. Някой му липсваше. Там не беше и момчето с грубия глас, с винаги новите, но омачкани дрехи, с цигарите, ругатните и мръсните си нокти.

Разбира се, Ескил говореше за своето повишение.

— Много неща са по-прости, — заговори той на Валдемар, — отколкото си мислех, но някои неща могат да станат и неприятни. Например приемането на членове е рисковано. Мнозина, които биха искали да станат членове на нашето дружество, не влязоха в него поради Бенгт. Но изобщо той се грижеше дружеството да приема само свестни момчета. Сега всевъзможни хора ще искат да влязат в него. Забелязвам, че те още не ме смятат за сериозен. Но почакайте и аз ще стана като Бенгт. Но аз ще бъда по-дипломатичен, като в същото време няма да пълзя пред свещениците.

Валдемар възрази.

— Той не пълзеше, само се опитваше да прави компромиси.

Те се разхождаха и разговаряха. Понякога си противоречаха, но общо взето бяха на едно мнение. Те бяха на една възраст и еднакво високи, а където интересите съвпадаха, различията се забравяха.

Валдемар си пое дъх и посочи около себе си, завладян от патос. Това беше патосът на студента в началото на лятото, когато сърцето е младо, а грижите, които са помрачили душата, са оставили само дребни сенки след себе си.

— Колко е красиво!

Стените на постройката бяха вече издигнати. Въпреки скелетата, купчините дървен материал и най-различните предмети вече се добиваше представа за нейните размери и пропорции.

— Вале, знаеш ли, че всъщност на теб трябва да благодарим, че се строи този дом?

— Ти си първият, който го казва. Благодаря ти!

— И аз благодаря. Онази вечер ти свърши добра работа, въпреки че старците те изгледаха накриво. Мнозина те почитат, но тъй като си чужд на нашия край не могат да ти го кажат.

— Не искам да бъда чужд на вашия край! Искам да бъда един от вашите!

— Хубаво, но аз ще ти кажа как стоят нещата: ние работим, а ти си тук на лятна почивка. В това е разликата.

Валдемар имаше намерение да се защитава, но Ескил му даде бързо знак да млъкне. Те се вслушаха и чуха от тъмния зимник на новата постройка слабо скърцане и драскане.

Ескил изтича бързо през отвора на вратата. Скоро се чуха викове и ругатни. Един човек изтича покрай него, като покриваше лицето си с ръце.

— Бягай, проклетнико! — изкрещя Ескил след него. — Зная кой си!

Валдемар слезе в зимника и те светнаха със запалките си. Инструментите на дърводелците бяха пръснати наоколо. Те бяха притъпени и негодни за употреба. Ескил ругаеше страшно.

— Дотам ли стигна, че трябва да поставяме тук и нощни пазачи! Хилдинг трябва да наточи утре инструментите, той умее да върши това. Трябва да кажем на дърводелците да заключват, когато излизат.

На връщане срещнаха три момичета, хванали се за ръце. Те ръкомахаха и викаха:

— Погледнете ги! Как не ви е срам да се измъквате така!

— Липсвахме ли ви?

— Много, страшно, невероятно!

Валдемар и Ескил застанаха помежду им, така че всеки бе хванал от двете си страни под ръка по едно момиче. Така те потеглиха обратно.

— Но какво ще кажат другите?

— Какво ни интересува това?

Те бяха годеницата на Хилдинг Елза, Ели Нилсон, която беше най-голямата приятелка на Керстин, и най-сетне Силвия. Валдемар беше започнал вече да ги разпознава. И трите бяха руси, а най-

красивата от тях беше Ели, която той обичаше да закача, като я наричаше госпожица Ястребов клюн. Косата ѝ имаше лепен цвят, спусната на вълни над рамената ѝ. Те се смееха и говореха един през друг, а при рова Ескил покани Ели, докато Валдемар се зае с Елза. Някои канеха като на танц, с един жест и подсвиркване, други се покланяха изискано като за менует. Валдемар се покланяше пред непознатите и подсвиркваше на онези, които познаваше добре.

След малко той се върна. Силвия стоеше там, където я бяха оставили, ухажвана от най-отвратителни малки момчета, пъпчиви, нахални, плашливи, с груби гласове и много големи шапки. Силвия, момчето за всички малки момчета... Тя беше първата, с която новаците се осмеляваха да флиртуват. Той се беше наситил на нейното бръщолевене из пътя до града и я отбягваше тази вечер. Но все пак разбираше защо ѝ беше неприятно тук и защо тя копнееше по нещо ново и се зарадва толкова, че един бъдещ студент благоволи да се заинтересува за нея. Той започна да я съжалява.

За да ѝ помогне да се отърве от малчуганите, той я покани да танцуват. А когато се зазори, той я придружи до къщи, макар че всъщност не беше мислил да прави това. Нали тя не беше по-лоша от някоя друга? А освен това нощта беше просто вълшебна, за да си отиде право в къщи.

— Тази нощ не е за сън — каза тя, когато те спряха до оградата.

— Не, наистина...

— Да се поразходим ли малко? — предложи тя. А когато се отдалечиха малко из полето, тя сграбчи ръката му и го запита:

— Не е ли възхитително да се разхождаме така тук?

— Разбира се...

Но вътрешно той изпитваше вече известна досада. Те бяха вървели повече от час и бяха приказвали за празни работи. Хладно беше призори, росата проникваше през obuцата, започна да му се спи. Той разбираше доста добре, какво желаше тя, но цялото му същество се противопоставяше. Той беше вече достатъчно интимен с нея, нямаше нужда от повече. Не вярваше на слуха, че било рисковано да общува с нея, селските момчета бяха здрави, но все пак той не искаше.

— Много съм уморена и не мога да вървя — оплакваше се тя и поглеждаше към една дискретна горичка.

— Много късно е вече или казано по-правилно, много е рано още, а ти си облечена леко. Не предпочиташ ли да си отидеш в къщи?

— Може би си прав — отговори тя неохотно.

И те се върнаха, но когато стигнаха оградата, не можаха да намерят неговия велосипед. По чакъла имаше много следи от стъпки и тя веднага се сети какво беше станало.

— Те са били тук и са го скрили!

Почнаха да го търсят, провериха в рововете, зад оградата и в храстите. След доста време Силвия погледна нагоре и извика:

— Погледни там! Там на пръта за знамето!

— Дявол да го вземе — започна да ругае той, бързо подскочи, развърза въжето и остави велосипеда да се плъзне надолу, така че прътът изтрещя.

На сбогуване тя го разцелува щедро и го помоли скоро да я потърси пак. Когато се върна в стаята си, ядът му беше преминал и той се изсмя при спомена за прекрасната гледка, когато прътът на знамето се огъваше под тежестта на велосипеда му. Имаше късмет, че не духаше вятър.

А в този миг се пробуди старият алчен Адам — той се разкая, че беше изпуснал удобния случай.

IV

СЪГЛАСНО ЗАКОНА ЗА НАЙ-СЛАБОТО СЪПРОТИВЛЕНИЕ

Мъчно се караше велосипед, понеже той беше навлязъл дълбоко в гората. Вятърът не го достигаше и ледените игли не жилиха тъй рязко. Песните бяха заглъхнали и, ушите му се изпълваха от шума на дърветата. На трепкащата светлина от велосипедния фар сенките отстрани по пътя се оживиха ужасяващо и станаха страшни като трептяха по дърветата и камъните.

Изведнъж чу зад себе си гласове и шум от велосипеди. Три фара светкаха по пътя. Тръпки го побиха. Които и да бяха те, той не желаше да го видят. Искаше да се скрие като див звяр. Встрани се отделяше пътечка, която познаваше тъй добре, че можеше да продължи с изгасен фар. Насочи се нататък, а другите минаха покрай него.

— Той загаси фара, но скоро ще го пипнем, — каза един груб младежки глас, а други му отвърнаха със смях. Той едва долови техните думи. Спомни си само за първия път, когато мина през тази гора.

Неговите родители му бяха обещали мотоциклет, ако издържи матурата си. Той им писа и напомни за обещаното. Машината пристигна и първия път, когато отиде с нея на една театрална репетиция в изоставената къщурка, там имаха събрания както ръководството на строежа, така и комитетът за летния празник. Мнозина любопитни го заобиколиха и му задаваха един през друг въпроси. Той отговори на всички освен на следния:

— Защо баща ти не ти подари и автомобил?

И те се усмихнаха злобно.

Валдемар огледа компанията и преброи присъстващите.

— Къде е Елза?

— Тази лудетина сигурно ще дойде навреме — каза Силвия.

— Тя трябваше да бъде вече тук — вайкаше се Уле — Трябва навреме да започнем репетицията, за да можем навреме да се върнем в къщи и да си легнем да спим.

— Всеки да си учи ролята, докато тя дойде — разпореди Клас.

— Ура! — извика Уле и хвърли тетрадката си във въздуха. — Малко отпуска! — и започна да говори глупости.

— Позубри малко — посъветваха го другите. — Ти имаш нужда.

Момичетата бяха енергични, те се заловиха да учат ролите си. Но другите вървяха любопитни от група на група и поглеждаха кой какво работи.

Организаторите на празника лежаха на тревата до ухаещата стара, обрасла с диви растения люлякова беседка около два каталога на базари и съставяха списък на предметите, които трябваше да се закупят.

— Да вземем ли и въздушни пистолети? Не са ли достатъчни оръжията?

— Миналата година имахме пистолети и зрителите ги харесаха — те ни докараха много пари.

— Трябва да имаме и игра с шоколад. Скъпа е, но е много популярна. Мисля също, че трябва да вземем и тази лотария...

Но ръководството на строежа още не беше пристъпило към работа.

— Къде ли е Хилдинг? Трябва вече да дойде!

— Сигурно както обикновено работи в своето изоставено имение и поради това ще е забравил всичко друго — прогърмя Йоханес Улсон от Твет.

— Сега зная къде е и Елза — каза Силвия. — И тя е там.

— Сигурно и двамата са там.

Валдемар предложи да замине с мотоциклета си и да им напомни за техните задължения. Нали само той беше дошъл с мотоциклет тази вечер. Те му описаха по селски, надълго и нашироко, пътя.

Той мина по пътя покрай рова и надолу край гората до езерото. Пътят ставаше все по-лош и по-лош и той помисли вече, че се е заблудил. Но ето че пред него се откри една полянка с ниви и къщи. Тук трябваше да е, защото дворът беше пълен с дървен материал и

всевъзможни предмети. Старите, посивели, стени бяха поправени с бели дъски, а прозорците на къщата бяха оставени небоядисани. Коминът пушеше и Валдемар очакваше, че някой ще се покаже. Но никой не отговори, дори когато той почука на вратата.

Тогава той извика и от наклона до обрасналия с трева стар зимник се дочуха слаби гласове.

На тревата лежах по корем Хилдинг и неговата годеница с хартии и принадлежности за писане пред себе си. Хилдинг каза:

— Те ли те изпратиха да ни доведеш? Да, веднага свършваме.

Валдемар седна до тях и се заслуша в спокойния, нежен глас на момичето. Той гледаше как Хилдинг следи редовете с перото, което сякаш щеше да се счупи в неговата груба ръка. И двамата бяха облечени в делнични дрехи. По неговия панталон имаше стърготини.

— Веднага ще влезна да се преоблека — каза накрая момичето.

Хилдинг събра книжата.

— Няма ли да дойдете и двамата?

— Не — каза тя, — утре тук ще дойдат зидари и поради това решихме Хилдинг да работи цяла вечер. Аз ще се погрижа за търговските въпроси.

— Нали знаеш — довери му Хилдинг, — сега няма по-важни неща. — После той подсвирна и щракна с пръсти. — Вале, вие ще минете по същия път. Можеш ли да я откараш?

— Разбира се. Искаш ли?

— С удоволствие. Но обещавах ли да ме върнеш обратно тук?

— Съвсем ясно е, че ще те върна.

Тя изтича вътре, като пееше, а Хилдинг погледна нежно след нея и се засмя. После се обърна към Валдемар:

— Нямахме намерение да закъсняваме, но всъщност бяхме забравили всичко. Не е лесно да имаш едновременно две постройки в главата си. Това е последната година, в която членувам в дружествата. Остарявам и затова трябва да мисля за други неща. А и Елза едва има време да си учи ролята...

Тя се появи пак, измита и преоблечена, с малко червило по устните. Светлите ѝ вежди бяха подсилени с кафяв молив.

— Навярно Нани се подиграваше, че съм закъсняла?

— Нани ли? Тя никога не казва нищо!

— Поне изглежда, че се бърка, дето не трябва, старата му маймуна!

Отначало Елза Андерсон беше много, много недостъпна за Валдемар, но сега тя го посрещна както другите свои познати, които ѝ харесваха. Вдигаше голям шум от всичко. Нейното кръгло, румено лице лесно светваше, като заразяваше и другите със смеха си.

Когато пристигнаха, насъбралите се при къщурката ги посрещнаха с викове и подсмивания. На Валдемар се стори, че се готвеше нещо ново. А когато Елза изтича, за да остави касовата книга, някой го запита:

— Мислиш ли, че ще се намери толкова здрав прът за знаме в общината, че да може да издържи и тази твоя таратайка?

Той се засмя, какво можеше да направи друго? Но Силвия изсъска:

— Млъкнете!

Те започнаха веднага да репетират в голямата стая. Ролята на Валдемар започваше едва след средата на първото действие. Ето защо той можеше спокойно да ги наблюдава. Сега слънцето грееше почти отвесно. То позлатяваше равнината и разливаше своя червен отблясък по стаята с престарелите тъмни, парцаливи тапети. През прозорците се виждаше с километри далеч на запад и север, виждаше се колко равна и плоска беше в действителност тази огряна от слънцето зелена глинеста равнина.

Отвън се дочу смях и шум. Няколко младежи се бореха и боксираха, други флиртуваха с момичетата, а някои се провикваха:

— Престанете с това, нека свършим най-сетне!

Репликите на пиесата излизаха все още несвързани и без тон, но от отделни моменти лъхаше повече живот и логика. Клас се разхождаше назад-напред с ръце на гърба, следеше жестовете, мимиката и интонацията и укоряваше всичко, което не беше по неговия вкус.

— Уле, за бога, не говори толкова изкуствено, а както се говори всеки ден! Това е пиеса за обикновени хора!

Пиесата се казваше „Когато дойде лелята“ и сигурно щеше да се харесва на народа. В имението Гранлид живеят баща, майка и дъщеря на име Елин (Уле, Елза и Силвия). Ролята на техния ратай Ула се играеше от Оке. В съседното имение постъпва нов ратай на име Ерик

— тази роля играеше Валдемар. Изглежда, че между него и Елин се заражда любов. Финансовото положение на Гранлид е много лошо и собствениците му не знаят как да се справят с положението, когато техният съсед Никлас — тази роля се играеше от Клас — идва да събере, от тях едно вземане от десет хиляди крони. Те се надяват на една своя леля в Америка, но същевременно се страхуват от нея, защото, имението е наполовина нейно, а не искат да я разсъдят за това, че са полагали слаби грижи за себе си и за имението.

Във второто действие интригата се изостря, като обвиняват Ерик в кражба. Само Елин вярва в неговата невинност.

В третото действие в Гранлид има публичен търг и всички освен Никлас скърцат зъби. Ерик е също безразличен към това. Държанието му раздразва Елин, която му удря плесница и го изоставя. В решителния момент се явява лелята — Нани Хеде — и между нея и Никлас се стига до сблъскване. Леля Дороти оправя всичко, тя прощава на брат си и на снаха си, сдобрява младите и им подарява своята половина от имението. Така всичко завършва в мир и радост, като младите се прегръщат, а ратаят Ула извиква четири пъти „да живеят младоженците“ и пет пъти „ура“.

И в това той трябваше да участвува...

Ролята на ратая беше лудешка, дори Валдемар не вярваше, че има такива селски ратаи. Клас искаше да махне тази роля въобще, но останалите не се съгласиха.

— Хората трябва да се смеят на нещо. В противен случай ще сметнат, че пиесата е лоша...

Клас каза:

— Този път отстъпвам. Но, Оке, не се престаравай толкова! Ако трябва да е карикатура, нека бъде както трябва!

Оке не знаеше какво е карикатура, но донякъде разбираше какво искаше да каже Клас. На първата репетиция той беше невъзможен. Държеше тетрадката съвсем до очите си и въпреки това едва можеше да чете. Но постепенно той научи своите реплики. Само с това, че вървеше нашироко като патица и дъното на панталоните му беше много голямо, той караше колегите си да се късат от смях на репетициите. Освен това той имаше един неповторим маниер да зяпва от изненада, да гледа глупаво, като проточваше думите и просто ги смучеше.

Уле беше по-слаб. Той не можеше да се освободи от дървеното си държание. Той като че ли четеше от книга и стоеше като някоя дървена кукла. Двете млади дами също не бяха добри актриси. Най-хубавото, което можеше да се каже за тях, беше, че те не разваляха ролите си. Но Валдемар би предпочел много повече да играе с по-малко чувствена партньорка от Елин — Силвия.

Клас възбуждаше съжаление. Наред с режисирането той трябваше да учи актьорите на най-елементарните неща при играта им на сцената. От тяхната театрална група само той, Нани и Елза играеха в харесаната пиеса „Господин Слееман идва“. Уле, който дотогава не беше играл в някоя дълга пиеса, се хилеше на отправяните му забележки.

— Поне да не ми мрънкахте толкова!

Валдемар беше зачеркнал безброй много „уел“ и „ю си“, които той третираше като ненужни ефекти. Вместо това той се опита да създаде илюзия за роден в Америка швед, като в своите реплики си служеше с акцент на янки.

— Колко си способен! — хвалеше го Силвия.

Но те не я похвалиха, когато изпя:

*„Лебедът лети с бели крила
Лети сам край брега на Роана...“*

— Не тъй високо! Не тъй високо!

Тя преглътна и започна отново:

*„Стадото пасе и часовникът звъни,
Часовникът звъни...“*

— Не, не, спри! Ти пак пееш високо! — извика Клас.

Силвия тропна с крак по пода.

— Мислиш ли, че не зная как да пея, аз, която пея в хора! А ти дори нямаш глас!

— Не, но аз имам по-добър слух от тебе! Нани, продължавай по-нататък!

Нани го изпя чисто и напълно правилно, но Силвия пак тропна с крак.

— Пея както си искам. Нямам ли право, Вале?

Валдемар не ѝ отговори, а Клас каза сдържано:

— Тогава пей както желаш!

Тя хвърли тържествуващ поглед на Нани и започна да пее. Но Клас я прекъсна пак.

— Трябва да влагаш повече чувство, много повече! Постави се в положението на Елин, какво чувствава тя, когато мисли за Ерик... Повтори песента!

Уле, Оке и Елза стояха в един ъгъл и се смееха.

— Тихо там! — заповяда Клас и ги погледна ядосано.

Силвия запя.

— Не! Не! Не! Това е ужасно! — извика отчаяно Клас.

Тя хвърли тетрадката си на пода и почна да тъпче по нея.

— Значи аз пея ужасно! Като някоя крава, нали?

— Какво?

— Ти самият си го казал!

— Не съм казвал такова нещо!

— Да! Госпожа Петершон го е разказала днес на моята майка. Казал си ѝ, че не би могло да се изисква театрално изкуство от крава като мен. А защо искаш това сега от мен?

Клас сви грубите си, чувствени устни, така че устата му доби зъл израз. Той мълчеше, макар че от очите му хвърчаха искри. Силвия продължи:

— Дойде ми вече до гуша! Играя колкото мога, но ти само ми се караш... — Тя започна да хленчи. — Ще си отида...

Тя тресна вратата с всички сили зад себе си, а Клас каза кратко и сухо.

— Да продължим! Елза ще играе ролята на Елин, а за следващия път ще намеря нова Елин.

Стъмнило се беше вече и той трябваше да запали старата газена лампа, която стоеше в нишата за хранителните припаси. Светлината, която излъчваше тя, беше съвсем бледа, поради което те трябваше да

се стекат до прозореца, за да могат да четат в тетрадките си при последната светлина на деня, когато се запъваха с репликите.

— Вале, говори по-бавно! — направи му забележка Клас.

Валдемар започна да говори бавно.

— Вале, вложи повече пламък в тази реплика! Ти трябва да се разсърдиш! Още веднъж!

Валдемар се почувствува засегнат, но тъй като Клас имаше право, като правеше забележки на другите, той сигурно имаше право и сега. Какъв усет за интонацията имаше този човек и колко ясни и недвусмислени бяха неговите указания! Но щом като някой започнеше да схваща мъчно, той се дразнеше. А собствената му игра разочароваше. Той трябваше да представи много по-добре стария чифликчия. Клас четеше ролята си в обикновен разговорен тон, като правеше по някой жест. Когато казваше предварително най-мъчните реплики на другите, гласът му беше гъвкав при всичките настроения и положения. Защо тогава му беше тъй безразлична собствената роля?

Съвсем друго беше положението с Нани. Валдемар се възхищаваше от нея. Мургава и силна беше тя, с високи гърди и стройни крака, с хубаво до съвършенство лице. Защо ходеше винаги сама? Тя беше мълчалива и това внушаваше респект. Те знаеха, че тя можеше да говори, когато се налага. Тя щеше да изиграе блестящо ролята на лелята от Америка. В редките случаи, когато Клас ѝ правеше забележка, това ставаше с учтив тон.

Накрая той остана доволен от репетицията и всички се приготвиха за тръгване.

Елза каза:

— Всъщност нямам време да остана при вас, но не искам да развалям компанията. Ние и нашият род винаги държим на думата си — каза тя със съзнание за собственото си достойнство.

— Надявам се — каза Клас.

— Ще ти бъде ли неприятно, ако постъпя като Силвия? Сигурно ще намериш нова Елин, но ще бъде по-трудно да намериш друга мама Андерсен...

Клас дори не я удостои с погледа си.

— Бързам много, довиждане... — каза той.

Валдемар и Нани му отговориха, но другите мълчаха. Изглежда той нямаше да им липсва много. Изведнъж у тях се появи желанието

да поостанат и си поговорят още малко.

— Какво разправя Хилдинг, че ти се возиш на мотоциклет с един студент?

— Радва се, че с малко се отървава от мен.

— Помагаш ли му долу в пущинака?

— Да.

— Неблагодарна работа, нали? Далеч от всичко редно!

Смехът изчезна от очите на Елза, белите ѝ зъби се скриха, а лицето ѝ стана ведро и сериозно.

— Не съм на мнение, че тази работа е неблагодарна. За мен това е бъдещето!

Те се засмяха.

— Сигурно за теб долу е интересно. Лесно можем да си представим, че там е удобно, че никой не ви пречи — направи намек Уле.

— Разбира се — отговори тя, — това е ясно. Днес носихме керемиди и поставяхме скеле, утре ще дойде зидарят.

Те пак се засмяха предизвикателно, а Уле каза:

— Не се прави на невинна, познаваме те, не си светица! Поне за Хилдинг не си такава. Колко време стана, откакто сте сгодени?

— Една година и три месеца... — Тя се ядоса и тупна с крак по пода. — Ах, колко сте глупави. Мислите ли, че човек трябва веднага да се отдаде? Вие сте тъй озлобени спрямо мен, защото нямате никакъв шанс.

Ударът беше сполучлив и Уле изкриви лицето си в гримаса. Елза се засмя, а после се обърна със сериозен тон към Валдемар:

— Всъщност що за човек си ти? Спадаш ли ти действително към нашия приятелски кръг? Чувствуваш ли се като наш другар?

— Разбира се!

— Ако не знаех това, щях да мълча. Такова нещо не се признава на всекиго.

— Валдемар — каза Уле, — не е ли смешно, колко скромни стават всички жени, когато тръгнат сериозно с един мъж? Тоест, те са нескромни само с одного, а пред всички други се хвалят с изрядното си държание.

— Защо да не бъдем скромни? — запита Елза пламнала. — Губиш уважение към себе си, дори ако не си такъв!

За минута настъпи мълчание. Тя ги изгледа тържествуващо.

После Уле каза през смях:

— Фани от Стендал беше миналата година веднъж с нас на закуска. Започнахме да говорим за такива неща. Тя каза само: „За такива неща не се приказва!“ — и си отиде.

— И аз съм на същото мнение — каза Нани спокойно.

Беше много студено, когато Валдемар откара Елза в къщи. Въздухът беше ясен и светъл като стъкло. Те минаха покрай зачервилите се ръжени ниви и мрачни чифлици. Макар че беше лято, беше толкова студено, сякаш можеше да настъпи мраз.

В гората беше по-добре, там дърветата бяха задържали слънчевата топлина. Но там беше тъй тъмно, че той трябваше да запали фара на мотоциклета.

У Хилдинг го почерпиха с кафе и той остана да поприказва известно време с тях. Всъщност само Хилдинг и Елза говореха. Те изглеждаха мълчаливи и затворени както всички в този край. Но стигаше само човек да се престори, че ги слуша, и думите им бликваха, сякаш се отпушва бъчва. Като че мълчаха по принуда, а когато някой развържеше връзката, нямаше край онова, което търсеше отдушник.

Но този път той слушаше с интерес.

— В къщи не можех да остана — каза Хилдинг. — Бяхме много деца. Искях да стана самостоятелен. Сетне опитах да купя нещо от Йосиас Хелден, той продаваше един от своите изоставени чифлици. Всъщност този чифлик беше хубав, стига земята да се обработва както трябва. А къщата можеше да се поправи. Но един фабрикант от града, който обича да идва тук на лов, се беше влюбил в това място. Разбира се, той предложи повече от мен.

— Има закон за запазването на земята — подчерта Валдемар.

— Да, и той не можа да го купи. Но Хелден каза, че печелел повече, като оставя земята необработена и коси онова, което порасне, отколкото ако я продаде на ниска цена. Поради това и аз не можах да откупя чифлика. Не искахме да се разправяме, а понеже и Елза участвуваше, купихме това тук. Селяните се боят от горите, не им върви, ако през всеки прозорец не виждат по един съсед. Поради това нямахме съперници.

Елза се засмя.

— Момичетата ме съжаляват, че живея в гората. Тук са останали само старците и бабите. Но не е ли най-важното, че двамата сме тук? А с време можем да станем и повече.

— Да — каза Хилдинг, — най-важното е, че сме двама. Всъщност тук не е тъй ужасно самотно, макар че гората помрачава гледката. До най-близкия съсед има само десет минути. Гората сгръва и краси човека.

— Вале — допълни Елза, — не можеш да си представиш колко ми е омръзнала равнината! Там винаги духа вятър, а аз не мога да свикна като другите с нея, макар че съм родена там.

— Но аз бих предпочел да живея там — каза Валдемар. — Гората изглежда крайно мрачна и грозна.

Те се засмяха.

— Нали си гражданин! В града никога не се страхувате, но щом дойдете на село, почват да виждат всевъзможни неща... Не е ли хубава сега гората? Вълшебна е и ти дава настроение... Дроздът пее, цяла нощ не замлъква — а тук за нощ едва ли може да се говори — нали винаги е светло... Но вярвай ни, тук е красиво и зиме.

— Но ти си бил и на други места — каза Валдемар на Хилдинг. — Не си ли работил няколко години в корабостроителницата? Знаеш ли, че ми се струва, че сме се срещали някъде преди в града?

— Това не е съвсем невъзможно. Бях там четири години.

— Защо престана да работиш там?

— Мъчно мога да ти обясня — не се чувствах добре, макар че отначало бях особено възхитен. Казват: „По-добре покрит навес със слама, отколкото да просиш; всеки е господар в своя дом.“ А аз казвам: по-добре покрит със слама чифлик в гората, отколкото апартамент в града. Не ми е по нрава да играя по чужда гайда. Тук няма да печеля никак повече, отколкото получавах в корабостроителницата. А ако не работя повече от осем часа дневно и двамата ще умрем от глад. Но виждаш ли, ние се обичаме и няма никой, който да надзирава и най-малкото ми движение... Казват, че над селянина стоят само банката и господ. А колкото и удобен да е апартаментът в града, с време той заприличва на чекмедже в голям шкаф.

Знаеш ли, по мое мнение, полезно е за всички, които копнеят да се махнат от домовете си, да излезат от тях и да видят света. Те искат да спечелят пари и са жадни за приключения. Но когато задоволят

гледа си, започват да копнеят по други неща. Има неща, които с време почват да означават повече от самите пари. А в края на краищата предпочиташ да стоиш на едно място, а не да скиташ. Когато живееш в града, ти се влюбваш също тъй силно в дома си, както когато си на военна служба. Горко томува, който след всичко това не може да си създаде свой собствен дом.

Сетне още едно нещо. Мисля, че ще бъде жалко, ако тази част от нашата община опустее и нейните обитатели оредеят. Цялата гора, която виждаме оттук, расте на мястото на стари ниви и навсякъде има необработена земя. В останалите чифлици живеят вече само стари хора и след всеки, който отиде в старопиталище, остава ново празно място. Никой не желае да обработва земята, защото е много отдалечена и не си струва труда. По такъв начин пак израстват ливади на мястото на нивите. Сетне всред нивите израства пиреят, а след десет години младата гора е висока колкото човешки ръст. А дотогава къщите отдавна ще са нацепени на дърва за горене.

Преди сто години в тази община са живели пет хиляди жители, а сега са само две хиляди. Сто години хората са се изливали оттук. Крайно време е махалото на часовника да се върне назад. А вярвам, че това ще стане, още веднъж ще растат нови поколения тук.

Очите и на двамата блестяха от ентузиазъм.

Валдемар запитва:

— Мислиш ли, че бих могъл да се грижа за един чифлик тук?

Те го изгледаха, изгледаха неговите ръце, слабото му лице и се изсмяха.

— Откровено казано — не!

— Дядо ми е бил селянин, а чичо ми е все още такъв!

— Но си роден и отрасъл в града и на всичко отгоре си от заможната класа. Ти нямаш необходимата подготовка.

— Колко време е необходимо, за да се подготвя?

— Двадесет, а може би и двадесет и пет години — някои никога не свикват.

— Ах!

— Да, трябва да си роден на село и да си отраснал там, за да добиеш съответния манталитет — трябва да се вживееш във всичко. Гражданинът не е свикнал с обратите в живота на селянина. Върви му, докато всичко върви добре, но когато добитъкът и жътвата не

преуспяят и той изгуби помощ и приятели, той изгубва и желанието си и не може да чака, докато щастието дойде наново. Ако искаш да станеш селянин, не трябва да се засягаш от бели кахъри. Не бива да захвърляш веднага топора в езерото, ако нещо не ти потръгне. Трябва да стиснеш зъби и да продължиш. Но колцина, дори селяни, могат да сторят това? В природата на хората е да следват линията на най-слабото съпротивление...

V

ПРЕЗ ЗИМАТА ЩЕ СПЯ...

Велосипедът му попадна на следа от по-голямо превозно средство, предното му колело се врязва накриво и той се обърна през глава в гората. Но падна леко на мъх и не се удари. Опита се да се привдигне и хвана кормилото на велосипеда, но после въздъхна апатично и се изтегна на мястото, където беше паднал.

„През зимата ще спя... Не е ли вече зима? Мога ли да спя сега?“

Но мъхът и почвата бяха мокри. През дрехите му проникна студ. Не биваше да лежи повече. „Не, още не може да заспиш, за теб още не е настъпила зимата...“

Той се изправи, взе велосипеда, върна се на голямото шосе и продължи надолу. Ръцете му бяха премръзнали, лицето също, а страната, която се измокри, изстуди цялото му тяло.

Добре са онези, които могат да спят...

Ох, спомени, защо ме мъчите така?

Вадеха гулии при съседите отгатык потока, той, Керстин и Фани, мама Елен и самият Ларсон, ратаят на Бенгт Якобсон — Нисе, и едно нервно със зъл поглед шеснадесетгодишно момче, което слугуваше при Йохан Карлсон. Всеки трябваше да изчисти по две редици. Вървяха в редица, като че ли бяха свързани с въже напъряко над полето. През първата половина от деня пълзяха по колене. Тогава ставите им бяха още гъвкави и имаха време да се шегуват и да се смеят. Но следобед слънцето започна да ги омаломощава, а земята пареше под вече чувствителните им колена. Започнаха да вървят клекнали, да се навеждат, да стоят на едно коляно, да лягат настрани. Опитаха всички начини, за да си улеснят работата. От време на време полъхваше хладен ветреца, но въздухът поначало беше неподвижен. Постепенно сива мъгла се спусна пред очите на Валдемар.

Той реши да не отстъпи — не биваше да падне по-долу от двамата ратаи и ловките момичета. Но умората надделя и духът му започна да се колебае. Той се канеше вече да се откаже, когато се появи леля Ана със следобедната закуска. Направиха половин час почивка накрая на рова. Той изпи три чаши кафе направено от корени, ръж и кафе „Рио“. Но точно в този миг можеше да пие каквото му поднесат, а също не го смущаваше и това, че пръстите му, с които хващаше хляба с масло, бяха изцапани от пръст и сок от растения.

След това стана много по-прохладно и времето започна да тече относително бързо. Точно в шест часа камбаната на черквата започна да бие за вечерня. Оставаше им само един час работа.

На следната утрин пълзенето започна отново в седем часа. Към девет часа горещината стана нетърпима. Валдемар го болеше глава така, че искри изкачаха от очите му, и той изостана няколко метра зад другите.

— Да си обявим ли съревнование? — запита Нисе. Неговите очи блеснаха злорадо и предизвикателно под черните му склучени вежди.

— Тук се работи равномерно и както трябва — каза Ларсон.

Но Керстин пълзеше близо до Валдемар и понякога изчистваше дълги късове земя от неговата част. Нисе я блъсна и ѝ пошепна нещо полугласно, но тя се престори, че не го чува. Тя изглеждаше уморена, очите ѝ бяха хлътнали и под тях имаше сенки, а обгорената ѝ от слънцето кожа беше без блясък. Нисе беше прекарал нощта в нейния дом и това дразнеше възбудената фантазия на Валдемар.

Когато тя си пипнеше лицето, по него оставаха черни ивици от изцапаните ѝ пръсти.

Следобед не дойде никой от възрастните и настроението се промени. Известно време Нисе и неговият приятел се надпреварваха да чистят плевели, а когато се умориха, те започнаха да се шегуват.

— Оставете закачките! — помоли ги Фани.

— Погледни студента, той изостава — извика Нисе.

— Тя му помага — подметна Турстен.

— Да, той е нежен човек и се нуждае от помощ.

— И на тебе щяха да ти помагат, ако беше и ти нежен човек.

Пет минути по-късно те изостанаха и се оплакаха:

— Керстин, помогни ни!

Тя мълчеше разядосана, а вместо нея трябваше да отговори Валдемар.

— Интересно е защо вие двамата сте толкова устати сега, а пред възрастните не смееете да си отворите устата?

Те се засмяха.

Той пошепна на Керстин:

— Защо ми помагаш?

Тя не му отговори. Беше устремила поглед към земята. Малката ѝ мургава ръка престана да посяга към неговите растения и той отново изостана. Точно пред себе си той слушаше презрителните коментари на Нисе. Понякога мъжете хвърляха по него буца пръст или шепа тръни. Той се ядосваше все повече и у него се появи естественото желание да ги нападне, да ритне, да хапе и да удря. Той засили темпото, но все пак не можа да ги настигне, а главата му натежаваше все повече и повече.

Защо за бога се залових за това?

Над него се склучи нежен и милосърден мрак и той с благодарност потъна в него.

Сетне му се стори, че чува гласове и усети, че някой го дърпа. Един глас шепнеше нещо неясно, сякаш още беше малко момче и майка му искаше да го утеши, затова че се беше ударил.

После нещо припари в гърлото му, той се изкашля и отвори очи. Лежеше с глава на коляното на Керстин, а до него стоеше Фани и се опитваше да го накара да пие от похлупака на манерката. На два метра разстояние бе застанал с ръце на хълбоците Нисе и се хилеше. Русата му коса, беше бухнала като храст — същински млад дивак, силен, непокорен и самоуверен.

— Отиди си в къщи, в противен случай може да се разболееш сериозно! — В гласа на Керстин имаше нежност и загриженост.

Но той си почина четвърт час. И сетне пак продължи, защото искаше да устои на подигравките на двамата младежи, на главоболието и на чувствителните си ръце.

В седем часа те си тръгнаха. По една случайност той вървеше до нея. Тя го гледаше със светнали очи. Но преди той да успее да ѝ каже нещо, от другата ѝ страна се нареди Нисе, пъргав както сутринта.

— Ела, Керстин, ще ти помогна да прибереш кравите!

На връщане, след като Валдемар се нахрани и заобиколи ъгъла на хармана, той чу странни звуци от задната му страна. Сви на следния ъгъл и погледна. При яза кравите пиеха вода и сред тях бе застанала една босонога девойка. Нисе беше хванал ръцете на Керстин и се опитваше да я целуне, а тя се виеше, за да се изкопчи от ръцете му. Тя се задъхваше, но не крещеше, макар че лицето ѝ беше изкривено от яд. Валдемар тръгна към тях.

— Колко долно нещо е да целуваш момичетата насила!

Нисе я пусна веднага и го погледна накриво, докато Керстин, разплакана и цяла изчервена, подгони кравите. Нисе сви юмруци.

— Ще ти платя за това, копой такъв!

— Махай се сега оттук.

Но точно в този момент дойде Ларсон да напои кравите.

На следната утрин пак беше мъчно да се навежда и да чисти плевели. Но той беше станал вече по-пъргав и работата вървеше по-добре. Малко по-късно той работеше още по-сръчно и можеше да върви в крак с другите. Ларсон и съпругата му пак бяха при тях и на нивата беше тихо. Но Нисе правеше разни гримаси, макар че никой не му обръщаше внимание.

Малко преди закуска в четири часа беше очистена цялата насадена с цвекло нива. Момичетата влязоха веднага в къщи, но момчетата стояха и си миеха ръцете в кацата с вода при стената на сайванта. Отведнъж Нисе грабна шепа вода и я плисна в лицето на Валдемар.

Той плю и си потърка очите. В този миг Нисе светкавично му нанесе удар под диафрагмата. Докато Валдемар стоеше омаломощен и се опитваше да си поеме въздух, той го сграбчи за слабините и го хвърли на гръб в копривата.

И двамата се изсмяха. Но когато Валдемар, побеснял от сърбежа по гръба си и поради долната хватка, скочи, те престанаха да се смеят. Той се насочи срещу Нисе, а последният се ухили и показа силните си, сивкави зъби. Погледът му бе жесток и нахален. Те бяха еднакво високи, но Нисе беше сигурно петнадесет килограма по-тежък. Той имаше масивни рамена, а мускулите се очертаваха на косматите му гърди. Но Валдемар беше готов. Той не бе силен, но гимнастиката, фехтовката и боксът го бяха научили да владее тялото си. Той нанесе бързи и прави удари, а Нисе не беше в състояние да се предпази.

Валдемар му, нанесе един удар в диафрагмата, един в устата и носа и след това един светкавичен удар с лакът по брадата, с който свали Нисе на гръб. Той се претърколи на земята, но веднага скочи на крака. Вместо да нападне, той сграбчи сакото и ризата си и се метна на велосипеда.

Валдемар се обърна към другия:

— Е, как ти се струва?

— Остави ме на мира сега...

Закусващите запитаха къде отиде Нисе.

— Той си взе велосипеда и замина — отговори Валдемар.

— Аха — каза Ларсон.

Повече не споменаха нищо по този въпрос, но Керстин погледна Валдемар за секунда.

Беата седеше на стола си и бродираше, докато те се хранеха. После вдигна злите си очи и каза:

— Храни се бърже, Фани, трябва да отидеш по покупки. И ти, Керстин, бързай, трябва да нахраниш пилетата и телетата.

— Остави ги да си отдъхнат малко, тези дни работата беше много тежка — чу се отчаяният глас на майка им.

— Те трябва да работят, това е полезно — каза отмерено нейната стара сестра. Момичетата глътнаха последните хапки, изпиха кафето си на един дъх и изчезнаха.

Когато Валдемар си тръгваше, Ларсон запита:

— Колко ти дължа?

— Сигурно както обикновено моят чичо ще иска работа в замяна на това.

— Нямам нищо против, ако ти си съгласен. Значи момичетата ще дойдат утре при вас.

Валдемар заобиколи покрай кафезите за пилета при дървения сайвант. Там Керстин беше клекнала и се опитваше да накара едно котенце да лочи мляко. Когато сянката му падна върху нея, тя погледна нагоре, дръпна бързо полата над колената си и смутено се засмя.

— Ах, ти ли си само...

— Дали това съм аз? Да, само аз — подхвърли весело Валдемар, зарадван от играта на светлините и сенките по изящното ѝ лице, когато тя се обърна за момент.

— Какво правиш?

— Опитвам се да науча котенцата да се хранят.

Още две котенца с несигурни крака и малки остри опашки пълзяха наоколо по тревата. Отведнъж тя протегна към него едно черно-бяло кълбо и запита:

— Не е ли сладко?

— Да, но бледнее в сравнение с тебе!

— Хайде, хайде! — изсмя се тя.

Той вдигна другите котенца и ги сложи в шепите ѝ.

— Виж колко са сладки — усмихна се тя и ги притисна към бузата си. — Три кръгли главички. Всяко от тях има хубава муцунка и две мънички сини очички... — Тя се смееше тихо. — Те виждат едва от няколко дни.

— Много са мили! Виж как треперят мустачките им, когато душат! — Валдемар ги погали и ги нагласи така, че галеше и ръката на Керстин. Видът ѝ беше безхитростен, стеснителен и загадъчен. Но така тя изглеждаше винаги.

— Как се казват?

— Това се казва „Махни се“, онова „Бягай“, а третото „Съвсем изчезна“. Сигурно майка им е помислила, че ние прекалено много си играем с тях, затова ги беше скрила. И тогава „Махни се“ избяга и беше съвсем изчезнало, „Бягай“ избяга, а „Съвсем изчезна“ го нямаше никакво. Но сега всички са отново заедно... — Тя ги духаше и се смееше, като притваряше миглите си. Какъв беше погледът ѝ под тях сега?

— Керстин! — извика леля Ана от вратата на кухнята. — Даде ли вече мляко на телетата?

Само Фани дойде при чичо му.

— Защо не дойде и Керстин? — запита Валдемар, когато настъпи пладне.

— Не зная.

После потънаха пак в мълчание.

На следния ден той срещна Ели при магазина. Косата ѝ се развяваше от вятъра, а красивото ѝ лице сякаш беше светнало отвътре. Тя носеше бели шорти, сандали и червена блузка — видът ѝ беше очарователен.

— Здравей, руса Венеро, какво носиш в кошницата?

— Яйца. Ще ти дам едно, ако го изпиеш веднага.

— Птю!

— Тогава искаш ли да ти дам цялата кошница?

— Заедно с яйцата ли?

— Не, не такава кошница — пошегува се тя.

— Не, благодаря, най-малко бих искал да получа отказ от теб!

— Кошницата ще бъде единственото, което ще получиш от мен, освен яйцето.

— Е, а ако го взема?

— Тогава ще получиш кошницата и после яйцето!

— Не, малката, сега искам да ти кажа нещо друго.

— И аз също... например за твоята любима.

— А коя е тя?

— Силвия, разбира се.

— Остави, моля ти се!

— Защо пък не? Да не би хората да са направили неправилни заключения? Но не я ли харесваш?

— По-добре да си мълча.

— Защо мълчиш толкова? Струва ми се, че инак си приказлив.

— Изслушай ме! — каза той. — Когато Клас Виберг започна да репетира „Когато дойде лелята“, той ми каза нещо много хубаво за едно младо момиче. Тези хубави думи аз предадох на един тукашен момък, а той ги разказал на сестра си. Тя ги каза на своя близък приятел, а пък той е братовчед на въпросното младо момиче. Той на свой ред говорил за тях с майка си. А тя сметнала тези думи за безсрамни, защото не обичала майката на Клас Виберг. Следователно не обичала и него. Ето защо тя разказала това на майката на младото момиче. На генералната репетиция горкият Клас бил наруган порядъчно и пиесата изгубила своята примадона.

Ели се тресеше от смях.

— Опитвам се да разбера твоята реч, но какво общо има тя с другото?

— Но нали аз предизвиках смъкването на лавината? Ако си бях мълчал, това никога нямаше да се случи. Поради това поумнял от нанесената вреда, взех едно важно решение. Преди да кажа нещо за някого, ще запитам: има ли някой между присъстващите, който да е брат, сестра, братовчедка, роднина или внук на въпросната личност. Или който да не е неприятел на него и на неговия род? Ако има такъв,

не казвам нищо. Разбираш ли сега, защо не отговарям на твоя въпрос за Силвия?

— Напълно. Но тъй като тук няма никой, който да отговори утвърдително на твоя въпрос, ти можеш да говориш свободно. Например как стана така, че един неделен ден сутринта твоят велосипед е бил закачен на един прът за знаме?

Той се изчерви на свой ред.

— Отлична памет имат хората тук! Но повярвай ми, моят велосипед никога вече няма да попадне на онзи прът!

Тя се засмя.

— Сигурно ли е?

— Сто на сто.

На следната театрална репетиция той дойде в къщурката едновременно с Клас.

— Е, какво стана? Намери ли нова Елин?

Клас отговори:

— Да, след деветдесет и девет неприятности и ядове една малка красавица не отказа. Разбира се, предварително казано, тя е за отчайване — никога досега не е играла, но все пак е по-добра от никаква. Много късно е вече, за да сменям пиесата, така че няма накъде. Впрочем ето я, идва.

Валдемар се обърна.

— Керстин! Но позволяват ли лелите ѝ да играе в театъра?

— Да, може да стане чудо. Не, не, вече няма чудеса, тя сигурно ги е излъгала, и измамила. И аз бих извикал ура, стига да ми дадат роля в пиесата.

— Здравей, Елин — поздрави Валдемар, а другите се изсмяха. Но Керстин се изчерви толкова силно, че той се разкая, за думите си. Тя още не беше зряла за приятелски шеги.

— Здравей, Ерик — отговори тя с голямо закъснение.

Както той, така и Клас внимаваха съсредоточено, как тя изпълнява ролята си на репетицията. Постепенно лицата им светнаха. Да, можеше да бъде по-лошо!

На връщане Валдемар почака под сянката над моста. Когато Керстин приближи с велосипеда си, той я извика:

— Ако желаеш, следния път можеш да се повозиш с мен.

— Не, не, не желая... Ще почнат да клюкарствуват.

— Какво от това?

— На теб не ти вреди, но на мен ми вреди!

— Не искаш да бъдеш с мен. Там е главната беда! — засмя се той.

— Дали желая, или не желая, това няма значение. Но не ми се сърди, че ти отказвам!

— Не ти се сърдя.

— Освен това има много, които бяха желали да се повозят с тебе... Довиждане!

Валдемар и чичо му преграждаха градината до потока. Валдемар прокара тела, а чичо му го прикова за стълбовете. През цялото време разговаряха. Защо сушата винаги беше толкова тежка през месец юни? Защо младежите и девойките се обличаха все по-леко, докато по-възрастните носеха жилетки и две ризи при най-ярко слънце? Но те се разбираха и помежду им нямаше спорни въпроси.

Изведнъж чичо му се препъна и се строполи отвъд наклона, а лицето му побеля. Опита се да се изправи, но изохка и падна на гръб.

— Изкълчих си крака, дявол да го вземе!

Валдемар се опита да му помогне да се изправи.

— Не, вместо това опитай се да го наместиш отново!

Чичо му вкопчи ръцете си в един пън, а Валдемар дръпна крака му, но го пусна уплашен.

— Толкова ли те боли?

— Дявол да го вземе — какво да правя, като не мога да се съдържам да не викам? Не се грижи за мен, тегли здраво, ще се оправи!

Но не се оправи. Чичо му седна. Пот капеше от лицето му. Той опипа навехнатото място.

— Загазих ужасно. Най-добре ще бъде да не си блъскаме повече главите. Трябва да ми помогнеш да се върна в къщи в това състояние.

С един бастун в лявата ръка и дясната ръка на рамото на племенника си Арвил Першон се завърна у дома си. Сигрид извика по телефона автомобил и го откараха в лазарета. След няколко часа им съобщиха, че той трябва да остане там. Тогава Сигрид, суровата, безчувствена Сигрид, се изправи до прозореца и заплака с чело срещу стъклото.

— Какво се е случило?

— Нищо! — отговори тя студено. — Чудя се само кой ще върши работата, докато той се завърне. За нищо друго не мисля, абсолютно за нищо.

— Аз ще ти помагам.

— Ти ли?

— Разбира се. Че кой друг?

Но изглеждаше, че тя не му вярва.

На последната репетиция преди летния празник Клас изпадна в отчаяние.

— Никога не съм виждал такива небрежни хора! Остават две седмици до празника, а само Керстин и Вале си знаят ролите.

— Не думай! Как ще се справим тогава?

— Как ще се справим ли? Зная, че винаги бързаме, но ако жертвувахте само по четвърт час на ден да си учите ролите, сега щяхте да ги знаете. Но както обикновено вие захвърляте тетрадките в някой ъгъл и не ги поглеждате до репетицията.

Нани вдигна гордо глава.

— Не съм прочела нищо в къщи, просто нямам време. Но все пак досега не е ставало нужда да ми помага суфльорът.

— Не, не... но аз не казвам нищо за тебе!

— Всички не са толкова схватливи като тебе — каза Елза хапливо.

— Не — каза Клас. — Ето защо ти трябва да компенсираш, като учиш!

— Не бъди толкова нахален — посъветва го Елза. — В противен случай мога да постъпя като Силвия — да си отида!

— Да няма глупости сега!

Елза се изпъчи като Нани и вдигна нагоре чипото си носле.

— Най-добре ще направиш да внимаваш, защото докъде щеше да стигнеш ти с твоя театър, ако нашият род не бе се намесил и не бе дал тласък на всичко?

В същото време Уле каза на Валдемар:

— За теб не е трудно да учиш, ти имаш достатъчно време!

Валдемар се разядоса.

— Знаеш ли колко свободно време имам? Знаеш ли, че чичо е в лазарета и аз трябва да се грижа за чифлика?

— Не — отговори Уле.

— Така е наистина — потвърди Керстин.

Те наостряха уши винаги, когато Керстин беше при тях. Личността, гласът, мимиката и интонацията — но това беше Елин, нежното, чувствително, буйно и същевременно тъй доблестно момиче, което тъжеше, когато бъдещето беше мрачно, но никога не падаше духом и беше по-вярно на своя приятел, отколкото беше самият той. Валдемар почувствува, че в нея е намерил приятелката, за която бе мечтал и копнял. Не му се струваше вече, че е самичък на върха и се опитва да изтегли някого след себе си. А той не беше на върха — той беше много по-високо, отколкото си представляваше. Те можеха заедно да си помагат, да вървят нагоре. Някои реплики, въпреки всички изменения, които направиха той и Клас, бяха откъснати и бездушни, но той знаеше сега, как трябваше да се изговорят, за да станат еластични и да се влеят в цялото.

— Но аз намирам, че не играя хубаво — пошепваше тя от време на време.

— Ти си полудяла! Ти си чудесна — също като Нани! — каза Валдемар.

— Какво си шушукате толкова? — питаха другите. — Как успяхте да станете толкова добри приятели?

— Нали са съседни! Сигурно вие сте се подготвяли тайно, затова играете толкова добре.

Нани беше донесла пшенични хлебчета и кифли. Тя превърна една стълба в маса, сложи ѝ покривка, постави седемте оцърбени чаши, принадлежност на къщурката, и накара Оке да свари кафе. Другите бяха застанали до велосипедите си. Валдемар се запъти натам, но като видя Керстин в занемарената овощна градина зад къщурката, отиде при нея.

— Какво търси там уважаемата госпожица?

— Мисля, че търся цветето „вечерница“. Чувствуваш ли неговия лъх — запита тя и отблъсна ръката му, когато той се опита да я прегърне.

Четири бели светлинки блестяха бледни на фона на тревата. Той понечи да вземе една от тях, но тя го възпря.

— Остави ги да растат!

Той пак сложи ръката си на талията ѝ и запита:

— Защо пък? Да не е забранено да се късат?

— Не, но няма смисъл да ги късаме. Те увяхват бързо и изгубват аромата си и ако ги откъснеш, ще съжеляваш, че не си ги оставил да растат.

Но тя не отблъсна ръката му, а това беше многозначително. Той се засмя от задоволство.

— Както обичаш. Мога ли да те закарам в къщи? — запита той тихо и я притисна още по-силно.

— Нали си имам велосипед.

— Защо ще се мъчиш да го тътриш дотук?

— Мислиш ли, че ще вървя осем километра пеша само заради удоволствието да се завърна в къщи на твоето червено чудовище? О, не! Освен това ти караш с лудешка бързина и можеш да ни погубиш и двамата!

— Но аз мога да поря въздуха пред колелото ти, така че ще ти бъде по-лесно да въртиш педалите.

В този миг над храстите при ъгъла на къщурката се показаха две глави като два бухала в среднощната полусянка.

— Ето ги — колко сте смешни наистина! Елате да прием кафе!

Керстин се дръпна бързо от него. А когато се отправиха към другарите си, тя вървеше строга и напета на два метра от него. Посрещнаха ги с иронична усмивка, като им поднесоха кафе и им подадоха картон с пастите. Всичко беше много мило и отведнъж Валдемар го обзе наново чувството, че времето е спряло, за да остане този миг за вечни времена в неговия спомен. Тъй тихо, тъй красиво, тъй неизказано хубаво беше през тази нощ! Младежите не вдигаха шум, те се шегуваха тихо и не се чуваха никакви нелепости. От ухаещата ширина на равнината вееше бризът, слаб и хладен. Той ги галеше и топлеше, развявайки дългите зелени реси на брезите. Никога нощта не можеше да бъде по-кратка от сега и никога нямаше да бъде по-странен нейният блясък. Красотата ѝ не можеше да се опише, тя сякаш принадлежеше на друг свят, а хората, предметите и сенките се превръщаха във вълшебства като в някоя приказка.

— Изпей ни нещо, Вале!

— Да, моля ти се!

Всички дребнави спорове се забравиха, помежду им имаше само ясна и вярна дружба. Той седеше на една пейка с чашата кафе в ръка.

Керстин с бялото си, кротко лице седеше тъй близо до него, че почти допираше коляното му.

— Да — обеща той накрая, — ще ви попея.

Но времето летеше, те бяха уморени и скоро си тръгнаха.

— Керстин, мога ли да потегля сега велосипеда ти до къщи?

— Да, ако обичаш — съгласи се тя. — Но почакай малко.

Тя изчезна зад къщурката. Докато той нагласи мотора си, другите потеглиха. Последен остана Клас, мрачен и с натъжени очи, сам сред горчивите грижи на своята самотност, които за него ставаха толкова по-тежки и по-трудни, колкото по-красив ставаше околният свят.

— Всички си отиват — каза той. — Никой няма намерение да чака.

— Какво те интересува, че те постъпват така?

Но на този въпрос Клас не отговори. Вместо това той каза:

— Новата Елин е приказна. Не си ли на същото мнение? Тя сама помоли да участвува. Нямахме друга и аз не можах да откажа.

— Тя ли поиска да участвува?

— Разбира се. Навярно Силвия не е успяла още да я сплаши. Трябваше да видиш Силвия, когато узна за това! Тя непрестанно идваше и молеше да я включим пак. Но този път, слава богу, не ще постигне нищо.

— Вале, не мислиш ли, че Елза е противна личност?

— Не зная... Тя е малко влюбена в себе си, но може да има право. Има чар и изглежда, че може да направи приятен живота на някой мъж.

— Мъж, когото тя харесва, това е вярно. За всички останали тя прави живота по-противен, отколкото е. Ах, аз се отвращавам от всички такива първобитни жени от каменната епоха, които не знаят какво е такт, респект и бог знае какво. Те са прекалено мазни към оногова, когото харесват, а драскат другите само с цел да узнаят какви са чувствата им към тях. Тя има осем братя и сестри, всички са оженени и омъжени или имат приятели. Всеки от тях по някакъв начин е свързан с някой индивид, който на свой ред принадлежи към някой голям род. Всеки от тези дяволи е роднина с всички хора. А срещу онези, които нямат род, те се държат безмилостно. За такива като Елза роднините са феи, а всички други хора са съмнителни. На онзи, към

когото няма респект, тя казва истината право в очите. Това е резултат от безкрайното сродяване на цели поколения в този край!

— Не е зле да знаеш къде имаш свои хора — каза сухо Валдемар.

Най-после Керстин се появи и той се отърва да слуша този отровен език. На якето ѝ бяха затъкнати две вечерници — все пак тя се беше поддала на изкушението да ги откъсне.

Тя караше велосипеда си близо до него и въпреки тихото пуфтене на мотора, те можеха да разговарят.

— Защо е сърдит Клас на Елза?

— Ах — отговори Керстин, — сигурно се е опитал да завърже приятелство и с нея.

— Много ли момичета е ухажвал?

— Да, така се мълви.

Той хвърли взор напред към тихите чифлици, видя мека трева под сенчестия свод на дърветата. Видя как големите кървави петна на божурите почервеняваха под нощното небе и усети лъха на детелина и жасмин. С момичето, което караше наред с него и с нейната ръка на рамото му, беше лесно да добие наново настроението, което Клас развали. Но всъщност колко подхождаше червеният му мотоциклет към приказната атмосфера! Не беше ли по-добре да кара колелото си? О не, приказките и машините не бяха от един и същ свят. Вместо машини те трябваше да яздят коне. Но модерното време убиваше приказките, оставаше само проза.

Той разкри своите мисли пред момичето, но Керстин стоеше толкова притихнала, че той помисли, че не го чува. Но когато той приключи, тя отговори:

— Навярно една случка никога не се превръща изведнъж в приказка. Само времето твори приказки — забравяш лошото и си спомняш само за хубавото.

— Мислиш ли, че дори това наше пътуване може да се превърне в хубава приказка?

— Да, някога, когато направиш от него поезия и го разкажеш на внуците си.

— Не по-рано ли? — запита той разочарован. — Но какво ще съдържа тази приказка? Ще се разказва ли в нея за едно триумфално шествие по покрито с чакъл шосе през обградена с електрически стълбове алея?

— Кой тържествува? — запита тя тъй рязко, че той млъкна и започна да говори за други неща.

Те стигнаха моста и спряха там. Потокът беше почти пресъхнал.

— Керстин, искам да ми заплатиш затова, че те докарах дотук.

— Вместо ти да ми заплатиш, че ти правех компания...

— От всички дръзки жени, които са кръстосвали моите блуждаещи пътища, ти си най-дръзката!

Тя се засмя.

— А какво желаш да ти дам?

— Едно цвете, бяло цвете. Едно от тези тук.

Тя погледна към гърдите си.

— Ах, аз съм изгубила едното!

— Тогава дай ми другото!

— Няма да ти го дам!

— Тогава ще си го взема сам. Ах, все пак това е само едно бяло цвете... Представи си, че бях поискал твоето червено цвете!

— И него нямаше да ти дам.

— Значи ти си го вече дала някому!

— Не те е срам! Не, у мен е, не го давам.

— Но тогава дай ми бялото...

Тя се облегна на велосипеда си и го погледна през почти притворени очи.

— Какво има всъщност в моята вечерница? Не можеш ли да си откъснеш сам една?

— Разбира се, но тогава няма да е същата.

Тя се засмя красиво и сърдечно. После му подаде цветето и каза:

— Горкото бяло цвете, то е вече увехнало.

— И вероятно няма да живее повече — каза той, взе ръката ѝ, която държеше цветето, и я вдигна до лицето си.

— И то не ухае вече. Горкото цветенце, което никога вече не може да бъде цвете — защо те откъснах?

— Идущото лято ще цъфнат нови.

— Но до следното лято има още много. — Тя се прозина силно.
— Ах, тъй ми се спи. Така ще ми се карат, защото ще закъснявам. Все пак докато разберат, ще играя в театъра. Спи ли ти се? Сигурно не, нали?

— Разбери сама! Будилникът издрънка лудешки всяка сутрин в пет и половина часа. Иде ти да станеш и да го изхвърлиш навън. Сетне не си струва да лягаш пак.

— Толкова време ли ти трябва, докато намериш прозореца?

— Не. Но трябва да помогна на Сигрид да издои кравите и да закарам млякото на пътя. Сетне има много друга работа. Факт е, че нямам нито минута свободно време, и то през цялата седмица. Как да смогна. Вчера чичо се завърна у дома. Но кракът му е гипсиран и той трябва да стои в къщи. Станал е поради това зъл като оса и днес пита три пъти, дали подхожда на един мъж през месец юни да си стои в къщи и да чете вестници. Накрай Сигрид се ядоса страшно и му предложи да дойде с нас на нивата и да хвърля тор. Тогава той млъкна.

— Тор ли разхвърляте сега?

— Да, навярно мирише навсякъде наоколо?

— Специална миризма ли има торът от вашата страна на Стендаловия поток? Или го парфюмираш?

— Бога ми, това не е нужно!

— Разбирам, че тази работа ти прави голямо удоволствие.

— Ако не беше необходимо, нямаше да откарам нито една кола. Въпросът е ясен — засмя се той. — Но сега ми остана работа само за два дни. Сигрид ще ми помогне да натоваря колата утре предобед и аз ще я откарам. Следобед ще ора, а тя ще разпръсква тора. Първият ден на два пъти попаднах в рова. Сигрид се престори на разядосана, за да не видя, че ще прихне от смях. Орала ли си някога?

— Не.

— В такъв случай си изпуснала нещо много забавно!

Тя се засмя.

— Их, как се смееш! И колко неуместно е това! По-рано съм гледал как чичо ми оре. Той води плуга много умело, като че ли само с малкия си пръст върши всичко. Отначало си мислех, че ще бъде лесно и за мен, понеже е същият плуг. Но друго стана! Плугът ме водеше, пръстта хвърчеше и по мен течеше пот. Конете се обърнаха и ме погледнаха и бог знае дали и те не ми се изсмяха!

Тя се смя до сълзи.

— Да, но аз стоях днес отвъд потока и те наблюдавах — каза тя. — Работата вървеше, спокойно и сигурно, а освен това и ти вървеше изправен.

— Мило момиче, аз говорех за първия ден. Оттогава добих практика. Но на какво ще заприличат ръцете ми, ако това продължи много! Те ще издържат два дни, но на третия ще се разранят. Имам вече три мехура на дясната и два мехура на лявата си лапа, великолепни, червени, които горят като огън. Но Сигрид е мила, тя пожертвува за тях цяла паница масло, като твърдеше, че било по-добро от вазелин.

Изведнъж той млъкна и я погледна. Усмивката бе изчезнала от нейното лице, очите ѝ бяха натъжени, а устните ѝ трепереха.

— Горкият — изрече тя, след което хвана ръцете му и ги обърна с дланите нагоре.

Те се спогледаха мълчаливи. Светът се изпари, сякаш ги докосна покритото със златен прах крило на чудото. Но омаята изчезна. Изминалият миг не се върна. Тя се прозя и пусна ръцете му, а той запита:

— Много ли си уморена?

— Да, дните са дълги. Трябва да спя вечер, вместо да скитам навън. Но е досадно да стоя винаги в къщи. Знаеш ли и на мен не ми се спи много през летните нощи, когато светлината те гледа в очите през прозореца. Тогава просто ти се приисква да скочиш от леглото и да изтичаш навън.

Те замълчаха за минута. После тя се раздвижи, неспокойно и хвана велосипеда си.

Той запита:

— Нали ще дойдеш на вечеринката по случай летния празник? Сигурно ще присъствуваш, нали?

Тя погледна несигурно.

— Не зная. Искам да отида, но...

— Керстин, обещавай ми, че ще дойдеш, ако имаш възможност!

— Да обещавам ти...

— Да се срещнем ли тук — при моста, в осем часа?

— Не, не тук, всички ще ни видят. По-добре до Големия камък в долината под оборите на Хелден. Не ми се сърди, ако закъснея малко.

— Никак няма да се разсърдя. Обикновено момичетата не държат за точността.

— Ако си лош, въобще няма да дойда! Вечеринка по случай летния празник! Още една безсънна нощ. А аз трябва да си отспивам

както трябва. Но няма значение, през зимата ще мога да си отспя.

Обзет от някакво странно чувство, той сграбчи ръката ѝ, но тя я дръпна.

— Довиждане! Трябва да си вървя в къщи. Благодаря ти за тази вечер.

— А аз ти благодаря за бялото цвете!

Дълбоко подтиснат, той продължи към дома си, макар че трябваше да е весел. „Зиме ще си отспя, зиме ще си отспя...“

Тези думи не го оставяха на мира, дори когато си легна. Веднъж той се сепна и погледна уплашено към прозореца, където здрачът вече надничаше. „Зиме ще си отспиш. Цветът на лицето ѝ беше бял като сняг, нейните устни бяха червени като кръв, а косата ѝ беше черна като абанос. Тя беше много хубава и се наричаше Снежинка...“

— Що за глупости си мислиш? Да не пощурееш? Впрочем кожата на Керстин е мургава, тя има няколко лунички на носа, косата ѝ е кестенява, а на слънце почти златиста. Но, разбира се, нощем тя изглежда черна. Обърни се и заспи, този ужасен часовник ще помълчи още малко.

Вечерта на празника по случай средата на лятото времето беше априлско. Ту валеше дъжд и беше студено, ту грееше слънце. Жадната суха земя всмукваше влагата. Тежки сиви облаци се носеха от запад към изток, а там, където слънцето ги огряваше, те блестяха като сняг. Ръжените ниви се люлееха като сиво-зелени копринени платна или мъртво вълнение на морето, а от резкия порив на вятъра сребърните тополи при имението на Йосиас Хелден се огъваха и белееха.

Когато Валдемар дойде до Големия камък, там нямаше никой. Докато чакаше, той запуши. Тук, на сянка, въздухът беше влажен, а високите един метър тръстики до потока ухаеха сладко. Цялата долина беше покрита с елшови и лешникови храсти, а листата им блестяха, дебели и мокри. От тъмния свод капеше, тесният проход приличаше на някаква катедрала със стройни, черни, дълговидни стълбове. От силно ухаещата природа долитаха звуци и странен шепот.

— Няма ли да дойдеш, Керстин?

Осем часа мина, след това пет, десет, петнадесет минути... Той сновеше напред-назад, но никога не се отдалечаваше толкова от камъка, че да не може да го вижда.

Той не видя, откъде беше дошла, но изведнъж тя се появи отнякъде, тиха, изпълнена, с достойнство. Усмивката светна в очите ѝ и се разпространи бавно по цялото ѝ лице, дръпна ъглите на устата ѝ, раздели устните ѝ и откри блясъка на зъбите ѝ. Беше облечена в червена рокля, а в косите ѝ беше затъкната китка жасмин.

— Бум! Вечерта е спасена! Толкова се страхувах, че няма да дойдеш!

Те стояха и се гледаха.

Изведнъж един клон силно изтрещя и се счупи.

Те погледнаха встрани. Между храстите се открии приведената и недодялана фигура на един момък. Той тръгна нагоре към мрачното имение на Хелден.

— Да не е тъкачът Ботен с магарешката глава! — предположи тя. — А не, зная точно кой е той. Това е синът на Хелден — добави Керстин презрително.

— Да, но къде си гледала „Сън в лятна нощ“?

— Ах, само съм го чела, те имат в библиотеката си Шекспир.

— Нали ще дойдеш с мен на езерото?

— Да, но не мога да остана за дълго. Трябва да се завърна в къщи преди единадесет часа.

Той се засмя.

— Това ще се нареди.

Излязоха на шосето.

— Мога да те откарам с моя мотоциклет, Керстин.

— О не, ще си повредя роклята. Освен това ще ми бъде студено.

— Ела де! — засмя се той и я притегли към себе си през моста. — Е, какво мислиш?

— Оох, какъв чудесен автомобил! На баща ти ли е? — извика тя и скръсти ръце. Автомобилът „Кайзер“ се намираше на един страничен път и лъскавите му никелирани части блестяха. Валдемар каза:

— Моите родители пристигнаха днес и аз измолих да ми дадат колата.

Тя го погледна възхитено, но същевременно плахо. После се качи изчервена, весела и свенлива. Беше удоволствие да я гледаш. Но когато изминаха няколко километра напрежението ѝ изчезна, тя се облегна удобно назад, въздъхна от удоволствие и му довери:

— Никога досега не съм пътувала така хубаво.

— А аз никога досега не съм имал такава чудесна компания.

Но в този миг тя се вкамени, лицето ѝ сякаш замръзна и тя впери поглед напред.

— Татко и мама ме похвалиха, че съм изгорял от слънцето и изглеждам здрав. А когато им казах, че искам да остана тук цялото лято, те се зарадваха... — каза той, за да се намери на разговор. Празничният площад беше съвсем до водата, а вечният плисък на вълните беше съпровод на шума, песните и музиката. След дъжда беше хладно, но въпреки това във всяко кътче имаше хора. По-възрастните седяха на одеяла и гледаха, а деца от училищна възраст се бяха наловили в кръг и пееха:

*„И нося възглавницата си пълна с пера,
Да, пълна с пера, да, пълна с пера,
И я слагам за моята мила аз тук...“*

Имаше много непознати хора. Между селските момчета, облечени в ленени дрехи и с бели обуца, се смесваха хора от параходите, модерно облечени с къси, цветни памучни дрехи.

Той потърси Керстин.

Двете цигулки свиреха тънко и жалостиво. Звукът им като че ли се губеше в тази грамадна аудитория, а обикновените мелодии губеха своя чар. Над залива се носеше музика от вечеринката на спортното дружество в хамбара, а кръгът при пилона с увехналите гирлянди от брезови клонки ставаше все по-тесен и по-тесен. Младежите, които знаеха да танцуват, не се грижеха за традицията, те искаха да се забавляват.

Здрачът се увеличи и водата светеше като сребро, стенеше, шепнеше и се полюляваше леко. Накрая на гората се белееха светлите пирамиди на палатките, а няколко огньовете пламтяха като червени очи. В една голяма моторница, завързана в сред залива, свиреше креслив грамофон, а от верандите се носеше смехът на мъжете, които, пиеха грог.

Той искаше да танцува навън с Керстин, но тя уплашено и категорично отказа. Той не желаше да рискува някой да му я отнеме и

затова остана там, макар че желанието му да танцува го обземаше с все по-голяма сила. Искаше да използва положението най-рационално, но това наистина не беше леко особено когато прегракваше от пеене и понякога съвсем замлъкваше. Всички се спогледаха и питаха кой ще подеме мелодията.

Той отиде да покани Керстин и я завари да се препира със Силвия.

— Значи ти ще играеш ролята на Елин? — запита Силвия и се принуди да повдигне поглед, за да гледа Керстин в очите. — Но нали ти само трябваше да ме заместиш онзи път, когато ме нямаше! — крещеше тя безсрамно и Керстин почваше да губи кураж.

— Но нали ти се отказа.

— Разбира се, че не съм! Кой те излъга? Впрочем ти не можеш да играеш тази роля, ти не си участвувала отначало в нея.

— Другите казват, че мога да я играя.

— Казват го само, за да не се ядосваш. На следния път няма нужда да отиваш. Тогава ще отида аз.

В този миг се появи Валдемар. Силвия веднага се усмихна.

— Знаеш ли какво казва това момиченце? Мисли, че може да играе ролята на Елин!

— И аз съм на същото мнение — каза Валдемар разсеяно и покани Керстин. Зад тях се чу съскане.

— Тя плю след нас... Ух, какви неприятности ми е създавала тя...

Тя помоли да се върнат в къщи, макар, че часът беше едва десет и половина. Той я придружи до автомобила, където все още се усещаше лъхът на жасмин.

Един ресторант беше осветен и той намали хода.

— Да се отбием ли тук за малко?

Тя отказа.

— Тук има извънредно много познати — каза тя неспокойно.

— Какво от това? — пошегува се той. — Не е ли достатъчно добра компанията ти?

— Не, не е до това. Но... — За миг тя сложи ръката си върху неговата ръка на кормилото. — Не искам да ме каниш, не сега. Не ми се сърди.

— Разбира се, че не ти се сърдя!

Когато слязоха надолу към кея, той пак спря.

— Не — каза тя. — Там не ми се отива.

— Кой ти е внушил страх от танците?

— Да ми е внушил страх ли?

— Да, внушил ти е страх! Личи си, че ти се иска да танцуваш.

Нали няма опасност, ако хвърлим поглед за пет минути?

Тя отстъпи, а петте минути станаха много повече. В погледа ѝ личеше очакване, а накрая в него пролича и копнеж да танцува и тя. Първият път, когато той я запита дали ще му позволи да я учи да танцува, тя поклати глава. Но вторият път се усмихна и каза:

— В училището понякога играехме валсове в междучасията...
Може би още си ги спомням.

Тя не ги беше забравила напълно. Скоро танцуването потръгна добре. Много ѝ помагаше нейната гъвкавост и музикалният ѝ усет.

Той забеляза едно уморено русо момиче, което играеше танго с един от параходните донжуани, и я покани за следващия танц.

— Рядко някой играе танго като вас!

— Благодаря за комплимента. С удоволствие ви го връщам.

— Тук ли прекарвате летния празник?

— И да, и не. Не съм летовничка, както може би си мислите, но сега живея тук.

Тя не беше съвсем млада, очите ѝ бяха спокойни и умни и тя му внушаваше доверие. Но едва се върна при Керстин и се появи Елза.

— Вале, какво мислиш за онази котка, с която танцува?

— Тя танцува добре. Коя е тя?

— Тя е сестра на Ескил! Но там нещо не е в ред... Как можеш да се унижиш да танцуваш с нея. Жалко за Ескил. Той не е виновен, че тя е такава, но все пак трябва да се срамува заради нея.

— Какво е сторила?

— Тя работеше в един хотел в града. Понякога носеше кожени палта. Винаги е боядисана и си слага бенки по лицето. Ясно е, откъде е намирала толкова много пари. Но сигурно нещо не ѝ е потръгнало, понеже се завърна в къщи и на всичко отгоре твърди, че ще остане тук. Вале, обещавай ми, че вече няма да танцуваш с нея! Не ѝ обръщай внимание.

— Защо вдигаш толкова шум по този въпрос?

— Тя трябва да се махне оттук! Няма нужда да идва да разваля нашите момчета.

— Но тя танцува хубаво и нито на мен, нито на някой друг е направила нещо лошо.

— Слушай, Вале — каза строго Елза, — ако танцуваш с нея, никога няма да танцуваш вече с мен или с моите сестри!

Той се засмя.

— Ол райт — няма да я погледна.

Елза му се усмихна.

— Това е мило от твоя страна. Знаех, че си прекрасен човек, макар че си от града. Ако искаш, някой път ще те науча да играеш полка!

Когато тя си отиде, той вдигна въпросително вежди. Керстин обясни тихо, като се смееше:

— Не съм чувала нищо лошо за Естер, освен, че твърдяла, че ѝ досадило да стои в града — за това не искала да живее вече там. Но тя и Хилдинг ходеха заедно преди осем или девет години — по времето, когато Елза беше още ученичка — и навярно тя сега се страхува, че ще си изгуби годеника. Естер е опасна за нея, защото е по-умна и много по-чиста.

Керстин се огледа наоколо и продължи:

— Това може да бъде интересно, защото Елза има трима братя и сестри и единадесет бъдещи зетьове и снахи, които присъствуват тук тази вечер. Разбира се, всички са на нейна страна. Виж, вече почва да се забелязва бойкотът. Около Естер няма никой и само младежите от града танцуват с нея.

— Но не изглежда, че тя държи особено много на това. Бога ми, ще танцувам с нея! Малката Елза с лошо нарисуваните си вежди не трябва да си въобразява, че владее света.

Но Керстин го възпря.

— Не прави това, не дразни Елза! Кой знае какво ще измисли, ако види, че се подиграваш с нея!

— Смешно нещо! Колко струва едно приятелство, ако се разваля по такъв начин? Но аз зная къде стиска обувката, Керстин — пошегува се той. — И ти не желаяш да танцувам с нея тази вечер! Страхуваш се, че ще откарам друго момиче у дома!

— Има нещо вярно в това.

— Мога ли да те поканя? Пак свирят един стар валс.

— Да.

Те се вмъкнаха в танцуващия водовъртеж, който развихряше гъстия въздух. Вървеше много добре. Общото желание да се танцува увлече и него. Той се въртеше също тъй енергично като другите и пееше заедно с тях:

*„Ела в Кастервалс, обвий врата ми с ръка,
Мога да те вода, кей, как се въртят и въртят.“*

Те се спряха пред един прозорец. Той провря ръката си през решетката и го отвори, за да подишат малко свеж въздух. Това подействува като изворна вода след магесническото питие вътре. Те поеха дълбоко дъх. Сетне се спогледаха и се засмяха. Тя изведнъж се смути и започна да пипа кованите халки на решетката. Езерото шумеше, вълните му пляскаха кротко срещу кея, а параходните мачти се движеха насам-нататък като обърнати махала и изглеждаха като черни линии на фона на водата и небето. Отвън долитаха гласове и музика, а шумът отвътре изчезна на заден план. Холът беше лошо осветен и по ъглите му постоянно се чуваха шум, крясъци, врява и ругатни. Влюбените двойки, които търсеха уединение, се промъкваха най-навътре. Но рядко ги оставяха на мира.

Те танцуваха и следващия валс. Керстин вече не се интересуваше, колко е часът.

*„Мое цвете, мое съкровище,
Ела и ме целуни тази нощ,
Мое цвете, аз те обичам.“*

Той държеше свежото, стройно тяло плътно до себе си и виждаше едната ѝ буза и едното ѝ ухо зад кестенявите къдри на косата ѝ. От време на време очите ѝ светваха, ясни и искрящи насреща му.

— Може би ти си цветето? — запита той. — Ти роза ли си?

— Да — каза тя, — с много тръни по нея.

Изведнъж един едър, груб младеж с бутилка в ръка залитна по пода, изпи и последната глътка от бутилката и я удари в един стълб, така че тя се пръсна. Момичетата изпискаха. Прекъснаха танца, докато изтласкат пияницата и изметат стъклата.

Но Керстин не искаше да стои повече, а и Валдемар изгуби желанието си да танцува.

Когато влязоха в автомобила, тя бе мълчалива, а и той мълчеше, обзет от велико чувство на душевно спокойствие. Чувствуваха, че нямаше нужда от резки, обезпокоителни думи, които наистина могат да се изричат и пошепват, но въпреки всичко не могат да предават същите нежни нюанси като един поглед, един дребен жест.

Спряха се до моста, но той не даде вид, че иска да отвори вратата на автомобила. Тя седеше уморена, щастлива и притихнала с гръб към облегалката. Беше сложила мургавите си ръце спокойно на скута си.

Той започна да пее съвсем тихо първата песен, която му дойде на ум:

*„Да оставя ли малко цветя,
Малко рози за теб, моя скъпа?
Свежи рози са те на скръбта.
Но не бива в мъка да тръпнеш
Със помътен от грижите взор.
Тези рози, които ти давам,
Никнат само в кралския двор.
Само с меч в десница корава.
Може ти да достигнеш до тях.
Те са три и едната е бяла,
Втората е с цвета на кръвта,
Ала третата роза желая
От сърце да ти дам най-напред.
Тя сега не ухае — ще цъфне
Само един ден — само един миг изведнъж.“*

— Какво цвете е това?

— Това е споменът — всичко, което ти остава от един мил приятел, когато него го няма вече.

— Може би споменът се превръща в дивна приказка.
— Възможно е.
— Виж как нощните пеперуди играят около фаровете — каза тя нежно.
— Да.
Те стояха смълчани няколко минути.
— Представи си, че тази нощ те откарам на края на света — каза той.
— Тогава ти щеше...
Тя погледна неговия часовник, подскочи и изписка.
— Минава един часа! Трябва да си отида! — Тя искаше да отвори вратата, но той я спря.
— От какво се страхуваш толкова? Само веднъж в годината е летният празник.
— Но...
— Не беше ли хубаво тази вечер?
— Разбира се. Но мили, не казвай никому, че съм танцувала! Не казвай нищо за това на Сигрид, защото тя ще го разкаже веднага на нашите и те ще го узнаят много рано.
— Това е ужасен надзор! Да не искат да те поставят в девствен кафез както в старите времена?
Тя не отговори, а само навиваше носната си кърпа.
— Толкова строги ли са и към Фани?
— О, да.
— Но навярно тя не е тъй отстъпчива като тебе. Тя изглежда, че таи много неща.
— Фани ли? Ох, тя е любимката на нашите лели! Но на мен те съвсем нямат доверие. Те твърдят, че съм се родила невъзпитана.
— Аха! Но момичетата трябва да бъдат невъзпитани! На това те се научават, ако не са родени такива. Но как тогава Фани е могла да си намери годеник, ако не са ѝ позволявали да излиза?
— Тя го намери посред бял ден. Ние сме братовчеди с Бенгт. Преди пет-шест години той и Фани се бяха скарали страшно. Ето защо работата се нареди.
— А аз мислех, че ѝ липсват чувства!
— Фани ли? — извика Керстин разпалено. — Нейната външност ѝ придава тази студенина, но не бих сменила сестра си с никоя друга!

Валдемар изключи контактния ключ и бръмченето на двигателя заглъхна. После той обви раменете ѝ с ръка. Отначало изглеждаше, че ѝ е неприятно, но постепенно тя се подчини.

— Сега ти си наистина мила към мене. Но само преди няколко седмици беше ужасно надменна. Онази вечер в градината на пастора...

— Не си спомням.

— Жалко, защото в паметта ми това е останало като ясен, неприятен спомен.

— Забрави го — посъветва го тя.

— С удоволствие! Но кажи ми, държиш ли много на този Нисе Холм?

— Толкова — каза тя и духна дланта на ръката си. — Но въпреки това не трябваше да се намесваш, когато той искаше да ме целуне. — Тя се изчерви силно.

— Но ти не можеше да се отървеш сама от него.

— Можех да извикам. Ти ще си изпатиш тепърва от него. Той е много силен.

— Не знаеш ли, че техниката се справя със силата?

— Да, наистина, но бъди сигурен, че той пак ще те нападне, макар че ти го нареди добре. Ух, той е толкова нахален и жесток. А ако се яви с цялата си банда, твоята техника няма да ти помогне много. Все пак имаш късмет, че можеш да стоиш тук.

— Защо?

— Ти се държиш така, че хората не те обикват.

— Обясни ми това! — от вълнение той се изправи съвсем на мястото си. — Не ме ли обичат другарите ми? Нали съм добър приятел с Ескил, Хилдинг, Клас и... Впрочем с половината членове на младежкото и на спортното дружество.

— Да, но хората не обичат да бъдат по-нискостоящи от някого, особено когато знаят, че са такива. А тъкмо това ти им навираш в носовете. Защото те мислят, че ти можеш всичко и че всичко ти пада от небето. И старите не те обичат, ти здраво ги чукна в Твет. Никога няма да ти простят това.

— Но увредил ли съм някому? Мнозина казаха, че моите думи бяха уместни и казани тъкмо навреме!

— Да, но всички биха желали да са ги казали самите те. А освен това против тебе са всичките мили набожни лели и чичовци, които,

като чуят името ти, клатят глави и се кръстят.

Валдемар се изсмя сухо.

— Значи толкова ме обичат! Но аз изобщо не вярвам, че е така, както твърдиш. Откъде имаш тези сведения?

— Валдемар — засмя се тя, — ако правеше мили очи на свещеника, на учителките, на стария учител, на старците от общинския съвет и на моите лели, вместо да се поставяш на разположение на грешните дружества и да пееш непристойни песни, да играеш театър, да бъркаш вар на постройката и т.н., ти щеше да влезнеш в обществото на нашата община. Тогава щеше да участвуваш в сплетни по време на събирания и да чуваш всичко за хората един ден, преди то да е станало. Виждаш ли, понякога ги посещавам и затова зная някои неща.

— Аха, във всеки случай се възхищавам от твоята способност да обясняваш нещата.

— Това е дребна работа. Но сега трябва да си вървя. — Тя въздъхна.

— Не искаш ли да си отидеш?

Тя седеше кротко, с вдигнато лице нагоре и гледаше към покрива на автомобила. Нежните извивки на устните ѝ изразяваха нещо. Беше ли това очакване или копнеж? Все пак какъв малък бунтар се криеше зад тези изящни черти и скромното ѝ държане!

— Ще откъснеш ли сега седем цветя, за да ги поставиш под възглавницата си? Правят ли така момичетата?

— Не вярвам някоя да го прави. Но сега е много късно и летният празник е вече към края си. Впрочем аз още не бива да мечтая.

Той беше в някакво странно възбудено състояние. Пулсът му биеше, сякаш беше извънредно важно, как се държеше Керстин с него. Като че ли тя беше единствената, въпреки че светът беше пълен с жени. Неприятно беше за него усещането, че ръцете му бяха се облепи със студена пот и трепереха. Той докосна колената ѝ, но тя го блъсна уплашено и бързо.

— Защо да не мечтаеш? Не мислиш ли, че трябва да мечтаеш, Керстин?

— Може би имаш право — каза тя несигурно.

— Достатъчно хубава ли е действителността каквато си е?

Тя млъкна, а той се наведе напред и я целуна. Той забеляза веднага нейната изненада, като видя уплашените ѝ и потъмнели очи. Почувствува, че тя се вкаменява като статуя. А сетне вселената експлодира под формата на звезден дъжд. В следващата секунда той гледаше вторачено пред себе си и се държеше за лицето, а тя тресна силно вратичката на автомобила отвън.

— Глупак! — изхълца тя. — Защо развали всичко в най-красивия миг?

— Керстин, Керстин, върни се!

Не се чу отговор — вместо това тя започна да тича.

— Ще те видя ли утре? При Големия камък следобед? Или ще слезнеш при езерото?

Но тя не отговори, а само политна и изчезна като някакво видение по тесния път.

VI СВЕТУЛКИТЕ

Той се носеше бързо надолу. Чуваше шума от езерото и скоро пресече шосето и слезе на брега. Един приличен на крило облак се плъзна настрани и изведнъж месецът лъсна като сребро над черносивите люлеещи се вълни. Плажът приличаше на светъл пояс между водата и черната гора. Кеят беше пуст и празен, всички хижи нагоре из планината бяха затворени, луната блестеше в кулата на силоза и във витрините на магазина.

Изведнъж той се стресна. Съвсем до него, долу в пясъка, светнаха три дребни сини искрици. Те святкаха и гаснеха, но отново се появяваха със същата сила.

*„Светулки, светулки искрят,
светулки, светулки блестят.“*

Той заряза велосипеда и се хвърли на колене над тях. Искеше да ги хване с ръце.

Но това бяха само три парченца стъкло. В същия миг луната се скри и стана по-тъмно отпреди.

Настъпи средата на лятото. Беше топъл, спокоен и блестящ ден. У чичо му бяха дошли на гости сестрите на Сигрид и съпрузите Стендал. Настроението през миналия ден не беше хубаво. Между Сигрид и другите то не отиваше към подобрене, а се сменяше между крайно важна заетост, ледена студенина и жажда за спор.

Когато седнаха до масата в столовата, Агнес упрекна Сигрид:
— Но ти не си поставила прибор за себе си!

— Извинявайте, но аз нямам време да седя — каза Сигрид, като сервираше картофи.

— Ах, не бързаме толкова — помисли си Ханс, най-старият. — Седни и се опитай да ни позабавляваш малко, стара таралежко! Представете си — промълви той към другите, — никога не съм я видял да седи на масата като хората. Винаги тича наоколо, бърза и само от време на време хапва по нещо.

— Има хора, които се радват, че Сигрид бърза — каза чичо му. Годеницата на Рикард, дребната червенокоса Ула, се обади:

— Как стана така, че ти не се омъжи, ти, която си толкова работна?

— Много ги избирам — отговори Сигрид рязко.

Валдемар наблюдаваше събралите се около масата. За да се разсее, той ги изглеждаше един след друг от край до край.

Там бяха баща му и майка му и тъкмо сега изглеждаха студени и недостъпни. Зад майка му блестяха злобно очилата на Хелга, която изглеждаше кротка и благородна с голямата си, посивяла коса. До нея седеше Агнес, малко нарисувана, малко натруфена, малко ондулирана, малко поразчорлена и малко занемарена със своето едро, плоско, бледо домоседско лице с порест нос. Тя се опитваше да се държи изрядно, но сърбаше и малко мляскаше. Под лака се виждаха бледите ѝ нокти. Разбира се, бисерът на третия пръстен на лявата ѝ ръка беше фалшив. За нея нямаше значение, че бисерът е фалшив, стига да е голям.

До нея бе седнал чичо му, тих и печален. Крака си беше сложил на стол. Той стискаше здраво бастуна си и поглеждаше уплашено винаги, когато някой от безгрижните здрави хора се доближеше повече до бинтованата скъпоценност. „Колко си приличат татко и чичо, и колко различни са те същевременно.“ Баща му беше бледен, отпуснат, фин, почти тесноплец наред с чичо му, но по-широк надолу, с изопнат гръб и бели ръце, със същия профил, същите очи и уста и същата горда извивка на тила.

До чичо му седеше Ханс. Той беше железничарски работник, със сива кожа на лицето, неспокойни очи и мазни юмруци, които не можеха да се измият. Беше пил предишния ден, а днес си беше допил. От време на време той объркваше чинията си и непрестанно слагаше ръка върху рамото на Ула и ѝ доверяваше нещо. Тя се дърпаше и бършеше струята слюнка по бузата си. Постепенно тя се свлече почти

върху коляното на Рикард. Валдемар ѝ намигваше и тя му кимваше. Ула бе чистичка, дребна, червенокоса, с бяла кожа без лунички, а светлозелената ѝ рокля бе толкова тънка, че през нея се виждаха всевъзможни неща.

Рикард изглеждаше изряден, нещо, което той съзнаваше. Винаги, когато казваше нещо, той започваше така:

— Ние в държавните железници...

Но колкото и да се гордееше с държавните железници, които днес му даваха повод да играе ролята на представител на висшата класа, той се радваше повече, че има отпуск до двадесети юли. Страхуваше се особено много да не говори на собствения си диалект и вместо него говореше на прекалено скован шведски език. Той го смесваше с чужди думи, които нито знаеше да изговаря както трябва, нито знаеше да употребява на място. Забавно беше да го слуша човек, но с време започна да става непоносимо досаден.

— Ние в държавните железници постъпваме така и така...

— Дявол да го вземе!

Беше почти успокоително да се наблюдава Сигрид, когато сервира. От нея лъхаше вътрешна и външна чистота. Може би и тя играеше роля, за да се прикрива. Но с време маската ѝ ставаше симпатична.

Тя беше постлала масата за хранене с покривка, върху която бе наредила порцелан и чаши, цветя и прибори. Валдемар не можа да намери никакъв недостатък. Но как бе успяла да се справи с наредбата и храната? Сигурно не беше спала дълго през нощта. Малко по към покрива с по големи прозорци един бухарски килим вместо изработените в къщи черги, едно махало рококо от 40-те години, вино вместо разредения ягодов сок, а вместо малките бляскави очи на почетната награда — цветя от един градинар — така следваше да изглежда един малък обед у инженер Стендалови.

Изведнъж оттатък вратата се чу гласът на Сигрид, много нежен и закачлив.

— Така — а, моето момче... събуди се и после ще отидем при мама... — Тя влезе, като носеше на ръце сина на сестра си. Момчето току-що се беше събудило. Косата му бе разрошена като увехнал чим.

— Представете си, той е лежал и спал цял час на кушетката в кухнята! — тя се смееше щастливо и доволно. — Писни, златно

пиленце!

Майката извика:

— Подай ми Туте! Ух, не обичам стари моми да се занимават с чужди деца.

Изражението на Сигрид замръзна отново и лицето ѝ позеленя. Тя погледна надолу. А тригодишното момченце погледна с ококорени очи, обидено и ядосано. Устата му имаше цвят на вишна. То се потърка по лицето и започна да хленчи.

— Ела при мама, Туте!

Отговорът му прозвуча високо и ясно:

— Не!

Сигрид го сложи на пода и излезе.

— Пази се от майка си, Туте — каза чичо му и очите му заиграха.
— Не отивай при майка си!

Момчето отиде веднага при нея и започна да гледа, като опря брадичката си на ръба на масата.

Ханс се оплакваше от времената, като бъркаше без желание в чинията си.

— Всичко става несъразмерно скъпо в сравнение със заплатите. Селяните трябва да фабрикуват пари — толкова е скъп животът.

Тази тема варираше до безкрайност, а сетне той въздъхна:

— Във всеки случай селянинът е страшно добре. В чифлика си той има всичко, няма нужда да купува нищо.

Сет Стендал му отговори решително:

— В такъв случай, защо не остана на село?

Ханс поиска да се отбранява, но се забърка в противоречия, даваше половинчати мнения, за да започне да изказва след тях нови. А когато разбра, че никой не го слуша, той млъкна.

Момченцето дръпна покривката.

— Туте, седи при мама!

— Не, не сега, Туте, майка се храни. Не дърпай покривката!

— Стой при мама!

Валдемар погледна заинтригуван почервенялото лице с надути бузки и насълзени очи.

— Стой при мама!

— Ела тук, но стой мирно... — И той позволи на Туте да се покатери на коляното му. Детето хвърли тържествуващ поглед върху

другите. Както и да се редяха темите на разговора, Туте си оставаше център на вниманието на всички.

— Искам да ям! — изкомандува той.

Агнес му поднесе късче картоф със сос.

— Не го искам.

След десет секунди то повтори заповедта.

— Искам да ям!

Ново късче картоф — ново „не го иска“.

— Не може да е гладен — каза г-жа Стендал, — той се храни преди един час.

— Да, но това беше само брашњяна супа и той не яде много от нея.

— Искам да ям супа! — сълзите му течаха и той махаше с ръце във въздуха. Гърлото му беше голямо и черно.

Ханс се хвана с две ръце за главата и изпъшка.

— Махнете от тук момчето!

— Засрами се — укори го Агнес, — помисли си, че и ти някога си бил такъв!

Валдемар се нагаждаше с голямо спокойствие, за да освободи крака си от малкото тегло. Г-жа Стендал се намръщи и дръпна по-силно към себе си роклята си. А в своя ъгъл Ула пошепна:

— Рик, ние няма да плашим нашите момченца...

Изведнъж сякаш бурята утихна и Агнес можа за половин минута да се храни спокойно. Квадратното ѝ лице възвърна нормалния си цвят. Следа от някаква обезпокоителна мисловна дейност пролича в очите на Валдемар. Една ръчичка, нежна и мека, с обтегнати пръстчета, посегна към чинията му, сграбчи една кост, хвърли я през масата и обърна чашата на Стендал.

Туте се смееше възхитен, риташе под масата ѝ пророкуваше очаквателно и тържествуващо:

— Сега Туте ще яде супа!

Стендал не издаде нито звук. Той само изправи чашата си, доколкото можеше, и вдигна вежди.

— Мила Сигрид — извика Агнес, — нареди да сервират десерта. Той няма да се смири преди това.

Десертът беше съблазнителен. Жълт, студен пудинг с шоколадов сос.

— Погледни тук, Туте, мама ще нахрани Туте.

— Не, Туте ще яде сам!

И Туте взе чинията на Агнес и започна да гълта шоколадовия сос, като намаза по-голямата част от лицето си с него. От време на време той изтриваше лъжицата в косата си. Навярно известна част от соса влизаше в устата му, защото той дъвчеше, плезеше език и мляскаше високо.

Валдемар проучваше портретите на родствениците си.

Той особено се интересуваше от снимката на покойната сестра на баща му. Тази снимка беше направена една година преди смъртта ѝ. Това беше проста, солидна жена с хубави очи и уста, която беше свикнала да бъде категорична. Тя не беше нито красива, нито грозна. Но Валдемар много би желал да я познава, сигурно на нея се беше метнала Сигрид. Само някой изследовател на наследствени белези можеше да установи на кои тъмни източници другите дължеха своя характер.

Изведнъж се чуха удари и укорителни викове. Валдемар усети, че нещо го напръска по ръцете. Той изгледа Туте, който седеше възхитен и барабанеше по чинията с лъжицата си. Цялата покривка беше напръскана с кафяв пудинг.

Агнес му дръпна оръжието. Милото момче отговори на това, като раззина устицата си така, че тя доби страхотни размери. Сетне почна да реве. От устата му, надолу по брадичката и нататък по корема му, се стичаше шумяща течност от добре сдъвкан пудинг с шоколадов сос.

Г-жа Стендал избяга навън с носната кърпа пред носа си, а на чичо му сякаш нещо се подуваше в устата.

Но Ула беше млада и невъзмутима. Тя се засмя на всичко това, а Валдемар ѝ се усмихна благодарно.

Агнес сложи Туте на пода, скочи и извика.

— Ах, на новата ми рокля има леке!

По-късно Валдемар и другите седяха в салона. Той пушеше и гледаше през прозореца, как майка му и Ула вървяха под ръка и се възхищаваха на цветята на Сигрид. Слава богу, поне някои от тях се разбираха помежду си! От кухнята долиташе шум от съдини, а сестрите се караха заради покривката.

Изведнъж чичо му каза на Рикард:

— Нямате ли намерение Ула и ти да прекарате тук две седмици от твоя отпуск? Нали виждаш, че не ме бива, а скоро започва коситбата. Валдемар и Сигрид не могат да се справят сами, а чужди хора не се намират. Всички са достатъчно заети със своя работа.

— Не, татко, не може. Моята годеница и аз обещахме да посетим нейните родители и не можем да се откажем от това обещание.

— Е, е — каза чичо му — разбирам. Но вчера ми се причу, че възнамерявате да останете поне една седмица.

— Не, това ще е било някакво недоразумение.

Валдемар въздъхна, отиде в другата стая и започна да свири на цигулката на чичо си мелодиите от летния празник.

— Престани с това скрибуцане! — извика кисело Ханс, който изглеждаше силно нервиран.

Валдемар имитира писъка на измъчвана котка. Сетне закачи цигулката и отиде в кухнята, за да си измоли от Сигрид още едно парче пудинг. Но сестрите все още се караха.

— Ти можеше да бъдеш малко по-предпазлива, Агнес! Това е най-хубавата покривка на майка ни! Петната няма да излезнат.

— Грешката е твоя! Защо, за бога, поднасяш шоколадов сос, когато знаеш, че има деца?

— Женска логика! — извика Валдемар от вратата, но се дръпна бързо, защото там бе малкият, а Агнес седеше до него и го надзираваше.

— Побързай, Туте, сетне ще те облека!

— Не — хилеше се Туте.

Валдемар погледна часовника си и констатира ядосан, че беше все още много рано, за да отиде при Големия камък. Всеки ден Керстин трябваше да мие съдове и да храни животните, преди да й остане време за самата нея. Веднъж да мине проклетото време... Всичко наоколо кипеше от вълнение.

Изведнъж момченцето облечено само по елече, дотича и се скри доволно и засмяно под бюфета.

— Тутенце, ела при мама. Ти още не си свършило!

От долната част на бюфета се усети една определена миризма. Ханс излезе от своята полудрямка и се хвана за носа:

— Извади малкия оттук!

Валдемар побърза да излезе. Само при мисълта за пудинг с шоколадов сос стомахът му щеше да се обърне. Преди братовчедите му да си заминат, щяха да стават разни дивотии.

Колкото повече се приближаваше до Големия камък, толкова по-силно туптеше сърцето му. Но при камъка нямаше никой. Той почака малко, като се оглеждаше наоколо при всеки шум в храсталака. Но тя не идваше. Той започна сам да се укорява, че беше се забавил толкова дълго у дома си. После прегледа меката почва наоколо. По нея личаха собствените му следи, които бяха пресни. А никъде по мъха не се виждаха следи от стъпки.

Най-после стигна до чифлика. Зад схлупения крив, стар хамбар растяха гъсти храсти диви ягоди. Ако не беше толкова неспокоен, той би взел всичко това за игра, за която мечтаеше през годините, когато се четат книги с разкази за индианци. Тогава би било прекрасно да се промъкваш така и да шпионираш. Но сега това беше само унижителна, горчива необходимост.

Под белия свод на кестените беше къщата, червена с бели ъгли, первази и каси на прозорците. Покритите с чакъл пътеки бяха добре огребани, също като в някой стар селски разказ, а цветята горяха на яркото слънце. В блатото пляскаха патици, а пред дървения сайвант се търкаляха познатите три котенца „Махни се“, „Няма го“ и „Съвсем изчезна“, а майка им лежеше до тях и ги гледаше със сънливите си очи. Навсякъде беше тихо, почти неестествено тихо и спокойно. Знамето висеше отпуснато, листата също.

Празна ли е бараката?

Той отиде при преддверието на кухнята и почука. Излезе Ана и го изгледа подозрително от горе до долу.

— Извинявайте за безпокойството. Долу на пътя видях една изпусната крава с черни петна. Не е ли ваша?

— Не, нашите крави са кафяви.

— Аха, значи това е било... Желая ви спокоен и тих летен празник!

— Благодаря!

Но нали беше предложил също да се срещнат долу, при езерото. Може би тя беше вече там. С трескава бързина той пригответи мотоциклета, стигна долу, паркира го и започна да я търси. Щом видеше някоя червена рокля, сърцето му почваше да бие.

Днес тук имаше сигурно десет пъти повече хора, отколкото вчера. Целият дълъг, жълт плаж гъмжеше от тях. Няколко смелчаци пляскаха във водата, но личеше, че им е студено. Проклето сладководно езеро, което никога не можеше да се стопли! По бялото прашно шосе вървяха на малки групи гологлави младежи с веещи се вратовръзки. Те пресрещаха момичета, които се смееха и опитваха да привличат вниманието им. Кръчмата беше пълна с летовници от града. Когато най-послед Валдемар стигна до вълнолома, там имаше двойно повече лодки, отколкото вчера. Разтревожени родители се опитваха да възпрат своите буйни деца да застават на края на кея и ги предупреждаваха, че ще се спънат в багажите.

Валдемар наблюдаваше пристанището. Може би щеше да срещне някой познат между разхождащите се там. По палубата лежах изгорели от слънцето мъже и стройни, мургави млади жени. Някои моряци имаха достатъчно енергия да се занимават с лодките си, да връзват краищата на въжетата и да замазват с безир петната по боята.

Но Беатриче — Аврора я нямаше никъде... Не, тя се наричаше Керстин, но и нея я нямаше.

Но ето зададе се Ели, стройна и весела, под ръка с Кале Карлсон. Тя щеше да му отговори честно и искрено.

— Виждала ли си Керстин?

— Не, не съм я виждала. Да не си я изгубил тази нощ от автомобила?

— Да, тя избяга.

Те се засмяха, но той беше сериозен. Аха, тя не е идвала тук. Изчезна блясъкът на слънцето, синевината на езерото потъмня като мастило, а сърцето му започна да бие.

Но в този миг дойде Елза и улесни всичко с разговорливостта си.

— Какви очарователни лодки има тук!

— И такива очарователни моряци — любители!

— Стига, Вале! Ела сега да видим какво има навън! Ох, колко ми се иска да изляза днес на езерото!

Тя го заведе до края на вълнолома. Валдемар възкликна:

— Прекрасно е!

Моторницата от махагоново дърво с изваяни форми беше наистина прекрасна; на носа ѝ беше написано името „Нептун“. Отгоре,

от помещението за мотора, се повдигна един небръснат мъжага във фланела и с татуирани ръце.

— Чуваш ли, проклетнико — извика той, — лягай там!

— Не се фукай, ще те глобят, че не си отваряш очите! — му отговори някой. Елза се изкиска и се обърна така бързо, че се сблъска с един младеж, който дотича. И двамата се изсмяха, а морякът се извини.

— Нали с тебе танцувах много пъти снощи?

— Наистина — отвърна Елза.

Човекът с кестенявата коса и ленените панталони скочи на борда и продължи веселата разправия с другаря си от парахода. А те стояха на пристанището и се смееха. Изведнъж на борда започнаха да шепнат и да жестикулират, а сетне мургавият младеж скочи на покрива на каютата.

— Кажете, имате ли желание да се разходим малко? За Елза това ще бъде компенсация за сблъскването, а за вас останалите — удоволствие.

Момичетата се спогледаха и се изкикотиха очаровани. Все пак Елза се двоумеше, но когато Кале се реши, тя изхълца от радост.

— Щом сте толкова мили, приемаме!

И „Нептун“ се плъзна по вълните. Като цар на някое море или поне на този залив той се плъзна покрай лодките и ладиите. Плажът потъна и всичко на него изчезна от погледа. Къщите станаха дребни и заприличаха на кутийки. Островите и шамандурите се плъзгаха покрай тях, а пред тях се откри откритото море. То блестеше на слънцето, на югозапад, а на север край му не се виждаше.

— Чудесно! — въздъхнаха момичетата.

— Но представете си как ще ви хване морската болест, ако настъпи вълнение в морето!

— Не! Ние сме плавали преди може би повече от вас!

Постепенно на борда се обособиха непринудено двойки. Елза и мургавият трябваше да си разказват толкова много неща, че тя седна при него до кормилото. Накрая той ѝ позволи да управлява. Татуираният се опита да флиртува недодялано с Ели. Тя се притискаше бледна и ядосана към Кале, а той се сърдеше и твърдеше, че била предвзета. Но когато татуираният поиска да я притегли към себе си, Кале го удари така в гърдите, че той не повтори опита си.

Валдемар нямаше никакво желание да говори, така че легна по корем на предната палуба с поглед към носа на моторницата. Неговите несдържани, блуждаещи мисли се успокояваха малко като гледаше как водата долита и се превръща в бяла пяна. „Нептун“ се навеждаше винаги, когато минаваха покрай стръмните вълни на малко разстояние от наредените параходи.

Когато стигнаха сушата, Елза остана на кея. Сигурно и тази вечер щеше да се танцува.

Чифликът на Ларсон беше толкова наблизко, че човек би могъл да чува какво става там, ако се намира у чичото на Валдемар. Често той виждаше някого от неговите обитатели. Но мина доста време, преди да намери удобен случай да размени няколко думи с Керстин. Вечер той бродеше като нещастен дух из долината. Колкото по-тъмно ставаше, толкова повече се приближаваше до къщите и ако не се стесняваше от лелите ѝ, щеше да се изкачи в чифлика и да я потърси.

Срещна я едва на следната репетиция на пиесата. Когато я поздрави, той се опита да прикрие силното си безпокойство. А тя изглеждаше равнодушна. Всякога, когато я поглеждаше, тя отвръщаше погледа си и той долавяше един необясним израз в очите ѝ. Все пак тя изигра ролята си с чувство и топлина и колегите ѝ аплодираха многократно.

— Ще ми позволиш ли да те откарам и тази вечер? — запита Валдемар, когато настана време да се завърнат в домовете си. Той подскочи високо от радост, когато тя се съгласи.

Както винаги те спряха при моста. Из пътя не си казаха нито дума, а сега той очакваше тя да наруши мълчанието. Чувствуваше, че ще победи — всички признаци показваха, че всичко ще тръгне по правилния път. Той пак се разкая за тъжното писмо до приятелите си, което изпрати през пролетта. Разбира се, Хелга ще му напомни за него, но ако Валдемар измолеше две снимки от Керстин, той щеше да има доказателство на ръка и можеше да им разкаже как е прекарал лятото. А Елза щеше да цъкне с език и да каже: „Има ли толкова очарователни селянки?“ Не, това бяха фантазии — какво ще стане, щеше да покаже бъдещето. Сега важното беше да се приспособи към настоящото.

В сочната зеленина край пътя проблеснаха няколко сини искрици. Керстин седна до тях.

— Виж! — каза тя. — Светулки!

Но Валдемар гледаше повече момичето. То беше тъй дребно, гърбът му тъй трогателно тесен, а тилът му се белееше между тъмните плитки. Той коленичи до нея и после всичко стана тъй удивително просто, сякаш отдавна беше определено да стане така.

— Остави — каза тя, когато той я прегърна. Но тя не се противопостави, когато той я притегли към себе си.

— Защо се разсърди толкова през нощта на летния празник — запита той и доближи лицето си до страната ѝ.

Тя се обърна към него, отпусната и замълчана, с полуотворена уста. Когато той я целуна, тя не се отдръпна и му отвърна на целувката с целувка като ръцете ѝ обвиха тила му. Дълго време стояха така. После се изправиха зашеметени и заслепени, а тя опря челото си на рамото му.

— Сърдиш ли ми се заради плесницата?

— Не. Може ли да те видя, Керстин? Защо си криеш лицето?

— Не ме гледай!

— Стесняваш ли се?

Едва след известно време тя отговори.

— Само се радвам, особено се радвам. А се и срамувам.

Един фар на велосипед светна горе на завоя и те се досетиха, че стоят всред шосето. Скриха се бързо долу в долината и тръгнаха към пътеката, която водеше към Големия камък. Трева и гъсти листа се виеха пред краката им и росата ги мокреше, но те не я усещаха.

— Обичаш ли ме? — запита тя когато се спряха прегърнати до камъка. Той бе доближил лицето си плътно до нейната коса.

— Да.

— Сигурно ли? — Тя се наведе назад, за да може да го гледа в очите.

— Да, сигурно — потвърди той. После се целунаха. Той забеляза, че тя бе бързо завладяна от патоса на нейните чувства и целувките ѝ ставаха все по-пламенни.

— Защо се държиш тъй надменно спрямо мене? — запита той. За известно време тя мълчеше и размисляше. Той почувствува както при много други, че онзи, който мълчи дълго време, започва да изказва все повече и повече. Нейният глас беше мил, нежен и ласкав като тази прекрасна нощ. Тя щеше да говори дълго време.

— Ако знаеш, колко се зарадвах първия път, когато се видяхме! Чула бях да говорят за теб и бях любопитна да те видя. А когато те видях, аз се срамувах страшно, че изглеждах така. Страхувах се да не си високомерен, но ти не беше такъв — ти разговаряше с мен, както мислех, че разговаряш с твоите приятели. И накрай у мен пламна желанието да те видя пак.

— Някои твърдят, че съм грозен и неприятен наглед.

— За мен ти не си грозен, а какво ме е грижа, какво мислят другите!

— Но ти все още не ми казваш защо си толкова непостоянна! Ту си весела и добър другар, ту си недостъпна и чувствителна, а понякога дори не искаш да ме погледнеш.

— Вярваш ли, че съм надменна? — запита тя. — Да, до известна степен съм такава — поне съм горда, но не съм съвсем глупава, че да си въобразявам нещо. Какво искаш от мен? Аз съм отгук, ти си от града. Може да си разговарял повече с мен, отколкото с другите, но не се осмелявах да те посрещна както желаех — знаех, че връзката между нас няма да трае дълго време. Когато не си получил нищо, няма и какво да изгубиш. Много пъти ми се струваше, че си ми тъй близък, всичко ставаше тъй светло и хубаво. А сетне хората говореха за теб! Казвах, че ти си дошъл тук само за да се забавляваш, че си искал да имаш момичета, за да се забавляваш с тях. Така ни предупреждавах. Но накрая повярвах, че както винаги хората имаха грешка — ти не беше такъв човек и аз се изсмях на предупрежденията. Но не се смях дълго, защото чух нещо за теб и за... една друга. След това като че ли ти се махна от пътя на Силвия. Започнах да си задавам въпроси и помолих Ели да разбере как в действителност стои този въпрос. А покъсно наредих да участвувам в пиесата.

Той не можа да не се разсмее. После я хвана за рамената и я разтърси.

— Малка интригантке!

— Сърдиш ли ми се за това? — запита тя и в очите ѝ пролича страх.

— Разбира се, че не ти се сърдя — отговори той и я целуна.

Изведнъж тя запита:

— Харесваш ли моя парфюм?

— Хубав е — каза той веднага и едва тогава се сети за безвкусния лъх на люляка. Но тя поклати глава.

— Той е противен. Аз нямах никакъв парфюм, но сетне получих една корона и половина срещу яйца в магазина и купих това шише. Не знаех колко е лош, преди да се напръскам с няколко капки. Сега чувствавам, като че ли съм мръсна и бих искала да го прикрия с друга миризма. — Тя се засмя и промени тона си. — Но можеш да бъдеш сигурен, че леля вдигна цяла врява за парите. „Бонбони ли купуваш?“ — запита тя. — Да, отговорих аз, защото ако беше узнала, че съм купила парфюм, господ да ми е на помощ.

— Но все пак ходиш при фризьорката — каза той и я дръпна за косата. Тя пак поклати глава.

— Ако косата ми не беше къдрава от рождение, щях да я прибера на опашка или щях да я отрежа ниско, или пък щях да я завия на кок на тила си. Но, Валдемар, защо говоря за всичко това? Аз ти досаждам.

— Не, не е вярно. Нали ти разказваш!

Тя го целуна от благодарност първо по едната страна, после по другата и накрая в устата. Той видя как зъбите ѝ светнаха зад свежите ѝ устни. Съвсем унесен, той допря лицето си до нейното и остана така. С уста, прилепена до ухото му, тя му шепнеше, а той я слушаше затрогнат.

— Бил ли си някога нещастен? Но дотолкова нещастен, че да копнееш по каквото и да е, стига да е нещо друго от онова, което те потиска? Не, ти още не си преживял това, ти, който винаги си имал всичко. Но аз съм го преживяла. Например миналата зима вярвах, че ще полудея. Фани беше в народното висше училище, а аз останах сама със старите. Всички хора имаха в къщи електричество. Ние нямахме, понеже лелите ми не позволяваха на татко и майка да имаме. Така че трябваше да чистя газени лампи и на всичко отгоре да пестя светлината. Единствената възможност да виждам чужди хора беше, когато ходех на черква или когато ни поканеха у някого. Но никога не можех да си поприказвам с някого на воля. Времето едва се влачеше, влачеше, влачеше! Ако се засмеех, това беше грешно, ако запеех, пак беше грешно, ако говорех високо, — младежта била длъжна да си държи устата в обществото на разбрани хора. Хубавите дрехи били грешни, хубавата музика била грешна. Ох, в такъв случай човек се научава да мрази, Валдемар! Да мрази хората, господ и целия свят. Той

иска да се сринат небето и земята. А щом никой не те чува, плачеш, проклинаш, богохулствуваш...

Той беше потресен и в същото време чуваше сякаш сам себе си. Такъв беше и той понякога и се засрами за собствената си непоносимост — от какво можеше да се оплаква?

— Защо остана? Защо не се махна оттук?

— Трябваше да го направя. Но това не беше толкова лесно. Откакто се помня, все са над главата ми, а в кръвта на човек е влязло да се подчинява и той по-скоро пълзи, отколкото да се съпротивлява. Но все пак трябваше да се махна, трябваше да упорствувам. Стоял ли си някога зад прозорец да гледаш сковани от студ сиви поля? Молил ли си се в себе си в отчаяние да видиш поне един-единствен човек да мине с някакво превозно средство далеч по пътя? Надявах се, че някой ще дойде само да ми се обади и да ме вземе със себе си, но никога не смеех да повярвам, че това ще стане. Знаеш ли, че ние бяхме четиринадесет момичета, когато за първи път се причестих, и че само пет от нас останахме в тази община? Мечтаех, да бъда десетата, която ще замине. Понякога ги срещам, когато си идват у дома с автобуса и се поздравяваме. Но много от тях не благоволяват да ме забележат, въпреки че само преди няколко години бяхме приятелки. Но аз не им се сърдя, разбирам ги. И аз бих постъпила по същия начин. Може дори да заемат няколко десетки крони от домашните си, за да си заплатят наема. Но няма нищо, аз все пак им завиждам и с удоволствие бих се сменила с която и да е от тях само защото са свободни. С тях се случва нещо. И все пак бих била като в рая, ако имах в къщи това, което имаше всяка от тях. За всичко това мислех.

Тя дишаше горещо и бързо до ухото му. Той усещаше топлите ѝ нежни бузи до лицето си.

— Обмислях всичко, всичко, ден и нощ. Мислех, че ще полудея и ми остана само една единствена ясна мисъл: да се махна оттук. През лятото можех да остана тук, понеже тогава е топло и светло, човек може да живее. Не трябва да се страхуваш от мрака, който те гледа с изцъклени очи. Но, Валдемар — каза тя накрая и нейният глас възвърна нежния си тон, — сега вече не мисля за това... сега не бих се махнала оттук за нищо на света — не още... Неприятностите съществуват все още, но аз не ги чувствавам вече, като че ли те засягат някой друг, а не мен.

— Керстин, спомняш ли си, че веднъж те запитах, добре ли се чувствуваш тук? Ти ми отговори утвърдително и при това изглеждаше весела. Аз не предполагах това.

— Навярно не съм могла да кажа всичко! — възрази тя. — Ти беше тъй повърхностен и за тебе всичко беше ясно като бял ден — по някакъв начин трябваше да се защитавам.

— Беше ли всичко толкова повърхностно и ясно като бял ден.

Тя се усмихна.

— Тогава ми стана жал за тебе и толкова се радвах, че можех да ти помагам.

И двамата замълчаха. Обзе ги някаква омая и времето вече не съществуваше. Гърди до гърди, лице до лице те стояха прегърнати. Изведнъж нещо изшумоля и ги накара да отскочат един от друг.

На няколко метра от тях бе застанала, осветена от месеца, някаква фигура. Двамата притаиха дъх. Това същество издаваше звуци.

— Ех, ех...

Валдемар извади джобното си фенерче и го запали. Две малки очи с отпусната под тях кожа мигаха срещу светлината. Дългите като на маймуна ръце висяха надолу. Изведнъж видението се стресна и побягна, преди някой от тях да успее да каже една дума. Земята се разтърси от тежки стъпки и сухи клонки изпращяха.

— Кой беше?

— Същият, когото зърнахме вечерта срещу летния празник — отговори Керстин — Юнгве Хелден. Обича да снове из долината нощем. Но аз не вярвах, че е излязъл сега. Господи толкова е страшен!

— Трябва да го затворят!

— Навярно не е толкова побъркан, а само уплашен. Той се бои от хората, а за смешното треперене и пелтечене не е виновен. Сигурно се е уплашил повече от нас.

— Настроението беше особено хубаво — засмя се Валдемар, — но той го развали.

— Понякога той наднича през прозорците — каза момичето. — Радвам се от сърце, че моята стая е на горния етаж. Видът му може да ти изкара ума, но късно е вече, трябва да си ходя.

Те се върнаха обратно на пътя.

Валдемар искаше да я спре. Притегли я към себе си, но тъкмо когато щеше да я целуне, по чакъла от другата страна на моста се чу

шум и едно голямо куче изръмжа. Те се дръгнаха бързо в сянката. Чу се тропане на дървени обуца.

— Спри! Спри! — пискаше плачлив старчески глас. А когато странната сянка приближи дотолкова, че можеше да се различава в мрака, Валдемар едва можа да се сдържи да не се изкикоти. В една ръчна количка седеше човек, дребен и сбръчкан, подобен на кукумявка. А между дръжките на количката подскачаше жена, мършава и посивяла, обута в много големи дървени обуца.

— Спри! Спри!

— Не мога, не мога! — чу се беззвучен и жалостив отговор.

— Кажу ми, дали ще се появят и други! — прошепна Валдемар преди да избухне в смях. Но Керстин не се смееше. Сериозно и с наведена глава тя му разказа:

— Това беше съпругата на Хелден — тя е била да си побъбри при някоя друга баба. Малин я е откарал там, защото тя не може да ходи.

— Къщата на Малин да не е лудница? Коя е Малин?

— Тя не се казва Малин — това е само прякор. Не зная истинското ѝ име. Тя е дошла тук като хранениче, още тогава е била малоумна. Изглежда, че не се е поправила. Знам, че е тук от около тридесет години. Хората твърдят, че е пъргава и може да работи. Наричат я годеницата на Клас Виберг, но той е толкова глупав, че се сърди на тази шега.

— Керстин, видях веднъж Хелден — стар, белобрад човек като някой патриарх. Караше трактор и ремарке.

— Да, той е бил. Старецът ще стане на осемдесет и пет години наесен. Преди много години се е научил да кара кола. „Момчето го не бива за работа“ — казваше той. — Вале, една вечер през есента преди няколко години бях отишла при дядо и баба, а баба ми дойде с мен у дома. Беше доста късно и ние изведнъж срещнахме някакво същество, което вървеше на четири крака. Между предните си крака то носеше фенер, който се клатеше назад-напред. От време на време светлината на фенера падаше върху най-отвратителното лице, което съм виждала някога. Сетне разбрахме, че това беше старата Хелден — тя идваше от една друга старица. Тогава тя беше все още пъргава и можеше да върви сама. Но беше толкова изкривена, че тялото ѝ беше почти хоризонтално. Във всяка ръка държеше по една къса палка.

— Сякаш го виждам — каза той.

Но изведнъж момичето изхълца, притисна се силно към него, скри лицето си до врата му.

— Каква ли радост изпитва такъв човек от живота?

— Не зная.

— Защо е тъй отвратително, когато остарее човек? — запита тя.
— Ако стана такава... о, не, бих се самоубила...

Валдемар мълчеше. Забъркан и потресен беше той от многото впечатления през тази нощ, от промените между светлина и най-черен мрак. Като че ли тя разбра това, понеже преди да се разделят каза светнала и радостна:

— Забрави всичко грозно, което видяхме тази вечер.

— Да, ще мисля за нещо друго... Керстин, само едно нещо искам да те запitam, преди да си отидеш — забрави ли онова, което каза преди: че съм дошъл тук, само за да тръгна отново на път?

— Не, не съм го забравила, но не ме е грижа. Ще се радвам, докато мога. Онова, което ще последва, сигурно ще настъпи достатъчно рано независимо от това, дали ще желая предварително или не...

На следващия неделен ден следобед Валдемар слезе в долината, мина тихо между храстите и погледна напред. Да, тя беше там, на същото място както онзи път през пролетта и седеше почти също така навела глава, с ръце в скута.

Той извика, тя се сепна и скочи, а той дотича при нея. Тя го посрещна край брега, хвърли се на врата му с ликуващ вик, а той я повдигна и я завъртя.

— И днес в косата ти има жасмин!

— Толкова се страхувах, че няма да дойдеш.

— Ти си една овчица! — извика той и си помисли, че не бива да се хвали с това преживяване пред Хелга. То беше много ценно.

— Сигурно не съм овчица — отговори тя. — Дори когато ти го кажеш, не го вярвам. Зная много неща, които ти не знаеш, макар че за това не са ме възнаградили с бяла фуражка.

Те вървяха по пътеките из долината. Отведнъж тя го помоли да ѝ заеме фуражката си.

— Но казват, че онзи, който носи студентска фуражка предварително, никога няма да стане студент.

— Вятър е това, въпреки всичко ще се наредя.

Тя поноси малко фуражката, а той ѝ се смееше и ѝ се възхищаваше. Но изведнъж усмивката ѝ пресекна.

— Какво ти стана? — запита той уплашен.

Тя го хвана за рамото.

— Знаеш ли, че не мога да не си въобразявам, че някой ден ще те чакам напразно. Ти ще обещаеш да дойдеш, но въпреки това няма да дойдеш, ти вече никога няма да дойдеш!

— Ти си овчица! Не знаеш ли, че винаги държа на обещанието си?

Той я целуна и тя пак се развесели. Той си помисли, че тя сега искаше само целувки, след като веднъж ѝ се харесаха.

— Кой те научи да си правиш така косата с четка?

— Не бъди така любопитен! — укори го тя. — Но впрочем това е изкуство на моята сестра Фани.

Долината с потока се виеше като тъмнозелена плодородна ивица из равнината. За първи път той навлезе толкова далеко в тази долина.

— Колко се уморих — каза тя изведнъж. — Искаш ли да отидем да си починем малко при моите баба и дядо?

Там, където потокът се разширяваше в малко, обрасло с тръстика и водни лилии блато, имаше червена, схлупена къща и малък обор и няколко червени навеса, една ограда, овощна градина и пчелни кошери. Всичко изглеждаше тъй недействително, сякаш беше някаква сцена с хартиени декори. И всичко беше тъй точно подредено, както само може да бъде около двама старци. Те никога не могат да се отърсят от една отрова, вложена в кръвта им от един прекаран в труд живот. Те не могат да стоят на едно място, постоянно подреждат, стига само времето да минава по-бързо, докато чакат... нищо.

До блатото седеше побелял старец и ловеше риба с въдица. Момичето извика, той вдигна очи и почна да ѝ маха с ръка. В същия миг една наистина малка мила белокоса леля, както от приказките, излезе на верандата на куклената къща.

— Мила, Керстин, колко е мило, че си дошла! А кое е хубавото момче, което е с тебе?

Старецът влезе в къщи, хвърли две дребни рибки на котката и ги поздрави. После той сложи съдината за неделното кафе на огнището.

Отначало старците бяха сдържани, въпреки че Керстин бърбореше весело. Но Валдемар използва целия си жизнен опит и успя да ги накара да станат по-любезни. А когато седнаха до масата, обзе го голямо, неописуемо спокойствие. Всичко беше така чисто, така гиздаво и с вкус подредено — от котката и парцалените черги до цветята на прозореца и високото легло. Всичко ухаеше на подправки и на чисто бельо. Там не се виждаше нищо от хартиените декори, които изглеждаха толкова жалки с козите си, майските си дървета и сбърканите селски носии. Нямаше също и традиционните шити украшения с надпис „Слънце вън, слънце вътре, слънце в сърцето, слънце в мислите“. Това беше единственото занимателно нещо у тях. Вместо тях висеше една почти красива стара картина със стилизирана орнаментировка „Не ме забравяй“ и девиза „Бог да пази нашия дом“, поставен между портретите на стената. Там имаше също един фотомонтаж в рамка на черквите и свещениците от епархията. Но тук ласкателството биеше по-малко в очи, отколкото в други къщи. Тук въздухът беше изпълнен с благоговение.

Валдемар научи разни неща и за техните осем деца, които изглеждаше, че преуспяват. Той разгледа снимките в стария плюшен албум и модерните без никакъв чар снимки на внуци и правнуци тук и в Америка. Но времето вървеше толкова бързо, че просто беше за учудване.

Когато дойде време да си вървят, Керстин го хвана за ръка, застана интимно близо до него и каза на старците:

— Бабо и дядо, искате ли да бъдете наистина мили към нас? Не казвайте нито дума никому, че сте ни видели заедно!

Те разбраха и се засмяха сърдечно.

— Не харесват ли старите сестри на Елена, че нейното момиченце е пораснало и иска да има другар?

Старата прегърна и двамата, като отначало се усмихна. Сетне стана сериозна и погледна Валдемар в очите със своите нежни, късогледни, сиви очи.

— Високо, хубаво момче, бъди наистина мил към нея! Тя заслужава това!

Когато излязоха навън, Керстин въздъхна облекчено.

— О, как се страхувах, че няма да те харесат!

— Е, а ако не ме бяха харесали?

— Тогава... тогава все пак бих те обичала.

— Керстин, знаеш ли какво мисля? Да, ако някога се отчая дотолкова, че всичко ми причернее и не зная какво да сторя — тогава ще отида при тях. Те ще ме облекчат, както никоой друг не би могъл да стори това. Така го чувствавам.

Тя пошепна нещо.

— Какво каза?

— Слушай, глупчо!

— Ще ти натисна носа, ако не го повториш!

Тя се смееше и протестираше, докато започнаха да се бият на шега по блесналата от слънцето поляна. Той държеше двете ѝ ръце и се опитваше да достигне мургавото ѝ чипо носле, преди тя да се реши да повтори думите си. Когато тя почна да губи сили той я пусна. Сетне я се обърна към него, прилепи се, изправи се на пръсти и пошепна на ухото му:

— Ела при мен, ако нещо ти е мъчно...

Чичо му не можеше да търпи да стои без работа, нали не беше болен. Той си проклинаше крака. Искаше му се да опита да дои кравите, докато Валдемар и Сигрид се занимаваха със сеното, но не му потръгна. Поради това трябваше да се задоволи с готварството в къщи.

— Работа ли е за мъж да седи и да бърка в тенджери?

— Разбира се, че не е — каза Валдемар. — Това е извънредно много за един мъж. Сигрид свършваше за два часа това, което ти отнема целия ден.

— Грубиянино, почакай да ми се оправи кракът!

— Гледай на бъдещето със спокойствие — аз пробягах сто метра за единадесет секунди и четиридесет и три при тренировката във вторник вечерта!

— С какво си мереше времето?

Братовчедите бяха отишли да прибират сеното в плевника през деня, когато Гунел и Хелга Нюман пристигнаха с автомобил и настояха Валдемар да отиде с тях в планината. Една ливада беше вече прибрана, друга беше още неокосена, средната беше събрана на шумливи, сухи, ухаещи откоси и пръснати треви, които гъделичкаха потната им кожа. Валдемар работеше с всички сили и ставаше все по-сръчен. Но все още дребната, суха Сигрид свършваше преди него. Нейните купи бяха

по-чисти. Редиците ѝ бяха прави като конец. Голяма случайност беше да падне някоя нейна купа. Но тя го хвалеше:

— За първи път работиш такава работа, но върви добре!

Той съблече ризата си и я убеди да сложи по-къса пола и блуза, за да не ѝ вреди толкова горещината. Тя се съгласи, но скоро се засрами заради много бялата си кожа, която никога не бе виждала слънце. Така че облече отново сивата си блуза с дълги ръкави.

Но те бяха започнали да се уважават помежду си. Разликата във възрастта им се забелязваше все по-малко. Забележките не бяха вече толкова резки. Станаха приятели, които се потяха заедно под оловносивите буреносни облаци и палещото слънце.

Когато останаха само пет акра неокосена ливада, тя продължи сама, докато той докара сенокосачната машина. Когато пристигна сивата кола, той седна в нея. Обезпокоявани от мухите, конете ритяха и окът трещеше.

Миришеше на потни коне, на детелина и на топла смазка, а от окосената трева излитаха мухи и скакалци като милиони зелени искри. Валдемар си обичаше работата. Имаше известна отговорност в нея и той се стараяше да реже така право и хубаво, както момчетата по на 11–12 години в другите чифлици.

Нещо свирна силно зад него. Както той, така и конете изтръпнаха, спирачки изскърцаха и на шосето спря спортният автомобил на Нюманови. Чуха се гласове, махаха му с ръце. Той спря конете.

Хелга, Гунел и Мариана... идеше ли тя?

Те слязоха от автомобила, като приказваха една през друга, високо и ясно, докато минат през окосената детелина, за да стигнат до него.

— Здравей, стари разбойнико, значи тук си се скрил! А колко си почернял! — Те му подадоха ръка, потупаха го по рамото и му зададоха десет пъти повече въпроси, отколкото той можеше да отговори.

Той ги погледна. Същите си бяха, живи, малко напрашени, сигурни в себе си и светлооки, подобни на него, негови приятели. Отрязаните нишки се възстановяваха сякаш никога не бяха прекъсвани. Но краищата им имаха вече различни краски и различни ширини. Те вече не подхождаха едни на други.

Той погледна Мариана, отначало плахо, сетне сигурно. Но не почувствува нищо! Тя си беше същата, блестяща, достойна за възхищение, но вече не го трогваше. През пролетта той толкова копнееше по нея, но сега тя не му правеше впечатление. А защо беше дошла и тя?

Но да, времето отговаря на всички нуждаещи се от отговор въпроси. А другите не са особено важни.

Той се извини и ги помоли да минат напред с автомобила, докато довърши кръга и разпрегне конете.

— Може би обезпокоихме господин агронома? — закачиха го те. — Вероятно той сега няма да може да изпълни 14-те или 16-те часа от своя трудов ден?

— И по друга причина трябваше да привърша вече.

— Аха, среща ли имаш?

— Не, миледи, театрална репетиция.

— Театър ли играеш със селяните?

— Напротив, те ми позволяват да участвувам в него.

Докато пътниците се поизмиха малко, той пусна конете в пасището до потока. Там той срещна Керстин, която караше за издояване цяло стадо дебели, лъскави, тромави крави. Той ѝ извика през долината:

— Не мога да дойда тази вечер!

— Защо?

— Дойдоха ми гости.

— Добрее.

Това беше всичко, но то стигаше.

После те се разхождаха цялата вечер заедно, смееха се, бърбореха, пяха, възстановяваха стари спомени. Чак до среднощ седяха на перилото на моста. Валдемар бе прегърнал двете момичета.

— Не — каза той тихо, — не мога да дойда с вас.

Те го изгледаха.

— Тук ли искаш да останеш? Да не си полудял! Значи предпочиташ тази равнина пред планината и пътуването? Сигурно се шегуваш?

— Аз не бих се изразил така. С удоволствие бих дошъл с вас и съжалявам, че това не може да стане. Но не можете да отречете, че и тук е красиво, макар че не е толкова великолепно.

— Наистина тъкмо тук е много живописно под милостивата светлина на среднощното слънце.

— Какво те задържа тук? — запита Мариана.

— Първо, трябва да помогна на чичо си, второ, не мога да изневеря на другарите си. Пиесата ще има премиера в неделя. А освен това участвам в редица други неща.

Те се засмяха.

— Празна работа! Толкова ли е важен този затънтен край! Какво ще представлява след сто години?

— Нищо и половина. Но тази година това означава много за моя чичо. Сега гледам с неговите очи: където човек живее, трябва и да работи. Трябва да събере реколтата.

— Аха, така ще е, щом твърдиш това. Но жалко е за теб да се занимаваш със сено, с коне и тям подобни.

— Какво ще означавам аз след сто години? Не, добри приятели, не се опитвайте да ме убеждавате, няма да постигнете нищо. Дългът ме зове тук. А освен това тук се чувствам добре.

Те се засмяха. Хелга запита:

— Спомняш ли си отчаяното писмо, което ми изпрати веднага, след като пристигна тук? Никой заточеник не би се оплаквал погорчиво от тебе. Ето го, ако желаеш, мога да ти опресня паметта — приключи тя и извади едно пликче. — Всички, които го четеха, се смяха и те съжаляват, че си попаднал сред варвари.

Валдемар сграбчи писмото, разкъса го и пусна късовете му да отлетят в потока.

— Не е било особено тактично да биеш барабан с моето писмо. Както виждате, сега имам друго мнение за нещата.

Те се засмяха пак. Мариана запита:

— Как се казва тя.

Той отрече и твърдеше, че няма никаква „тя“. Но накрая призна.

— Да, разбира се, има жени. Животинки има навсякъде.

— Животинки ли? — изкискаха се момичетата.

— Да, те са винаги налице. А „тя“ се нарича Керстин. И е наистина сладко момиче.

— Керстин, Керстин — засмяха се те. — Звучи като прекрасен домашен хлебец!

— Страх ме е, че не си добре — каза Хелга. — Напролет ти беше тъй свеж и неприятен, същевременно и дързък. Но сега си като някой истински стар чичо. Всъщност ти се насилваш да видиш всичко от добрата му страна. Ух, идеалистите са най-лошите хора, които познавам!

Гунел каза хапливо:

— Трябва да имаш някакъв недостатък, защото ти си както състарен, така и вдетинен. Или пък се подиграваш с нас? Цялата вечер ни разказваш как живееш тук, преди всичко за твоя живот тук, за местните знаменитости, момчета, момичета и краваря и какви хора има в тази менажерия. Съжалявам, но всичко това изглежда така дребнаво и жалко, тъй неопишимо мизерно от началото до края. Техните спорове са само за папите и за пророците. Станал си дребнав. Няма ли да се откаже от това твоят баща, който е известен с широкия си поглед? Как стои този въпрос, мили?

В този миг чува шум от един велосипед и вдигнаха очи. Момичето, което караше велосипеда, беше стигнало средата на моста. За секунда очите им се срещнаха — нейните огорчени, а неговите изненадани.

Той искаше да я извика. Но докато се сети да направи нещо тя вече беше изчезнала.

— Охо — каза Мариана, — тя ли беше?

Хелга каза:

— Обзалагам се, че тя мирише на крава и че ръцете ѝ са зачервени и сбръчени от пране.

Сутринта, когато той откара млякото до пътя, те опаковаха палатките и чувалите за спане.

— Вале, сигурно не мислиш сериозно да останеш тук! Изтичай и се преоблечи, опаковай партушините си и ела с нас!

— Не, не мога да сторя това... — Той ги погледна и се почувствува някак си чужд сред тях, като съзнаваше, че изглежда смешен в сините си панталони.

— Извинявайте, трябва да докарам конете от пасището.

Той слезе надолу към потока. Мариана го последва и го хвана под ръка.

— Сърдит ли си ми?

— Не, защо ще ти се сърдя?

— Ох, аз помислих, че си ми сърдит — промълви тя несигурно.
— Прости ми за онова през пролетта. Аз чисто и просто вярвах, че тъкмо поради това ти замина от града. — Тя се опита да се усмихне.

— Ако си помислила това, имаш грешка. Впрочем аз съм забравил всичко.

— Валдемар, моля ти се ела с нас!

— Не, не мога.

Замълчани, те изминаха около петдесет метра. Тогава тя се спря.

— Трябва да се върна... Довиждане...

— Нали няма да си тръгнете, преди да ви достигна?

— Няма — промълви тя.

Валдемар изсвири на конете и ги подкара, като ги държеше за гривите. Когато стигна средата на пътя, автомобилът се плъзна въвн от чифлика, дълъг и нисък като лодка, сви до шосето, проблясна и изчезна.

Той се спря. Сякаш отнеха от него нещо, сякаш бе изгубил нещо скъпо. Тук бяха конете, сеното, потискащият зной, дългите шосета, които минаваха през най-живописни местности, широки кръгозори и нови хора. Той доброволно беше останал тук. И в някаква смътна представа пред него изпъкна картината на някакъв кафез, в който сам той се беше заключил.

Героят на Карлфелд Фридолин говореше на селяните по селски, а на учените хора по латински. Но на Валдемар се стори, че говори латински със селяните, а неговите собствени стари приятели не го разбраха. Но той вдигна рамена и прогони тази мисъл от себе си. Беше спал твърде малко тази нощ. Ето къде беше бедата.

VII

ГОЛЕМИЯТ ПРАЗНИК

Той не мислеше вече за велосипеда си, продължи пеш покрай кея, докато стигна стария празничен площад. От сцената бяха останали само ъгловите стълбове и няколко греди. Вятърът духаше откъм другия бряг, събираше сили над залива и се втурваше с удвоена мощ. Нещо пляскаше и се удряше в един стълб. От време на време то звучеше като ръкопляскане. Той се затича натам. Беше едно окъсано, мокро, замръзнало парче мукава. Като го доближи до очите си, той можеше да различи думите „Рибно езеро“. Това бе останало от написаното по него.

Той го захвърли и отново скочи долу на пясъка. Не можеше да остане повече тук.

Ах, спомени, вие благословени духове от хубавото, което отмина, защо ме мъчите така?

Когато в събота вечер той отиде на празничния площад, за първи път разбра колко много хора бяха ангажирани. Най-малко тридесет членове на дружеството бяха там; майсторяха най-различни приспособления по сцената, навиваха кабели и окачваха лампи. Беше голяма бъркотия. Всички се суетяха наоколо и рядко се вслушваха в думите на Ескил, който беше отговорник на празника и ръководеше работите тази вечер. Желанието да се шегуват обземаше мнозина. Те забравяха инструментите и материалите, закачаха се и се препираха, а времето летеше.

В девет часа сцената трябваше да бъде готова. В десет часа Клас изгуби търпение.

— Театралната група трябва вече да репетира. Махнете инструментите оттук!

— Първо трябва да приготвим сцената.

— Не е нужно да я приготвяте днес напълно. Само подът ни е необходим за днес, а стените можете да поставите утре.

— Няма време — в десет часа ще започне църковната служба.

— Тогава работете през нощта. Сега ни трябва сцената, а после можете да слушате службата.

Те започнаха да се гримират. Изведнъж Клас скочи от сандъка, на който беше седнал. Изглеждаше доволен, но в един момент нервите му пак се изопнаха.

— Къде е Керстин? Пак нямаме примадона!

— Не си ли я виждал тази вечер? — запитаха Валдемар.

— Не — отговори той. Изведнъж го обзе безпокойство. — Но аз ще отида да я потърся.

На всеки завой очакваше да я срещне, но не видя и следа от нея. Ако се беше забавила малко, нямаше да се безпокои — тя имаше много работа. Но сега отсъствието ѝ започваше да става загадъчно.

Вече нямаше никакво съмнение. Той отиде право у тях и почука на вратата.

При първото почукване прозорецът на таванската стая се отвори. Той погледна нагоре. На прозореца по нощница стоеше Керстин. Косата ѝ се спускаше над лицето. Изглеждаше в мрака като някакво видение.

— Защо не дойде?

— Няма да играя.

— Как така?

— Няма!

— Не е редно да изневеряваш така на групата!

— Освен мен има и други, които знаят тази роля... Лека нощ! Гласът ѝ секна, тя затвори прозореца. В същия момент някой мина покрай него и Валдемар бързо се скри.

— Има ли някой тук? — се чу глухо запитване. Никой не отговори и вратата се затвори. На Валдемар не му остана нищо друго, освен да се върне обратно.

На шосето срещна един гърбав старец с лице като на плъх. Носеше бомбе и бастун със сребърна дръжка.

— Ало, може ли да се кача на мотоциклета?

Валдемар спря смаян и го остави да се качи.

— Къде е Елин? — попита старецът с противно креслив глас.

— Коя Елин? — извика Валдемар в отговор, но изведнъж разбра.
— Клас, стари шегобиецо, ти ли си?

— Къде е момичето? — запита той с обикновения си глас.

— Успях да разбера само, че няма да играе.

— Що за проклятие? Какви са тези капризи? Защо?

— Тя не изтъкна никакви причини. Само забелязах, че беше сърдита или пък разочарована.

— Хубаво я наредихме!

Техните другари ги очакваха на сцената. Когато разбраха какво е положението, ентузиазмът в гласовете им се стопи.

— Няма да можем да играем.

— Трябва да играем, не можем да спрем пиесата. Ще се провали целият празник. Говори със Силвия, тя ще играе.

— Онази маниячка ли!

— По-добре тя, отколкото никоя!

— Но ние ще се провалим напълно, ако не участвува Керстин — вайкаше се Оке.

Клас въздъхна и започна да маха с ръце. Тогава Нани спаси положението. Нейният глас прозвуча спокойно под пернатата шапка на лелята от Америка.

— Ще се опитаме. Може би ще играе Силвия, а пък може и Керстин да размисли и да дойде.

— Но това е само вероятност.

Тогава се появи Ели — суфльорът с ястребовия нос, леко изпъкналите зъби и ленената коса — и каза:

— Знам повечето реплики на Елин. Останалите ще се опитам да науча нощес и утре. Ще помоля Кале да суфлира вместо мен.

— Ура! — извикаха те, изведнъж развеселени. — Всичко се нарежда.

Клас я прегърна, но тя го отблъсна, лицето ѝ стана ледено студено и по него премина тръпка на ужас.

В този миг в осветения от газената лампа кръг се появи Ескил и прекъсна досадното мълчание.

— Как върви?

— Изглежда, че не върви — изпъшка Клас.

— Така е навсякъде. Кой иска да стане шеф вместо мене?

— Аз не искам! — извика всеки за себе си.

— Няма нищо чудно в това. Скоро няма да зная какво се намира зад мен и какво ме очаква. Електропроводът не е готов, а двамата младежи, които трябваше да докарат строителен материал, не дойдоха. Сцената е готова до половината, а от време на време хора, които ни трябват за утре, идват и заявяват, че няма да дойдат. Ако над нас не висеше горчивата необходимост дружеството да спечели пари, щяхме да оставим всичко на произвола на съдбата. Ясно е, че тази нощ изобщо няма да мигна. Впрочем трябва да пазим инсталациите, защото някои подлеци заплашиха, че ще разрушат всичко. Дяволска общинска солидарност, нали? Освен това утре сигурно пак ще вали — у нас вече цялото сено от миналата година се намокри. Отново ме викат, трябва да изтичам там.

Започна генералната репетиция. Тръгна лошо. Никой не проявяваше старание. Клас беше страшно изнервен, ядосан и ругаеше всички наред. Личеше, че Елза и Ели се бяха уплашили от него. Изведнъж Елза изкрещя през сълзи:

— И аз мога да направя като другите — да си отида!

— Ще останеш тук — каза Нани спокойно. — Всички оставаме.

Валдемар избухна. Само една десетка част от мислите му беше при пиесата:

— Ще тръгне по-добре, ако ти, Клас, вземеш участие в пиесата! Да чуем как ще изпълниш ролята си!

Клас отговори веднага:

— Аз трябва да видя как ще играете вие, но вие не можете да се произнесете дали аз играя правилно. Знам как да играя и ще докажа това както довечера, така и утре. Продължавайте!

— Утре може да дойдат много хора — каза Елза. — Мнозина заминават, за да видят фрегатата. Платноходките тръгват в девет часа и трябва да се върнат, преди да започне тук...

— Откъде знаеш това?

— Ах — възкликна тя самодоволно и тайнствено, — зная го.

— Тя има познати при моста — каза Валдемар.

Елза се засмя, а Ели погледна Валдемар и поклати глава.

Те продължиха да свалят грима си. Тъкмо когато Валдемар беше готов и щеше да излезе навън, при него дойде Хилдинг.

— Не си ли виждал Елза? Трябваше да се срещнем тук.

— Но тя е тук.

— Няма я.

— Вероятно току-що си е отишла.

Хилдинг изруга огорчен и побърза да излезе. Валдемар сви рамена. Ах, тези жени...

В неделя сутринта беше облачно. Сигрид отбеляза:

— Младежкото дружество няма късмет със своя празник.

— И лелите от шивашката кооперация — отвърна Валдемар.

Това беше удар, нанесен на място.

Две седмици преди средата на лятото ръководството на дружеството взе решение празникът да започне с божествена служба на открито. Мнозина бяха против и смятаха, че ще бъде жалко да си развалят удоволствието с религиозни обреди. Но тъй като щяха да направят добро впечатление навън, предложението бе прието. Някои обаче се противопоставиха, защото не виждаха смисъл в това освен като един жест. По случай летния празник пасторът беше променил реда на пътуванията си, придружени с проповеди, така че в този неделен ден божествената служба щеше да бъде следобед. Към него се обърнаха учтиво с въпроса, дали желае да проповядва на тържественния площад. Но той отказа. Тогава се обърнаха към дяконите. Но никой от тях не можа да дойде. Само един млад пастор от съседната епархия се съгласи, но се опитаха да му наложат някои неща и той отказа. Най-после Валдемар и Ескил изпратиха писмо до настоятеля на катедралата, който беше състудент на пастора.

Той обеща да дойде.

В деня, когато в областния вестник се появи обявата за празненството, шивашката кооперация имаше среща: пасторът и лелите сметнаха за уместно в неделя преди обяд да се устрои възпоминателно тържество при гробовете на умрелите от холера — от другата страна на провлака.

Силна, направо разяждаща възбуда не даваше мира на Валдемар да стои на едно място. Той отиде да чуе какво ще говори настоятелят на катедралата. В къщи щеше да остане Сигрид, защото чичо му получи разрешение да замине заедно с един съсед надолу към езерото.

Няколкостотин души, облечени в балтони и с дебели шалчета, увити с одеяла, седяха на тревата пред сцената. Дойдоха още много зрители. Беше студено и мокро, но склонът беше на завет.

Високоговорителите работеха. На сцената бяха поставили орган, на който свиреше Нани.

Настояателят на катедралата беше дребен, сух човек. Говореше бързо и ясно. Голяма част от неговата проповед оставаше в паметта на слушателите:

— Казват, че свещеникът трябва да бди над границата между черквата и света, така че светът да не осквернява святата и чиста черква и да не ѝ отнема солта и светлината. Но при това положение аз ще задам въпроса: каква полза от светлината и солта, ако те не се използват? За какво служи нашата духовна светлина, нашата сол, ако не ги даваме на света в подходяща за него форма?...

В наше време влиянието на черквата намалява. Младежите търсят други пътища, но дали това е само тяхна грешка?...

Упрекнаха ме, че участвувам в тази литургия на открито — литургията трябвало да се състои в божия храм. Но нима целият свободен, открит, широк свят не е божи храм, създаден за чистота и достойнство, по-големи от всички човешки творения. Целият свят не е ли божи храм, макар че в него са се настанили някои вредни гадинки, които мърсуват и рушат?...

Щом народът не отива на черква, черквата трябва да отиде при народа. Защото не отидоха ли участниците в тайната вечеря сред хората и не ги ли принудиха да дойдат, когато те не се отзоваха на първата покана?...

Клас се приближи тихичко и направи знак на Валдемар да отиде при него накрая на гората. Той изглеждаше изморен и недоспал, очите му бяха хлътнали и по-тъмни от обикновено.

— Вале, изглежда че всичко върви от лошо по-лошо. Силвия не иска да участва, а Ели няма време да научи ролята си. Цяла нощ е бродила и е търсила Кале, защото той отишъл с момчетата от Лоби да пиянствува. Сега изтрезнява, така че не може да бъде суфльор. Опитай се да убедиш Керстин.

— Опитай се ти!

— Благодаря, тя бяга от мен като от чума. Аз само ще утежня положението. Хората вече си шепнат, че няма да играем пиесата и затова някои ще си останат по домовете.

Настояателят на катедралата каза:

— Онези, които хулят черквата, смятат, че християнството било враг на живота. Но това не е вярно. Християнството е човечно и жизнеутвърждаващо.

Валдемар много искаше да чуе как едно учение с толкова много поддръжници, които мразеха красотата и убиваха радостта, би могло да бъде жизнеутвърждаващо. Но не можа да остане по-дълго време там. За да намери Керстин, той прекоси гората. Докато се опитваше да долови звуците на високоговорителя, той се питаше дали настоятелят на катедралата ще каже няколко думи за това, как всякакви непрокопсаници изопачават религията, само и само за да си създадат платформа, от която да мразят и съдят, като мислят, че безукорният живот им дава право на това.

Някъде в далечината вилнееше вятърът, а езерото се пенеше срещу скалистия бряг. Не повече от тридесет-четиридесет души слушаха пастора, който бе застанал под дъбовете и вятърът развяваше косата му. Между тях личаха Фани и Бенгт, леля Ана и г-жа. Елен, но Керстин не се виждаше — навярно беше у дома си.

— Пазете се от фалшивите пророци, които идват при вас облечени в овчи кожи, но под тях се крият кръвожадни вълци...

Валдемар беше готов на всичко, когато почука на вратата на Ларсонови и влезе в кухнята. Ларсон лежеше на дивана. Върху лицето си беше сложил един вестник, за да го пази от мухите. Като видя кой идва, той спусна на пода големите си крака, обути във вълнени чорапи.

— Извинете, че ви безпокоя толкова рано. Трябва да поговоря с госпожица Керстин.

— Разбира се — прозя се той, — може. В обора е.

Валдемар благодари и излезе. Пред вратата на обора стояха шишета и половин ведро бито мляко. Той тъкмо щеше да я повика, когато чу някакъв звук от обора и се скри в непрогледния мрак. После зърна една сянка, която се промъкна през някаква врата и се затича след нея.

— Керстин, чакай, искам да поговоря с теб!

В плевнята беше още по-тъмно, но едно ясно и отчетливо хълцане му подсказваше пътя. Протегна ръка, но тя го цапна по бузата. Сетне се опита да се шмугне покрай него. Валдемар я хвана за дрехата и чу как тя се скъса. Обзе го странна необузданост, някакъв луд инстинкт да гони, и той се втурна след нея.

Така! Хвана я най-последно! Но тя скимтеше, риташе и изведнъж го ухапа по китката на ръката така, че болката се изви като огън нагоре по рамото му. Той изруга, стисна ръцете ѝ и я помъкна към обора, за да може да я гледа в лицето.

Керстин полустоеше, полувисеше в ръцете му, като плачеше тихо с вдървено лице и полуотворена уста. От очите ѝ се стичаха сълзи, които обливаха бузите ѝ, капеха по врата и гърдите ѝ. Беше ѝ скъсал блузата и рамената ѝ бяха разголяни.

— Керстин, Керстин, нищо лошо няма да ти сторя.

— Пусни ме! — дърпаше се тя.

— Ако те пусна, ще избягаш!

По изопнатото ѝ, измокрено лице се четеше неопишуема болка. Изведнъж той се разкая за грубостта си. Притегли я към себе си, така че те се оказаха гърди срещу гърди и започна да шепне успокоително, умолително на ухото ѝ като на малко дете.

Но тя продължаваше да се дърпа:

— Върви си по пътя! Махни се! Не искам да те видя вече.

Едва сега забеляза колко е разголена и как той сее втренчил в нея. Тя го погледна надменно, сякаш голотата не означаваше нищо за нейната честност.

— Говори, но ме пусни — каза тя леденостудено. — Няма да избягам. Гледай, ако желаш, зяпай колкото искаш, за да узнаеш как изглежда едно момиче. Няма от какво да се срамувам!

Нейното презрение му подействува като леден душ. Смаян, той я пусна. Тя направи две крачки назад, закопча блузата си и каза:

— Сигурно искаш да повярвам, че си полудял, толкова е държанието ти!

Огорчението му отново нарасна. Той не можеше да постъпи другояче. Но това приличаше на вълна, която го бе понесла със себе си. Смръщи вежди и каза сурово:

— Да не би да си много умна, че така бягаш и се криеш?

Тя мълчеше и стискаше зъби.

— Каж ми защо не искаш да играеш?

— Моя си работа!

— Но това засяга и цялото дружество!

Тя беше застанала пред него с разкъсана блуза на сиви карета, ютена престилка и дървени обуца. Краката ѝ бяха изцапани, ръцете ѝ

— мръсни и мокри, а косата си бе вързала с една мазна кърпа. Искаше му се да изсипе куп зли думи срещу нея, но ясното съзнание, че тъкмо сега никакви думи няма да бъдат подходящи, успя да го възпре. Вероятно казаното дотук беше стигнало предела на уместното.

— Трябва да знаеш, че разчитахме на тебе! Вярвахме, че си крайно почтен човек и няма да ни подведеш. Вярвахме, че си достатъчно умна, за да не се влияеш от обикновените женски капризи, че разсъждаваш с мозъка си. А ти без никаква причина зарязваш всичко.

— Какво знаеш ти?

— Кажете коя е истинската причина?

— Няма да кажа!

— Разбира се, сигурно е някаква глупост, заради която вече почваш да се срамуваш. Керстин, мислиш ли, че ми прави удоволствие да ти се карам?

— Изглежда, че това ти харесва!

— Керстин, забрави ли колко добри приятели бяхме?

— Преди цяла вечност — отговори тя студено.

Валдемар стисна устни.

— Е, тогава да оставим настрана моето отношение — опита той по друг начин. — Престани с твоите капризи! Вече се е разчуло, че вероятно няма да има представление и мнозина плюят на всичко. Цялата пиеса зависи от тебе! Това не те ли ласкае.

— Мисля, че не си струва да ми отделяте толкова внимание. И Силвия може да играе.

— Тя не иска.

— Така ли? Ето защо ме викате! Сега разбирам!

— Глупачка! Опитахме се само да я извикаме на твоето място. Моля ти се, Керстин, послушай!

— Добре — отговорът и прозвуча като въздишка.

— Браво!

Но лицето ѝ остана мрачно. Ентусиазмът му не можа да я въодушеви. Сега, след като ядът ѝ бе преминал, той искаше да ѝ каже толкова много неща. Но моментът не беше подходящ, трябваше да почака още малко.

Керстин все още беше мрачна и подтисната. Когато се качи на мотоциклета, тя нито веднъж не се наведе и не пошепна нищо на ухото

му. Хубава и бодра, с червената рокля под шлифера, тя беше праметнала неговата китара на гърба си.

Керстин не се държеше за Валдемар, опитваше се да се крепи по друг начин. Вече ставаше по-топло — слънцето грееше по-дълго, а и празникът бе спасен. Но това не го радваше. Всичко беше наред, освен едно. А то разваляше настроението му: какво се бе случило с Керстин? Щом пристигнаха, тя му остави китарата, и изтича при една група приятели. Нисе Холм бе между тях и много се зарадва.

Но Валдемар нямаше време да мисли за това. Ескил дотича, за да съобщи, че високоговорителят не работи. Валдемар трябваше да го поправи. После помогна на Клас да нагласи няколко сценични декора, за които дотогава не беше помислял.

Бяха закъснели само с един час. Но това бе напълно нормално според онези, които не идваха за първи път на този празник. Ето защо хората не бързаха. А Ескил изглеждаше спокоен и имаше време да разговаря. Сега работеха и другите, но най-голямата тежест падаше върху него, защото той движеше всичко.

Огнището на гостилницата пушеше. Чаши и порцеланови съдове дрънчаха по тезгяха. Томболата беше в разгара си, а на стрелбищата хората се надпреварваха да стрелят. Неколцина по-възрастни стояха по ризи, хвалеха се, подканяха се и изстрелваха серия след серия.

По зеления естествен амфитеатър се носеха песни и музика от високоговорителите. Пръв говори един стар депутат, гордостта на тяхната провинция. Днес той можеше да върти политиката на пръста си и да говори свободно за културните ценности на своята родина. Зрителите започнаха да проявяват голяма заинтересованост. Но затвориха всички лавки и сервитьорите седнаха да пият кафе, така че хората нямаше къде да идат, освен да си излязат.

— Хайде да се разходим малко, докато трае речта — предложи Клас. — Не мога да слушам този човек. Словото му е написано от съпругата му преди девет години. Виждаш ли колко е остаряло, а освен това не е и оратор.

Когато стигнаха до входа, червената завеса се вдигна и на сцената се появи дребен кривокрак човек с оредяла коса. Той сложи куп листа на масата, пийна глътка вода, изкашля се и започна:

— Помолиха ме да говоря днес на този живописен празничен площад...

Произнасяше бавно с равен, крайно сериозен глас.

— Надявам се, че няма да бръщолеви по-дълго от час, в противен случай хората ще си отидат. Този човек никога не ми е направил нищо лошо, но въпреки това не мога да го търпя. Много ми прилича на някакво прасе — не на невинно, розово прасенце или на старо трмаво прасе, а на отвратителна, мръсна свиня. Не разбирам как е могъл да стане депутат, а още по-малко разбирам как е могъл да се задържа при всеки следващ избор. Сигурно това се дължи на неговото упорство и на обстоятелството, че хората гласуват ей така... Аз например винаги зачерквам неговото име.

Те тръгнаха бавно край езерото, спираха се да рисуват фигури по пясъка, вслушваха се в пликането на водата и в крясъците на чайките и разговаряха. Валдемар вдигаше рамене по някои въпроси, а Клас оценяваше известни постъпки като детинщини. Избягваха да са напълно откровени един към друг, тъй като искаха да запазят приятелството си. Но Валдемар нямаше голямо желание да се разхожда. Щеше му се преди всичко да остане на празничния площад, и незабелязано да потърси Керстин.

Край брега си играеха деца и се плискаха с водата. На пясъка майките им се печеха на слънцето и викаха пискливо, когато малките се отдалечаваха. В залива се полюшваха лодки, а до кея бяха спрели яхти с опънати платна, за да се изсушат след надбягването. Беше топло, вятърът стихна, а по небето се носеха въздушни бели облачета.

— Колко време възнамеряваш да останеш тук?

— Вероятно до август.

— Чудесно. Дотогава ще успеем да играем още няколко пъти.

— Право да ти кажа, нямам никакво желание да си замина.

— Ще сториш глупост, ако останеш. Впрочем какво ще правиш тук?

— Имам много работа, която ще се удвои през есента, щом строежът бъде готов. Пея и играя, а ако желаете, мога да ръководя и научен кръжок.

— Искан да кажа: от какво ще живееш?

— От какво ще живея ли? Разбира се, ще остана при чичо.

Клас се изсмя подигравателно.

— Няма да го направиш. В главата ти се въртят някакви приумици, но все още си много млад, скоро ще ти се изпарят.

— Знаеш ли, Клас, понякога вие, селяните, се държите смешно! Постоянно пишат, говорят, крещат колко било вредно бягството от село. А после, щом някое момиче като Естер се върне от града, всички се нахвърлят върху него — на първо място младежите начело с пропагандаторката на селския живот Елза — и така ѝ отравят живота, че тя не може да остане повече. Ето, споменах с две думи, че искам да остана тук, а ти веднага бързаш да ми намекнеш, че не съм бил с всичкия си.

— Не бъркам по отношение на тебе. Ти, който винаги си бил толкова добре, искаш да захвърлиш всичко това за... една паница леща!

— Не мислиш ли, че и на друго място освен на село човек може да се чувства отегчен. Сигурно съзнаваш, че можеш да вървиш по улиците, да зяпаш, да проклинаш света и да ти се иска една атомна бомба да унищожи всичко това! Вярно е, че животът на село не е подходящ за най-слабите, но въпреки това той е прекрасен и свеж. Човек сам си е господар, свободен е, волен е...

— За всеки има и слънце, и въздух! Но не си ли на мнение, че животът трябва да съдържа и нещо друго? Освен слънцето ти си имал и всичко останало, никога нищо не ти е липсвало. Ето защо още не си прогледнал. Не разбираш колко си добре. А искаш да захвърлиш всичко ей така!

Клас го хвана за раменете и го обърна, с лице към себе си. В погледа му се четеше искрено съчувствие и ирония. Вятърът развяваше тъмната му коса, която на кичури падаше над челото му. Издадената му долна челюст се движеше, докато той мъчително подбираше подходящите думи.

— Ти просто си завладян от селска романтика, това е всичко. Сега тук е красиво и ти си намерил няколко приятели. Но бъди сигурен, че ще видиш нещата в истинската им светлина, когато равнината не е вече зелена, а приятелите ти окапят един след друг като увехнали листа.

После изведнъж го заряза и продължи да върви нататък, изкривен и слаб в изтърганото си сако от шевиот.

— Господи, ако имах твоите условия! Тогава нямаше да идвам тук и да вземам участие в провинциален любителски театър, да пиша поздравления за рождени дни и възпоминателни статии за покойници в областния вестник, за да изкарам някоя и друга пара. Имах училищно свидетелство, с което можех да се настаня на работа. Заминах оттук на твоята възраст или още по-рано. Но сега ме е срам да прося, а нито мога, нито съм в състояние да копяя.

— Можеше да изкараш кореспондентски курсове — предложи Валдемар.

— Да, можех! Можех да направя това, още когато бях на 16–17 години и щях да съм минал отдавна вече двегодишните курсове. Но всичко е според доходите. И беше безнадеждно, понеже нямаше откъде да взема няколкото стотин крони, колкото се плащаше за реалната гимназия преди войната. Трябваше да чета старомодни книги, които вземах от антикваря в града, да уча съвсем сам и да отгатвам грешките си. Сега ми се подиграват и казват, че това било глупост, че нищо не е излязло от мен, а бях толкова старателен ученик. Тукашните хора щяха да ми завиждат, дори ако бях станал посредствен писар в някоя градска кантора. Сега ме презират и това им прави удоволствие, знаят, че ако имах късмет, щях да стана нещо. Откъде се намери Йосиас Хелден — тази проклета карикатура! Когато бях на шестнадесет години, едно лято бях ратай при него. Беше ад, но аз исках да издържа една година, защото онзи, който е служил при Хелден, лесно ще намери работа на друго място. Исках да работя, за да спечеля пари и да уча. Но сетне тук дойде нов народен учител. Дългата служба не го бе притъпила. Беше човек, който искаше да постигне нещо. Той настоя общината да ми отпусне стипендия. Само за да мога да следвам, аз трябваше да я приема и да благодаря. Но Хелден се възпротиви. Той заяви, че проявявам склонности, които не трябвало да се поощряват, и убеди общинските съветници, че имало достатъчно учени хора, които не искали да работят. Той се боеше да не изгуби своя ратай и нищо не излезе от стипендията. Идеше ми да го убия! Сетне се разболях и минаха две години, преди да мога да върша нещо. Но вярваш ли, че хората бяха забравили?! Те идваха да питат кога ще стана общински професор — малки момчета, мои другари и техните майки, старци които ми завиждаха още от времето, когато ходех на училище. Всички те ме нападаха като ястреби, а аз можех да се защитавам само с думи.

Седях си у дома, а хората постоянно питаха дали не възнамерявам да се заловя с нещо полезно — трябваха работници. Тогава си дадох обет никога да не изработя нито една надница. Хората щяха да се смеят цяла седмица, ако ме видеха да работя. Освен това имах друг коз: Хелден се принуди да признае, че щяло да бъде по-добре, ако тогава бях напуснал нашата община, за да се отърват от моя анархизъм. Но аз не съм анархист! Само държа огледало пред тях, а те побесняват като Калибан при гледката на собствените си лица!

Но сега тук има много родители, които пращат децата си да учат, защото имат полза от това и защото си създават по-добро име сред обществото. Едно от тях замина за Стокхолм и тази пролет завърши реална гимназия. Сигурно си я виждал — едно надменно, дребно, грозно момиче с пепеляворуса коса. Вдигнало е нос и не поздравява никой от тукашните си другари. Всички са такива прости и досадни, така че малката дама се държи отвисоко, а, разбира се, хората не могат да я търпят, и я сочат като пример за учената младеж, която се надува и се занимава с празни работи. Но погледни Нани Хеде, която завърши реална гимназия и почти беше взела матурата, но се отказа, защото не можеше едновременно да учи и да работи. Хората и нея не одобряват, присмиват ѝ се, че нищо не е станало от нея.

— Тя е добра и непретенциозна, не се надува с онова, което е научила.

— Винаги е разумна — каза Клас и в гласа му пролича дълбоко уважение. — Винаги можеш да ѝ се довериш.

— Всъщност какво има между вас? Критикуваш всички, никога обаче Нани. Защо правиш такава разлика между момичетата?

— Казах ти, тези малки момиченца са отвратителни, простички и обикновени, те си мислят че владеят света само защото привличат мъжете с пола си. Виждаш, че дори онази малка калугерка Керстин капризничи. Но най-много ме дразни, че за да свършим работа, трябва да се съобразяваме с глезотиите, понеже има много глупави мъже, които се оставят да ги водят за носа. А Нани е винаги спокойна, човек се чувства сигурен с нея. Харесвам такива хора.

— Ние разговаряме за различни неща, но все пак се надявам, че разбираш какво искам да кажа. Ще направиш глупост, ако останеш тук. Опитваш се да се принизиш до равнището на народа и се надяваш, че той ще те приеме като свой. Хората никога не са великодушни. Ти

си над тях и те го чувствуват. Няма да са доволни, ако се принизиш до тях, ще искат да слезеш още по-ниско, за да могат да скачат едновременно с двата крака върху тебе. Не знам защо го искат. Ако можех да си обясня, щяхме да разрешим загадката на нашето съвместно съществуване. Мога само да ти посоча фактите.

— Грещиш, грещиш напълно! Имам тук много добри приятели. Чувствувам се добре. Тук е спокойно и сигурно.

— Наистина селата са сигурни и спокойни като свински кочини или пък като локви, където водата застоява и се вмирисва. Но хората като теб и мен нямат намерение да се ровят в тинята. Ние сме птици, създадени да летят нависоко. А за теб, на който никой не е отрязал крилата, има само една повеля: да летиш! Човек никога не може да се отърве от хорската дребнавост. Затова той трябва да лети толкова високо, че да не го достигнат и да не му откъснат крилата. Разбира се, завистта ще стане още по-голяма. Но какво значение има това?

Валдемар запитва:

— Не мога да разбера как членуваш в дружеството, щом като толкова презираш всички? Според мен фактът, че искаш да ръководиш театралната секция, преобръща наопаки всичките ти аргументи.

— Съвсем не. Нека да ти обясня, така че ти, скептико, да повярваш и да не питаш вече: преди десетина-петнадесет години също като тебе исках да виждам всичко в светли краски, да творя. Вярвах, че светът може да се поправи, макар че случаят с Хелден и стипендията трябваше да ме научи на друго.

Исках да бъда приятел с връстниците си, така както ти желаяш това. Въобразявах си, че в техните забавни занимания имаше радост. Но вече не можех да се самоизмамвам, а още по-малко можех да мамя тях — те никога нямаше да се чувствуват добре с мен. Те умеят само да спънат човека и да се хият... Така че аз се уморих и известно време прекарах почти изцяло в летаргичен сън. Но сетне се събудих и разбрах, че съм изпуснал много случаи да живея. Пак почнах да вземам участие. Ако имах условия за това, бих станал борец и бих поискал реванш по единствения естествен начин. Но сега трябва да вървя по други пътища, за да докажа, че ме бива за нещо. Добрите приятели от дружеството ме натоварваха с всевъзможни задачи, които не искаха да изпълняват сами. Аз ги приемах само за да участвувам в тяхната работа. Това бяха трохи, които поемах поради липса на хляб!

Нали имах същото право да бъда егоист както тях?! Разбираш ли сега защо тази вечер играя ролята на алчния старец и защо се старая да получим добра печалба от празника? За да довършим строежа! Да, поради липса на нещо по-добро, искам поне да играя в театър. Тъпча на едно място, не напредвам, но още не искам да отстъпя назад... Единият въпрос води към друг — какви са твоите отношения с Керстин?

— Нищо няма между нас. Впрочем тя ми се сърди по някакъв необясним повод. Мисля, че това момиче има характер.

— Характер ли? Хайде де — жената няма характер, преди да е навършила тридесет години. Керстин е все още много млада. Тя е сладко пиленце и добра бъдеща актриса, но преди всичко е пиле. Впрочем на теб това ти е известно, щом като имаш претенции да бъдеш петелът.

— Дръж си устата!

Клас се изсмя ехидно.

— Охо, толкова далеч ли си стигнал в любовта, та не можеш да търпиш и най-малкото петно върху обожаваното, чисто като ангел същество? Но, драги Валдемар, подобно нещо минава бързо и тогава разбираш, че и тя е човек като всички останали с обикновените човешки грешки и недостатъци и вероятно плюс още няколко. А когато омаята мине и ти откриеш делничността и на този грозен край — с неговите старателни шаблонни хора, — сигурно ще се зарадваш, че можеш да се завърнеш там, откъдето си дошъл. Ето защо внимавай да не изгубиш козовете си! Ако го направиш, рискуваш да се скиташ като мен подобно на чуждоземец, а това наистина не е приятно. Когато кръвта не им дава мира, младежите встъпват в колкото се може повече дружества, за да им минава по-леко времето. Но постепенно момчето си намира момиче и съответно момичето момче и така си прекарват времето заедно. Интересът към дружествата стихва. Накрая те нямат нищо против да се откъснат от колектива и да заживеят напълно изолирано. Ако останат на село, може би си купуват чифлик. Тя почва да ражда деца и те са загубени за света — но, при условие, че живеят „щастливо“ и взаимно се понасят. Погледни Хилдинг, той е и типичен пример! Преди десетина години не знаеше какво е ред, беше ерген и уличен музикант. Като се завърна от града, съумя да се позакрепи и стана най-добрият председател, какъвто е имало някога спортното

дружество. Ако беше продължил в същия дух, щеше да стане човек на прогреса и на бъдещето. Но сега има чифлик и по всяка вероятност невярна годеница. Започва да става недостъпен, да старее, да придобива достойнство. Той вече няма никакво желание да служи на обществото! Така се развиват нещата! Почакай докато се появят едно-две деца и възникне въпросът за облеклото, за подмяната на полици — тогава Хилдинг ще стане типичен скъперник — селянин. Всички селяни стават скъперници, това е в реда на нещата. Те трябва да трупат в сандъци! Дяволът нека става селянин! Бащата се грижи за своя чифлик докато е в състояние. Сетне го продава на добра цена. А през цялото време все повече и повече се превръщаш в стар инвентар, за който всички клатят глава и никой не желае да се занимава с него. Не можеш да си представиш какво чувство изпитваш, когато тъпчеш на едно място, докато животът профучава край тебе, а ти изоставаш и не си в състояние да го догониш...

— Ти презираш всички малки и кротки хора — каза Валдемар. — Но с удоволствие би се сменил с който и да е, за да стане спокоен и сигурен животът ти.

Вместо да отговори Клас запитва:

— Искаш ли да прочетеш последната ми пиеса? Мисля, че е хубава и ще се опитам да убедя другите да я поставим.

— Разбира се, с удоволствие. Писал ли си и други неща?

— Най-различни.

— Много ли от тях са отпечатани?

— Не, редакторите не разбират нищо. Миналата зима областният вестник помести една моя новела и няколко разказа. Това е всичко. Мечтая да получавам редовен хонорар, за да си купя дрехи и пишеща машина. Ще мога ли някоя вечер, когато си свободен, да ти донеса пиесата в къщи?

— Ела, когато искаш — каза Валдемар.

Бяха стигнали толкова близо до празничния площад, че високоговорителите заглушаваха шума на вълните. Една жена пееше: „Само Швеция имам на земята“. Те се спряха и се заслушаха.

— Коя е тази? — запитва Валдемар.

— Нани, разбира се. Слушай, докато аз си припомням нещо! Ти толкова лесно заприказваш хората, задаваш някакъв невинен въпрос и ги, караш да кажат много повече, отколкото имат намерение. Моля те

да не се опитваш да караш Нани да говори за своя дом, защото тази тема е табу. Тя не се ядосва, но ѝ става мъчно. Никак не иска някой да я съжалява. Когато не пие, баща ѝ мързелува, а майка ѝ е една луда жена. Не мога да разбера как тази двойка може да има такава дъщеря! Но Нани нещо не е наред. В противен случай тя не би разрушавала живота си, като се опитва да крепи този дом. Много пъти е казвала, че ще си отиде, но и досега не се е решила. Ще обещаеш ли да мълчиш?

— Разбира се.

Той отговаряше разсеяно, бързаше, искаше поне да види Керстин.

— Толкова много хора! Ще имаме успех!

— Да, в касата — отбеляза Клас кисело. — Слушай, сега на сцената изпълняват „Хавайската грижа“!

Валдемар го потупа по рамото и се засмя:

— Престани да бъдеш толкова кисел! Гледай и слушай. Въпреки всичко дори такъв закоравял скептик като тебе трябва да признае, че само няколко младежи, почти сами, устройха празненството и часове наред ще забавляват хората. Чуй как ръкопляскат! Народът харесва хавайските момичета!

— Да, да! Всеки си има вкус. Но аз съжалявам, че си падаш по такава съмнителна романтика, каквато носи в себе си онази съблазнителна кукличка. Ако не друго, то твоето възпитание не трябва да допуска това.

— Естествено ако съдим отгоре надолу. Но по-справедливо е да съдим...

— От жабешка перспектива ли искаш да кажеш?

— Не! От същото ниво! А не може ли да се види част от намерението, а не само да се правят сравнения? Трябва да се прави разлика между аматьори и професионалисти.

— Разбира се, тези артисти са просто любители. За такава публика, която се върти по столовете и би се скъсала от освиркване, ако ѝ изсвириш Бетховен, ти ще си съсипеш живота! Дано настояниците на тези глупци ти отворят очите, за да намериш малкото разум, който си имал някога. Чел ли си Ницше?

— Да, някои негови произведения.

— Не смяташ ли, че е прав?

— Косите ми настръхват от него.

— Той има право. Мислиш ли, че поне един от всички онези, които седят или сноват там долу, означава нещо за прогресивния дух на човечеството? Не, дявол да го вземе. Това са селяни и произвеждат храна, което е единствената им мисия. Те не мислят за по-възвишени неща. Когато си отидат от този свят, нищо няма да остане от тях. Виждаш ли вълните там долу? Милиони от тях идват и се стопяват в пясъка, изчезват и се забравят. Можем да сравним човечеството с милиони вълни, които кипят и се търкалят под черното като нощ небе. Устремът им идва от мрака и отминава към неизвестното. Какъв е произходът и предназначението им — може би хората са същества, дошли на света по някакво недоразумение или просто, за да не бъде той съвършен. Индивидите изчезват безследно като вълните — цял живот се домогват до нещо, надпреварват се подобно на вълни, които се гонят — черни, безформени, запенени, докато накрая се изгубят...

Понякога някои успяват да се издигнат над другите. Задъхани, те пърхат напред с безпомощни жалки крила, тласкани от своя копнеж по безсмисленото. Обикновено това са хората на изкуството и мислителите. Останалите ги гледат отдолу с омраза и се опитват да ги смъкнат. Рано или късно успяват, натискат и унищожават дръзкия човек. Възможно е някоя негова мисъл да продължи да живее и да пуска искрица светлина над черната бездна...

Валдемар изтръпна и се огледа. Да, слънцето печеше и беше топло. Гълчавата на веселите хора се носеше надалеч. Езерото беше синьо и блестеше както преди.

— Е, нямам ли право?

— Прав си — отговори Валдемар, за да се отърве от него.

След четвърт час той стоеше на сцената и дрънкаше на китара. Докато пееше, той гледаше публиката и мислеше върху думите на Клас. Беше ли наистина прав? Хората не бяха такива. Нали Керстин бе стигнала до същата мисъл, когато му каза, че никой не го обича? Но не бяха ли и двамата завладени от мания за преследване, поради неудачното си приспособяване?

Той пееше песни, каквито знаеше, че ще се харесат. Нямахше никакво значение дали са от тази или от миналата година, отпреди сто години или от времето на Белман^[1], стига да са мелодично — сантиментални, весели или пък меланхолични. Или най-добре всичко това наведнъж. Той пееше от цялата си душа и сърце и се опитваше да

скрие собствените си грижи зад измисленото щастие на другите. Публиката ги оцени. От усмихнатите лица бликаше възхищение. Когато ръкопляскаха, ръцете им наподобяваха криле на птици, които летят край склона.

— Хората са благосклонни към мен — това е най-важното! — каза той по-късно на Клас.

— Да, сега, след като пъ така, щеше да е недопустимо, ако бяха неблагодарни. Но помисли си как щяха да се държат, ако беше пъл фалшиво!

— Млъкни, грубиянино, в тебе има само завист!

— Разбира се, аз ти завиждам, но подобни дребни неща не могат да повлияят върху мнението ми. Нямам нищо против да си запазиш детската вяра, докато можеш да живееш щастливо с нея.

Той потърси Керстин на мястото ѝ и си опита щастието в навалищата при „Рибното блато“, като спечели само една илюстрирана картичка.

— Има нареждане от шефа да отидем на сцената...

Преди да тръгнат, той взе още веднъж въдицата и я хвърли. Падна му се едно черно плюшено котенце с червена панделка, което прибра в джоба си. Другарите му се смееха и го питаха на кого ще го подари като талисман.

Валдемар зададе на Керстин два въпроса. Тя отговори на единия с „да“, на другия с „не“, но спокойно можеше да отговори и обратното. Той наблюдаваше отстрани нежния ѝ профил и чувствуваше как сърцето му все повече се свива, сякаш ѝ беше сторил нещо лошо.

— Госпожицата се разхожда сама с вирнат нос — каза той, като очакваше тя да се нахвърли срещу него. Но вместо това Керстин се обърна и се усмихна. Погледът ѝ беше дружелюбен, като че ли никога не е бил рязък. С един жест тя му предложи да я придружи. Така и стана.

Те вървяха един до друг, а хората си шушукаха и се смееха подире им.

Но Валдемар размишляваше. Какво се бе случило? Какви мисли бяха минали през тази главица, какъв импулс бе запалил радостната искра в тези хубави очи, кое караше да се усмихва тази толкова привлекателна уста? Всичко това за него бе загадка, но той не дръзваше да я запита.

Изведнъж на пътя им се изпречи Силвия.

— Аха, мила Керстин, значи ти ще играеш сега? Как ще се справиш, след като никога не си участвувала? Ще се подмокриш от страх — каза тя на минаване.

— Наистина се страхувам — извика Керстин и погледна безпомощно Валдемар. — Поех много голяма отговорност — никога няма да мога да се справя с тази роля.

— И аз имам сценична треска. Трябва да си помогнем взаимно. А за нея няма какво да мислим.

Зад сцената Клас проверяваше хората си.

— Къде е Уле? Къде се дяна това момче, няма ли часовник? Разбира се, суфльорът е офейкал!

— И Нани е избягала с него — забеляза Елза дръзко.

— За нея не се безпокоя, тя има представа за времето. Трябваше само да прескочи до в къщи, за да издои кравите. Хайде да се преоблечем и да започваме.

Извадиха чантите. Момичетата се скриха зад храстите; срамуваха се да не ги видят по бельо, а малко преди това никоя от тях не се стесняваше да се разхожда с мокрия си опънат бански костюм. После сложиха кутията с гримове на масата и се наредиха наоколо с огледалата си.

— Слушай, дай тук молива за вежди! Не този, кафявия.

— Вечно ли ще се мажеш с вазелин?

— Дявол да го вземе, ти можеш да се гримираш последна. Само трябва да сложиш няколко черти на лицето си. А пък аз трябва да го прерисувам изцяло.

До тях беше застанал Клас и се усмихваше презрително. С голямо умение и бързина той им помагаше да се гримират.

Керстин едва се справяше с тази процедура.

— Помогни й! — казаха другите на Клас.

— Не мога да търпя начинаещите! — изпуфтя той и плюна. — Ако вчера беше дошла на генералната репетиция, днес щеше да й е лесно.

Но Валдемар се зарадва, че може да я гримира в тъмно и светлочервено, с черни вежди и оттенък от синя сянка под очите.

— Ох — каза Елза завистливо, — ти ще бъдеш тъй хубава на сцената, а друга ще изглежда като стара баба.

През цялото време хората стояха зад преградата, подиграваха се, викаха и сочеха с пръст артистите.

Най-после Ели пристигна. Беше бледа, по челото ѝ блестяха капчици пот, а очите ѝ изглеждаха като зинали дупки.

— Аха, най-сетне — изръмжа Клас. Той беше толкова ядосан, че не можеше да се спре на едно място. — Къде е Уле?

— Някой твърдеше, че си бил отишъл в къщи след речта на депутата — каза Ели. — Кога ще започнем?

— Ужасен човек! Отишъл си в къщи! Часът е седем и четвърт. Отдавна трябваше да започнем — просто да полудееш. Впрочем какво питаше?

— Искях да зная кога ще започнем.

— Знам ли? След четвърт час, един час или идущата седмица.

Тя се обърна и си тръгна.

Той я дръпна.

— Спри, сладка моя, оставаме тук!

— Клас! — Гласът ѝ беше умолителен, лицето ѝ — съвсем пожълтяло. — Остави ме само за двадесет минути! Важно е и ти обещавам, че ще се върна точно навреме. Нали не можем да започнем, преди да дойдат другите.

— Е, тогава върви.

Тя се затича с развята коса.

— Не съм се преоблякъл, после ще се обадя по телефона — каза Клас.

Точно в този момент дойде Ескил. Очите му искряха ядовито.

— Какво става тук?

— Не са дошли всички. Колко време ще трае програмата?

— Остава още една песен — вярвах, че сте готови да започнем. Ох, ще полудея. Сега трябва да отида на стрелбището да ги оправям. Целия следобед там стояха две момчета, без да има кой да ги смени. А сега единият от тях е избягал. Ето, Валдемар, заеми се с програмата и стани конферансие.

— Не, не! — запротестира Валдемар.

— Но, моля те! Импровизирай нещо поне половин час, та хората да престанат да викат. Можеш да бъдеш конферансие.

— Наредихме я! — каза Валдемар изненадан и погледна листа в ръката си. Те се струпаха около него, като крещяха отчаяно:

— Ще се опитаме! Ще повторим репертоара! Ако се заемем всички, ще стане!

И те започнаха. Валдемар изпя няколко американски песни, които бяха вмъкнали в пиесата и които публиката трябваше да чуе два пъти. После на сцената с цялото си величие излезе Керстин, която изпя песента „На бреговете на Роана“. Мина добре, но тя се беше уплашила толкова, че през грима ѝ прозираха капчици пот.

Зад сцената останалите си говореха. Чуваше се чак до публиката. Момичето, което пееше хавайски песни, хармониращи сякаш с меланхолията на тамошната младеж, се появи пак, а Оке пъ, облечен като ратая Йохан от Снипен. Публиката се късаше от смях.

Клас и Уле влязоха едновременно и се сблъскваха зад сцената.

— Какво те е прихванало, че ни играеш такива номера? Преоблечи се, дявол да го вземе, защото вече почваме. А след това ще ти извия врата!

— Една крава у дома се разболя от метеоризъм. Затова не можах да дойда по-рано.

— Плюя на кравата ти — изпуфтя Клас. — Има достатъчно крави както на четири, така и на два крака.

Но в Оке се пробуди селянинът. Това го накара да забрави действителността, която в момента се състоеше от треперещата в изпотената му ръка тетрадка с неговата роля.

— Какво стана с кравата?

— Умря. Това беше най-доброто разрешение.

— Не бъбри повече — изсъска Клас. — Облечи се!

Така те сглобиха своя репертоар. Когато Валдемар ги погледна, те му кимнаха.

— В къщи зная толкова много неща — оплакваше се един, — но като дойда тук, всичко се изпарява от главата ми.

А друг каза направо на Валдемар:

— Ние не трябва да участвуваме, щом като такъв като тебе вече е разглезил публиката с изкуството си!

Клас беснееше.

— Направете нещо, хора! Освен вмъкналите се, въвн има още четиристотин души. Ако се уморят да чакат и започнат да негодуват, само конна полиция може да се справи с тях! Слушайте!

Публиката беше притихнала. Внезапно някой извика:

— Всички ли на сцената са измрели?

— Ще зараснем на едно място!

Нарушителите на спокойствието започнаха да свирят и да свистят, някой хвърли буци пръст по завесата.

Валдемар се питаше дали няма да бъде принуден да излезе на сцената и да пее съвсем неподготвен. Той не очакваше, че ще го викат толкова пъти на бис. Инстинктивно у него се породило нежелание да се представят пред публиката набързо стъкмени номера. В началото тръгна толкова добре и щеше да бъде жалко да се разваля впечатлението.

В този момент дойде Нани. Направи му впечатление как всички си отдъхнаха.

— Аз ще се справя с това!

Тя излезе на сцената и започна да пее, без да мисли за съпровод или за нещо друго. Публиката започна да мърка от удоволствие. Тя изпя няколко народни песни и два откъса от опери толкова спокойно, като че ли бе у дома си. Беше наистина внушително. Изглеждаше като царица: нямаше нужда от голяма фантазия, за да си представиш как над широкото ѝ равно чело блести тиарата или да видиш на гърдите ѝ плюш и хермелин вместо импрегнирания памучен плат. Странно беше защо Клас я съжaliaва и смята, че тя жива се закопава тук! Ако Валдемар имаше същите гласови данни, всички щяха да се питат защо през август щеше да започне да се занимава с техника.

Зададе се Ели, ядосана и засрамена, но весела. До нея, мръсен и сънлив, вървеше Кале Карлсон. От време на време той стъпваше накриво и питаше троснато:

— Накъде ме водиш?

— Ела! — заповядваше тя, а той се подчиняваше. Следваха ги куп хилещи се малчугани.

— Спри! — заповяда Клас, като застана пред стълбата за сцената. — Не го пускайте горе, той ще пречи на играта.

Ели го блъсна настрана и изсъска:

— Аз отговарям за него! Долу няма да го оставят на мира. Той спеше на плажа, а наоколо му се бяха насъбрали двадесетина малки негодници и хвърляха по него смет.

Кале се покатери до половината, спъна се и се изгърколи долу. Момчетата се изсмяха. Ели им се озъби, помогна му да се изправи на

краката си и да се качи отново, но той пак се подхлъзна. Слабото и дребно женско тяло не можеше да удържи тежестта му. Тя го изпусна и сама се претърколи. Уле излезе напред.

— Не съм молила за помощ! — хленчеше тя ядосана, докато ставаше. Но Уле сграбчи нейния приятел, сякаш беше някакъв пакет и го метна зад кулисите. Никой вече не се смееше. Хлапаците погледнаха настрана, а Керстин запремига.

Най-после те бяха в състояние да започнат.

Ръцете на Керстин бяха студени, тя трепереше.

— Страх ли те е, Ели?

— Не-е, но изпитвам странно чувство... Представи си, че съм забравила всичко?

— Суеверна ли си?

— Не повече от другите...

— Чакай, ще ти дам нещо... ето това тук...

Той извади котенцето от „Рибното блато“ и го разклати. Държеше го за муцунката, а опашката му се мърдаше.

— Искаш ли го? Може би то ще ти помогне — сигурно няма да ти навреди... Нека бъде твой талисман!

Тя се усмихна и го завърза за престилката си. Когато излезе на сцената, изглеждаше малко по-сигурна.

През антракта Клас беше пощурял.

— Всичко отива по дяволите! Вие се спъвате, когато говорите, суфльорката внимава повече за своя хъркащ пияница, отколкото за играта, а публиката се смее винаги, когато не трябва!

— Ти имаш извънредно големи претенции, човече — изсъска Валдемар, раздразнен и изнервен. — Дори в истинските театри премиерите не са свършени!

Във второ действие, когато наистина потръгна добре, Силвия застана точно под рампата и започна да прави гримаси. До сцената трябваше да има преградено място. Но, разбира се, публиката беше свалила прътовете и допълзяла съвсем до сцената. Когато Силвия се намеси в репликата на Керстин, тя се ядоса, а Валдемар, вбесен, помисли за миг да прекъсне играта и да извика пазачите.

Но зад сцената Клас беше разрешил въпроса.

Тъкмо когато Керстин и Валдемар се целуваха, на сцената излезе ратаят Уле с едно ведро вода и каза:

— Трябва ли ви вода?

Валдемар веднага измисли отговор. Но поради ликуването на публиката измина половин минута, преди да се чуе неговият глас.

— Не, но ти можеш да измиеш любопитната си черна душа с нея!

В отговор ратаят Уле не можа да каже нищо, освен да изпълни заповедта. Той изсипа водата през рампата. Силвия отскочи като мокра котка.

Но въпреки тези премеждия представлението имаше успех. Артистите бяха научили толкова добре ролите си, че зад сцената Клас започна да си тананика от радост с прегракнал глас. Публиката се смееше на ратая, беше трогната от тъгата и любовта на Елин, мразеше съседа Никлас — роля, която Клас наистина играеше, сякаш беше същински дявол. А когато дойде лелята от Америка и уреди всичко — стройна, спокойна, независима — публиката беше безкрайно доволна и изпитваше чувството на справедливост.

След като публиката ги извика, артистите застанаха на сцената и започнаха да играят в кръг.

— Ура, колко сме добре днес! — пееха те, а Клас свали брадата си и се изсмя гласно.

— Никога досега не е било толкова хубаво!

Докато сваляха грима си, Хилдинг се появи от тъмнината.

— Къде е Елза?

— Имаше някаква бърза работа и си тръгна.

— Дявол да го вземе — промълви той и се затича.

На сцената останаха само Нани, Керстин и Валдемар.

— Ще отида да донеса кафе за тримата — каза Валдемар.

— Аз съм най-младата от тримата — възрази Керстин. — Аз ще донеса кафе. Толкова се радвам, че представлението мина леко, че съм готова на всичко!

— Приятели ли сте вече? — запита Нани, когато тя излезе.

— Да, вярвам, че сме вече приятели. Но не зная защо ми се сърдеше, а още по-малко зная защо пак стана добра. Навярно е като другите жени. Не знае какво иска.

— О, не — каза Нани сърдечно и любезно. — Вие, мъжете твърдите винаги, че сме капризни и неразбрани. Но ние не сме такива. Само че мислим по-бързо от вас и поради това реагираме другояче.

— Аха, тази защитна реч държи една дама, която е най-положителният човек, когото познавам!

Нани се усмихна, но не отговори. Стояха няколко минути в мълчание.

След това той ѝ разказа за разговора си с Клас. Тя го слушаше, без да го прекъсва. Отговори, като стоеше спокойна, облегнала гръб на един стълб, сложила ръце на коленете си.

— Толкова ли е смешно, че той е недоволен? Не би трябвало да те учудва, ако се вгледаш в условията, при които живее, и прибавиш към тях неговата интелигентност и липса на способност към приспособяване.

— Жалко, че е толкова дебелоглав...

Но тя се усмихна:

— Не е по-дебелоглав от тебе и от мене. Но не иска да работи за другите. Не може да търпи хора над себе си.

— Добре го каза — забеляза иронично Валдемар. — Но защо си тъй благосклонна към него, ти, която работиш по-тежка работа от него? Твоите ръце са много по-груби от ръцете на Клас.

Тя не отговори.

На празничния площад бяха започнали народните танци. Песните се носеха от стотици гърла, сякаш излезли от една уста:

*„Ти беше най-добрият ми приятел,
ще бъдеш и приятел мой най-късен,
но ако ли дойде случай неприятен,
сърцето ми от мъка ще се пръсне.“*

— Мисля, че вие двамата взаимно много се уважавате.

— Възможно е.

— Нани, той никога ли не ти е правил предложение?

— Не. Защо ще ми прави предложение? Мисля, че е женомразец.

— Стой, Нани, ти удари на камък! Той не е такъв! Но маскира своето разочарование с цинизъм, тъй като е много интелигентен и честен, за да стане религиозен. „Кисело е!“, каза лисицата за гроздето, когато не могла да го достигне. Но сега ще ти задам един дързък въпрос. Защо винаги си сама?

Изглежда, че нищо не можеше да я накара да изгуби самообладание. Тя беше винаги спокойна.

— Сигурно никой не ме иска.

— Не говори глупости! Сама знаеш, че си хубава!

— Тогава може би съм била много претенциозна.

— Момичетата твърдят, че никога не си се целувала с мъж.

— Ах, те искат само да ме ядосват — отговори тя спокойно. —

Те казват „целува“, но сигурно имат предвид нещо друго. Но защо да се хвърлям на врата на първия срещнат мъж в припадък на романтизъм и да отстъпвам? Не мога ли да нося чистотата като почетна значка, като перо на шапката си, за да я дам на най-достойния, заедно с най-големия подарък — самата мен? Ако изобщо сега може да се получи много! — добави тя иронично. — Според изчисленията един човек струва около пет крони. Но за да ти докажа, че малките, току-що узрели момичета, които вярват, че са попаднали на великата любов, щом някое момче им пошепне глупости на ухото, грешат, като твърдят, че никога не съм се целувала с мъж, аз ще го направя още сега. — Тя се наведе и го целуна нежно и хладно по устата.

— Вале, да не кажеш за това на Керстин! Може да го разбере неправилно. Пази доказателството за себе си!

В този момент дойде Керстин. Тя поднесе кафе и на тримата.

— Изчисляват сега приходите — обясни Керстин. — Цялото ръководство подскача от радост и си потрива ръцете. Говорят за 1500 крони чиста печалба... Но колко странно изглеждате вие? Какво сте правили?

— Той ми направи предложение — каза Нани.

— Какъв беше резултатът?

— Лош — отговори той. — Тя се съгласи и сега трябва да ходя с нея, докато намеря кому да я пласирам.

---

[1] Карл Белман (1740–1795). Виден шведски поет, композирал сам музиката на песните си, които пеел по кръчмите. Наричан още „шведски Анакреон“. — Б.р. ↑

VIII СЛЕД ТОВА

Той почна да тича. Вълните се разбиваха глухо във вълнолома, а пяната понякога стигаше до краката му. Вятърът виеше, а от езерото се чуваше тътен. Въздухът беше изпълнен с ледени иглички, които пареха ръцете и лицето.

Той пхна ръце в джобовете си. Лявата му ръка напипа нещо меко и космато. Веднага разбра какво беше — плюшеното котенце с панделка и бяла муцунка, с две зелени перлички вместо очи. Спря се, извади талисмана и дълго го притиска към лицето си.

После го захвърли в езерото.

Но вятърът го върна и той падна на пясъка до краката му.

Гледаше го вторачено, докато една вълна го подбра и го повлече със себе си надолу. Водата се дръпна назад, а пясъкът остана гол до идването на следващата вълна — сивочерна с бял гребен. Тя се издигна сводообразно, плисна се чак до краката му, сграбчи котенцето и го скри.

Едва тогава той сякаш се освободи и успя да продължи своя бяг.

Валдемар стоеше в кръга и чакаше да го поканят. Изведнъж една плаха ръчичка сграбчи неговата ръка. Без да пита, той обърна гръб на танцуващите и тръгна с нея.

— Вале — помоли тя, — можем ли да се върнем в къщи?

— Защо веднага? Нали скоро ще свърши!

— Моля те, закарай ме! Ще бъде много мило от твоя страна!

Послуша я. По пътя тя му каза, че Клас искал да я придружи до в къщи. Тя отказала, после той настоятелно я канел да танцуват. Поради това тя не посмяла да остане по-дълго.

„Голямо дете!“ — помисли той и пригответи мотоциклета си за тръгане, докато тя слагаше китарата на гърба си.

На празничния площад бяха приключили вече.

*„Прекрасна е вечерта, тиха и чиста.
Слънцето около планината пръска светлина...“*

Пееха те в унисон. Юлската нощ беше изпълнена с настроение, странно, чудесно настроение.

В гората хората сновяха, търсеха велосипедите си, вдигаха шум и ругаеха. Замълчани, щастливи, уморени двойки бързаха по пътя, за да се приберат по-рано у дома. А над тях шумяха безплътни духовете на мрака, нарушителите на спокойствието.

Два автомобилни фара светнаха. На тяхната светлина те видяха как една дребна жена се вкопчи в някакъв мъж.

— Кале, Кале, не отивай при тях!

От полусянката долетяха задавен смях и думите:

— Ах, ела сега тук, рано ще попаднеш в леглото на Ели. Имаме още четвърт час.

Той се отскубна от ръцете ѝ.

Момичето политна назад като сляпо, блъсна се в едно дърво, вкопчи се здраво в стъблото му и сведе чело. Косата ѝ се разпиля по раменете подобно на летяща светлина.

Автомобилът се носеше леко, светлината ставаше все по-рязка и запечатваше в паметта всяка подробност. А хората, уплашени бягаха като от някаква мъка, която никой не разбираше и не можеше да измери.

— Трябва да ѝ помогнем — въздъхна Валдемар.

— Не — каза Керстин тъжно, — няма да се намесваш. Никой не може да ѝ помогне, дори и аз, макар че съм най-добрата ѝ приятелка. Остави я и този път сама да си помогне, така ще е най-добре. Няма да има нужда да се срамува, че е стигнала дотам да я съжаляват!

Дете на страната на хиберборейците — с широките простори, твърдата воля и нежната гордост! Това си ти, Ели — да, да. Валдемар мълчеше.

Когато няколко минути по-късно те чакаха, да минат на кръстопътя, наоколо им се чу груб смях на много хора.

— Виж, ето ги!

— Няма да стигнат далече!

— Довиждане, бяла фуражко, довиждане, хубавице!

— Безобразници! — изсъска тя наранена.

След известно време моторът започна да кашля, да се дави и отведнъж спря. Те слязоха и Валдемар го откара встрани. Там провери всичко — от бензина до стартера. Не намери никаква неизправност, но въпреки това моторът не работеше. Керстин светна с фенерчето си, а той разглоби карбуратора.

Всичко беше плътно залепено. Валдемар изруга:

— Захар! Някой злодей е насипал захар в резервоара! Сега мога само да го постегна и да се опитам така да стигна в къщи. Трябва да го попочистя на дневна светлина.

В това време тълпата беше отминала по пътя сред низ от светлинни бисери, дълъг керван от смях, песни и весели разговори. Така че когато продължиха, изглеждаше, че са останали сами, а това беше хубаво. Тя не каза нищо, хвана мотора и започна да го тласка.

— Не, Керстин, няма нужда да ми помагаш.

— Ах — възкликна тя, — добре е, че си помагаме.

Когато стигнаха до дългите склонове, той започна да пъшка и каза, че трябва да скрият мотоциклета в гората, за да си го вземе сутринта.

— Не — противопостави се тя, — там може да го намери някой.

— Ще ти бъде много тежко!

— Не съм свикнала да се отказвам от начинанието си — заяви тя в отговор на думите му.

На хълма, ограден от планината и гората, беше тъмно. Но звездата, която светеше над хребета право пред тях, като че се приближаваше, а това може би беше добър признак. Изведнъж един колоездач без фар долетя като дух от света на сенките. Само на няколко метра от тях гумите по чакъла на шосето изшумяха.

— Здравей, Керстин! Искаш ли да те откарам?

Мълчаха. Той продължи.

До хребета пътя им препречи тълпа от момчета на велосипеди. Те започнаха да се смеят гръмко, така че ехото отекваше чак в гората, а после попитаха:

— Лесно ли върви, а?

— Искаш ли да дойдеш с нас, Керстин?

— Ела с мен!

— Или по-добре с мен!

— Колко оборота има този мотор?

— Колко харчи на миля?

Валдемар светна с фенерчето си.

— Пуснете ни!

— А, досега не бързаше толкова!

Едно от момчетата хвана Керстин за ръката. Тя го удари по лицето. Валдемар се намеси, а момчетата започнаха да ритат мотоциклета.

— Можете да говорите каквото си искате!

Тя се опита да го възпре и пошепна нещо, което той не чу. Момчетата се дръпнаха, но после започнаха да се окуражават взаимно.

— Дръжте го! Такъв книжен плъх не е силен. Да намокрим шосето с него!

Валдемар се спря.

— Не смееш да се приближиш! Страх ли те е? — подиграваха се те.

Той ги слушаше и си мислеше: „Казват, че културата била нещо неестествено, че първоначалното състояние на човека е животинското и че с цялото възпитание се цели да се научат децата да прикриват вродената си природа. Но все пак жалко е, че независимо от възпитанието на цели поколения, културното лустро е толкова тънко“.

— Елате един по един, проклети циркаджийски маймуни! — подкани ги той и насочи фенерчето си към един здравеняк, който стоеше отзад.

— Хей, ти, там, свали си яката, за да те видим по-добре! Или не смееш, Нисе Холм, страхливецо, който бягаш и от по-слабия?

Не беше довършил, когато някой се шмугна зад него. Керстин извика и в последната секунда той избегна един боксов удар по тила. Вместо това сам нанесе удар и видя как момчето се строполи и изчезна надолу по насипа. Другите измърмориха нещо. Навярно съжаляваха своя другар. И понеже смятаха, че са доста, настъпиха в полукръг. Валдемар почувствува ледените прегръдки на страха да притискат сърцето му. Щеше да свали един-двама, но после беше загубен.

Изведнъж той започна да тършува из джобовете си и насочи една грозна лъскава тръбичка срещу тях.

— Стига шеги! Дайте ми път, иначе ще ви насоля!

Настана мъртва тишина. Трима от тях избягаха веднага в храстите. Останалите грабнаха велосипедите си и поеха надолу по хълма. Керстин и Валдемар продължиха.

— Това пистолет ли беше? — запита тя.

Валдемар се засмя и показа какво беше държал в ръката си.

— Ами, запалката ми! Здравият разум трябваше да подсказе на тези бандити, че не се движа с огнестрелно оръжие в ръка!

— Решиха, че си способен на всичко — каза тя. — А с твоя глас ще ги уплашиш, дори само ако им покажеш една писалка. Но слушай, не трябва да наричаш тези момчета бандити. Поотделно те са много мили. Само когато се съберат на групи, искат да изпъкнат с нещо.

— Разбира се, поотделно те не смеят да си покажат истинската природа.

— Не бъди лош — това са малки момчета!

— На каква възраст са те?

— Приблизително колкото мен.

Сега той се изсмя.

— Колкото тебе ли? И въпреки това ти се държиш така, като че ли си им майка или поне по-голяма сестра!

Тя го изгледа изненадано. Явно беше, че е обидена, задето не разбира нещо толкова обикновено.

— Нали съм момиче! — отбеляза гордо.

— Това ме кара да си спомня нещо, което каза Нани: „Жената не е капризна, тя само мисли по-бързо и реагира другояче“. Може ли с това да се обяснят твоите дребни капризи? Досега не смеех да те запитам.

Тя се стъписа и тръгна с вирнат нос, като гледаше право пред себе си. Чувството за мъчителна празнота отново го сграбчи. Тя беше толкова мила... Тъй странно мила... И толкова недостъпна!

— Керстин — помоли той, — не ми се сърди, че те запитах. Не исках да кажа нищо лошо.

— Кое ми гарантира това? — възмути се тя, но не изглеждаше сърдита. — Вярваш ли, че бих играла ролята на дива котка, за да можете наистина да разберете колко съм нищожна? О, не, всичко друго, но не и това. Не исках да изменя на компанията, но не можех да постъпя по друг начин. А това беше твоя грешка.

— Охо — възкликна той.

— Не бъди глупав сега — мълчи и слушай!

Можеше ли той да не слуша какво приказва едно дребно 17-годишно момиче, което упорито тласка от другата страна неговия мотоциклет, макар че не беше длъжно да го прави?!

— Отговори ми на въпроса — помоли тя. — В кое момиче от тези, които бяха застанали на моста, си влюбен? В русото или в черноокото?

— Влюбен ли? — Той се задъха при тези думи, а мислите му отлетяха. Какъв беше този нов каприз? Вече беше помислил, че тя си е въобразила нещо, но да повярва сега в това не беше никак лесно! Все още ли бе такова дете, тази Керстин!

— Да, влюбен. Една от тях те нарича „мили“.

Той не можа да се сдържи и се засмя.

— Русата беше, но това не означава нищо. Такъв е маниерът и на говорене. Бяхме съученици.

— Ти ме смяташ за глупава, но трябва да разбереш моето положение. Не си ли спомняш какво ти казах преди няколко дни? Казах ти, че цялата пролет се опитвах да не мисля за теб. Накрая не можах да скрия в себе си онова, което все още чувствавам. Не бях ли студена към теб, кажи?!

— Не, не си била.

— Имах желание да оставя нещата да си вървят по естествения път. А сетне те видях с тези трите и всичко рухна. Чух как те говореха леко, бързо и живо — съвсем различно от тукашните хора, а ти не приличаше на себе си. Когато минах покрай вас с велосипеда си, се боях до смърт да не извикаш след мен, защото не бих могла да ти отговоря с нито една дума.

— Но това не беше основание да отказваш да участвуваш в пиесата, малка глупачке.

— Да! Аз дори не исках да те виждам, защото ако те видех пак, щях просто да се стопя, да се стопя като восък.

„Да се стопи като восък — помисли си той. — Твърд восък беше това! Но температурата изглежда беше много висока за едно момиче в такава възраст, при това възпитано едностранчиво, за което всички чувства бяха смешни и лоши, вероятно защото неговите възпитателки през многобройните поколения не са могли да намерят отдушник на своите чувства.“

— Лежах будна нощем, размислях и вече се разкайвах. Сетне един предиобед дойде ти.

— Защо тогава се държа толкова глупаво? Защо се криеше, щом като вече те бях видял, малка дива котко?

— Защото изглеждах като вещица! — заяви непринудено тя. — За нищо на света не исках да се покажа в такъв вид пред хората, най-малкото пред тебе! Ти толкова се разсърди! Тогава си помислих, че е все едно... Но следобед ти съжаляваше и дълго гледа след мен. А когато се отчая дотолкова, че се опита да играеш ролята на иронизиращ, аз не можах да издържа повече...

Тя сложи ръката си върху неговата между амбриажа и ръкохватката на мотоциклета и се усмихна. И той се усмихна, радостен, че гордостта и лошите предчувствия се бяха изпарили.

Една вечер със своя стар раздрънкан велосипед дойде Клас. Валдемар направи гримаса, понеже тъкмо се беше измил и преоблякъл, след като беше карал сено.

— Не те ли безпокоя? Ще излизаш ли?

— Не, не бързам толкова.

— Само за малко. Може би ще хвърлиш поглед на тази пиеса? Освен това има още някои дребни неща.

Седнаха отвън, на зелената трева и Клас запита настойчиво:

— Искаш ли да я видиш веднага? Не е дълга.

— Но все пак трябва да разполагам с много време, за да мога да дам правилно мнение — защищаваше се Валдемар.

— Но нали можеш да прочетеш тази малка новела?

— Добре — съгласи се домакинът, като се надяваше, че след това Клас ще си отиде.

Разказът беше написан на лоша хартия за писма с разводнено мастило, но стилът му беше добър. Ясни и четливи се нижеха буквите и думите по хартията. Неприятно бе, че през цялото време докато Валдемар четеше, Клас говореше и настояваше за мнение.

— Чете ли днес в областния вестник доклада за празника? Хубав шаблон, нали? Винаги трябва да пиша както се харесва на хората... Няма нищо по-угодническо от редактирането във вестник — редакторите мислят само как да се понравят на читателите, а в докладите трябва да преобладава положителното. Ако имаш собствено мнение, трябва да го криеш грижливо. Ако Петершун в Крукен или

някакво друго дребно човече навърши петдесет години, това се съобщава с ред и половина. Но когато председателят на комисията за събиране на коне Йохансон или блоковият ръководител Стенсон навършат петдесет и една години, за тях трябва да се напише половин колона, като се изтъкне, че юбиларът се радва на всеобщо уважение и неговата дума тежи при разискванията в общината.

Репортажите за състезанията в спортното дружество с изброяване на резултатите и тъй нататък не могат да заемат повече от четвърт колона. За годишното заседание на ръководството на библиотеката се отделят най-много десет реда, а за шивашките акции с вечеринки в мисионерския клуб се предоставя цяла колона.

А погребенията! За бабите в старопиталището се пишат по два реда, което ми донася осем оре^[1].

Но в замяна на това аз мога да спечеля две-три крони, ако Свенсон благоволи да хвърли топа. В последния случай винаги трябва да се пише, че загубата е голяма и че той оставя светъл и незабравим спомен, дори ако на цялата община е известно, че е бил стара лисица, която само дяволът е могъл да обича. А роднините идват като гладни кучета и започват да се джавкат за неговото наследство, след като години наред са искали старецът да пукне... Един път пиша, че погребението е било тържествено и трогателно, втори път — че е било вълнуващо и тържествено. А колкото повече чекови сметки и общински поръчки е оставил този дяволски човек, толкова по-тържествено, трогателно и вълнуващо е погребението му. Мислещият човек употребява перото си да пише подобни неща, само защото има голяма нужда от пари.

Но, Валдемар, наесен пак трябва да се занимавам с тази напаст! Ако по-късно бъда възпрепятствуван и не мога да напиша повече нито ред в областния вестник, все пак трябва да изнеса това. Йосиас Хелден навършва 85 години и по този случай се налага да се напише статия огън и пламък! Мога да измамя редакцията, важното е както трябва да формулирам необходимостта от това. Но за публиката всяка дума в тази статия е нужно да бъде ясна като бял ден. Представи си човек като Хелден, оратор и проповедник, предопределен да заеме място в партера на царството небесно! Той е член на безброй комисии и комитети, той е застанал като тапа на гърлото на общината, за да не могат да изскочат младите. Все пак на предишните избори изгуби

председателското си място. През последните четиридесет години никой не е нанесъл такава голяма вреда на общината като Йосиас Хелден, дори ако го сравним с пастора и неговата свита от баби. Защото, въпреки всичко, пасторът няма вече истинска сила; ако той откаже да постави обява, че дадени хора желаят да встъпят в брак, независимо от това те ще се съберат. А ако откаже да причести младото момче или момиче, за тях това е все едно. Но ето Хелден беше застанал в центъра на всичко и знаеше каква хватка да приложи. Но колкото и да го мразеше народът, само младежта беше достатъчно смела да агитира против него. И успя да го изтласка, макар че почти всичко висеше на косъм. Това е едно от малкото неща, заради които уважавам много младежкото дружество. След това той боледува един месец. — Клас се засмя злобно.

— Човек като него не търпи никого до себе си. Поради това той и пасторът са смъртни врагове и се изкарват един друг изчадия на ада за велика радост на честните езичници. Неговото момче ходи наоколо като душевноболно, заеква и има спазми. Хората твърдят, че то е било уплашено още като дете и аз им вярвам. По-рано Хелден имаше много ратаи. Тогава по-бедните селяни нямаха друг избор, но сега вече малко хора са съгласни да стават ратаи. Затова той взема няколко храненици още от десетгодишна възраст. Те винаги могат да доят кравите, да почистват и да цепят дърва. На училище отиват, когато имат време. Сега при Хелден има едно зверче с кафяви очи — мисля, че това момче се казва Турстен. За него часът на свободата ще удари всеки миг, скоро навършва шестнадесет години.

Знаеш ли, като гледам имението на Хелден, ме обзема копнеж да не го виждам вече. Когато бях на 16–17 години, мечтаех някоя нощ да го подпаля. Много бях страхлив за да го сторя, и може би тъй стана по-добре. Но сега се надявам гръм да го удари, да стане късо съединение или нещо друго. Представи си как ще горят сухите стари бараки със сламени покриви — така, както са построени нагъсто!

Валдемар обаче не виждаше смисъла. Колкото и убедително да разказваше Клас, Валдемар поглеждаше към часовника си. Навярно тя отдавна си е отишла у дома...

„Ако не свърши скоро, ще го помоля да ми позволи да тръгна!“ — помисли си той.

— Е, Валдемар, как ти харесва новелата?

— Тя е странна, увлекателна. Но аз не разбирам напълно какво искаш да кажеш с тази приказка.

— Това не е приказка, а действителност.

— Дори в XVII век Швеция не е могла да бъде така назадничава! Не мога да повярвам, че един процес срещу вещици е бил толкова зверски!

— Да-а, хората винаги са били еднакви, а данните съм взел от стари случки.

Разказваше се за една млада жена, за нейния любим и за това как останалите им завиждали. Тя разбирала от лекове и често помагала на селяните, защото желаела доброто на всички. Но нейният приятел починал и завистливите ѝ съседи използвали случая да си отмъстят, като я обвинили за това нещастие. Онези, на които тя помагала най-много, били най-жестоки и отсъдили да я изгорят жива. А младите жени, които ѝ завиждали на хубостта, били много доволни, че димът няма да задуши вещицата, преди пламъците да сторят своето.

Валдемар беше доста впечатлен. Клас каза:

— Разказът е добър, не виждам какво може да се промени в него, но вестниците не искат да го поместят. Един религиозен вестник, обхванат от паника, ми отговори, че разказът бил отвратителен. Помолих да ми го върнат и изтъкнах, че в такъв случай и историята на Исус Христос също би трябвало да е отвратителна, защото и в нея се говори какви са хората — днес те викат: „Осанна“, а утре „Разпни го!“. Впрочем имаш ли връзки с журналисти? Тук човек е като в пустиня, не може да стигне до някаква живинка...

— Не, нямам такива връзки — каза Валдемар, зле настроен.

Най-после Клас си отиде и Валдемар се затича към равнината, като държеше ръкописа му в ръка. Но тя вероятно си бе отишла, натъжена и сърдита.

Някакъв бекас се обади. Не, това не беше бекас. Тих гукащ смях го накара да се затича в обратна посока.

Зад хамбара стоеше Керстин и се смееше.

— Ти ли си! — той сграбчи ръката ѝ. — Толкова се бях уплашил, че си си тръгнала.

— Дойдох си късно, та помислих, че си се уморил да ме чакаш и си се върнал. За какво толкова интересно разговаряхте с Клас? Наблюдавах ви най-малко четвърт час!

— Той говореше. Написал е куп глупости, които иска да прочета.

— Мога ли да ги видя и аз?

— Да, ако толкова желаеш!

Прозорците на хамбара бяха широко отворени, а до стената бе поставена стълба. Валдемар се покатери по нея и помогна на Керстин да го последва. Седнаха върху сеното. Тя започна да разглежда написаното от Клас. Но Валдемар не четеше, дърпаше косите ѝ и я гъделичкаше с една сламка по гърба. Керстин обаче толкова се беше съсредоточила в четенето, че почти се обиди.

— Стига си чела! — помоли той.

Керстин пусна ръкописа, засмя се и легна по гръб върху гърдите му, като протегна ръце. Той бързо я хвана през кръста, повдигна се и я притегли. Керстин го гледаше и се смееше, а когато Валдемар приближи устните си до нейните, тя притвори леко очи и полуотвори устни в очакване.

Лежаха така известно време, като се прегръщаха, целуваха се и си шепнеха. Валдемар усети, че му става горещо, близостта на тялото ѝ го възбуждаше. Ръцете му станаха дръзки и настойчиви, но тя го отблъсна.

— Не бива да правиш, това!

— Защо?

— Как може да питаш толкова глупаво?

— Нали не ми се сърдиш?

Тя се засмя тихо и го притегли към себе си, притисна главата си до лицето му, дишайки нежно и топло срещу него.

— Не — пошепна тя, — не се сърдя. Но обеща ми, че ще бъдеш мил с мен! Обещай!

— Обещавам! Но, моя малка глупачке, аз не исках да ти сторя нищо лошо!

Керстин не отговори, само лежеше тихо и гледаше нагоре към покрива, през чиито дъски се подаваха тресчици като черни бодли. Паяжини висяха на гирлянди, на места позлатени от залязващото слънце.

Валдемар гледаше момичето. Пъстрата ѝ рокля бе силно пристегната в талията, малките ѝ гърди обтягаха плата, а гънката в средата на деколтето изглеждаше съблазнително дълбока и нежна. Бедрата ѝ бяха заоблени и стройни, узрели и високи, а през тънката

материя прозираха очертанията на краката ѝ. По стъпалата ѝ бяха полепнали няколко жълти сламки, които се открояваха върху златистокафявата ѝ кожа.

Валдемар запя:

*„Бог когато цветето създава,
стрък красив и сочен той извайва,
после листицата му поставя,
след това избира чародеен цвят
и му вдъхва галец аромат.“*

— Не, мила Керстин, така беше:

*„Бог кога момичето създава,
правилата същи съблюдава:
дава стан — фиданка, устни сочни,
след това със замах верен,
взема багрите и светлината,
смесва ги и прави ѝ душата.
И момичето виж как блести
сред цветята с нови красоти,
от господнята ръка дошли,
за утеха сред неволи зли.“*

Тя се смееше тихо:

— Хубаво е! — после добави: — Не ми харесва „избира чародеен цвят“, „сочен“ и „взема багрите и светлината“. Звучи някак пошло. Сред красивото се прокрадва и нещо грозно. Това рецепта за вълшебно питие ли е?

— Нима животът не е смес от хубаво и лошо? — Човекът, точно жените и най-вече ти, не сте ли вълшебно питие?

Керстин се усмихна — нито се съгласи, нито се противопостави. Той я гледаше изпълнен с възхищение. Не бяха ли създадени един за друг?! Нейното възпитание я беше направило недостъпна, но нима

нямаше да го превъзмогне? Не бе студена, в противен случай нямаше да целува така! Беше само стеснителна и непредприемчива; по-късно щеше да стане отстъпчива кукличка като останалите. Сладка кукла, великолепна партньорка в любовта за едно лято... Съгласно всички повели на здравия разум гладът за живот трябва да се изживее, докато човек е млад. В противен случай той ще започне да гложди и ще породи най-различни противоречия, които могат да преобърнат всичко с главата надолу. И тук младежите живееха по този начин. Те не бяха глупави, но явно имаше и някои, които бяха възприели старото ортодоксално учение на ония, които мразеха живота! Плътта трябва да се бичува... Керстин живееше все още с тези представи. Но момиче като нея, младо, жизнерадостно и отзивчиво, скоро щеше да захвърли смъртното бреме на предразсъдъците и да запази само онова, което поощрява здравето развитие. Тя беше достатъчно силна и умна, за да противостои.

— За какво мислиш? Целуни ме! Какво толкова си потънал в мисли? — пошепна Керстин.

Беше се здрачило. Ръцете ѝ нежно се сплетоха около шията му. С горещи и жадни целувки отговаряше на неговите ласки. После обаче той стана настоятелен. Лицето на момичето се изопна, в очите му се появи страх:

— Ако не ме пуснеш, ще си отида!

Не, нищо не можеше да се направи. Той беше добър психолог, за да упорствува повече тази вечер. Изведнъж му се стори, че се е уморил и се зарадва, когато тя каза, че трябва да си отиде у дома. Противопостави се само привидно. Но тръгна да я изпрати и те изминаха петстотин метра за един час. Вървяха един до друг, прегърнати, понякога тя облягаше глава на рамото му. При прощалната целувка той я притисна силно, а тя го послуша с желание. Беше се зачервила и дишаше тежко, а той си мислеше: „Скоро ще се предадеш, дръзка малка крепост“.

Когато се прибра, той прочете дълбокомислената философска пиеса на Клас за основните принципи на живота и битието. Какво мнение да даде? Ах, нямаше никакъв риск, тази пиеса никога нямаше да се играе. Кой любители — артисти ще могат да изговорят тези реплики, тежки и натруфени като сгради в стил барок, за да прозвучат разбрано? Те никога нямаше да бъдат естествени.

„Що е изкуство? Какво изобщо е изкуството?“ — запитва се той.

---

[1] Оре. 100 оре = 1 шведска крона. — Б.р. ↑

IX ПО СКАЛИТЕ

Той тичаше покрай брега с разкопчано сако, а вятърът разрошваше косата му и я посипваше с парченца лед. Въпреки това той успя да излезе на скалите, обливани от бушуващата езерна вода. Бяла пяна отскачаше нависоко. Той тичаше по гладките камъни, спъваше се в процепите, подхлъзваше се на местата, където пяната беше замръзнала.

Ето! Да, то трябваше да е тук, в пропастта! Той се спря задъхан, уморен и поопипа с ръка скалите, но те бяха студени и мокри...

Пак беше неделя. Само преди седмица бе ветровито и студено като през есента; дъждът шибаше и той забеляза, че от брезите вече капеха жълти листа. Но сега грееше слънце и водата по плиткия бряг пак беше започнала да се стопля. Полуузрялата ръж в равнината беше повалена от бурята, а водните струи бяха изкопали лъкатушещи вадички по брега. Сега небето беше ясно и голямото езеро изглеждаше толкова синьо, сякаш никога вече нямаше да духа вятър. На пясъка лежаха пълни отпуснати жени с тъмни очила; децата си играеха край водата, а горе в сянката на храстите седяха семействата от равнината, дошли на излет.

Керстин и Валдемар се качиха на скалите, където никой не отиваше, защото бяха доста отдалечени от пътя. Тя не искаше да я виждат познати.

— Заради мен ли се срамуваш? — подкачи я той.

— Не разбираш ли? — запита тя оскърбена.

И той разбра. Не беше редно млада дама да се къпе с млад господин; какво щеше да си помисли семейството на младата дама. А тъй като тя вече официално живееше при леля си в съседната община, въпросът беше още по-деликатен. Освен това тя толкова се срамуваше

да показва тялото си. Хубавият червен бански костюм ѝ стоеше добре. Той я гледаше.

— Не ме гледай така! — помоли Керстин и се потопи във водата чак до раменете, като дълго време отбягваше погледа му. Но постепенно стана по-смела. Започна да го пръска с вода. Той я дръпна под водата и за наказание тя хвърли пясък в косата му.

Подскачаха наоколо като палави деца, несмуцавани от никого. До една скала имаше лодка, но понеже беше заключена, те трябваше да се задоволят само да скачат и да се люлеят в нея. Валдемар плуваше и буташе момичето пред себе си. От време на време сядаха на дъното и се опитваха да се гледат един друг, докато развихреният пясък не премрежеше очите им. И тъй като дъното беше плитко, той не разбра, че тя не знаеше да плува.

Ято малки рибки се стрелна към брега, но те не можаха да уловят нищо. Рибките се приближаваха, но когато се опитваха да ги хванат, в миг се разпиляваха. На моменти Керстин приличаше на такава стрелкаща се рибка. Тя тихо се плъзваше напред и спираше, а когато той понечеше да я хване, изчезваше. Успяваше да улови само нейния смях, който звучеше в ушите му. Тя беше пъстра, интересна рибка: ръцете, краката и шията ѝ бяха възтъмни, а тялото — бяло. Банският ѝ костюм изглеждаше като червено петно.

Мургав младеж слезе при лодката и започна да я стяга за път.

— Керстин, да го помолим ли да се повозим с лодката?

— Да, ако може. Това сигурно е Хилдинг.

— Чакай, тогава трябва да бъдем предпазливи. На мъж с развален годеж едва ли може да се разчита, независимо дали страда, или се радва.

— Засрами се! Известно ли ти е, че Елза вече се е преместила в града?

— Тя действа бързо. Но изглежда че Хилдинг продължава да работи в чифлика си, като че нищо не се е случило. Впрочем и аз бях свидетел, как тя, лапна по черноокия донжуан и тръгна по кривия път.

— Зная, Ели и Кале са били там... Елза се чувствувала добре в лодката от махагон.

Когато изскочиха от водата, край тях се посипаха бисерни капки.

— Здравей, Хилдинг, може ли да дойдем с теб?

— Да-а... — отговори проточено той.

Помогнаха му да изтласка лодката. После се качиха в нея и седнаха на кърмата.

— Всъщност Керстин трябваше да седне отпред — каза Хилдинг. — Но вероятно не можете да се разделите, затова нека остане където е!

Той се държеше както винаги, смееше се и приказваше. Когато забелязваше въпросителните им погледи, не се издаваше, а продължаваше да гребе сигурно и енергично като жител на соления бряг.

До кея лодките бяха почти една до друга, всеки метър беше зает. Надолу, недалеч от силоза, стояха закотвени две черни моторници.

Хилдинг се огледа.

— Не, няма да спирам — промълви той. — Не трябваше да вземам Керстин с нас, но сега е много късно, за да се промени нещо. Може би ти ще слезеш тук?

— О, не! Дрехите ми останаха горе.

Хилдинг подкара внимателно, поогледа се и пусна лодката да се плъзне навътре.

— Вземи веслата — каза той и се изправи, а Валдемар зае мястото му. Когато прочете името „Нептун“, нещо го бодна рязко.

— Какво мислиш да правиш?

Хилдинг скочи на палубата на „Нептун“ и каза:

— Трябва да уредя една работа. Задръж лодката, докато се върна, а после ще греем тъй, сякаш ни е подгонил сатаната.

Никой не можа да отвори уста — внезапното хрумване на Хилдинг ги накара да занемаят. Беше ясно, че той съвсем не се безпокои дали постъпката му е разумна, или не.

От една каюта се подаде... Елза! Руса, рошава, сънлива. Като го видя, изписка пронизително и хлопна вратата.

— Какво по дяволите търсите на „Нептун“? — запита татуиран моряк и изсвири, за да дойде неговият другар. Хилдинг скочи през палубата, изкачи се бързо на кея — гъвкав в тесните си, дълги панталони. Валдемар маневрираше умело сред множеството побити колчета и параходни въжета, но в същото време не пропускаше и да види какво става на кея. Така налетя на хубавата, бяла платноходка, от която в същия миг се появи един дебел, ядосан мъж с космати гърди.

— Какво правиш? Стой си на сушата, като не можеш да управляваш лодка!

— Махай се от очите ми, проклет воден кон!

Керстин извика! Беше много уплашена, за да каже нещо; само стисна коленете си и изгледа дебелия човек. А на кея Хилдинг изрева на новия приятел на Елза:

— Познаваш ли ме?

— Не.

— Скоро ще се запознаеш с мен — познанията ти трябва да се допълнят. Добре ли се чувствава моята годеница в твоя мръсен ковчег?

Мургавият човек, който беше почти с една глава по-висок от Хилдинг, махна с ръце и извика нещо. В далечината на кея се появиха около една дузина мъже начело с татуирания. От лодките ги наблюдаваха. Хилдинг сви юмруци, а мургавият застана начело на хората си, като викаше:

— Нападат ме!

Бърз като светкавица, Хилдинг го удари по брадата с всичка сила. Фигурите се очертаваха рязко на фона на огрения от слънцето бетон на силоза и преди да падне, удареният сякаш подскочи във въздуха. Хилдинг го вдигна, удари го още веднъж по лицето и го блъсна във водата.

— Хванете този луд! — изкрещя някой и тълпата се нахвърли срещу него. Хилдинг се оттегляше заднешком, а Валдемар караше лодката извън веригите, за да бъде колкото е възможно по-близо до него. Изведнъж от една лодка изскочи някакъв мъж и Валдемар извика, за да предупреди Хилдинг; последният се хвърли напред, подложи крак на нападателя и изтича край него. Стигна до края на вълнолома, появи се изпод една лодка и се покатери запъхтян и весел в своята.

— Понякога изпитваш жизнена нужда да си отмъстиш — заяви оживено той. — Човек е много по-силен, отколкото си мисли, а онзи беше твърде лек за ръста си... Но сега трябва да гребем бързо, за да не ни настигнат.

Грабнаха двете гребла, а на Керстин дадоха третото, за да направлява с него. Тя не пророни нито дума, но се виждаше че трепери.

Когато бяха преполовили пътя, откъм кея се чу боботене на мотор и оттам потегли една дълга, кафява лодка.

— Давай! — изкрещя Хилдинг. — Увеличи темпото! Никога ли досега не си гребал? Та ти нямаш сили!

Появи се „Нептун“ с пяна около носа, а от прозорчето се ухилиха две лица, едното мокро, побледняло и подуто, а другото кръгло, с четинеста брада и лула в устата. Може би в някоя каюта на палубата имаше трети човек. „Нептун“ се отклони от курса, стрелна се съвсем близо до тях и Валдемар почувствува как нещо откъсна греблото от ръцете му. Всичко потъна в кипящ грохот, а когато той погледна отново, лодката се люлееше като тапа. Хилдинг се показва на повърхността:

— Момичето не може да плува!

Керстин се въртеше в килватера зад моторницата. Появяваше се на повърхността и пак потъваше, а слабите ѝ ръце махаха отчаяно. Валдемар се хвърли към нея, но преди да я стигне, устата ѝ се отвори, тя изкрещя къркорещо ѝ потъна. Той се гмурна, съзря я като светло петно между черните водорасли и сграбчи борещото ѝ се тяло. Трябваше да положи всички усилия, за да я държи далеч от себе си, защото тя искаше да се вкопчи в него и да го повлече. При това той самият потъна, нагълта малко вода, но изплува, като кашляше и пуфтеше. После легна по гръб и започна да тегли момичето над себе си, а с едната си ръка държеше брадичката ѝ. Керстин стенеше и жадно гълташе въздух. Щом разбра, че е в съзнание, Валдемар започна да ѝ говори:

— Лежи кротко, не ритай, не е опасно!

Постепенно тя се отпусна и се примири, че е потънала чак до носа си във вода. Валдемар плуваше в кръг, докато Хилинг обърне лодката и изгребе водата от нея. След това те качиха момичето, а Валдемар я накара да седне на дъното на лодката и сложи главата ѝ на коленете си. Тя плачеше, беше посиняла от студ. Така те седяха смълчани в лодката, докато стигнат сушата. Сега, когато вече нямаше от какво да се страхуват настъпи реакция: Валдемар започна да хълца и да трепери.

— Ужасът след случилото се действа по-зле от леден душ — каза Хилдинг. — Все пак имахме късмет, че хората не любобопитствуваха и се магнаха. Обещавате ли да не казвате никому нищо?

— Да, ако и ти не ни издадеш!

Керстин и Валдемар седнаха на един склон, за да се стоплят на слънцето. И двамата мълчаха; той нито за един миг не я изпускаше от

очи. Никога досега не се бе замислял сериозно. Никога не е бил тъй благодарен на благосклонната съдба. Ами ако не беше успял да я хване веднага? Ох, в такъв случай всичко щеше да бъде безсмислено — лятото, слънцето, топлината и песента на птичките, приятелството и всичко, което го радваше тук, в този забравен кът на Швеция. Едва сега му стана ясно колко сляп е бил. Душата, душата на цялото лято беше Керстин! Душата на това нежно цветенце, което лежеше тихо на скалата, можеше да отлети и от нея нямаше да остане нищо.

Харесало му беше, че за възрастта си тя е много умна и мила. Та нали той трябваше да има приятелка по време на престоя си тук! И тя му стана приятелка, защото се бе поблазнил да я спечели. Останалото нямаше значение. Тщеславието, гордостта, удоволствието, другарският живот, общественият интерес, всичко това придобиваше смисъл и съдържание, само ако той можеше да бъде близо до нея. Смяташе, че е обикновено влюбване: дотогава едва ли не се беше подигравал с това прекрасно момиче. Тя му беше признала открито какво става в сърцето ѝ, а той само мълчаливо го бе приел. Навярно тя никога не се бе усъмнила в него. Но и нямаше да узнае, че една вечер той я бе сравнил с малка крепост, която скоро щеше да падне в ръцете на един щастлив нападател.

— О, аз, грешникът! Благодаря ти, провидение, ти, което бдиш над нас!

Сякаш самият той беше почувствувал болка, когато видя как ѝ се повдига и как се измъчва. Притегли я към себе си.

— Как си, мила?

— По-добре съм сега, но гърдите още ме болят. Колко било лошо да се давиш! О, Вале, не искам никога да умра!

Той сложи ухо на гърдите ѝ — слушаше как тупти сърцето ѝ. Не по-голямо от юмука ѝ, то биеше все по-сигурно. Щом я погледна, тя се изчерви и се усмихна.

— Скоро ще се съвзема, ще забравим всичко!

Кой можеше да забрави подобно нещо? Във всеки случай не той.

Керстин искаше да извърви сама двете мили до къщата на леля си. Затова те се сбогуваха горе на шосето.

— Представи си каква врява ще вдигнат, ако узнаят, че съм се къпала с тебе — пошегува се Керстин. — Леля Беата ще пише за това в

следващото писмо до пастора! — засмя се тя и си тръгна, а той със свито сърце и махаше.

Цяла седмица нямаше да я види — как щеше да мине това време? Самата мисъл го гнетеше, сякаш Керстин никога вече нямаше да се завърне.

Но шестте дни бързо се претърколиха. Валдемар се освежи и си почина. Нощите му вече бяха спокойни, не се будеше. Срещите им в долината се подновиха. Водеше я на сбирките на младежкото дружество, на танци, на кино и в града. Целуваха се и се галеха; копнееха един за друг, когато бяха разделени. Той вече не се опитваше да превземе крепостта. Беше си обещал да не накърнява нейната чистота и трябваше да удържи на думата си. Тя стана негов идол, обожаваше я и му се струваше, че грижите му към нея не са достатъчно големи.

С всеки изминат ден тя разцъфтяваше; никой дотогава не я беше глезил така.

Старяеше се да се изразява по-красиво, грижеше се за външността си, макар че го правеше скришом. Стана бдителна и дяволита, сурова към всички освен към него. Заприлича на полукълбо, чиято плоска страна е нежна и топла. Подобно полукълбо беше и той. Заедно образуваха едно цяло — силни, свършени един чрез друг, но сурови и безразлични към външните явления.

Една вечер, преди да пожънат ръжта, когато в далечината проблясваха мълнии и от светналото кипящо езеро долитаха странни звуци, младежкото дружество провеждаше сбирка на празничния площад. Сцената все още беше на мястото си. Опънаха само няколко платнища. Както винаги членовете на дружеството закъсняваха и сядаха по земята. Докато чакаха, те разговаряха помежду си. Случаят с Елза още не беше забравен.

— Чухте ли...

— Знаете ли, че...

Момичетата клюкарствуваха внимателно, мъжете — недодялано, но нали и те трябваше да приказват!

Дойде Клас. Керстин веднага седна по-близо до приятеля си, като се огледа плахо.

— Чудя се, че си говорят — сподели Валдемар. — Нали това беше страшен скандал за неговия и за нейния род.

— Не разбирам постъпката ѝ — каза Керстин.

Клас наблюдаваше кисело колко привързани бяха те един към друг и отсъди:

— Бих казал, че сега са в стихията си! Вроденото им желание да прикрият своите черни души, като очернят душите на другите, все повече нараства — появи се голямо възмущение срещу горката Елза. Знаете ли, че се възхищавам от нея, от нейната дързост?

— Разбирам — отвърна Валдемар с горчивина — но мислиш ли, че е редно? Какво ще стане с нея щом завърши приключението?

— Това е друг въпрос. Най-важното засега е, че тя е използвала възможността да преживее нещо — онзи, който не се възползува от шансовете, се погребва, нищо не постига. Прави тягостно впечатление как всички, които са стояли на сухо, се надигат срещу онези, които още не са стъпили здраво на крака. Мисля, че вие двамата бяхте бодри и здравомислещи, но сега сте станали същите мрачни еснафи като останалите.

— Пфу — възмути се Керстин, а Валдемар запита:

— Помисли дали ни харесва да бъдем такива, каквито сме?

— Аха, беше време, когато на Елза също ѝ харесваше да е такава, каквата е, какъвто е и целият ѝ род, а идеалът ѝ за живота бяха три крави и една котка, огнище и чайник... Сега тя има друг идеал...

Главната точка от дневния ред беше: повече пари за стоежа! Чистата печалба от празника беше вече изхарчена, а сега липсваше дървен материал, така че работата бе в застои от близо две седмици. Къщата излезе по-скъпа, отколкото бе изчислено и всички бяха в лошо настроение.

Хилдинг присъствуваше и поиска думата:

— Спортното дружество е взело решение да увеличи таксите на своите членове, а сега предлагам младежкото дружество да направи същото.

— Спортното дружество няма да дирижира нашите решения!

— Правя предложението като член на младежкото дружество!

— Няма да е справедливо спрямо хората, които членуват и в двете дружества — ще трябва да плащат двойно.

— Да, но нали ще имат двойна полза от дома?

— Няма ли да плати общината? Ние, младежите ли ще носим цялата тежест?

— Безспорно е, че общината плаща една част.

— Младежкото дружество вече заплати една трета от цялата определена сума. Отначало не беше предвидено да има баня и гимнастически уреди, така че сега спортното дружество трябва да плати за тях!

— Всички ще се ползват от облагите — всички да внасят еднакво.

Накрая се споразумяха да се пусне пробна подписка, но резултатът не беше добър.

Забавната програма, която последва, беше съставена шаблонно. Имаше песни и музика, лоша пиеса, към която Клас нямаше никакво отношение и накрая вечерни новини от телеграфното бюро на младежкото дружество.

Първо съобщи за едно полицейско издирване. Търсеше се Хилдинг Хансон, който от две седмици беше изчезнал от своя дом.

Следваше предупреждение за мина: една плаваща рогова мина била забелязана вчера на североизток от фара на езерото Линдор. При по-подробно проучване било установено, че мината е трикракото корито на Еленгина Съодерлунд, което по време на силната буря се откъснало и заплавало, затова обезвреждането не представлява никаква трудност.

Ръководството на строежа събщи, че директорът на театъра Клас Виберг е подал заявление да заеме вакантното място пазач на строежа. В подкрепа на своята молба г-н Виберг изтъкнал, че е получил отказ от Малин, слугинята на Йосиас Хелден, затова той окончателно изоставя надеждата да сключи брак и възнамерява да се оттегли в самота.

Другите приеха злобните закачки в добро настроение и се смееха дори на това, което засягаше самите тях. Но Клас пожълтя и започна да ругае.

Зад него стояха Ели и нейният приятел, който днес беше трезвен. Тя се наведе напред и потупа Клас по гърба.

— Здравей! Много здраве на Малин!

Клас стана, като ругаеше и се отдалечи, а Ели зае мястото му и се долепи до Керстин.

— Нали добре го подредих, а? — запита тя и хвана нежно приятелката си под ръка. Валдемар искаше да каже нещо, но замълча,

докато Керстин говореше с Ели.

Керстин и Валдемар тръгнаха край водата по пясъка, който беше мек и просто се нагаждаше под краката им. Понякога се спираха и поглеждаха към блесналото езеро, което сякаш се повдигаше и стенеше при всяка светкавица, пламнала на южния хоризонт.

— Тази нощ ще бъде безсънна — промълви тя.

— Горката, колко се страхуваш от мрак и гръмотевици... — усмихна се той иронично, но нежно.

— Да се върнем ли? Езерото ме плаши, но изглежда толкова самотно и голямо и сякаш някое водно чудовище ще се появи на повърхността. На кея нямаше нито една лодка. Открояваше се само светлината на някакъв прозорец.

Когато приближиха, на входа се вдигаше врява. Пазачите тъкмо изхвърляха двама нарушители на спокойствието. Единият от тях политна и падна в канавката. Застаналите до него се изсмяха.

— Това е Нисе — каза Керстин. — Не го е срам! И той е започнал да пие! За пръв път му е.

Но Валдемар беше толкова щастлив, че беше готов да се раздаде на целия свят. Той се наведе и помогна на Нисе да стане.

— Съвземи се и иди да се измиеш в езерото! Ще ти стане по-добре!

— Ох — захленчи едрото, тежко момче. — Това не помага, нищо не помага. Всички се държат отвратително с мен, а най-много Керстин. Първо човек пие за да се развесели. Сетне пие ей така... А накрая тия дяволи те изхвърлят!

Той се вкопчи здраво във Валдемар, като дишаше тежко. Валдемар се опита да се измъкне, но Нисе се свести дотолкова, че отвори очи.

— Ти ли дойде да ми помогнеш? — Той замахна с ръка и Валдемар едва успя да избегне удара. В същата секунда стомахът на Нисе се разбунтува и той се обърна настрана. Валдемар се върна при Керстин. Побиваха го студени тръпки.

Тръгнаха си. Бурята приближаваше, святкаше се и облаците кръжаха като черни птици по небето.

Тя седеше, облегла глава на рамото му.

— Как сме?

— Добре сме, затваряме очи и сънуваме, че караме мотоциклет до края на света.

— Защо толкова далече?

— Не е ли там страната на блаженството?

— Не може ли да е по-близо?

— Разбира се, само да стигнем там, преди да е започнало да вали...

*„Светлее огън и гори тъй ясно,
гори в цветя безброй и ги вълнува,
гори за мен, гори за теб всечасно,
гори за всички млади, що танцуват.
Завърти се, прегърни ме,
потанцувай с мен,
прегърни ме и по-често
ти танцувай с мен!
Ти беше най-добрият ми приятел,
ще бъдеш и приятел мой най-късен,
но ако ли дойде, случай неприятен
сърцето ми от мъка ще се пръсне.“*

Той пусна ръкохватката с лявата си ръка и стисна ръцете ѝ, а тя го прегърна.

Но тъкмо свиха по пътя към къщата ѝ, когато фарът освети препятствие — един груб бастун, сложен на пътя. От храстите се подаваха хора на велосипеди.

— Дръж се здраво! — извика той, натисна спирачката, после изви, и даде пълен газ.

По време на краткото им пътуване, гръмотевиците и светкавиците зачестиха, като откриваха фантастични гледки. Въздухът бе изпълнен с озон. И двамата продължиха замълчани, уплашени. Когато стигнаха до чифлика, тя му пошепна:

— Остани при мен! Но не влизай оттук!

Показа му един клон от кестен, който стигаше до покрива. Не смееше да го остави да тръгне нагоре по скърцащата стълба.

Валдемар кимна в знак на съгласие, а когато тя се вмъкна в къщи, той се покатери на дървото, прехвърли се по един клон върху покрива и се спусна в стаята ѝ.

Едва бе успял да влезе, когато започна да вали. Тя затрепери като голо пиленце и се притисна към него, а той я погали по главата и прокара пръсти през косата ѝ.

— Сега не ме е страх от нищо... — промълви тя.

Колкото по-силно се изливаше дъждът върху покрива, толкова по-слаби ставаха гръмотевиците. Момичето се поуспокои и се сгуши в прегръдките му, като сведе очи.

— Колко хубаво е всичко! Гората и равнината ме плашат, когато е тъмно; всичко е тъй голямо, странно и непонятно, макар да знам, че няма нищо опасно... но тук в моята топла стаичка се чувствавам сигурна с теб. Не бих искала да съм на мястото нито на Ели, нито на Елза, нито на Фани!

Той докосна с ръце гърдите ѝ, може би неволно, но тя не се изплаши, както ставаше обикновено. Погали я наново, а тя хвана ръката му и я притисна здраво и нежно. Погледна го, клепачите ѝ бяха натезали, цялото ѝ същество се изпълни с всеотдайно очакване.

— Ох, Валдемар, толкова ми е хубаво...

Изведнъж три копчета от корсета ѝ се разкопчаха, той се наведе и я целуна. Момичето шепнеше бързи, горещи, непознати думи в ухото му и го целуваше. Но когато ръцете му, въпреки негласните обещания, станаха твърде дръзки, тя се сепна и го отблъсна.

— Не, не така, не смея...

Той не чуваше, не разбираше нищо. Забравил всякакви обещания, търсеше отдушник на събирания от седмици копнеж.

В този миг стълбата заскърца и ги стресна. Керстин закопча дрехата си и посочи с глава прозореца, а Валдемар грабна мушамата и кепето си. Някой натисна дръжката на вратата и той мигом изскочи навън под проливния дъжд. Една светкавица изпълни пространството с магнезиевобяла светлина. Заслепен, той се препъна и падна в една локва, стана замаян, като прекатури две тенекии, които изтрещяха подобно на гръмотевица и избяга. След него се чу вик:

— Проклятието на небето и на ада да те стигне, мизернико! — и добави по-ниско: — И тебе уличнице! — после прозорецът се затвори.

Кракът на чичо му бе оздравял и той можеше да участва в жътвата на ръж. Валдемар и Сигрид връзваха снопите. Зад тях кръстците бяха наредени като войници. Цялото поле ухаеше на мента и детелина. Беше душно. Осилите на ръжта бодяха изпотените им тела. И двамата изглеждаха странно — Сигрид строга и същевременно нерешителна, а Валдемар — тъжен. Той често поглеждаше към съседния чифлик, но там се виждаше само едно малко момиче, а нея я нямаше.

Сигрид запитва:

— Защо поглеждаш така? Не намираш ли, че си се държал зле?

— Какво искаш да кажеш?

Този тон бе нов. През цялото лято тя не беше се заяждала. Напротив! Грижеше се за него и се държеше като по-голяма сестра. Какво се бе случило сега?

— Вале, понеже мълчах, ти не вярваш, че зная нещо за твоите похождения. Но ми е известно, че там долу са на мнение, че си покварил Керстин?

— Аз ли? — на езика му беше да каже: човек не може да поквари онзи, когото обича!

Вместо това обаче промълви:

— Сигурно бабите са ти го внушили.

— Научи се да говориш прилично. Навярно си възприел маса лоши навици от неприятния Клас, с когото си доста често! — Сигрид накланяше главата си в такт с думите и ядосано редеше снопите. Понякога почти не й стигаше въздух. — Оплакват се от Керстин! Не слушала, отговаряла нахално, правела каквото си иска...

— Е, разбира се, моя е грешката, че съм я научил да изтъква своята личност, нали?

— Искаш ли тя да стане като Елза Андерсон? Скоро ще си заминеш, а тя ще остане тук с лошото си име. Лесно е да те почернят, но не е тъй лесно да станеш пак чист!

— Не! Тя е човек, който може да се отърси от лепнатото петно! Но за това, бога ми, ще й попречат такива като тебе! — избухна той и така хвърли снопите, че зърната се пръснаха. — Повярвай ми, братовчедке, човек щеше да се чувства много по-добре с теб, ако и по твоята душа имаше няколко петънца. Сега ти си толкова свята, че всичко вътре в тебе се черви от това! Защо не си направила като

другите — докато е време да си намериш някой мъж? Ако го беше направила, сега нямаше да си толкова хаплива!

Тя се стресна, погледна го ядосано, после се обърна и снопът се изплъзна от ръцете ѝ. Когато видя колко дълбоко я бе засегнала неговата жлъч, Валдемар се разкая, скочи, улови ръцете ѝ и я погледна в очите.

— Братовчедке, не исках да те обидя! Само исках да се защитя.

По-късно, след няколко часа мълчание, Сигрид каза:

— Разбира се, мислиш, че ти желая злото, когато се цупя и викам! Смяташ ли, че ми е толкова весело? Вярваш ли, че за мен беше много забавно още на петнадесет години да бъда майка на трите си сестрички? Има двадесетина години, откакто мама почина. Поне се опитах да направя каквото можех, така че нито на тях, нито на татко да не липсва нещо. Но през лятото ти видя колко голяма е тяхната благодарност! Впрочем покривката още не може да се изчисти... Мислиш ли, че съм имала време да карам колело и да се мотая вечерно време? Трябваше да издоя кравите, да сготвя, да сложа децата да спят, а и след това имах още доста работа. А мислиш ли, че и аз не исках да излизам, когато чувах, че другите се разхождат?! Но ме чакаха още толкова неща, които те не трябваше да вършат. Както виждаш, няха друг изход. Ако татко се беше оженил втори път, щях да мога да излизам. Винаги си мислех, че следващата или по следващата година, когато Агнес порасне, ще имам повече свободно време, че тогава трудът ми ще се облекчи. Но те искаха да си живеят живота. Никой не желаше да стои в къщи. Сега на никого не съм нужна.

— Струва ми се, че ти сама си си подредила нещата така. Искаш да бъдеш жертвуваща се мъченица, защото това подхожда много на твоята душа. Ако ти се ще да заминеш оттук, замини! Човек може да постигне това, което силно желае. В противен случай нищо няма да излезе.

— Не, мили братовчедо, има неща, които си играят с тебе, независимо от плановете ти... — Нека да го кажа на теб, който си само на 19 години!

„Всички сме марионетки. Трябва да танцуваме, както съдбата дърпа конците...“

Той не знаеше какво да ѝ отговори.

Вечерта тръгна към долината неспокоен, сякаш сърцето бе заседнало в гърлото му. Огледа около Големия камък, ходи чак до моста, сви към чифлика, но не намери Керстин. Искаше да влезе вътре и да запита, но само видът на къщата и проклинащият вик го караха да изтръпне. Вместо да влезе, той тръгна из долината, докато стигна до къщурката на старците. Почука и влезе. Старите попитаха за Керстин и той им обясни защо идва. Не, те не бяха я виждали цяла седмица и не знаеха къде е. Понечи да си тръгне, но те го поканиха на кафе. Знаеше, че колкото и да беше уморен, не би могъл да заспи, затова и остана да разговаря с тях.

Но къде ли изчезна тя? Не бяха си определили място за срещи, но почти всяка вечер се виждаха в долината. Достатъчно беше тя да успее да свърши бързо всичката работа, която ѝ възлагаха. Вторник, сряда, четвъртък — момичето не идваше, а днес беше вече петък. Къде потъна? Какво беше се случило? Той трябваше да говори с нея за толкова много неща! Щеше да ѝ признае как беше се заблудил в схващанията си за нея. Щеше да ѝ разкаже как е копнял по единствената, която не би могъл да замени с никоя друга. След това щеше да я целуне и да я погали. Тя щеше да отговори на целувката му и да се притисне силно към него!

На другия ден той получи следното писмо:

„Валдемар,

Както ти е известно, още веднъж поисках да те отложат от военната служба. Получих отговор и сега можеш да се радваш на още една година свобода.

Заявих, че искаш да постъпиш в техническия. Записването ще стане в сряда в десет часа. Семейството започва на двадесет и втори. И тъй, време е да се върнеш у дома. Ние копнеем по теб и желаем да те видим по-скоро. Майка ти моли да се върнеш с влака, като изпратиш тук мотоциклета. Тя не желае да изминеш целия път с мотоциклет.

Моето писмо е кратко, понеже скоро ще се видим. Приключвам, като те моля да предадеш много поздравии на Арвит и Сигрид и да им благодариш за гостоприемството.

Валдемар пусна писмото до леглото си и погледна през прозореца.

Една мисъл, силна и властна, в миг проблясна през ума му: няма да се върна, ще остана тук. Не искам, не мога, не мога да изневеря, заради самия мен, заради другите. Оставам тук!

Записването беше в сряда. Имаше достатъчно време да си заминеш във вторник, ако въобще заминеш. Ако срещнеш Керстин, всичко щеше да се нареди. Тогава щеше да знае как да постъпи.

Отиде на срещата в събота вечер, сгорещен, развълнуван.

Но нея я нямаше.

Никой не знаеше къде е.

Върна се разочарован. Преди да си отиде в къщи, седя известно време на моста и гледа във водата, заслушан в песента ѝ. Ние искахме да ловим раци тук...

— Къде е тя? При леля си или при други роднини? Или пък е болна? Дали има нещо против мен? Или има друга причина?

Неделният ден мина, после и понеделникът, но Керстин не дойде. В понеделник чичо му вършееше пшеницата. Валдемар беше там през целия ден. Ръцете му стискаха тежките, жълто-кафяви, великолепни класове. Сякаш той си вземаше сбогом с всичко: земята, въздуха, птичките, тревата, гледката над равнината, чифлиците. Конете Сотарн и малкият светлокафяв Глупчо, които сега си играеха, бяха негови приятели; кравите в обора също. Всичко в чифлика бе придобило голямо значение за него. Никога вече нямаше да се събуди от шума на мелничката за кафе в кухнята, докато слънцето щедро пръскаше светлина в стаята. Никога вече нямаше да види как лястовиците се стрелват към стряхата. Нямаше да гали трите котета на съседите и да види котето — талисман на гърдите на Керстин. Никога, никога вече...

Рано във вторник сутринта той се преоблече, но не искаше да тръгне, преди да е пристигнала пощата. Сърцето му биеше силно, когато отвори вратичката на пощенската кутия. Имаше необичайно много поща: вестници за чичо му, неговото техническо списание, един пощенски запис за него, една сметка до чичо му от клиницата и едно

писмо до Валдемар Стендал. Той отвори скромния бял плик с детински почерк. Така ли пишеше тя?

Не, това беше само едно писмо — верига: „Изпрати твоята снимка до четвъртото име в този списък, задраскай това име и впиши своето най-отгоре. Изпрати писмото на четирима свои приятели. Така за кратко време ще получиш 256 снимки. Тази верига е започната преди много години в Китай и ще премине през целия свят. Не я прекъсвай и не забравяй да изпратиш снимката си — имай предвид дамата в Абердин, която не изпълни това нареждане. На стари години ужасно погрозня.“

Той скъса писмото. Предаде пощата на Сигрид, а после отиде у съседите. Да става каквото ще! Ана метеше хармана. Когато Валдемар се приближи, тя го погледна недружелюбно. Той свали фуражката си, поклони се учтиво и запита:

— Тук ли е г-н Ларсон?

— Не.

— Къде да го потърся?

— Не тук във всеки случай.

— Да не е заминал?

— На гарата е.

Аха, значи хванахме бика или по-точно пощръклялата крава за рогата. Жалко, че Ларсон не беше у дома си; с него можеше да се разговаря.

— Може ли да говоря с Керстин?

— Не.

— Не е ли в къщи?

— Не!

— Кога ще си дойде?

— Не ми е известно.

— Е-е, — не може да се изисква извънредно много.

Заминавайки, той взе със себе си само най-необходимите неща и каза:

— Ще се върна в четвъртък!

За всеки случай мина край железопътната гара. Не, Бернт Ларсон не беше там и той не знаеше къде ще го намери. Съкрушен, тръгна на юг.

По време на пътуването се развесели. Меланхолията му се разсея. Но при първите светлини на града настроението му спадна. Кулите и комините, редиците жилищни сгради по хълмовете с прозорци като блеснали люспи, фабриките из предградията — със стърготини, въглища и прах, старата крепост на хълма, новите жилищни квартали с купищата камъни и дървен материал, първият трамвай, първият полицай, момчетата, които се промъкваха през навалищата с безгранична дързост — не, това не беше за него.

Горе, в апартамента им, го посрещна майка му. Целуна го по двете бузи и го заведе до масата, на която бяха поставени цветя и запалени свещи. Атмосферата беше ведра...

— Ти си толкова свеж, загорял и сякаш си станал по-висок отпреди...

В гласа ѝ той долови безпокойство и побърза да го прогони, като я прегърна нежно през раменете.

Синът на инженер Стендал имаше привилегията да се движи сам из помещенията на висшето училище и да разглежда всичко, което го интересува. Той бързо напусна аудиторията. Усещаше се дъхът на училище, въпреки проветряването през лятото. Цялото му същество настръхна при спомена за прекараните дванадесет години в тези деформиращи заведения на цивилизацията. В библиотеката той остана малко; дори машинните зали, лабораторните помещения и радиостанцията не успяха да предизвикат възхищението му. Преди няколко години за него това беше рай, но сега не му говореше нищо. С наведена глава той мина през вестибюла с мраморния под и водоскока, слезе по стълбището, прекоси двора и излезе на улицата.

С първия трамвай стигна до пристанището, тръгна край кея, мина между крановете и хвърлените отпадъци и се огледа. Крановете въртяха грациозно шиите си като жирафи. Носеше се крясък на чайки, по жълтосивата, гъста, нечиста вода се плъзгаше шлеп. Толкова много мръсотия и шум и каква пъплеца суетня — като в мравуняк! Всичко това му бе познато, той беше израсъл с него, но в същото време му бе чуждо, неприятно, отвращаваше го.

Той се прибра в къщи.

— Татко, нямам никакво желание да започвам. Не мога ли да почакам една година?

— Каква полза? Колкото по-рано започнеш, толкова по-рано ще свършиш.

Намръщи се, а родителите му се спогледаха уплашени. Инженер Стендал сложи ръка на рамото на сина си:

— Това се дължи на преумората. Срамно е от страна на Арвид да те кара да работиш — не за това беше заминал... Легни си рано тази вечер и не се грижи за Нюманови. Може да отидеш и утре. Отспи си хубаво, после всичко ще ти изглежда другояче. Ясно е, че градът ти се струва странен, след като е минало толкова време, откак си го напуснал...

В десет часа той и другите кандидати чакаха в аулата. Познаваше някои от тях, но повечето му бяха непознати. Беше безразличен и към едните, и към другите.

През ума му премина: върви си по пътя докато не е станало късно! Но въпреки това остана.

— Валдемар Стендал!

Мълчи, мълчи — тупкаше в него.

— Да — отговори той високо и без да погледне когото и да било, бързо излезе от залата.

По пътя срещна професор Сивалд, чието строго, мургаво лице изведнъж просветна:

— Я виж, младия Стендал! Нали името ви е Валдемар?

— Да, г-н професоре.

— Така, ще се срещаме често занапред. Стари приятели сме с баща ви. Преди много време бяхме заедно в Мексико. Тогава той беше горе-долу на вашата възраст. Поздравете го от мен!

X КЕРСТИН

Беше застанал на скалата, с разтуптяно сърце, сам край водата, която бучеше, сам под брулещия вятър. Изведнъж някакъв вик го сепна, той се обърна и се взря, но всичко беше потънало в мрак.

Някой пак извика — със слаб, писклив глас. Не бяха ли дивите патици? Или пък езерото, което тъгуваше? Какво беше това? Той се уплаши, втурна се по пясъка и се върна по същия път.

— Ти ли си? — извика той пронизително, вслуша се да долови отговора, после повтори отново.

Езерото бучеше и кипеше — вълните се мятаха безпомощно, умираха в пясъка, после отново оживяваха, издигаха се, блъскаха се една в друга, пенеха се и ревяха.

Небето се проясни, а луната разкри очертанията си. Висеше там горе, като бледа сребърна монета; прозрачни облачета развяваха воалите си край нея в безкрайно шествие. Над водата сякаш струеше сребро. Отведнъж нещо се бялна в далечината. Не беше ли това нейната малка, бяла ръка, която махаше отчаяно и го викаше да ѝ се притече на помощ? Можеше ли той да не се хвърли да я спасява.

„Ох, спомени, спомени, тези проклети спомени!

Ох, спомени, вие, благословени духове на доброто, което си отиде!

Ох, спомени, защо ме мъчите така?“

В четвъртък вечерта той се върна уморен, прашен и неспокоен, но весел. Сигрид излезе от кокошарника с яйца в ръцете, с кърпа на главата, препасана с престилка и обути с малките си сиви, дървени

обуца. Тя не беше чула шума на мотоциклета и от изненада изпусна яйцата.

— Върна ли се?

Той се засмя на стъписването ѝ, когато тя погледна счупените яйца в краката си.

— Нали бях казал, че ще се върна!

— Да, да, но въпреки това...

Върху подставката на часовника имаше едно писмо. Той мигом го сграбчи. Със затаен дъх го превъртя в ръцете си — същият обикновен плик като на онова проклето верижно писмо. Но почеркът беше друг: леко наклонен, красив и четлив.

Опита се да разчете датата на печата, но не успя. Затвори очи, разкъса плика, извади листа, разтвори го и погледна. Сега вече зачете бързо:

„Валдемар,

Сигурно се питаш дали земята не се е разтворила, за да ме погълне. Не е толкова страшно. Освен това аз не съм ти сърдита, повярвай ми. Според леля Ана и леля Беата леля Хелфрид мъчно се справяла с работата си без чужда помощ. Ето защо във вторник ме изпратиха при нея. Пиша ти това писмо в събота. Легнала съм по корем на един много къс дървен диван в кухнята, като съм поставила блока за писма на възглавницата. Желая да бъда при теб и ти да си при мен и когато ти пиша не само мисля за тебе, а просто ми се струва, че се приближаваш...“

Тя го молеше да дойде идната събота и описваше пътя. Писмото завършваше така:

„Ела непременно! За това те моли сърдечно твоята Керстин Матилда Йозефина Ларсон.“

Керстин Матилда Йозефина! Той си спомни как веднъж я беше дразнил за тези имена.

Милата! В писмото нямаше нито думица за любов и въпреки това от всяка дума бликаше любов. Не, тя нямаше навик да си служи с изрази като „любими“ на всяка крачка и да завършва с „хиляди целувки“. Нейното „любими“ се подразбираше, цялото писмо беше една любовна целувка и обещание за още по-красива любов.

В събота вечер той вървеше по горската пътека и щом стигна „пред първия жълт чифлик на кръстопътя до хълма на крал Аске“, се спря. Преди да запали цигара, повъртя доста време запалката в ръката си. След това запуши дълбоко, надявайки се да изминат по-бързо дългите минути на очакване. Въздухът беше прозрачен и чист като изворна вода, а от гората долиташе песен на пойни птици. Слънцето прежуряше в червени коси ивици между дърветата и виещите се надвиснали клони, а в далечината всичко се сливаше и потъваше в мрак. От чифлиците долитаха гласове, музика, дрънкане на шишета, кучешки вой. Настъпи моментът, когато времето сякаш спираше, а човек си мислеше, че не се случва абсолютно нищо. Някакъв автомобил профуча покрай него, но това не го обезпокои. Един самолет беше поел курс на север; блестеше като сребро и бръмчеше тънко като муха, която се готви да хапе. Но сякаш това никога не беше ставало.

Той погледна отново нагоре към височината. Говореше се, че там лежал окован върху меча кожа крал Аске, наказан за някакво злодеяние. На всеки сто години му позволявали да откъсне по един косъм от кожата. Едва когато кожата се оголела, той щял да има спокойствие в гроба си.

По шосето се зададе велосипед; някакво момиче пееше. Валдемар загаси цигарата, приглади косата си, пристегна вратовръзката. Но покрай него минаха две момичета. Бяха загорели от слънцето, прегърнати и леко прегърбени — като повечето селски момичета, които не знаеха как да се държат. Не ги познаваше.

Някой се изсмя — тихо и нежно като гълъб. Той рязко се обърна.

Тя стоеше до едно дърво, обула на босо тесни кафяви обувки. Червената ѝ рокля беше няколко пръста по-дълга от палтото ѝ. Косата си беше навила като венец около главата. Той протегна ръце, тя се

затича напред, притисна се към него много силно и се усмихна през сълзи.

— Ти... ти... — задъхваше се той.

Целунаха се. Измина доста време, преди да могат да си кажат нещо. Той целуваше лицето ѝ: челото, бузите, очите и устата, нежната ѝ и топла шия.

— Ох, колко е хубаво, че дойде! Как копнеех за този миг!

После те се поуспокоиха, застанаха на една ръка разстояние един от друг и се усмихнаха.

— Мислех, че ще дойдеш по шосето... Вместо това ти се шмугваш като индианец през гората. Не е редно да се нападат хората откъм гърба!

— По време на война всички средства са позволени! Но, Вале — засмя се тя и го дръпна за ухото, — дойдох тук преди тебе. Бях толкова неспокойна, че не можех да стоя в къщи. Трябваше да изляза. Дотичах бързо, защото помислих, че ще дойдеш по-рано. Бях застанала тук и видях как се разхождаш напред-назад. Гледах те и си мислех, че ще усетиш погледа ми.

— Когато попадна в някоя гора, ми се струва, че от всеки храст ме следят очи.

Тя се засмя, хвана главата му и го погледна.

— Колко те обичам! Колко обичам всяка черта на лицето ти!

— Носът ми е толкова грозен — голям и сплескан!

Тя го попипа с пръстче.

— Носът ти е също като на твоя чичо. Харесвам го, защото е твой — не мога да си го представя другояче!

Къде да отидат сега? Не можеха да стоят тук!

— Има ли наблизо къде да се потанцува?

— Да, има, но... — Тя се намръщи, наведе глава и му се усмихна. — Много ли ти се танцува?

— Да, ако ти е приятно...

— Не сега, тъкмо сега не бих желала да гледам много хора. Искам да се скрия някъде, където да бъдем само двамата. Цели две седмици не сме се виждали... Как можахме да издържим!

Те тръгнаха из гората плътно притиснати един към друг, здраво прегърнати. Стъпваха тихо по мъха и боровите иглички и дълго

мълчаха. Червените слънчеви отблясъци по дъбовете ставаха все поматови, а от падините се издигаше прозрачносиня мъгла.

— Голяма ли е гората?

— Като повървим половин миля, ще стигнем до езерото.

От другата страна на пътеката те видяха една голяма поляна, обрасла с дебел мъх.

— Да спрем ли за малко?

— Да — каза тя. Седна и го притегли към себе си. — Ах, по дрехите ни се полепва мъх... Изчисти ме и аз ще те изчистя!

Той я прегърна.

— Колко дебело и грубо е твоето палто! Човек едва може да те намери в него...

Тя не се противопостави, когато той откопча копчетата на палтото ѝ и я прегърна. Притисна бузата си до неговата и няколко минути те лежах така. Но когато той започна да разказва за посещението у дома си, тя се изправи и го погледна. Слушаше как той описва училището и пристанището, родителите си, професорите, всичко, което можеше да си спомни. Но не знаеше, че през цялото време, докато говореше, през ума му проблясваше една мисъл: Не искам да се върна, не искам! Искам да остана тук!

— Но ти трябва вече да се връщаш — каза тя тъжно и тихо.

Над тъмните корони на дърветата прозираше небето, светло и синьо. Но при тях вече владееше мракът. Милото, нежно лице на девойката се засенчваше от косата, която се спускаше над челото ѝ на едри букли.

Валдемар хвана ръката ѝ и я погали по рамото.

— Не — каза той, — не трябва. Никой не може да ме накара да си отида оттук.

Тя се наведе над него, целуна го и притисна лицето си към врата му. Той я целуваше, сякаш беше изгладнял, жаден, подивял човек. После небето и земята като че изчезнаха. Валдемар отметна палтото ѝ назад, разкопча роклята ѝ и я повдигна. Тялото и ухаеше на чистота и младост. Керстин стоеше спокойна, не се съпротивляваше.

— Обичаш ли ме?

— Да, обичам те...

— Ах, колко е хубаво, че го казваш! Колко е хубаво, че ме гледаш — никой друг не може да ме гледа така. — Тя го притегли към себе си

и като притисна глава към гърдите му прошепна: — Не се стеснявам от тебе; сякаш си част от самата мен, сякаш винаги сме били едно цяло!

— Да, да! Ние с теб винаги ще живеем един за друг! Никога няма да обичам друга! — Той я целуваше, после дълго лежаха замълчани и слушаха как бият сърцата им, притиснаха се един към друг, очакваха всичко и нищо, желяеха този миг да остане при тях завинаги.

След известно време се посъвзеха:

— Да се разходим ли малко?

Отново действителността се наложи със своята сила, но не изцяло.

Когато достигнаха брега, луната беше изгряла и чертаеше трептящ сребрист път от хоризонта до краката им. Беше съвсем тихо, скалите и пясъкът изпускаха натрупаната през деня слънчева топлина. Двамата се спряха за миг, омаяни от тази гледка. Изведнъж те се уловиха за ръце и се засмяха.

— Да се окъпем ли?

— Без бански костюми?

— Има ли значение? — Нали знаем как изглеждат хората!

— Знаем! — засмя се тя, повдигна се на пръсти и го целуна по носа. — Кой ще влезе пръв във водата? Хайде! Едно, две, три...

Обърнаха се с гръб един към друг и почнаха да се събличат. Още несвалила роклята си, тя извика:

— Помни! Кой ще влезе пръв във водата без дрехи?

Когато се спуснаха към водата, изпод краката им се разхвърча пясък. Той стигна няколко крачки преди нея. После играха на лунната светлина, както правеха като деца край брега: пръскаха се с вода, гонеха се, смееха се и се закачаха. Брегът беше пуст.

Изведнъж се смълчаха, притиснаха се един към друг, като се поглъщаха с очи. Бяха застанали подобно на восъчни фигури. Блестящата вода още не беше се успокоила от закачките им и подскачаше около тях. Лицата им бяха възбудени. Заизлизаха бавно, хванати за ръце; тя беше облегнала глава на гърдите му.

— Знаеш ли какво ще направим сега? — прошепна той с разтреперан глас.

— Ох, аз толкова те обичам...

Той се засмя тихо, вдигна я на ръце и я понесе към поляната, където бяха дрехите им.

— Искаш ли? — попита запъхтян, — момичето не беше толкова леко.

— Ох, да, да...

Когато почти стигнаха, сериозността я бе напуснала и тя се шегуваше, като стискаше здраво врата му.

— Ти твърдеше веднъж, че в твоите книги пише: „Една дама иска да каже «може би», когато казва «не» на някой кавалер“. Какво иска да каже тя, когато казва „да“?

— В моите книги пише, че тогава тя вече не е дама — осмели се да отговори той.

Тя се засмя въодушевено.

— За нас тази поговорка не важи — ние обичаме да сме искрени. Не съм ли такава?

— Да.

— Впрочем аз сега не се старая да бъда дама — искам да бъда само жена! Какво да правя, когато те обичам безкрайно?

Но колкото и запалена да беше, тя все пак се уплаши. Погледна го с широко отворени очи и затаен дъх. Постепенно погледът и се смекчи, на лицето ѝ се появи усмивка.

— Погледни луната! — пошепна тя, когато те се сгушиха един до друг, за да си починат. — Съвсем неотдавна тя надничаше от лявата страна на бора, сега вече е над него... Вале, месецът би могъл да ни бъде кум!

— Да, мила Керстин... — Той не искаше да говори много, за да не развали настроението със сухи, неподходящи думи.

Внезапно момичето повдигна рамена и сви вежди:

— Не, не обичам месеца. Прилича на голямо, зло око.

Когато си тръгнаха, луната бавно беше започнала да се оттегля на югозапад, а над езерото здрачът се прощаваше с бледнеещия ѝ лик. Малко премръзнали, уморени и разрошени, те вървяха прегърнати и щастливи.

Обаче ходенето ги въодушеви, утринните шумове на гората долитаха като блестящи бисери от звуци и галеа ушите им. Те почнаха да се гледат и да се усмихват. Но когато стигнаха края на гората, откъдето луната изглеждаше като излишен бледен фенер на светналото небе пред тях, той забеляза, че усмивката на момичето беше застинала и изкривена и запита:

— Какво има? Разочарована ли си?

— Не зная... Много съм уморена, за да чувствавам каквото и да било?

— Разкайваш ли се? — запита той засрамен и скри лицето си в косата ѝ, по която все още имаше тресчици и сламки.

Керстин вдигна глава. До устата ѝ се забелязваха две горчиви линии — сякаш само за няколко часа се бе състарила с години. Долната ѝ устна трепереше, но гласът ѝ беше сигурен, погледът — суров.

— Каква полза ще има, ако се разкайвам?

Прегърна го с малките си тръпнещи пръсти и се облегна на него. Той почувствува топла вълна от нежност и силно я притисна към себе си.

— Валдемар, не ме забравяй!... — помоли го тихо. Ясният ѝ глас бе станал глух и напрегнат.

— Не, никога няма да те забравя...

— Но идущата седмица, когато се завърнеш при родителите си!? Идущата година?

Той издаде странен звук, наподобяващ стенание, после закри лицето си, а тя го погали по косата.

— Мили, мили!

— Керстин, аз няма да замина, ще остана тук!

Тя наведе глава, като че едва издържаше тежестта ѝ.

— Не искаш ли? — запита той.

— Да, да, повече, отколкото мога да го изразя...

По-късно пристигна една пощенска картичка:

„Не се бави повече, връщай се веднага у дома.“

Той отговори:

„Оставам тук. Не се опитвай да ме разубеждаваш, моето решение е окончателно.“

На следния ден телефонът иззвъня:

— Ти ли си? Татко ти е тук. Добър ден.

— Чувам. Добър ден.

— Може би разбираш защо звъня?

— Да, мисля, че разбирам.

— Сериозен ли е твоят отговор?

— Да.

— Това не е разумно! Срокът...

— Отписах се. Всичко е наред!

— Сигурно не е така! Веднага ще се обадя по телефона и ще анулирам искането ти. Всъщност какво си мислиш? Що за капризи са това?

— Не са капризи. Това е спокойно обмислено решение и аз няма да го променя.

— Утре ще дойда при теб, за да си поговорим.

— Спести си пътуването. Нищо няма да постигнеш.

— Не се заричай! Прекъсвам разговора, за да продължим утре, любими ми сине.

Тъкмо товареха ръж, когато Стендал пристигна с такси от гарата. Чичото и Валдемар вървяха от двете страни на колата. Бяха облечени в кариран ризи, ушити от Сигрид, и избелели работни дрехи. Всеки товареше откъм своята страна. Чичото вдигаше наведнъж един сноп с вилата си, докато Валдемар трябваше да го разделя. На колата стоеше Сигрид и ги поемаше.

— Ето, татко идва.

— Да, сега ще ти стане тясно! Не е ли най-добре да заминеш с него?

Те продължиха напред. Докато чичото разтоварваше снопите под сайванта, Стендал стоеше на хармана и галеше конете. Мълчанието беше тягостно.

— Нямах намерение да идвам, но трябва да поговоря с Валдемар — проговори най-сетне той.

— Можеш да слезеш долу — каза чичото тихо. — Ние ще товарим сами.

— Ех — промълви Валдемар, като стоеше с вилата в ръце и продължаваше да подава снопи на Сигрид. — Работата трябва да върви...

Инженер Стендал изглеждаше спокоен, но чертите на лицето му се бяха изострили. Валдемар се боеше от разговор на четири очи, който обаче не можеше да се избегне. Този разговор продължи цели три часа. Жестовете на бащата ставаха все по-енергични, а гласът на Валдемар все по-висок. Връщаха се по няколко пъти към едни и същи въпроси, изтъкваха аргументи и контрааргументи. Всеки път думите бяха различни, но смисълът еднакъв. А и резултатът беше един и същ.

— Можеш ли да изтъкнеш основателни причини за решението си? Сигурно мислиш, че успешно взетият приеман изпит е гаранция за бъдещето ти?!

— Ти току-що каза, че приемният изпит за университета е извънредно ценно нещо, за да се захвърли на село. Навярно висшето образование е още по-ценно?

— Не се лови за думите! Опитай се да разбереш, господинчо, че имахме известни надежди по отношение на тебе. Ние работихме, за да си добре. Надявахме се, че поне няма да бъдеш неблагодарен.

— Това е само обикновен родителски егоизъм. Не искате да допуснете сам да си избира пътя, там е цялата работа.

— Не, ние не сме толкова тесногърди. Съпротивяваме се, само защото избираш неподходящо поприще. Слава богу, има достатъчно селяни!

— Не е вярно! Ако беше така, нямаше да има тридесет и четири изоставени чифлика само в тази община!

— Смятам, че не за това, колко изоставени чифлика има трябва да говорим сега. Въпреки всичко земята се обработва, дори ако никой не живее в къщите. Впрочем известно ли ти е, че има плодородна и неплодородна земя? Неплодородната се използва най-често за залесявания.

— Твоето схващане е съвсем неправилно от национално икономическо гледище. Старите орачи биха се обърнали в гробовете си, ако знаеха, че орната земя се оставя за пасища. Селското население трябва да се множи, производството да се увеличава. Вместо това то намалява поради липса на работна ръка.

— Остави орачите да се въртят в гробовете си — онзи, който е бил толкова глупав да разработва чакълеста пустош или нещо подобно, е заслужил съдбата си. И другото ти твърдение е неправилно. Производството се увеличава. Дявол да го вземе, и занапред на село трябва да живеят хора, но тъкмо за тази работа не е необходима никаква интелигентност. Наистина ли мислиш, че си толкова глупав, та да се скиташ като някой бродяга? — Той посочи панталоните на Валдемар.

Валдемар се изчерви до корена на косите си.

— Ти никога ли не си бил облечен в работно облекло? Всички, които изпълняват твоите проекти, не са ли облечени в същите дрехи?

— Вярно е, но не мислиш ли, че има разлика между хората? Някои са създадени за низините, а други за върховете.

— Аха, ако проследиш тази своя мисъл, ще стигнеш до заключението, че не е вярно, че си изминал пътя от селянче до това, което си сега!

— Не! Впрочем не се дръж безсрамно с баща си! Всички искат да се издигнат и онзи, който има предпоставки за това, го постига. Кое то пък съвсем не означава, че като си на върха и ти се предоставят условия да се задържиш, трябва да се оставиш да затънеш в блатото. А сега искам да узная истинските причини, които те карат да останеш тук!

— Чувствувам, че има нужда от мен!

— Чувствуващ! Имай предвид, че човек на деветнадесет години се вълнува от безброй чувства. Но аз не давам пет пари за чувствата. Защо чувствуващ, че тук имат нужда от теб? Арвид ли те убеди в това?

— Чичо е много почтен човек, за да постъпи така. Бъди уверен, че както той, така и Сигрид настояват да си замина.

— Тогава замини! Заради четиридесет декара земя не си заслужава да си съсипеш бъдещето.

— Вярваш ли, че не виждам по-далеч от това парче земя? Не мислиш ли, че ще мога да бъда полезен в известно отношение за целия край? Аз вече съм.

— Започнал си да играеш в палячовски театър да пееш и да свириш на китара пред младежта и разни други работи, които ми описваш с възторжени думи. Благодаря, познавам твоите селско — романтични представи, че ще станеш един вид провидение за изоставеното Хелмо. И заради тези дреболии ти, Валдемар Стендал, искаш да разбиеш живота си?!

Признавам, че условията са ограничени, но целият свят не се ли състои от ограничени условия? Събери едно, едно и едно и продължи нататък — ще се получи голяма цифра! Помисли си, че в страната има няколко хиляди общини и че това, което става тук, под една или друга форма става и във всички останали общини. Води се борба на живот и смърт между старото и новото. Отнася се до бъдещето на цяла Швеция.

— Дрън-дрън, какво би могъл да допринесеш ти — тук в Хелмо? Не, Валдемар, сега аз ще говоря, а ти ще слушаш. Преди няколко

минути ти каза нещо друго — да се помага на селската младеж да се издигне както в социално, така и в икономическо отношение. Ах, да! Селската класа е и винаги е била основната, но ако твоите утопии се превърнат в действителност, тогава кое ще бъде основата на обществото? Без основа всичко ще виси във въздуха.

— Всички, които работят, са... — започна Валдемар.

— Работници, нали? Според схващането на работниците селянинът не е работник, той е само селянин. Работникът живее в един град или в едно общежитие и смята, че е от по-висша класа, така както пещерните хора на Уелс са се смятали за нещо повече от своите братовчеди, които са тичали из горите. Е, какво ще поставиш на земята, ако селяните се махнат оттам? Не знаеш! Истината е, че ще настъпи анархия — цялото общество ще бъде унищожено. Нека селската маса си остане широката, здравата, неодялана основа на народната пирамида.

Естествено е хората, които са получили известно образование, да не искат да работят физически труд; онзи, който си е създал обект за сравнение, вече не може да бъде равнодушен. Но какво ще стане, ако на никой не му е безразлично и не иска повече да извършва най-тежката работа срещу най-ниското възнаграждение? Ако всички започнат да имат претенции, всичко ще се превърне в хаос.

Жаждата за образование на село вече получава огромни размери — селското момче, което е завършило реална гимназия, не застава да работи до машината или да реди тухли. Но ние искаме да имаме работна ръка!

Селското стопанство има второстепенно значение за Швеция, на първо място е промишлеността. Тя обаче не може да използва целия си капацитет поради недостиг на хора. Единственият човешки резерв за страната можем да получим от селското стопанство, но няма да сме в състояние да го ръководим достатъчно гъвкаво, докато при определяне цените на селскостопанските продукти имат думата и селяните. Защото запомни, че единственото, заради което хората живеят, са парите — където има пари, там се тълпят хората. Чрез добре развитата система на ценообразуването можем да ръководим този човешки резерв и особено младите. От техните редици най-вече ще получим сигурна работна ръка за промишлеността и строителството.

Може би това те накара да се замислиш, но не бива да прибързваш! Сигурно не желаеш да бъдеш пионка, щом имаш възможност да станеш един от онези, които си играят с пионките!?

— Ти фантазираш! — извика Валдемар. — Освен това тази работа никога няма да се осъществи!

— Доста желаниа стават действителност!

— Твърде големи сили се противопоставят!

— Откъде ще дойдат те?

— Разбира се, от село.

— Глупости, от селото няма да дойдат никакви големи сили, които да действуват в негова полза. Понякога оттам идват само голям брой сприхави скандалджии, които се неутрализират помежду си и запазват статуквото — това е вечно тъпчене на едно място!

— Ти си наистина благодарен на родното си място!

— Аз благодаря на съдбата, която ми даде възможност да се измъкна навреме от него. Би ли желал да ме видиш в положението на Арвид? Ако за селянина някога има радост, тя е толкова мъничко.

— Дали няма известно съотношение между радостта и мъката? Бих желал да зная дали хората от златната среда не живеят най-щастливо?

Инженер Стендал се засмя.

— Какъв шаблон: „хората от златната среда живеят най-щастливо“! Какво доволство от съдбата на полуинтелигента! Не, драги ми синко, сега нека поговорим сериозно, като мъже — ти не си вече малко момче, макар че понякога почвам да се съмнявам в тебе. Как й е името?

— Чие име?

— Ами, нейното. Сигурно някое момиче е замесено, за да станеш такъв. Признай, няма нужда да се изчервяваш!

— Тя се казва Керстин.

— Аха, значи същото момиче, с което близначките Нюман казваха, че са те срещали през лятото. Да, можеше да се очаква, че се нарича Керстин. Сигурно е грубо селско момиче с мазна коса и развалени зъби, без изискани маниери, с големи крака и ръце и така нататък.

Валдемар сви юмруци.

— Татко! Аз винаги съм те уважавал. Недей да разваляш създаденото впечатление, като се опитваш да ставаш вулгарен. Така ли изглеждаха момичетата по твоето време?

— Някои от тях, трябва да си призная. Другите не остават на село.

— Ще се засрамиш от думите си, когато я видиш!

— Благодаря, остави ме да си запазя илюзиите, не ме запознавай с нея!

— Какъв според теб е моят вкус?

— Досега смятах, че е добър. Но една лятна авантюра...

— Знай, че това ще трае по-дълго от едно лято! — реагира Валдемар бурно.

— Аха, разбира се, става дума за великата любов, за онази, която ще трае цяла вечност... от няколко седмици. Вярвах, че вече си станал достатъчно умен, та да не залиташ... Дявол да го вземе — любов!

— Татко, нима ти не си изпитвал любов към майка?

— Когато се запознах с майка ти, и двамата вече имахме достатъчно житейски опит, за да разбираме кое е значимо и кое не. На колко години е тя?

— На седемнадесет.

— А ти си на деветнадесет — истинска детска градина! Заради някакви глупости ще развалиш толкова много неща! Не виждаш ли какъв удар е това за нас, Валдемар?

— Не можете ли да разберете моите чувства?

— Ще ти дам един добър съвет, моето момче — не като твой баща, а като възрастен човек, преживял някои неща и узнал какво е животът: не вземай прибързани решения! Не режи клона, на който седиш! Имаш добро бъдеще, не го съсипвай! Никога повече от днес светът не се е нуждаел от способни инженери. Върни се в къщи, започни да следваш, както възнамеряваше. Поддържай връзки с това момиче — вие можете да си пишете, докато се срещнете отново.

— Не. Не искам.

— Охо, ти й нямаш доверие! Далеч от очите, далеч от сърцето, така ли?

— Не, не е така. Но аз ще си загубя времето, ако започна да следвам, защото от мен няма да излезе инженер.

— Няма да излезе — какво? Това е най-голямото нахалство! — Бащата се задъха.

— Не искам да бъда нахален, искам само да кажа истината.

— Ти си пощурял!

Стендал скръцна силно със зъби. А на Валдемар му се щеше по-скоро да сложи край на всичко. Той далеч не беше толкова смел и никак не му беше по сърце да се държи така с баща си. Но нямаше друг изход.

— Ще дойдеш с мен сега!

— Не.

— Ти си непълнолетен, ще си понесеш последствията.

— Скоро ще стана пълнолетен, тогава ти самият ще носиш последствията.

— Като врагове ли ще се разделим?

— Както желаете, това не е моя воля.

— Тогава няма никаква полза да се разправяме повече...

Без да продума, Валдемар скочи в празната кола. Сигрид покани чичо си на обед, но той и отговори намръщено, че сега не може да сложи нищо в устата си.

Когато се връщаха в къщи с натоварената кола, видяха да идва таксито и бащата да се качва в него. Но то не тръгна веднага. Валдемар се надвеси от колата да огледа пътя. Вятърът развяваше косата му. Бащата слезе от таксито, тръгна към хармана, после се спря, поогледа се, след което се върна, качи се в автомобила и потегли.

Валдемар не беше весел.

Когато разтовариха колата, същият автомобил се показа иззад завоя и се приближи. Бащата слезе от него и повика с ръка Валдемар.

— Сърдиш ли ми се?

Синът забави отговора.

— Каквото и да мислиш в момента, все пак ще ти кажа, че ако ти се случи нещо неприятно, знаеш пътя за дома.

— Благодаря, татко! Ще го имам предвид.

По-късно чичото пророкува:

— Ще се каеш един ден.

— Не, няма да се кая.

Пристигна писмо от майка му — с укори и молби. Нещо сякаш стисна Валдемар за гърлото и същевременно го разсърди. Не знаеше

какво да ѝ отговори. Не искаше да променя решението си, не искаше и да бъде жесток. Не отговори на писмото.

А времето летеше — като някаква приказка или сън. Двете мили, които го деляха от Керстин, не бяха много и същевременно добре би било да е само на сто метра — както преди. Разказа ѝ как се е решил да остане. Тя се усмихна, после заплака от радост.

Срещаха се край пътя, скриваха се в мекия като плюш воал на здрача и се целуваха, играеха, буйствуваха, любеха се — без да държат сметка за времето. После заспиваха, сгущени един в друг, докато не ги разбудеше утринният хлад.

— Ние сме оглупели — сумтеше тя. — Това не е на добро. — После се смееше, прегръщаше го и шепнеше в ухото му:

— Но не ме е грижа, животът е тъй прекрасен! Не ме интересува какво ще стане после!

С всеки нов ден тя ставаше за него все по-скъпа. Беше я поставил на пиедестал — като богиня: чиста, неопетнена, съвършена. Беше ѝ безкрайно благодарен, че му отделя толкова внимание. По-късно, след като я поопозна, той откри, че богинята не е толкова съвършена. Имаше гореща кръв и не желаше да стои на пиедестал; искаше да бъде заедно с него долу, на земята; искаше да живее. Колкото повече я опознаваше, толкова повече избледняваше ореолът около нея. Понякога, когато нощем в гората беше хладно, тя спеше в прегръдките му. Постилаха на земята неговото палто и се покриваха с нейното, а леля Хелфрид мислеше, че Керстин е при майка си. Понякога, когато лежеше по гръб, тя хъркаше. Под мишниците си имаше косъмчета и миришеше на пот — миришеше като първобитно дете на природата, каквато си беше. Това бяха незначителни неща, но целият живот не е ли низ от незначителни неща? Той си спомняше добре как се бяха запознали, спомняше си ония мигове, когато му правеше удоволствие да се пошегува за нейна сметка, спомняше си как тя се наскърбяваше и после вършеше всекидневната си работа.

Но нали му ставаше все по-мила с всеки изминат ден! Незначителните неща не го отвращаваха, не го караха да се мръщи и да чувства разочарование. Това, че не беше съвършена само можеше да го радва — по този начин те ставаха по-близки, тъй като и самият той не беше идеален. Кой може да бъде достатъчно съвършен, за да осъществи мечтите на другия?! Никой. Не можеше и Керстин, но в нея

имаше нещо друго. Тя надхвърляше неговите блянове по по-различен начин и го караше да държи на нея все повече и повече — с всичко, което притежаваше, с всичко, което беше.

Тя му ставаше все по-мила с всеки изминат ден!

Но при всяка тяхна среща се явяваше нещо още по-голямо, още по-красиво, което той не можеше напълно да постигне. Не можеше да не се разочарова по малко и всеки път си мислеше: „Сега! Сега! Сега ще се разкрият най-съкровенията тайни на битието, сега вече нищо няма да остане неразгадано...“ Страхуваше се обаче, че тя мисли по същия начин, очаква от него повече и смътно вярва, че друг може да бъде и по-добър.

И наистина, понякога тя беше загадъчна, насилваше се да се усмихне и като че ли искаше да се скрие. Веднъж, когато той понечи да я целуне, тя извърна лице.

— Какво се е случило?

— Няма нищо — промълви тя неясно.

Когато той се прибра у дома си, беше мрачен, замислен, ревнив, без сам да знае защо. На другия ден чичо му го запита:

— Защо си толкова разсеян? Ту хвърляш снопите с овес така, че пушек се вдига, ту стоиш и гледаш втренчено.

— Нищо ми няма.

Една нощ Валдемар сънува странен сън:

Беше студен есенен ден. Лепкава мъгла пронизваше до кости. По земята се трупаха мокри падащи листа. Той тичаше по пътя и викаше нейното име. Никой не му отговаряше, но той знаеше, че тя ще дойде. В ръката си носеше голям букет. Слънцето се опитваше да пробие и кората на елите беше кафявочервена. Знаеше, че тя щеше да му даде всичката радост, която един човек може да даде на друг, и че той щеше да я получи още сега. Щеше да постигне непостижимото, съвършеното, щеше да разкрие тайните ѝ. Ето я! Но защо не се усмихва? Къде е лицето ѝ? Защо изведнъж се отдалечи толкова много? Той се засили да прескочи при нея, но къде се дяна потокът? Всичко е толкова далечно! Започна да тича, воден от махането на ръцете ѝ, които се белееха в мъглата. Тънкият лед се пукаше и късчета от него хвърчаха наоколо. Но колкото по-бързо тичаше той, толкова повече се отдалечаваше тя. Водата ставаше все по-дълбока, той трябваше да ѝ

помогне — тя го викаше. Тичането ставаше все по-трудно, изведнъж водата го заля — гъста, лепкава, смрадлива като тиня.

Той се събуди с полепнала по челото коса. Обзе го страх, че тя няма да дойде. Тръгна в мъглата, мръзнеше и си въобразяваше, че може да е загинала от най-ужасна смърт. Когато тя дойде, той се зарадва много, но после лицето му потъмня, защото Керстин каза:

— Нямам желание да излизам с теб тази вечер.

— Защо? — Той я притегли към себе си, но тя извърна глава.

— Но исках да удържа на обещанието си — заяви тя. Студено ми е...

— Ела, мила, аз ще те стопля!

Но тя не се прилепи плътно към него както друг път. Тялото ѝ беше изтръпнало от студ и тя каза:

— Трябва да се прибера веднага.

— Но обясни ми, мило момиче! Какво не е наред?

Тя се колебаеше с отговора.

— Не зная дали мога да ти кажа. Не зная дали ще го разбереш...

— Започна да плаче, опита се да се обърне. — Остави ме да си вървя, трябва да си отида в къщи. Нашите не са у дома и аз не съм заключила. Не мога да отсъствам от къщи толкова дълго.

Очите му светнаха.

— Сама ли си? Нека да дойда с тебе!

— Не зная..., но не бива да оставаш дълго — те ще си дойдат в единайсет.

Влязоха в една голяма кухня с огнище, облицовано с керамични плочки.

— Чистичко — каза той, за да каже нещо.

— Да, почти толкова чисто, колкото у твоя чичо.

После замълчаха — само тракането на часовника нарушаваше тишината, като разделяше времето на съвсем малки, отмерени части. Момичето беше неспокойно, пръстите му не можеха да стоят мирно, очите не искаха да се вдигнат.

— Знаеш ли, че Елза се е върнала от града? — запита той.

— Тъй значи, завърнала се е.

— Нейната лятна приказка не трая дълго.

— Не, има много неща, на които есента слага край.

— Какво искаш да кажеш?

— Нищо особено.

— Тя се е върнала при Хилдинг.

— Приел ли я е?

— Никой не вярваше, че ще го стори. Но сега тя пак му помага в чифлика.

— Не трябваше да я приема — каза Керстин. — Ако аз бях на негово място...

— Но нали той я обичаше толкова...

— Да, това е вярно. — За миг студенината от гласа ѝ изчезна. Тя сведе ресници.

— Завчера бях при Хилдинг — каза Валдемар. (Проклетата работа, човек трябва да бръщолеве какво ли не, само защото не може да изкаже каквото му е на сърцето!) — Сега къщата му е мебелирана и хубава, той е пренесъл там всичките си неща — има интересна сбирка от спортни награди.

— Да — каза тя безучастно. — Навярно сега Елза получава награди за доене на крави, отглеждане на зеленчук, влакнодайни растения и всичко останало, с което обича да се хвали.

Настъпи пак тишина, тежка и подтискаща.

— Ще ти направя кафе — каза тя и скочи. Стана ясно колко се зарадва, че може да се раздвижи. Той се замисли.

След миг тя сложи кафето да ври, завъртя няколко пъти мелницата за кафе зад вратичката на шкафа и постави още кафе. После постла бродирана покривка върху мушамата, подреди чашките, сложи купичка сметана, захар, пшеничен хляб и няколко кифли — за пръв път тя го канеше на кафе.

Но настроението около масата не биваше да бъде толкова лошо... Защо да не се запази малкото щастие, щом веднъж е постигнато?!

После тя седна срещу него и го покани неуверено:

— Сега заповядай!

— Благодаря! — отговори той. Това беше целият им разговор.

Когато му наля още една чаша кафе, той не издържа и се опита да разясни положението.

— Керстин, защо не говориш? Защо ме измъчваш?

Тя го погледна. Бъркаше кафето си, в което не беше сложила нито захар, нито сметана. Очите ѝ ставаха все по-големи и по-големи,

напълниха се със сълзи и тя се разхълца.

— Керстин, защо плачеш?

— Изпий си кафето и си върви! И повече да не те виждам!

— Какво се е случило, че си толкова променена? Няма да те послушам!

Тя дръпна настрана чашата и се облегна с две ръце на масата. Гърбът ѝ се тресеше. Той заобиколи масата, прегърна я, повдигна и обърна лицето ѝ към себе си!

— Искаш ли да изчезна завинаги?

Керстин хълцаше и си търкаше очите.

— Не, не искам да кажа това, извинявай..., но ме пусни! Седни там настрана! Трябва да поговорим разумно!

Той я послуша и отново седна на стола си. Гледаха се няколко минути.

— Не може вече така, както досега — изхлипа силно момичето. Представи си, че не беше станало онова, което се случи през последните седмици!

— Какво искаш да кажеш?

— Не ме ли разбираш? Мислиш ли, че е редно да живеем както досега? Ние не сме нито женени, нито сгодени!

— Какво значение има?

— Ти ли ме питаш? Не мислиш ли, че това е грях?

Той почти щеше да се изсмее, но се сдържа. Съумя да запази сериозността си. Нейното лице беше толкова разстроено, отчаянието ѝ толкова видимо, че той не можеше да се шегува.

— Ох, аз се чувствавам така омърсена, сякаш никога вече няма да мога да си възвърна чистотата! Само да можех да стана такава, каквато бях някога!

Той можеше да запита каква цена има чистотата. В наше време модерните млади момичета гледат на това като на неудобство, от което искат колкото се може по-бързо да се отърват. Но тя не страдаше заради физическото явление, а тъгуваше по онова, за което то беше символ. Той разбра, че момичето има право. Друга не би имала, но Керстин — с пълно основание. Докато говореше, тя бе стиснала масата с ръце и навела глава, а той поглъщаше думите ѝ, макар че лицето му пламваше от тях.

— В къщи бяха винаги толкова строги. Не го одобрявах. Исках да бъда господар на себе си, да следвам собствената си воля. Направих го, а сега те сякаш стоят около леглото ми, когато мисля нощем. Всички ме заплашват със строгите си, възлести пръсти и казват: „Ти си прегрешила, Керстин, сгрешила си, ще пропаднеш! Искрахме да направим от теб добър човек, но ти ни измами. Грешница, грешница, грешница!“ И аз не зная къде да се скрия...

Валдемар гледаше нерешително, уплашен и засрамен от нейното избухване. Тя изхълца глухо и продължи:

— Смяташ ли, че чрез разкаяние и почтен живот ще мога да избегна стоварването на всички злини върху мен, защото аз не съм мислила нищо лошо!?

— За какво говориш? Какви злини? Вярваш ли в проповедите за наказание с огън и жупел на оня свят?

— Какво да правя? Едни казват така, други иначе, а никой нищо не може да докаже.

Каза го напълно сериозно едно голямо момиче от просветено село в страната, за която се твърдеше, че била най-цивилизованата на света! Но не беше смешно; мъката ѝ беше истинска и поради това трогваше. Може би бе истина онова, в което вярваше, а може би не — кой беше в състояние да го докаже? Но нали съвестта я мъчеше? Какво е това съвест? Не е ли тя каприз, отношение към проблема, плод на характера, възпитанието, на обичаите на рода и на народа или поне на класата? Тази година съвестта говори едно, след сто години ще каже нещо съвсем друго. Не, не трябва да се обобщава толкова. Керстин беше здрава, умна, чувствителна и нейната интуиция често го бе изненадвала.

Той улови ръката ѝ.

— Но нали не ми се сърдиш?

Тя погали пръстите му.

— Не, не мога да ти се сърдя. Всичко това е моя грешка, ти беше тъй мил и не отиде по-далеч, отколкото те допусках... — Тя вдигна глава и го погледна.

— Валдемар, искаш ли да живеем един за друг?

— Да, искам!

— Един ден ще се съберем, без никой да мисли, че това не е редно. Ще чакаме дотогава. След това може би аз ще мога отново да

гледам хората право в очите. Сега едва смея да се покажа пред тях. Все си мисля, че хората виждат отвън как... как... каквато съм...

— Не, не, ти си такава, каквато беше преди!

Ах, толкова неща имаха да си казват, да се питат, да обясняват, а толкова малко можеше да се изкаже с думи!

XI

НИЕ СТРОИМ ЗА УТРЕШНИЯ ДЕН

Той спря, когато водата стигна до бедрата му, а вълните заплашваха да го повалят. Не се виждаше никаква бяла ръка да му маха или пък тя се подиграваше с него и се отдръпваше все повече и повече. Вълните се пенеха и белите им гребени му кимаха да дойде при тях. Но после пак се долавяше слаб вик и му се струваше, че чува името си. Дали това не беше някоя заблудила се птичка, или някой викаше от сушата? Нали тя не е в езерото, беше останала там горе...

Той се обърна бавно и откри, че въздухът е станал толкова прозрачен, та може да вижда чак до строежа. Тя се издигаше високо горе на планинския хребет, далеч от шосето и вилите; блестеше от светлина като някаква скъпоценност под мрачното небе.

Четирима съседни седяха в кухнята в четвъртък вечерта, когато той слезе да се нахрани, преди да отиде на срещата с комитета за пропагандния празник. През лятото те възнамеряваха да купят трактор, сега щяха да образуват дружество.

— Дойдох тук, само за да съобщя, че не мога да присъствувам — каза кисело Бернт Ларсон.

— Защо? Бабите ли не са съгласни?

— Разбира се, че не са съгласни.

— Не можеш ли да уредиш въпроса, нали и Елена има думата? Все пак една трета от чифлика е нейна.

— Ох, нали я знаете каква е! Предпочита да мълчи, само и само да не се вдига шум. А освен това е и най-младата!

— Тя е и омъжена, а другите квачки останаха без мъж! Но да говорим сериозно — става дума само за две хиляди крони, а твоят чифлик е по-голям от нашите. Може ли да се уреди тя да отпусне парите?

— Говорихме за това, но тя мисли, че другите няма да се съгласят... Така че аз ви напускам, приятели. Но сигурно бабите няма да живеят вечно.

Един от тях се заоплаква:

— Не смея да участвувам сега, след като вноските трябва да се увеличат — заемът е вече много голям за мене.

Валдемар слушаше със светнали очи, как разсъждаваха, мъчейки се да излязат от затрудненото положение. Най-послед се споразумяха, така че всички да бъдат доволни.

В старата къщурка край пътя настроението беше различно. Около изпускащата сажди газена лампа се бяха скупчили младежите и гледаха мрачно пред себе си. Сенките им имаха резки очертания.

— Ето идва Вале! Имаш ли какво да ни кажеш?

— Какво точно имате предвид?

— Във връзка със строежа. Той трябва да бъде готов и открит преди нашата среща, но нещо не върви. Стените му са неизмазани, мебелировката му е наполовина готова, електротехниците още не са започнали, каналджията не идва. Дървеният материал се свърши, парите се стопиха, всички се ругаят помежду си, никой не иска да работи...

Последваха по-подробни описания.

— Миналата седмица дърводелците правеха сцената, но привърши дървеният материал за пода. Оставаха само десетина-дванадесет квадратни метра, но ги изоставиха и започнаха да покриват покрива. Но и там не достигна дървен материал. Заявиха, че каквото им потрябва, скоро се свършва. Досега не били работили на по-лош строеж. Нямали мира. Постоянно дотичвал някой, който нищо не разбирал, но се правел на компетентен, например някакъв член на младежкото дружество казал, че една от вратите трябва да се отваря надясно, сетне дошло някакво старче от общината и искало тя да се отваря наляво, а накрая може би някой член на спортното дружество ще сметне, че изобщо няма нужда от врата.

— Вчера Ескил отиде да поръча дървен материал, но в склада му казали, че за строежа няма кредит.

Валдемар се обърна към Клас:

— Свят ми се завива! Всички са полудели!

— Да! Признавам, те са пощурели! Това разваля цялата програма, принудени сме да отложим празненството, откриването и всичко.

— Не може ли пропагандната среща да се състои, дори ако домът не е измазан и не е открит? — запита някой. — Все пак ще бъде похубаво, отколкото на хармана на Йохансон.

— Но къде ще седнат хората? Новите скамейки са у Улсонови, не можем да ги поставим, преди да се изцикли подът. Трябва да прокараме електричество, не можем да се осветяваме с един стар железен фенер — това ще бъде лоша пропаганда.

Клас обмисляше нещо и изведнъж скочи, подобно на стареца от приказката, който изскочил от сандъка.

— И въпреки всички трудности, на гуляя у Стенсонови в неделя, пасторът каза, че властите сложили ръка на строежа, така че той няма да бъде готов и няма да заблуждава повече душите на неговото стадо. Но какво го е грижа пастора за душите на стадото овце? Той е начетен човек и вижда ясно нещата, при това е егоист като всички останали. Ако вярва, че човек може да има душа, той никак не може да приеме, че тя е безсмъртна. И дори ако го приеме, пет пари няма да даде за евентуалното блаженство на тази душа. Бъдете сигурни, че той не вярва нито в небето, нито в ада. Адът е тук на земята, в него живеем всеки ден, но с насилие или приказки за огън и жупел е подходящо да се плашат само малчуганите. За съжаление е забравил, че адът е бил официално премахнат в осемнадесети век. А след него и небесното царство, където блажените сноват наоколо, пеят погребални псалми и си веят един другиму с палмови клонки! Той смята, че с това царство небесно може да привлече и подмами хората, за да са скромни по време на земния си живот и да вярват, че след това ще бъдат по-добре и че ще видят как бог — отец отмъщава на всички, на които те самите са искали да отмъстят. Знаете ли защо мрази строежа? Не поради това, че ще танцуваме там, а защото ще имаме място за театър, песни, музика, учене и гимнастика и преди всичко място за срещи и всичко останало, което издига духовно хората. Но по такъв начин не може да мотивира яда си, защото хората веднага ще разберат религиозната измама. С ушите си съм го чувал да казва, че няма нищо лошо в това, че младежта танцува, защото тогава тя не мисли, а мислещата младеж е опасна. Да, зяпайте ме, това е вярно! Но гневът му срещу танците

добре звучи в ушите на старците и бабите. Те искат да се освободят от комплекса, че не са вече млади и избират най-лесния начин: да ругаят танците. Това било, боже опази, грешно, защото е полова игра, малка предварителна игра, където хората се опитват да определят кой с кого ще легне в леглото.

— Уф! — извикаха момичетата.

— Но всички, които са стари, и всички, които са искали да го направят, но не са им позволили и поради това се е наложило да останат добродетелни, завиждат на младите за способността и случая да обичат. Там е цялата работа. Защо пасторът иска да унищожи всичко?! Да, от книгите научаваме истината за живота; те свалят маската на суеверието, те са опасни. Дружествата също са опасни, защото учат младежта да се изказва свободно и да взема решения, а поповете мразят самостоятелните и мислещите хора техният идеал е едно стадо овце, а всичко, което дава на хората самочувствие и премахва внушеното съзнание за така наречената вина, предизвиква гнева на пастора. „Селянинът трябва да може да се подписва и да чете библията — всичко извън това е от лукаваго“ — е казано, разбира се, от един поп. По-рано пасторът е бил единственият образован човек в цялата община. Най-често учителите са били негови овце и поради това хората са били принудени да гледат на него отдолу нагоре. Но сега разликата се премахва, а това пасторите не харесват — колкото повече може енорияшът, толкова повече намалява силата на расата. И тъй, цялата борба е кой да управлява? Всеки свещеник се бои да не отнемат малката му власт и предимствата, които тя му дава. Защото светът се ръководи от егоизма и завистта, всички твърдения за обратното са само празни думи.

— Приключвай вече — развикаха се останалите — за да можем да свършим нещо!

На другия ден Валдемар беше изготвил програмата, но когато отиваше при Йоханес Улсон в Твет, той се отби да погледне строежа. Беше прекрасен ден. Ясното небе в това късно лято се издигаше като стъклен свод над равнината. Изчезнала бе маранята на летните дни. Падналите листа по оголените ниви пламтяха на слънчевата светлина с разноцветни краски. През август цветът на повета наподобяваше виолетов пламък, издигащ се иззад планинските хребети при рова.

Сега той беше кафяв. Само футболното игрище бе все още смарагденозелено.

Строежът го посрещна тих и празен. Валдемар стъпи на един сандък и погледна през прозореца. Обхвана го паника.

Как можеше за една седмица да се сложи ред в тези авгиеви обори? Милостиви боже, Валдемар Стендал се беше заел с много тежка задача...

Не, не губи кураж! Сега му се отдаваше случай да докаже, че желае доброто на своите другари. Стисни зъби и не изпускай кормилото!

В Твет вадеха картофи. Самият Улсон караше машината, а една дузина момченца от съседните чифлици тичаха с кофи и ги събираха.

— Как са тази година картофите на Арвид? — запита Валдемар.

— Много добре — прибрахме ги завчера.

Едва след това той пристъпи към вълнуващия го въпрос.

— Идвам от името на младежкото дружество. — Той обясни в какво положение е строежът. — Имам сведения, че от отпуснатите общински средства са останали три хиляди крони. Поради това този застой ни се струва смешен.

Улсон го погледна презрително, сякаш не бе чул последните му думи.

— Да... да... — той се закашля. — Въпросът не е толкова прост. Общината отпусна девет хиляди крони. Толкова, колкото нашето дружество определи в началото. Старите дадоха доброволен труд, наравно с младите. След това дружествата отпуснаха още няколко хиляди крони за допълнителни разходи, защото се оказа, че сградата ще струва повече, отколкото бе пресметнато. Разбира се, и общината ще участва, но аз не мога да отпусна току-тъй още пари. Имаме заседание след три седмици, тогава ще решим как да постъпим.

— Нищо повече не може да се направи...

Следната инстанция беше фирмата за поставяне на водопроводи.

— Не знаете ли как да се справите с положението?

— Извинете — каза Валдемар, — но аз не разбирам.

— Трябваше да започнем миналата седмица, но вие ни съобщихте по телефона, че не можете да ни приемете.

— Сигурен ли сте?

— Разбира се, аз не лъжа.

Валдемар промени цвета на лицето си.

— Може би знаете кой ви е телефонираше?

— Не, не познавам хората ви! Той каза едно име и това, че се обажда от строителното дружество. Повярвах му.

— Кога можете да дойдете при нас и да започнете?

— Най-рано идущия понеделник. Но кажете ми, дружеството платежоспособно ли е?

— Да, напълно.

В акционерното дружество „Електра“ поклатиха глава, когато той изложи молбата си и измърмориха нещо за липса на материали и недостатъчно работна ръка. Накрая Валдемар изгуби търпение.

— Защо не искате да започнете работа сега? Вие направихте предложение и ние го приехме.

— Нямаме договор!

— За съжаление така е. Но това едва ли е отговор на въпроса ми.

Дебелият човек се усмихна кисело:

— Съжалявам, но това начинание не значи нищо за нас.

— Ех, че неприятно. — Валдемар си помисли: Наблизо няма никаква друга подходяща фирма, значи аз трябва да се справя с този дебелак, който изглежда никога не се е катерил по електрически стълб или най-малкото не е прокарвал сам електропровод.

Почнаха да спорят и накрая той се изпусна да каже, че едва ли предприятието е... хм... платежоспособно.

— Не разбирам — учуди се Валдемар — как стигнахте до това заключение?

— Един от общинските съветници каза, че строежът не трябвало да се довършва. Общината се измъквала от тази работа, а дружествата вече били несъстоятелни.

— Ех, че неприятна работа — промърмори пак Валдемар. — Искам да кажа, че може да има такива недоразумения... Ясно е, че домът ще бъде готов. Кога ще сте в състояние да почнете монтажа?

Усмивката изчезна, лицето на дебелака стана сериозно:

— При подобни случаи имаме обичай да искаме аванс. Можете ли да заплатите седемстотин крони? — Той погледна малко подигравателно.

Валдемар преглътна и каза спокойно:

— Нека вашите хора донесат разписка. Ще получат парите през първия работен ден.

— Кой отговаря за това?

— Строителното дружество, чийто пълномощник съм аз. Можете ли да започнете утре?

— Не, но в понеделник можем.

— Благодаря, това ме радва...

Когато Валдемар се прибра у дома, гордо разказа какво беше постигнал. Но чичо му поклати глава.

— Страх ме е, че те очакват още разочарования. Или може би не се надяваш на благодарност?

— Не разчитам на такава... Толкова ми е приятно, че мога да свърша нещо.

— Разбирам — съгласи се любезно чичо му.

След това добави:

— Понякога ми се ще да бъда на твоите години!

Валдемар каза:

— Все пак е хубаво, когато всичко се нарежда, колкото и трудно да е. Важното е да не изпускаш кормилото и да се въоръжиш с кураж, за да тръгне... Само едно нещо още не е сигурно.

— Какво е то?

— Трябва да внесе седемстотин крони аванс в акционерното дружество „Електра“ в понеделник. Имам само шестстотин — нали знаеш, че отделях настрана от парите, които баща ми ми изпращаше всеки месец. Сега искам да зная дали ще ми дадеш назаем сто крони — мога да оставя в залог мотоциклета си.

Чичо му се засмя и каза, че е достатъчна личната гаранция. Но му се виждаше странно, че искаха аванс.

— Така постъпват, когато имат работа с дружества.

— Не е вярно. Това е нещо ново.

Валдемар подсвирна:

— Ясно е, че дотолкова сме дискредитирани, че вече не ни вярват. Питам се само, кой ли е направил тази услуга.

— Който ще да е. Такива неща не се знаят, те само се отгатват... Ако успеят да протакат строежа, докато се свика събранието на централната община, мога да се обзаложа че няма да го довършат. Ще

свалят дървения материал и ще построят едно голямо заведение отпред до гарата...

Сигрид слушаше внимателно. Опита се да погледне иронично на въпроса, но успя само да се заинтригува. Накрая каза:

— Все пак честито, братовчеде!

— Сигурно и ти искаш да бъдеш с нас!

— Не... Да, може би...

— Ела при нас!

Но сега тя се отказа.

— Не, аз съм много възрастна, а младежта е жестока към нас, които сме останали на сухо.

— Ти не си по-стара от Нани Хеде.

— Не, но тя е по-различна.

В понеделник вечерта Хилдинг се обади по телефона.

— Вале, бих желал да зная дали искаш да работиш един ден на строежа? Зидарят беше там днес, но няколко момчета стачкуваха, макар че бяха обещали да дойдат. Но утре ще се опитаме да съберем достатъчно хора.

— Разбира се, ще дойда.

Прекрасно беше да гледаш, че нещо се работи. Дърводелците бяха там и облицоваха покрива, а подът на сцената беше готов. Вчера електротехниците бяха прокарали електричество в сградата и сега продължаваха по стените, а зидарите бяха измазали основата на комина и днес довършваха зимника.

Всички бяха леко премръзнали и недоволни в тази хладна утрин. Почнаха да ругаят, когато им се наложи да гасят вар и да пресяват пясък. Но Валдемар се смееше.

— Да живее Швеция, горе главата!

— А ти работи ли вчера? — питаха те.

— Разбира се, целия ден.

И Нисе Холм беше с тях. Очите му святкаха подигравателно под ключените вежди. Шепнеше си с другите и правеше гримаси на Валдемар. Нисе заедно с две момчета стоеше до мястото, където беше хоросанът; Валдемар и Хилдинг пресяваха пясък и носеха вар. Нисе ругаеше и пуфтеше, като бъркаше сместа небрежно.

— Повече вар! — прогърмя някой от зимника.

— Дръж си устата, дърто! — изкрещя Нисе, защото Хилдинг и Валдемар казаха, че той е виновен.

Зидарят се качи горе да огледа и се разпореди:

— Нисе, ти си едър и здрав, нали можеш да ръководиш тази работа? Вземи пример от другите, гледай ги как усърдно бъркат и внимавай кофата да не остава без вар!

Нисе погледна недоверчиво, но все пак започна да командува другарите си, като сам хвърляше с такава сила, че дръжката на лопатата се изкриви. Валдемар и Хилдинг стояха на вратата и се смееха.

— Да — отбеляза Валдемар, — зидарят е психолог.

После чу Нисе да говори, че наблизко имало едно лице, което с удоволствие би натикал за известно време в кацата за вар. Отиде при тях, но те млъкнаха. Той застана предизвикателно, като се облегна с гръб на кацата, но Нисе дори не го погледна. Тръпки побиха Валдемар, когато видя, колко леко си служеха с лопатата грубите му ръце, а беше само на седемнадесет години!

Мислите му можеха да бъдат съвсем далече от работата, но Валдемар не искаше да ги посвети на Керстин. Размишленията нямаше да разрешат нито един въпрос и успя да си наложи да мисли за пиесата, която възнамеряваха да играят в събота. Срещата беше с пропагандна цел и чрез пиесата щяха да агитират в полза на младежкото дружество, а и на цялото село. Вече имаха цел, но не можеше да се каже дали целта беше с някаква стойност. Той и Клас изучаваха пиеси по цели ноци и се отказаха от всичко друго. Накрая Клас предложи да напише пиеса, но за щастие отхвърлиха предложението му и избраха най-подходящата: Валдемар щеше да играе ролята на младеж, който не се чувства добре на село, макар че срещите на младежкото дружество са много интересни. В града всичко му тръгва наопаки: той не може да си намери нито квартира, нито работа. А когато парите, които носи от бащината къща, се свършват, той попада в една банда. След като е затънал дълбоко, появява се вярното момиче от село — ролята щеше да се изпълнява от Грета, сестрата на Елза. Това момиче произнася силна защитна реч в полза на селото и на младежкото дружество. Всичко завършва с радост и помирение, годеж, заминаване в къщи и сватба. Като цяло от пиесата лъхаше голяма наивност.

— Не е точно така — възрази Клас, — тя ще стигне до народа. Но можем да поправим най-лошото. — И те промениха част от съдържанието ѝ.

В първото действие Валдемар трябваше да удари с ръка по масата на баща си и да каже:

— Не искам да стоя повече на село, искам да отида в града да печеля пари. Тук човек нищо не постига и никога не се случва нещо интересно. Още утре заминавам за Стокхолм да си намеря работа.

Като че ли нямаше други градове освен Стокхолм! Не, дявол да го вземе, така не можеше, в реалния живот нямаше такива недодялани реплики. Това беше лош театър, хората щяха да се смеят или да се прозяват от досада. Как щяха да повярват, че едно момче, което иска да напусне родното си място, ще започне да се изразява така? Във всеки случай то не би мотивирало желанието си по този начин, трябваше да се изрази другояче. Но как?

По време на обедната почивка зидарите седяха с изцапаните си от вар дрехи на скелето, хранеха се и бърбореха. Валдемар и Хилдинг лежаха върху вързоп чували на завет до един куп дъски, където грееше слънце. Зад тях седяха Нисе и двамата му приятели. Той им беше главатарят, другите само от време на време казваха „да“ или „не“. Хвалеше се с големи подвизи и вероятно, за да ги направи по-достоверни, ругаеше страшно.

Изведнъж Валдемар и Хилдинг наостриха уши.

— Помислете си, скоро тази проклета барака ще бъде готова! Кой може да повярва? Но това е добре, защото все пак никой вече не може да ти заповядва да работиш. Само да плащаха за труда, по-добре е да работиш тук, отколкото да се тровиш от праха при вършитбата!

— Тихо — предупреди го другите, — председателят и студентът може да ни чуят.

Нисе се засмя.

— Тук те нямат думата, а и не ме интересува какво правят. Да, момчета, какво ще кажете за този параклис?

Не казаха нищо.

— Не е ли същински параклис, а? Истинска мисионерска къща. Вътре няма да е позволено дори да се пуши. И за всичко са виновни общинските съветници. Защо участвувах в строежа? А и детското дружество не трябваше да участва — само спортното дружество

трябваше да се грижи за тази къща. Тогава щяхте да видите колко оживено щеше да е тук! Но дявол да го вземе, веднъж да тръгне и ние ще го оправим. Още на първата среща ще вляза в големия салон, ще отворя една бутилка и ще я тресна на масата на председателя.

— Няма да посмееш!

— Ще посмея! Но знаете ли защо общинските съветници толкова искаха да се построи бараката? Вярват, че това щяло да спре отлива от селото, ха-ха-ха! Но ние не сме толкова глупави, та да се хванем на въдицата! Знаете ли защо искат да спрат изселването? Да, страхуват се, че няма да намерят ратаи, тия дяволи, но им се пада да не намерят...

— Не беше ли добре при Бенгт Якобсон?

— Та той е набожен. А такива хора са по-лоши от другите. В пет и половина сутринта трябва да станеш, да издоиш кравите и да не спираш да работиш до седем часа вечерта — почти без никаква обедна почивка. През лятото ми плащаше само десет крони, но сега във всеки случай приключих с него. Бенгт беше крайно проклет. Колкото повече печелеше, толкова по-голям скъперник ставаше. А когато се ожени, на Фани ѝ се свидеше дори да дава храна на хората.

— Къде си сега?

— Ще работя при Вернер в Хюлт до последния ден преди да се преместя в града. Ще печеля пари и ще живея като човек.

— Тези дни срещнах баща ти. Той каза, че е зле — болял го гърбът, едва можел да се движи... Помислих, че трябва да се върнеш в къщи.

— На този старик не му върви! Трябва да лежи на един миндер в кухнята, лекарствата му да са в едно чекмедже на масата и сестрите ми да му услужват всяка минута. А щом като някой иска да излезе, идва майка ни и ни се кара да не стоим дълго време навън. Сетне пита дали сме си взели носна кърпа, като че ли сме още деца. Остава да ни помагат да се секнем! Знаеш ли, в града хората са добре. Навсякъде е чисто и спретнато и печелят маса пари. Познавам един, който работи в работилницата на Лундгрен и изкарва по двадесет и пет крони на ден.

— Хайде де!

— Истината ти казвам!

— Но навярно е работил там доста време?

— Не е толкова много, струва ми се само пет-шест години. Ако искаш, остани на село, но там си загубен.

Едно кафено зърно долетя до Хилдинг и Валдемар.

— Дай тук по едно... Слушайте, момчета, искате ли да изгълтаме една половинка в събота?

— А можеш ли да намериш отнякъде?

— Да, по дяволите.

— Сигурен ли си?

— Надявам се..., но помислете си, момчета, когато премахнат купоните за алкохол и ракията се продава свободно, ще има да се натряскват!

От другата страна на дъските Хилдинг и Валдемар се спогледаха.

— Момчета, колко е лоша храната, нали? Хлябът е толкова жилив, че едва можеш да го дъвчеш. Искаш ли да взема последния залък?

— Не.

— А ти?

— Не.

— Тогава лапвам сиренето и всичко останало... по дяволите!

Едно голямо парче хляб профуча и падна зад дъските. Хилдинг стисна зъби, за да не избухне, взе го и го върна обратно. Настъпи тишина.

Нисе надникна, след него подадоха глави и останалите.

— Здравсти — каза Валдемар и поздрави с чашата.

— Ти — каза Хилдинг, — ела у дома в събота да подушиш една бирена тапа, тогава ще видим дали ще изтърпиш.

Те тръгнаха.

— Не всички са такива — каза Валдемар.

— Вярно е, че не са.

Докато има дори само една шепа истински хора, никога няма да е безнадеждно да се направи нещо за другите — каза Валдемар и погледна замечтано над езерото, което днес беше прозрачно синьо.

В петък вечерта новата сцена се използваше за първи път; тогава те репетираха пиесата, която одобриха миналата събота. Шест големи светлинни глобуса висяха в залата. Светлина имаше и в кухнята, и долу в мазето, но на сцената бяха монтирани само половината от лампите. Не бяха успели да окачат завесата. Вместо нея използваха червената покривка от летния празник. Но тя бе къса и краката на всички, които се движеха по сцената, се виждаха.

След репетицията Клас и Валдемар стояха на сцената и слушаха Нани, която свиреше на пиано, взето назаем.

— Мисля, че можем да скалъпим празника.

— Да, с голяма мъка, но бъдещето ще покаже какво въздействие ще оказва клубът. Например помещението не е възможно да бъде отоплявано с малката печка, която са поставили тук. Но трябва да признаем, че ще бъде по-добре, отколкото да се стои на един харман. Разбира се, сега ти се гордееш, нали?

— Малко — засмя се Валдемар.

— Имаш основание — свърши добра работа и даде траен урок на старците. Във всеки случай ти се оказа човек, който има способността да печели хора. Аз съм бил с тях сто пъти повече от тебе, но въпреки това никога не съм съумявал да ги спечеля...

— Сградата ще стане чудесна, когато се боядиса...

— О да, засега толкова може да се изисква от един строеж — и акустиката тогава сигурно ще бъде по-добра. Но сцената вече ме дразни! Широка е пет метра, а е дълбока четири. Искаше ми се дълбочината ѝ да е шест метра. Залата е все пак достатъчно голяма. Искях да променя и рисунките, но не успях. Само ми се изсмяха. Нищо не става така както го искаш. Какво ще кажеш ти и аз да се съберем и да се опитаме да свършим нещо? Да започнем с това, което имаме, и да покажем на хората какво може един любителски театър? Ще поставим пиеси, които наистина се харесват, а с парите, получени от билетите ще набавим онова, което все още не ни достига. Засега нямаме нищо, освен един жалък сандък с червила, две перуки и няколко мустака, известни на всички. Сами трябва да направим декорации, но все пак платното, дървеният материал и боите струват пари.

Клас по навик се разхождаше с едната ръка на гърба, а с другата жестикулираше, докато говореше. Валдемар го слушаше със светнали очи.

— Сетих се — навярно Керстин ще дойде утре?

— Разбира се.

— Ще бъде прекрасно — едно трио от тебе, Керстин и Нани ще се справи с всяка вечеринка. Нани! — Той ѝ кимна и двамата застанаха до пианото, на което тя свиреше.

— Да? — запита тя и спря да свири.

— Говорихме за нашия театър. Когато се уреди всичко тук, Вале, Керстин, ти и аз ще играем, както трябва. Съгласна ли си?

— Разбира се!

— Ура! — извика Клас толкова силно, че намиращите се в залата го погледнаха. — Ще бъдем квартет, който ще смае света. Да започнем в тази община!

Нани кимна, усмихна се и продължи да свири, а Клас започна да крачи напред-назад и каза:

— Трябваше да намеря оратор за утре, но не можах.

— Как ще уредим този въпрос?

— Аз ще говоря накратко.

— За какво ще говориш?

— Разбира се, за бягството от селото, за изостаналостта на селата и за други неща, които могат да бъдат полезни на тукашната публика. Впрочем хората очакват да ги чуят на нашата пропагандна среща — за нашия край те са традиция и стар обичай. Ще прочета словото, написано от мен преди повече от петнадесет години, когато все още бях идеалист. Искам непременно да докажа колко хубаво беше да се живее на село. След това ще разкажа за бягството на селяните, за причините и последствията. Както казах, поосъвременил съм малко стария доклад, но общо взето той не е променен. И тъй идеята датира отпреди петнадесет години. Представи си колко са изостанали всички хора, които държат здраво на идеите си! Идеите се раждат в главата на младежа, когато все още никой не се интересува от него. После му потръгва, става голям човек и започват да се вслушват в неговите схващания, но те вече са отживели времето си. Затова обществото толкова се е състарило — една идея не излиза на бял свят, преди да остарее. Но да говорим сериозно, има ли нещо по-полезно от бягството от село?

Селяните ще се научат на поведение. По принцип те са пожизнените, което не личи, преди да са напуснали селото. Само по себе си селото е слабо. Почти всички тъй наречени големи хора са дошли от село, но вярваш ли, че би излязло нещо значимо от тях, ако бяха останали на село? Не, те само щяха да станат селски чудаци. Цялата среда е толкова тесногръда, че не дава възможност на способните хора да се издигат... Но утре няма да кажа това.

Клас отиде да пипне лявата половина на завесата, като че ли беше видял скъсано място в плата. След това се върна при Валдемар. Очите му блестяха, за първи път Валдемар видя остроото му лице толкова светло и радостно.

— Стар грубиян! — извика той и потупа Валдемар по рамото. — Впрочем мога ли да те нарека стар — аз, който съм четиринадесет години по-възрастен от тебе!? Но все едно... само ще ти кажа, че в последно време промених мнението си по редица въпроси — може би един ден ще стана оптимист. Започвам да не гледам толкова мрачно на света. Сигурно ти си причината за това, ти, който никога не се признаваш за победен и никога не се оплакваш, колкото и окаяно да изглежда всичко. Мисля, че започвам да си възвръщам стария ентузиазъм и жаждата за промени, които имах на твоята възраст. Ще говоря утре, но ще говоря за да градя, а не да разрушавам. Наистина думите ми няма да гаят ушите на слушателите, но ще послужат като лек за болните места. Започнах да вярвам на хората, независимо от всичко; съзнанието ми се преобрази и смятам, че и аз като тебе може би ще мога да постигна нещо.

Валдемар вдигна очи и каза замечтано:

— Мисля, че тези хора приличат на героите от приказките на „Хиляда и една нощ“; приказките, които наподобяват ковчеже, съдържащо все по-малки ковчезета. Външното ковчеже е като лицето, което чужденецът вижда: гордо, студено, мълчаливо.

Постепенно, ако са между приятели, тези хора могат да разкрият веселия си нрав, бодрия си дух. Но в най-крайното ковчеже — най-дълбоко в душите им — се таи една голяма мъка, която само понякога разбулват пред най-скъпия човек... Поне така ми се струва...

XII

НИКОЙ НЕ Е ПРОРОК

Водата го люлееше. В основата на вълните тя стигаше до коленете му, а гребените на вълните опираха до гърдите му; пяната преливаше и той трябваше да стъпи здраво на краката си, за да не го повлекат със себе си. Цял се тресеше от студ, но въпреки това стоеше на същото място, без да откъсва поглед от светещата украса там горе — къщата на върха на най-високия хребет.

Леденият дъжд започна отново да вали, да свисти във водата; мракът се сгъсти, а погледът му се впери във височините далеч зад черната гора, докато изчезна и последната следа от светлина. Тогава той се строполи и стисна лицето си с вдървени ръце.

Сега нямаше вече нищо, нищо.

Изведнъж пак му се стори, че чува гласа, който идва от брега. Вслуша се напрегнато в очакване — ох, колко желаше да се вслушва да очаква, да може да се надява...

Тъкмо се беше качил в стаята си, за да се преоблече като за съботна вечер, когато при него влезе Сигрид. В ръката си държеше визитна картичка.

— Тази дама иска да се срещне с господин Стендал — каза тя и се усмихна.

Той взе картичката и прочете:

Айна Стенсон.

Началник на отделение ЛОТИ^[1], организационен ръководител.

— Каква е тази шега?

— Съвсем сериозна, тя чака в салона. Поканих я там, защото не мога да карам един началник на отделение ЛОТИ и организационен ръководител да стои в кухнята.

Той си завърза връзката и слезе долу.

На канапето седеше жена с плюшено палто, лисича кожа и ботинки, изкаляни чак догоре. Краката ѝ бяха дебели и с разширени вени. Кръглото ѝ зачервено лице беше приело високомерно изражение. Тя му подаде студената си груба ръка.

— Да-а, осми корпус ЛОТИ идния четвъртък ще има малка забава в областното училище. Бих искала да зная дали ще се съгласите да дойдете да пеете.

— Съгласен съм — отговори той сериозно, — ще дойда, щом вие ме каните.

След като тя излезе, се приближи Сигрид:

— Хей — каза тя, а очите и блестяха весело, — не беше любезен с нея. Не се подигравай така открито с горката старица, последствията за тебе могат да бъдат лоши. Вместо това бъди щастлив, че хората от нашата община започват да те гледат с добро око! Дръж се добре...

В кухнята, в ъгъла върху кушетката, завари сгушено като подгонен заек момче. До огнището стояха Сигрид и чичо му.

— Какво има?

Момчето се стресна, като чу гласа на Валдемар. Да имаше как, щеше да се скрие зад стената, очите му гледаха широко отворени като цеви на пушка. Както винаги, с него беше сивкавото му пъргаво кученце.

Чичото каза:

— Турстен е навършил шестнадесет години и иска да замине оттук. Но според думите му Хелден е представил удостоверение, че момчето имало нужда от надзор. Сега той може да го задържи още две години. На тези работи трябва да се сложи край. Ние ще му помогнем да се измъкне.

— Уф — изпъшка Сигрид, — не се меси в чужди работи! Прати го веднага да си върви у дома!

— Не, не можем да направим това — отговори чичото.

В същия миг на вратата се почука три пъти и някой натисна дръжката. Момчето занемя от ужас.

Влезлият беше Йосиас Хелден — толкова едър, че запуши вратата; с бяла сресана брада, която му придаваше вид на някакъв стар съдия. За първи път Валдемар го видя толкова отблизо. И той беше мълчалив като всички хора от онзи край.

— Мир вам!

Гласът му звучеше дълбоко, дружелюбно.

— Ела, Турстен!

Това беше всичко. И Турстен тръгна. Тихо като плъх, той се измъкна навън. Но кучето започна да ръмжи и изведнъж захапа крака на Хелден. Великанът го сграбчи за тила и го изхвърли навън.

— Лека нощ на всички!

Едва когато външната врата се затвори, Валдемар осъзна какви очи имаше Хелден: диви, воднистосини, със зеници като карфици, а бялото беше замрежено. Валдемар запали дворната лампа и тримата погледнаха през прозореца. По пътя се отдалечаваха една малка и една голяма човешка сянка, а зад тях криволичеше кучето.

Наоколо беше тихо.

На строежа Валдемар разказа за това на Клас, който позеленя от яд и изруга.

— И вие пуснахте момчето! Хелден е самият дявол, не ви ли е известно, та вие сте му почти съседи! — Той замълча и се замисли, а след това каза: — Ако размисля добре, това, което се е случило, е най-доброто. Общо взето момчето не го бива за нищо — то си мисли, че е център на света, но за всички останали не представлява интерес. Чрез него обаче може да се постигнат някои неща. Имам чувството, че ще случи нещо...

„Магьосник“ — помисли си Валдемар, но вниманието му бе приковано от минаващата Керстин.

Надойдоха много хора. Трябваше да останат с горните си дрехи, защото домакините едва бяха успели да запалят камината. Влажният нов комин теглеше лошо, а димът се събираше като облак под покрива.

— Гледай — каза Ескил, — идват Хилдинг и Елза, заедно, както преди. Виж как тя се върти около него и се усмихва, за да покаже, че тържествува.

— Къде е сестра ти сега?

— Естер ли? Тя се върна обратно в града, не можеше да остане повече тук. Щяха да я одерат жива! За това е виновна Елза, но кой смее да се сблъска с нея и с нейния род? Помислих, че когато през лятото тръгна на път, е разрушила всичко, но тя поправи бързо грешката си. Разбира се, роднините и пак държат на нея, а когато Хилдинг се върна, всички останали трябваше да любезничат с нея...

Валдемар продължаваше да се интересува най-много от Керстин. Беше застанал до камината заедно с Нани и още няколко приятели и мислено ѝ говореше: „Колко си хубава. Лицето ти сияе от живот, когато говориш и се усмихваш! В дългата си рокля изглеждаш като принцеса, толкова подходда на фигурата ти. Но защо тази вечер ме отбягваш? Защо едва ми продумваш и откакто влязохме тук стоиш недостъпна и мълчалива като кукла? Все пак ние трябва да държим един на друг — не мислиш ли, че ще ми бъде по-леко, ако си поне малко по-любезна?“ Животът е пълен с толкова много въпроси, а Валдемар не получаваше отговор на нито един от тях.

Пяха, после Ескил поздрави гостите с добре дошли, даде думата на оратора и се върна обратно на мястото си до Валдемар. Когато Клас излезе на осветеното място, изглеждаше като гравирани на тъмния фон, а в залата изсъскаха подигравателно.

В ъгъла до входа се бяха скупчили момчетата. Стесняваха се да се придвижат напред. Бележките, които им направиха мнозина да пазят тишина, не помогнаха.

— Аха — промълви Ескил, — той ще говори за „бягството от село“. Аз, едва ли не, очаквах нещо по-лошо.

Валдемар погледна профила на Ескил и видя колко силно изпъкваше челото му. Издадената напред брадичка и стиснатите устни говореха за силен характер. Беше само на двадесет години, но изглеждаше много по-възрастен.

— Почти е рисковано да го пускаме да говори — промълви Ескил. — Жалко, че не прегледах текста на словото му.

— Той никога не се излага.

— Не, но може да компрометира нас, което е още по-лошо. Областният вестник е изпратил свой представител тази вечер.

Тихо като мишка влезе Нани Хеде и седна от другата страна на Валдемар.

— Говори свободно. Представи си, че го прихванат — промълви тя.

— Няма да стане.

— Да се надяваме.

Валдемар я погледна. Нани не спускаше очи от оратора.

Клас посочваше цифри, за да обясни преселванията на народите и последствията от това. Говореше бързо и добре, а слушателите скоро

преустановиха опитите си да му попречат.

— Защо тогава хората бягат от селата?! Искат да са по-добре и имат пълно право на това...

Отново се изля цял водопад от обяснителни цифри — еди колко си печели този или онзи за толкова и толкова по-малко работно време.

Ескил се задъха и сви юмруци.

— Чия е тогава вината за тежкото положение на селяните? Естествено вината е у самите тях. Всичко в живота е политика — класова, стопанска политика. Индивидът сам по себе си не струва лула тютюн, но обединен с останалите може да се превърне в сила. Грешката на селяните е, че са големи индивидуалисти. И още, сприхави скъперници и сметкаджии, но само един към друг; по отношение на другите класи те са крайно скромни и отстъпчиви. Представете си какъв би бил резултатът, ако всички селяни в страната приложеха енергията, с която се карат помежду си, за да образуват единен фронт. Тогава те биха представлявали сила, която никой не би могъл да смаже!

Този строеж например е тъжен пример за това, как не бива да се прави сътрудничество. Съгласно плановете той трябваше да бъде довършен и открит преди днешна дата. Вместо това той изглежда така, както го виждате. Но ние, младежите от селото, въпреки всичко трябва да го използваме, за да устоим срещу някои наши съселяни, които се постаряха да ни оставят без подслон.

В залата засъскаха ядовито; някои се кискаха, но болшинството слушаше внимателно.

— Всеки жител на общината, а и хората дори извън границите на Хелмо, разбираха как се лъже, очерня и клевети във връзка с този дом, който ние се надявахме, че ще издигнем в дружба и съгласие...

— Ще го спра — изпъшка Ескил.

— Не — каза Валдемар, — нека говори. Ако се намесиш, ще предизвикаш още по-голямо негодувание.

Думите на Клас ставаха все по-резки.

— Както всички знаем, днес е пропагандният ден на младежкото дружество. В този момент ораторите на дружеството тръбят навсякъде из нашата страна: ура, колко сме добре! Ние постигнахме много през годините, в които работихме — сега селото е толкова и толкова по-

добре, отколкото преди, и в това развитие младежкото дружество има такъв и такъв дял. Знаете го сами, няма нужда да повтарям фразите.

— Дръж си устата! — извика някой; друг се засмя.

Клас повиши глас и ги принуди да слушат.

— Но този манталитет на „ура, ние сме добре“ не подхожда на организация с такъв велик идеал, каквато е младежкото дружество. Трябва да намерим място за честна самокритика. Наистина през изтеклите години беше направено немалко, но можеше още повече! Онова, което предстои, все още е твърде много в сравнение с постигнатото. Погледнете сами, членовете на младежкото дружество. Съвършено ли е нашето дружество във всяко отношение? — Да, ще кажат някои. Не, казвам аз.

Ескил силно стисна ръцете си, така че костите им изпращяха, но Валдемар и Нани го възпряха.

— Ние имаме толкова и толкова десетки хиляди членове. Имаме собствени вестници. Имаме собствено народно висше училище, собствен кореспондентски пункт. Хубаво е да се изтъква това, но нека позадълбаем малко навътре! Аз питам: колко голяма е стойността на всичко това в действителност? Колко процента от членовете на практика стоят зад тези неща и колцина умеят да ги използват? Колко процента от членовете въобще са полезни за своето дружество? Имайте предвид, че на село дружествата заместват удоволствията, каквито там няма. Когато тълпите безгрижни младежи, които висят по танцовите забави и кафенетата в градовете, а по селата влизат в клуба на дружеството, се запишат в нашите дружества, ние ще бъдем удовлетворени, защото това е нашата цел, нашият стремеж! Но когато се появи нещо по-интересно, почти всички изчезват. Те са недоволни от какво ли не, дори от самите себе си; липсва им сила да дадат съдържание на собственото си съществуване и ако някой изяви желание да направи нещо за тях, те не са в състояние да го приемат. Могат само да крещат и да се бият по дансингите, да чупят прозорците на склада на спортното дружество. Такива бяха и младежите, които през лятото тичаха тук и саботираха строежа.

Думите му подействаха като удар с боздуган и в залата настъпи пълна тишина. Дори до вратата беше тихо, когато изведнъж три момчета скочиха на полуготовата трибуна. Клас вдигна веднага ръка; всички се обърнаха нататък.

— Как се изкачихте на трибуната? Никой ли от вас не забеляза, че на вратата е написано „Вход забранен“? Какво удоволствие ви прави да скачате там горе?

Тримата нарушители на спокойствието престанаха да шумят и изчезнаха тихо като сенки.

— Ето ви прекрасен пример за това, което исках да кажа! Подобни млади хора правят всевъзможни палячовщини, за да компенсират чувството си за малоценност. Те смятат, че живеят пълнокръвно, ако вървят из пътя и рушат, лудуват по местата, където трябва да бъде тихо, правят скандали, където е нужна блага дума. И особено твърд става куражът им, когато посредством добри приятели са успели да си набавят половин килограм мозък и сега го пазят в стомаха си. Забогатее например някои и изведнъж се почувствува силен и могъщ, което, разбира се, трябва да популяризира така, че всички да научат.

Така ли е? Но в тези типове няма нищо здраво, нищо сериозно. Те са пречки в колелото на развитието, най-добри съюзници на реакцията!

Сигурно знаете една от причините, които се изтъкваха против този строеж: че щяла да прибира най-различни сбирщини. Това наистина до известна степен е така и сянката на черните им душици пада върху дружеството и сградата. Но криво ли е младежкото дружество, че има хора, които се тътрят след него? Говори се, че в младежкото дружество е обединен елитът на селската младеж. Как обаче може да е вярно това, когато в нашата община шестдесет-седемдесет процента от младежта членува в него? Често пъти достойните младежи, които си струва да бъдат в дружеството, казват, че не искат да станат негови членове. Младежкото дружество прокламира, че иска да направи всичко, за да преобрази света. Но как, за бога, ще го направи, ако не промени преди всичко себе си? Дадена е свобода на нехайната младеж. Трябва ли да я разкритикуваме и разобличим, или да я изгоним? Поставям въпроса: достойно ли е за съвременната селска младеж да скача и да гледа през прозорците? — Той посочи пак с ръка и няколко лица изчезнаха от прозорците.

— Програмата за самокритиката на младежкото дружество не е изчерпана поради това, че нехранимайковците продължават да съществуват. Всички биха могли да си направят внимателна и

обективна преценка. На пръв поглед младежкото дружество изглежда съвсем уравновесено, но задълбочиш ли се, ще видиш, че е кипящ вулкан от кавги и дребнавости. Казват, че трябва да си кротък като агне спрямо приятелите си и разярен като лъв спрямо враговете си, но в нашия случай това сравнение може да има само обратното значение. Все още младежкото дружество показва за пред хората овча физиономия, но отвътре напомня повече на сбирщина от хищни животни, от най-различни влечуги. Писано е, че всичко, което не искате да ви направят хората, не бива да им го правите и вие, както и че ако някой ви удари по дясната страна, трябва да му обърнете и лявата. Аз ще ви посъветвам: понеже не искате вашите приятели, другари и съседи да ви дразнят, да ви мамят, да ви лъжат, и вие не трябва да ги дразните, да ги мамите и да ги лъжете. Но ако някой е толкова нахален, че си позволи да ви удари, вие веднага трябва да му отвърнете с многократно повече, защото ако не го направите, ще получите веднага удар и по другата страна.

Приятели мои! Трябва да се направи радикално преустройство и аз се опитвах да покажа пътя към него. А пътят е в единството. И когато настъпи това преустройство в начина на мислене, в навиците и обичаите, тогава селяните ще излязат напред с устрема на една природна сила. Може би те ще настъпят останалите по мазола — е, нека им позволим тогава да си пазят краката!

Малцина аплодираха, но ръцете им претръпнаха от усилено ръкопляскане. Всички погледи обаче проследиха Клас, когато се връщаше към мястото си. На трибуната се появи Ескил, който въпреки обичая не благодари на оратора, а само съобщи, че сервирането започва.

— Надявам се, че сега има за какво да мислят — каза Клас и си изтри челото.

Без да иска, Валдемар си спомни думите на Клас, казани в тежък час:

— Колкото по-упорито се проповядва нещо, толкова по-голямо влияние оказва чисто личният живот върху всичко, което се върши и говори! Спомнете си за апостолите — първите, изопачили учението на назарянина! Самите те били на дъното на обществото и когато искали, но не могли да се изкачат към върха, не могли да разрушат съществуващото, те просто започнали да проповядват обратната

стойностна ориентация, а именно, че всичко, което е горе, трябва да слезе долу и обратно. Помислете за отците, които направили догмите корави като камък, защото самите те били стари и нямали да изгубят нищо, ако изкарат, че всичко е грешно и забранено. Те биха злорадствували, ако можеха да разрушат света за идните поколения. Помислете и за нашия пастор.

Това напомни на Валдемар за самия Клас и той каза:

— Помисли и за себе си! Защо сновеш наоколо и бълваш отрова като стар змей?

— Вярно ли беше това, което казах?

— Повечето беше вярно, но ти не биваше да го казваш толкова рязко.

— Понякога помагат конските дози.

— Стига пациентът да не оздравее дотолкова, че докторът да се разболеє вместо него! Знаеш ли какво мисля аз? Въпреки всичко, което казваш за обикновените хора, които не виждали по-далеч от своята къща и от своя харман, ти самият сигурно щеше да бъдеш такъв! Ако трябваше да се грижиш за жена, няколко деца и четиридесет декара земя, изобщо нямаше да те интересува как живее и реагира светът.

— Така нехарактерно за възрастта си мислят всички умни същества и поради това светът отива по дяволите.

— Но в такъв случай ти би трябвало да си много по-щастлив.

— Нищо не се знае.

В този момент Нани намигна на Валдемар.

Участниците в програмата получиха безплатно кафе. Керстин донесе чашки и две кесийки.

— За тебе и за мене! — каза тя на Валдемар, след което се настаниха на една пейка и сложиха помежду си празен стол вместо маса. Той я гледаше възхитен, но въпреки любезността си, Керстин беше сериозна и не говореше много. Помоли го само да я откара рано у дома ѝ и той обеща.

Представлението свърши. След като си свалиха грима, Валдемар пожела да ѝ помогне да си облече шлифера, но тя се усмихна и го перна по пръстите.

— Не искам да ми бъдеш слуга! Не трябва да правиш това, когато ни гледат. Тук нямат обичай да се държат така.

В залата танцуваха и всички бяха весели. Песните и музиката ехтяха под сводестия покрив. Щеше да бъде забавно да поиграят малко, но тя не пожела. А без Керстин радостта не беше голяма.

На вратата срещнаха Нани с разчорлена коса. Черните ѝ очи гледаха диво.

— Къде са пазачите? — задъхваше се тя. — Ще го убият. Къде е Ескил. Преди малко гледаше през прозореца, а сега го няма. — Тя пусна ръката на Валдемар и се стрелна нататък, а той се затича по стълбата. Нямахше никой, но долу при велосипедите ставаше нещо. Чуваха се викове, хъркане и ругатни, пронизителни писъци, шум и врява, като че ли глутница диви зверове се търкаляха, ръмжаха и джавкаха.

Валдемар понечи да се впусне нататък но Керстин го задържа.

— Ти си се побъркал — те са извънредно много! Не можеш да се справиш с тях!

Върнаха се обратно вътре. В средата на залата стоеше Нани, задъхана и сърдита. Единият ѝ ръкав беше разпран.

— Къде са пазачите?

Някой посочи затворената врата на бюфета. Валдемар пусна Керстин, дотича там и разтвори вратата. До масата седяха пазителите на реда в дружеството заедно с две момичета и се смееха, а Ескил сервираше кафе.

— Бъдете спокойни, момчета, тази вечер никой не прави скандали.

На вратата зад Валдемар се появи Нани с възпалени очи.

— Елате, дявол да го вземе — извика Валдемар, — откъде ще пребият Клас.

Ескил сложи ръка на устата си, но пазачите нахлупиха фуражките си и изскочиха навън. След тях изтичаха Валдемар и Нани.

— Какво става тук? — викаха в залата.

— Бият Клас Виберг!

Някои изскочиха да гледат. Изглеждаха уплашени, но скоро всички се смееха. А когато Валдемар стигна до стълбата, те почнаха да пеят.

„Вървя в кръг и поглеждам към теб,

после ти подавам ръка — ела да танцуваме.“

Някакви фигури скачаха като зайци в мрака, по-предпазливите покриваха очите си с ръце, за да не ги познаят. На мястото на полесражението седеше Клас и мигаше от светлината. Нани го беше прегърнала и бършеше с носна кърпа устата и носа му. Той мърмореше замаян:

— Бяха много, твърде много.

Помогнаха му да влезе в кухнята. Нани изми кръвта и почисти налепилата се кал. Ръцете ѝ бяха особено галъовни и нежни.

Всъщност състоянието на Клас не беше опасно. Въпреки че нападателите бяха доста, те не го бяха увредили много. Керстин и Валдемар излязоха навън. Контактният ключ на мотоциклета беше изчезнал, но Валдемар имаше друг в джоба си, постави го, запали мотора и те потеглиха.

— Пожар! — извика някой, тъкмо когато завиваха по шосето. После видяха как над гората небето почервеня. Ставаше все по-светло. Смътно предчувствие прониза Валдемар като отрова. Той запита Керстин през рамо:

— Къде мислиш, че гори?

— Може да е у нас — каза тя, — или у вас.

Откъм строежа долетя шум от потеглящи автомобили и мотоциклети. Вероятно сега вече никой нямаше желание да играе народни танци. Валдемар натисна рязко газта и мотоциклетът му полетя напред с шеметна бързина, без да намалява скоростта при завоите. Керстин се хвана здраво за него, но по нищо не личеше, че скоростта я плаши.

— Господи! — внезапно изкрещя тя. — У Хелденови гори!

Видяха как хората от съседните чифлици наскочаха. Прозорците светваха един след друг. Отвсякъде прииждаха нови и нови хора — пеш или с велосипедите си и се тълпяха около — чифлика. Зад оградата тичаха изплашени крави и коне.

— Всички ли излязоха вече? — извика някой.

— Май не всички успяха.

— Все пак Юнгве се спаси! Преди да дойдем, той беше изкарал конете.

— Някой трябва да го е запалил — навсякъде гори...

Противопожарната охрана пристигна шумно. Един пожарникар се впусна към потока, където постави помпата.

Изведнъж онези, които стояха в овощната градина, се раздвижиха. Жените изпискаха. Хората почнаха да тичат и да сочат нещо.

— Някой е застанал на най-горния тавански прозорец.

— Димът и огънят изглеждат така!

— Не, не, ето го пак!

— Това е самият Хелден!

От маркуча потече вода. Струята биеше нагоре по стените. Около горящите дъски започна да се издига пара. Двама души домъкнаха стълба. Тъкмо се канеха да я изправят, когато прозорецът се отвори и избълва огън и дим. Някакъв исполин се олюля и полетя с главата надолу към земята. Сред пращането на огъня се чу тежко скърцане. Жените пак изпищяха. Вече вместо небе се виждаше само червен, въртящ се дим. Много хора изгубиха съзнание. Керстин затвори очи и застана. Осветеното ѝ от пламъците лице се изопна. Валдемар тъкмо се готвеше да я изведе оттам, когато гласовете замлъкнаха.

Неизвестно откъде дойде едно момче. То посочи със слабата си ръка просналото се върху земята тяло и извика пронизително със сърцераздирателен глас:

— Лежи сега там, сатана, така ти се пада!

В същата минута откъм обора се чу жално скимтене на куче. Момчето се сепна и започна да тича през дима, като че ли не усещаше нищо. Двама души, които се опитваха да го възпрат, се отдръпнаха поради горещината.

— Милият ми Топси! — изплака момчето.

То се втурна право към огъня. Хората викаха, но то сякаш не чуваше. Скимтенето стана рязко и пронизително. Между изпотените дървета се издигаше пара, през която прехвъркваха искри, а Турстен се оплака:

— Никога не съм допускал, че ще стане така! Но аз не знаех, какво е направил с тебе!

Мнозина обърнаха гръб, за да не гледат как той изчезна сред пламъците в черното гърло на обора. За миг като че ли огънят отслабна, не пукаше толкова силно, пламъците намаляха и очертанията

на сградата пак можеха да се различават. Но изведнъж се чу нещо като стенение и под заглушителните кръсъци на тълпата цялата сграда се сгромоляса. Всичко трещеше и бумтеше. Стана толкова горещо, че хората бяха принудени да изтичат назад, за да се предпазят.

Керстин припадна в ръцете на Валдемар, лицето ѝ сякаш угасна. Той я вдигна и я изнесе навън, но тя скоро се свести.

— Припаднала ли бях?

— Да, и ако не мислех за тебе, сигурно и аз щях да припадна.

— О, много страшно беше! Сега ми е по-лошо, отколкото онзи път, когато щях да се удавя...

— Мисля, че ако тази вечер не бяхме толкова нерешителни, това нямаше да се случи.

— И аз мисля същото — каза тя. — Но никой не знае какво щеше да е най-подходящо. Можем ли да помогнем с нещо тук?

— Не, нищо вече не може да се направи.

— Тогава откарай ме обратно при леля! Нашите не трябва да ме виждат тук.

Когато тя се качи на мотоциклета, един автомобил сви по пътя и за няколко секунди ги обля със светлина. Светна се допълнително и с джобно фенерче, след което някакъв глас запита:

— Керстин, какво правиш тук?

— Леля Ана!

— Ти трябва да си при Хелфрид! Слез от този мотор!

— Сега ще се върна.

— Не, ще дойдеш с мен у дома. Сигурно си била на строежа?

Керстин погледна доверчиво Валдемар, докато слизаше от мотоциклета.

— Да не кажеш нещо лошо! — пошепна тя. — От това положението няма да се подобри.

В неделя Валдемар не можеше да си намери място. Храната не му беше вкусна, времето сякаш бе спряло. Всичко за него беше лишено от смисъл.

— Не вземай толкова присърце неща, които никой не може да поправи — посъветва го чичо му.

— Не е само това, което се случи с Хелденови! — извика Валдемар. — Всичко е така! И разказа на чичо си какво го караше да размишлява — трагедията на Клас, разправията при строежа,

държането на хората, страшният пожар през нощта и много, много други неща. — Всички ли хора са зли като дяволи? — запита той. — Човек тъкмо се зарадва на нещо и когато радостта му е най-голяма, идва друго, което помрачава всичко. Има ли някаква полза да гледаш оптимистично на живота?

Чичо му го погледна със състрадание и съчувствие.

— Само не трябва да вземаш нещата толкова присърце — каза той.

След като се наобядваха, дойде техният съсед Карлсон и започна да разказва за пожара. После извади един лист и обясни:

— Събираме помощи за Юнгве Хелден. Останал е гол като пушка. Спасил е само ризата и обувката си, които са били на него. Никой не знае дали старият е имал осигуровка на имота. Наистина Юнгве може да живее в другия чифлик, къщата е много хубава, но са му необходими дрехи и някои други неща. Впрочем говорят, че старият бил завещал всичко на черквата.

— Да — каза чичо му, — трябва да помогнем... Виждам, че другите са били щедри.

— Така е, защото Юнгве никога не е живял добре. Но аз бях и у Фредерикови. Ана даде триста крони.

— Старата любов не ръждява! Тук е написано „неизвестен — 300“. Това тя ли е?

— Да.

— Ще му дам двадесет и пет крони.

След това той се обърна към Валдемар:

— Все още ли вярваш, че хората са толкова за съжаление, колкото могат да изглеждат понякога?

Валдемар махна с ръце и вдигна рамене.

Когато излезе областният вестник, той не беше единственият прочел открай докрай репортажа за пропагандната среща. В него имаше дълъг доклад за лятната кампания: „И така, сградата, която скоро ще бъде готова, е великолепен пример за това, какво може да се постигне чрез разбирателство, другарски дух и всеотдаен труд в името на една цел.“ А за речта пишеше само: „Слово по случай вечерта изнесе един от членовете на дружеството. Неговите възгледи за по-нататъшната работа на младежкото дружество бяха здрави и оригинални.“

Така бяха се справили с въпроса. Но можеше да бъде още по-лошо.

Впрочем нито Валдемар, нито Ескил имаха време да се занимават с това, какво беше написано и какво можеше да се напише. Подготвяше се окръжна среща в Народния дом, а в събота вечер трупата щеше да изнесе още веднъж пиесата „Когато лелята дойде“. Клас също участвуваше, въпреки че лицето му беше подпухнало и той говореше трудно.

Керстин не дойде на репетицията, но те знаеха, че нямаше да ги подведе в събота.

---

[1] ЛОТИ — женска организация в помощ на армията. ↑

XIII НА ВЪРХА

От брега се дочу вик. Без да си обясни дали това беше халюцинация, или тъжен блян, той започна да навлиза навътре във водата. Краката му бяха вдървени. Едва усещаше, че ги движи. Вкочанелите му ръце потърсиха закрила в джобовете. Изведнъж му се стори, че напипва нещо между пръстите си. Извади дясната си ръка от джоба и разбра, че това е една гилза червило, което бе мушнал по погрешка в джоба си, след като бе услужил някому. Червилото беше полуразтопено и счупено. Той си представи неговия цвят и отново бе завладян от спомените на отминалото лято.

— О, не, не! — викаше нещо в него.

С всички сили захвърли червилото сред вълните.

Но пръстите му лепнеха и макар че червилото беше далеч, той усещаше неговия сладникав мирис, долавяше атмосферата на сцената, бързината и радостта от играта, съпроводени с изопването на нерви...

— Ох, спомени, спомени, проклети спомени! Ох, спомени, благословени духове на хубавото, което отмина! Ох, спомени, защо ме мъчите така?

Когато в събота вечерта той влезе в кухнята, завари там Керстин, седнала на кушетката.

— Клас каза да заминеш с автобуса — заедно с другите.

— Така възнамерявахме, не не успях. Можеш ли да ме закараш?

— Разбира се, нали пътят ни е един и същ.

Той се хранеше бързо, като от време на време вдигаше поглед към нея. Без да иска правеше сравнение с първия път, когато се бяха запознали. И тогава тя седеше така на кушетката, почти на същото място, с ръце в скута и единия крак издаден малко пред другия. Не беше се променила, само че сега бе обута с копринени чорапи и

облечена с червената рокля, която си беше ушила, за да има една хубава дреха по новата мода. Имаше късмет, че лелите ѝ не получаваха модни списания!

Той не можеше да откъсне поглед от нея. Дори и Сигрид я гледаше постоянно.

— Сигрид — помоли Керстин изведнъж, — не казвай никому, че съм била тук! Не искам у дома да узнаят.

— Да не си излязла скришом? — запита Сигрид.

— Трябваше... — започна тя лаконично. — Тази вечер трябваше да изтупваме дюшеци. Но аз казах на татко и мама...

В този момент дойде чичото. Лицето му светна, когато видя кой им е дошъл на гости.

— Но защо са зачервени хубавите очи? Плакала ли си, Керстин?

Това даде повод на Валдемар да се запита защо гласът ѝ през цялото време беше глух.

Тя се опита да се усмихне, но не можа.

Внезапно се разплака, усмивката ѝ остана замръзнала на устата.

— Но, мила, какво се е случило?

— Не зная дали да се смея, или да плача.

— Тогава се смей, но разкажи!

Тя извади голяма носна кърпа, избърса сълзите си и преглътна.

— Разбира се, от домашните ми никой не беше поканен на погребението на Хелден, понеже не сме от същата вяра, която изповядват в неговата черква. Но след погребението у нас дойде Юнгве. Чухме, че когато погребвали Хелден, той бил по-весел и по-спокоен, отколкото обикновено. У нас обаче той трепереше и заекваше. Отдалеч се виждаше какъв беше новият му костюм и колко лошо му стоеше. „Мир вам!“ поздрави той точно като стареца. Носеше малък букет. Отиде при леля Ана, застана на колене пред нея и каза: „Искаш ли да се омъжиш за мен сега, когато съм вече мъж за женене?“

— Какво — о? — изненада се тя на това предложение и няколко пъти промени цвета на лицето си. — Този въпрос трябваше да ми зададеш преди тридесет години. А сега се махай оттук!

Той не каза нито дума и веднага си отиде. Вървеше съвсем приведен, а у дома дълго никой не продума. За да не видят сълзите ми, аз изтичах навън. Намерих букетчето; беше го захвърлил върху чакъла.

Тя порови из ръчната си чанта.

— Ето го.

— Хубави цветя — отбеляза Валдемар. — Ще си поставиш ли едно цвете на дрехата тази вечер?

Керстин кимна отрицателно.

— Не, не, това са цветя от погребение — не искам да нося такива. Впрочем ето това ще закача!

Извади котенцето — талисман и си го закачи.

— Ще го нося тази вечер, така ще ми върви!

— Сигурно е взел цветята от венците — каза Сигрид. — Други няма, мразът ги е попарил.

— Преди тридесет години... — започна Валдемар и остави букета на прозореца. — На колко години са били те тогава?

— Тя е била на седемнадесет, а той на двадесет и пет — каза Керстин.

— Как ли е изглеждала Ана преди тридесет години?

На този въпрос отговори чичо му.

— Тя беше направо прелестна. И почти толкова хубава, колкото Беата. Впрочем Беата и аз сме връстници. Керстин много прилича на тях.

— Хайде де — каза Валдемар. — Следователно може с много голяма вероятност да се предположи, че след време тя ще стане като лелите си.

— Никога — извика Керстин и избухна в смях. — По-скоро ще се хвърля в езерото, отколкото да заприличам на тях.

— Сигурно няма да пътуваш в тоя вид чак до града? — я запита чичото, след като Валдемар се нахрани и се приготви.

— Не — каза тя, ще си обуя дълги вълнени чорапи, а дрехата си ще повдигна.

Когато излязоха навън, тя се притисна силно към Валдемар. Това беше тъй неочаквано, че той запита:

— Какво има?

— Нали не ми се сърдиш? Мили, нали не си ми сърдит?

— Защо да ти се сърдя? — учуди се той и я прегърна.

— Защото се държах глупаво! Кажи, че ми прощаваш!

— Щом като толкова държиш на това — засмя се той.

— Но кажи ми сигурен ли си? — молеше се тя.

— Искаш ли доказателства? — запита той и се наведе към нея. Вместо да се отдръпне, тя се усмихна и му подаде устните си — беше както през отминалото хубаво време, което му липсваше вече няколко седмици.

Накрая тя трябваше да го отблъсне, за да си поеме дъх.

Голямата сцена с прожекторите, салонът и чуждата публика плашеха артистите и през грима по челата на някои от тях прозираха капки пот.

— Страх ме е! — пошепна Керстин и на лицето ѝ се изписа безпомощност. — Мисли за мен, докато играя. Само плюшеното котенце няма да ми помогне!

— Да — каза Валдемар, — и ти мисли за мен! — След това я притегли зад кулисите и я целуна. Пак го обзе чувство, че непостижимото е съвсем близо и го издига на замайващи висоти. След това те трябваше да се погледнат в огледалото, за да видят дали целувките не са размазали червилото ѝ.

— Радваш ли се? — запита той.

— Да — отговори тя, като опря главата си на рамото му. — Никога не съм била толкова щастлива.

— Колко сте мили един към друг! — възкликна една стара селянка с гласа на Елза, който впрочем бе станал доста кисел. Сините ѝ очи святкаха под забрадката.

— Намери Хилдинг и бъди и ти мила с него, ти, която имаш обичай да клюкарствуваш за всички — каза Валдемар. — Трябва да си наваксаш онова, което си пропуснала през тези няколко седмици!

Вечерта вървеше добре.

Публиката ликуваше. Това се дължеше на Керстин и на Валдемар, които играеха вдъхновено и предизвикваха възхищението на хората. Другарите им, изпълнени с живот и сила, се вълнуваха и преживяваха всичко заедно с тях.

И все пак те играеха само един за друг, като се допълваха взаимно.

През антрактите не само Керстин и Валдемар се усамотяваха. Клас и Нани следваха примера им. По лицето на Клас все още имаше синини и му липсваха три зъба. Но това нямаше никакво значение. Видяха ги да се целуват между второто и третото действие. Другарите им веднага почнаха да подсвиркват и да си шушукат:

— Да не би тия двамата накрая да се съберат?

— Да не са лапнали един по друг?

— Това стана още на строежа в събота...

— Ех, че забавно — възкликна Елза.

— Да — отговори Валдемар, — почти толкова забавно, колкото да се забавляваш през лятото на „Нептун“.

Другите се засмяха, а тя изсъска и обърна гръб.

— Не ми харесваш. Понякога си много лош — каза Керстин нежно.

— И аз не се харесвам. Никога вече няма да бъда такъв — обеща той. — Ще бъда винаги весел...

— Искаме да видим Елин и Ерик! — викаха от публиката и другарите им ги избутаха напред.

— Излизайте, щастливци, и приемоте възхищението на публиката.

Застанаха, хванати за ръце. Той се поклони, а тя кимна. И двамата светеха от радост. Завесата се раздвижи отново: спусна се и пак се вдигна. А когато най-сетне виковете престанаха, те се прегърнаха, като че ли не можеха да понесат цялата тази радост, без да си помогнат взаимно.

— Може ли да бъде по-хубаво от сега? — запита той, запъхтян, а тя отговори:

— Изглежда, че щастието беше по-голямо, отколкото би могло да се понесе...

А после се целунаха страстно, като забравиха за света. Зад кулисите явно им се присмиваха. В същия момент завесата се вдигна отново.

Хората ги сочеха с пръст и техният сърдечен смях ги извади от унеса. Объркаха се и отскочиха един от друг, но все пак той не пускаше лявата ѝ ръка. Поклониха се и се оттеглиха заднешком.

Театралната трупа ги заобиколи: тупаха ги по гърбовете, поздравяваха ги. Тук бяха и музикантите, и двете момичета, които се провикваха като тиролки, и още няколко други от техните хора. Те се смееха и викаха, приказваха един през друг, като че ли не знаеха как да намерят отдушник на голямата си радост.

Но Керстин и Валдемар им обърнаха гръб, свалиха си грима и изтичаха на терасата на покрива. Духаше студен вятър и освежаваше

челата им.

— I love you.

— I love you too — отговори тя. Валдемар я беше научил на тези няколко английски думи. Притиснати един към друг, те гледаха града. Бяха съвсем сами.

Тя го запита:

— Сигурно пак те учудвам? Не искаш ли да ме попиташ защо днес се държа с теб по един начин, а утре по съвсем различен? Но сигурно сега не съм лоша?

— Не, не си лоша!

— Знаеш ли, аз обмислих!

— Мога да си представя. Обикновено това има огромни последствия.

— Не, не бъди лош сега! — укори го тя и го ухапа по брадичката. — Размислих и вярвам, че е правилно. Преди исках да бъда близо до теб, но в това имаше нещо не съвсем хубаво. Не съм предполагала, че никак не е правилно... Вярваш ли в бога, Валдемар?

— Никога досега не съм мислил за това. Но ти ме накара да се замисля.

— Те ми казваха, че да любиш било грозно и мръсно! Вярвах им, когато се отнасяше до плътската любов! Единственото оправдание беше благословията на обществото, като при това не биваше да намираш радост... Но сега те ми казаха, че всичко е грозно и мръсно: да се целуваш, дори само да обичаш някого повече от себе си, да харесваш някого толкова много, че без него животът ти да е половинчат. Опитвах се да твърдят, че това било грешно. Тогава започнах да размислям. Щом бог ни е създал така, той навярно е сътворил всичко с някакво предназначение.

— Да.

— Те ми казваха, че човек е създаден чист и добър. Как може нещо, което носиш в себе си, да е грозно, след като е свързано с най-красивите ти чувства? Не ми се смей! Но аз мислих много дълго и се разкайвах все повече и повече за това, което ти казах. Но може би беше добре, че то излезе наяве. А днес! Никога няма да забравя как горкият Юнгве Хелден използва първия удобен случай да й направи предложение — на нея, която не бе успял да спечели преди тридесет години. Никога няма да забравя как изглеждаше леля Ана — тази,

която мразеше и рушеше радостта около себе си. Тя даде триста крони за него, с което отговори утвърдително. Сърцето и обаче беше замръзнало, а и за какво би и послужило? Животът е вече свършен и за двамата! Валдемар — извика тя изведнъж.

Тя се вкопчи силно в него, а топлият ѝ нежен дъх започна да гали лицето му.

— Валдемар, помогни ми да не стана като нея! Нека живея, докато съм млада и докато мога да живея. Ще ти помогна и ти да бъдеш щастлив. Не ме е грижа какво ще стане след това! Може би ще дойде краят...

Тя млъкна. Двамата едновременно погледнаха към тъмния блок от жилища със светлинните бездни на улиците помежду им. После погледите им се плъзнала по-нататък към пристанището, към пътя, който се виеше някъде между планинските хребети и водеше към домовете им...

— Хубаво е — каза той тихо.

— Да... стоя тук и си мисля, че тъкмо в твоя и в моя чест тази вечер е толкова красиво...

В града някои прозорци светваха, други угасваха. В далечината, около железницата, изскачаха сини искри от електропровода, когато вечерният влак се носеше на север. В момента се виждаха само горните фарове на два парахода, които се разминаваха в залива.

— Погледни корабите — каза тя. — Как се срещнаха светлините им. Изглеждат като някакво светлинно кълбо.

Валдемар пошепна:

— Представи си, че всеки човек е такова пламъче, което се движи към времето и пространството. Представи си също, че той оставя ивица светлина след себе си. Каква странна тъкан ще се образува, когато хората се намерят и се разделят! Едни пламъци угасват, други лумват, а понякога се срещат две малки искри, които си подхождат и изгарят в голяма, ярка светлина...

— Да — съгласи се тя.

Те стояха облепени на перилата с долепени едно до друго лица и гледаха всичко и нищо, себе си и целия свят. Но почна да става студено.

— Къде да отидем? — запита тя.

Валдемар разбра, че тя иска да слязат на топло при другите.

— От носталгия ли страдаш? — закачи я Валдемар и я притисна към перилото. Керстин се облегна назад така, че косата ѝ провисна надолу като черен воал. Усмиваше се, а зъбите и очите ѝ блестяха. Той се наведе и я целуна. За миг долепи ухо до гърдите ѝ и се вслуша колко учестено бие сърцето ѝ.

— Да, тук не можем да останем. Да потанцуваме ли малко? Ще ме закараш ли след това у дома?

— Но къде ще се скрием сетне, мила? — пошепна той нежно.

— В къщи не можем да отидем, у вас също. Ще бъде почти богохулство и да се скрием в някой плевник. Да почукаме при баба и дядо! Искаш ли?

— Да, Керстин, и аз ще те пренеса през прага на ръце... Керстин, колко ни е добре сега заедно! Всички ни обичат, всички, които означават нещо за нас, нашите другари... Щях да съм прекалено щастлив, ако знаех, че си поне наполовина толкова щастлива, колкото съм аз... Керстин, Керстин, аз съм... аз искам... Не намирам думи, Керстин, мило мое момиче...

Когато слязоха долу, там вече бяха започнали да танцуват. Тя танцуваше изцяло отпусната в прегръдките му. Клепачите ѝ бяха полупритворени и прозрачни, кожата на челото ѝ беше бяла и гладка, бузите ѝ ту поруменяваха, ту побеляваха. Тя дишаше леко. Допирът на тялото ѝ го сгорещи и разпали. Внезапно тя потръпна, сложи глава на рамото му и пошепна:

— Хвани ме здраво! Ръцете ти са толкова внимателни и нежни, чувствавам се сигурна с теб...

Те правеха впечатление с държането си. Но какво от това? Бяха сами с музиката, всичко останало изглеждаше мъгляво; някакви фигури се движеха като манекени. Другарите им се засмяха, когато Валдемар ги помоли да вземат със себе си в автобуса китарата и чантата. Но какво значение имаше това? Всички шумяха и викаха подире им „честито!“, на което влюбените се усмихваха и благодаряха.

— По лицето ти се е запазил малко грим — забеляза Валдемар.

Керстин се усмихна и отговори:

— Нека да остане, докато се върна в къщи.

Най-после те се измъкнаха от града, минаха моста и поеха през гората. Валдемар не намаляваше скоростта при завоите, дързък както

винаги. Поощряваше го нейната прегръдка — толкова силна, че усещаше главата ѝ върху гърба си.

— Керстин — извика той през рамото си, — искаш ли да дойдеш с мен при баща ми и майка ми и да се запознаеш с тях?

— С удоволствие, но те не ме обичат. Как биха могли да ме обичат?

— Те никога не са те виждали. Почакай, ще ги очароваш от пръв поглед.

Керстин се усмихна.

— Ще бъда щастлива колкото тебе, ако мога да го постигна!

— Валдемар — подхвана тя след като изминаха няколко километра, — когато мисля за дядо и баба, толкова се радвам. Колко мили хора са те! Бих желала да стана като тях, когато остареея. В такъв случай няма да бъде тъй ужасно да се живее дълго...

— Да — обади се Валдемар — и аз бих искал да имам толкова спокойна старост. Нека светът си върви по своя път. Хората със силен дух могат да гонят слънцето и звездите на воля — аз нямам силен дух, чувствавам се по-добре, когато си стоя спокойно на земята.

Малко по-късно тя извика:

— Опитвам се да те целуна по гърба. Навярно не усещаш?!...

— Чувствам нещо, което ме дращи по дрехите...

— Ако намалиш малко скоростта, ще ти подаря една истинска целувка.

— Очаквам го с нетърпение!

Стигнаха до кръстопътя. Оставаха им още само седем километра. Вятърът се усили. По челото на Валдемар избиха капчици пот. Той си помисли, че скоро ще се приберат. Толкова хубаво беше тази вечер, дори мракът беше хубав. Раздиплен от светлинното кълбо на фаровете, той се спускаше стабилен, сигурен.

Отсреща се зададе един автомобил. Но как кара този луд? Сигурно е пиян. Движи се вдясно^[1]! Сега минава от другата страна! Не, пак се връща!

На завоя има разхвърлян чакъл и... сега той връхлита... право в нас!

Мотоциклетът се движеше много бързо. Когато Валдемар натисна спирачката, той се хлъзна по нестабилния чакъл на наклона. За миг фаровете на автомобила светнаха като очи на някакво грамадно

насекомо. Валдемар протегна крак, за да запази равновесие на завоя. Сетне почувствува удар, стори му се, че нейде далеч се счупи нещо... Зави му се свят и усети солен вкус в устата си.

Нито за миг не изгуби съзнание и веднага изпълзя от рова. Извика, но автомобилът само профуча, като задните му фарове сякаш примигнаха подигравателно.

— Керстин!

Видя я на края на рова. Лежеше неподвижно и не отговаряше. Сякаш някаква грамадна ледена ръка му спря дъха. Той допълзя до нея, побутна я, попипа стройните ѝ крака. Нищо не изглеждаше счупено. Беше паднала по очи върху камъните. С разтреперани ръце той обърна тялото ѝ и го освети с фенерчето си. Лицето ѝ беше бяло, без нито една драскотина, изкривено от болка. Краищата на устните ѝ потрепваха. Той я хвана за раменете и я повдигна.

— Керстин, Керстин, чуй ме! — Валдемар се огледа наоколо. Мракът беше ням, а той не можеше да съобрази откъде да намери вода.

Изведнъж тя простена, тялото ѝ се изви в спазма. Уплашен, той се надвеси пак над нея.

— Керстин!

Сигурно се беше ударила по гърба или пък странично.

После тя отвори очи — слава богу!

— Тук ли си?

— Да, да...

Ръката ѝ трепереше във въздуха. Той я хвана и пръстите ѝ веднага се свиха около ръката му. Опита се да се усмихне, но лицето ѝ се изкриви в гримаса.

— Сигурно съм се ударила... усещам се като прерязана на две... — Тя дишаше на пресекулки и се задъхваше. А когато той сложи ръка на гърдите ѝ, усети, че сърцето ѝ бие неритмично, понякога едва забележимо.

— Чакай, ще ти помогна, лежиш много неудобно. — Той постави ръце под раменете ѝ, но тя изкрещя и се запревива като настъпен червей; изкрещя слабо, но пронизително, като че ли се беше изгорила. Той дълго търси из джобовете, докато намери фенерчето си. Лицето ѝ имаше пепеляв цвят.

— Какво ти е?

— Не зная... сега не е опасно... остави ме да лежа.

Обзе го безумна решителност, която пропъди паниката. Изправи се, сграбчи ръката ѝ, сетне я пусна.

Не се страхувай, Керстин, ще отида да доведа някой на помощ.

— Да — пошепна тя безжизнено, сякаш простена.

От най-близкия чифлик го делиха километър и половина. Там имаше и телефон. Скоро щеше да стигне и да се върне обратно. Напрегна всичките си сили, пот го изби и главата го заболя от напрежение, докато изкара мотоциклета си на пътя. Но той не можа да потегли; запали се, но не тръгна. Валдемар не успя да намери повредата.

— Валдемар, любими, не отивай, остани тук...

Той коленичи до нея.

— Мила Керстин, аз трябва да повикам помощ. Мотоциклетът ми не върви, трябва да изтичам. Но това няма да трае дълго!

Ръцете ѝ се вкопчиха в него като железни скоби.

— Не ме оставяй!

Той отново освети лицето ѝ и не можа да сдържи вика си. Очите ѝ бяха хлътнали, кожата ѝ беше започнала да пожълтява. Какво беше това? Кръвта ѝ ли изтичаше?

— Легни до мен! — помоли тя.

Той я послуша. Ръцете ѝ се вкопчиха в тила му. Усещаше дъха ѝ в лицето си. Валдемар легна и се вслуша няколко секунди. Чуваше как собственото му сърце бие като чук. От рова миришеше на застояла вода, на пръст, на гниеща трева, на кръв... Но кръвта капеше от собственото му лице. Той я почувствува върху ръката си.

Хладината започна да се усеща силно, те не можеха да останат повече тук. Трябваше да повдигне момичето, за да постеле якето си, но много внимателно защото не знаеше какво е станало с гърба ѝ... Опита се да я подхване, Керстин застина и извика сърцераздирателно. Той не можеше да ѝ помогне, дори не успя да освободи пръстите ѝ. Оставаше му само да стои при нея, понеже тя го помоли за това.

Мина някакъв автомобил. Валдемар се изтръгна от нея и се затича по пътя, като викаше и ръкомахаше. Ръцете и лицето му бяха изцапани, кървави, дрехите му разкъсани.

— Трябва да ми помогнете, трябва!

В автомобила жената изкрещя, а мъжът при кормилото изруга.

— Това е луд човек! — и натисна педала на газта.

Валдемар стоеше на пътя и кършеше ръце след автомобила в безсилна ярост. Чу нейният глас, тънък и далечен:

— Студено ми е! Ох, толкова ми е студено! Къде си?

Той коленичи, смъкна якето си и я зави с него. Но въпреки това тя трепереше. Опита се да докосне лицето му. Ръцете ѝ бяха леденостудени. Шепнеше името му и няколко едва доловими думи:

— Защо е толкова студено? Още не е настъпила зимата! Лято беше днес, когато отидохме при потока край Големия камък да ловим раци...

Той се разплака диво, необуздано, дръпна сакото си така, че копчетата му се разлетяха, покри я с него, легна до нея и започна да я целува. Целуваше я, целуваше, за да може топлината да проникне до нейните устни и бузи.

А наоколо им свиреше есенният вятър — вледеняващ и суров; докосваше телефонните жици, пискаше в една купчинка изсъхнала трева, извисяваше се в далечен, глух звук, подобен на органен. Мразът беше покрил земята с коричка, но под нея почвата беше мокра, а влагата бликаше, прояждаше, сковаваше. Той трепереше от студ, разтърсваше се от плач и страх — и нищо, което правеше за своята любима, не можеше да ѝ помогне. Обезсилени, ръцете ѝ се плъзнаха по тила му и паднаха.

Зададе се някакъв колоездач. Валдемар му извика с прегракнал глас:

— Елате за малко, който и да сте! Помогнете ми!

Колоездачът се спря и извика:

— Господи!

Валдемар светна с фенерчето си и различи на светлината техния съсед Карлсон. След това освети себе си и момичето.

— Попаднахме на един пиян тип в автомобил. Моля, извикайте по телефона бърза помощ, звънете бързо! Не мога да я оставя сама.

— Стендал и малката дъщеря на Бернт! Боже опази!

Това беше всичко, което той каза. Никакви въпроси, никакви ненужни размисления — човекът хвана велосипеда си и потегли.

Валдемар погледна загрижено Керстин на светлината. Беше притихнала, сякаш спеше. Но по време на сън около устата ѝ не се образуваха такива сурови и горчиви линии, а върху лицето ѝ нямаше

такъв израз на неизказан ужас. Тук-там около очите ѝ, по бузите и устата бяха останали следи от грим.

— Жи-жива ли си?

Тя отвори очи. Тъмни и уморени, те се впиха в него, устата ѝ потръпна и тя се опита да се усмихне.

— Да, мъничко...

Но студът я разтърси, ужасен сковаващ студ. Никаква любов, никаква топлина не можеше да го прогони.

— Студено ми е... А защо е толкова тъмно?

Керстин, Керстин, ах ти, прекрасно момиче!

Ти, която искаше около теб да бъде топло и спокойно, ти която се боеше да стоиш сама в тъмнината, ти, която обичаше слънцето, светлината и живота, защо трябваше накрая да си отидеш така?! Ти толкова искаше да живееш... Той посегна към гърдите ѝ, намери котенцето от плюш и го сграбчи.

— Керстин, ако можех, аз бих ти помогнал... ако можех да те достигна!

Чувството за самота надделя, беше страшно. Струваше му се, че равнината иска да се повдигне от всички страни, да се изправи като свод над него и да го притисне с тежестта на своята земя, а леденият вятър да го повали под ниското, облачно небе.

Обземаше го все по-силно и по-силно чувството на безпомощност.

Болничната кола дойде.

Объркан, Валдемар вдигна поглед, после отвърза мекия малък талисман, мушна го в джоба си, изправи се апатично и видя как я поставиха на носилка и я покриха с одеяло. Някакъв болногледач се наведе над нея за миг. Сетне дръпна одеялото нагоре.

Всичко беше тихо, само вятърът виеше в телефонните жици.

---

[1] Транспортните средства в Швеция се движат вляво — Б.р. ↑

XIV

ПРОДЪЛЖЕНИЕТО

Той чу нов вик от брега, а когато се приближи между воалите от разкъсана пяна и летящи пръски, видя две черни фигури, — по-голяма и по-малка. Те викаха именно него.

Искаше да се обърне, но не може. Искаше да извика нещо, но гласът му пресекна. Съвсем апатично, крайно изморен, за да може да вземе каквото и да било решение, парализиран от студа, той отиде до сушата. Чакаха го там, където свършваше пяната, а водата пръскаше около тях.

— Валдемар! — извикаха те.

Той се спря и ги погледна. Сакото му се ветрееше, водата се процеждаше по дрехите. Косата му, полепнала на кичури, се развяваше от вятъра.

Те го обгърнаха с ръце, притеглиха го към себе си и той тръгна — безучастен като някаква кукла.

Ох, забрава, забрава, благословена забрава...

Някой почука на вратата. Той вдигна глава от масата, на която се бе облегал, но не отговори. Отвън се чу гласът на Сигрид:

— Вале, един приятел иска да те види!

— Кажи му да си върви!

Но все пак вратата се отвори. Влезе Ескил.

— Моите почитания! — поздрави той бързо.

Валдемар го гледаше в недоумение. Очите му не бяха видели сън и бяха повехнали.

Ескил постоя учуден около половин минута, след което седна на другия стол.

Двамата гледаха в различни посоки, но накрая очите им се срещнаха. След това отново се разминаха. Ескил се местеше на стола

си, покашляше и потриваше нервно с крак, а сетне каза внимателно, почти изпитателно:

— Сигурно не си забравил, че сградата ще бъде открита тази вечер и че си обещал да говориш по този случай.

Едва сега Валдемар отвори уста и извика високо:

— Не мога да го направя!

— Разбира се, че можеш! Съзнавам, че идването ми при теб е необмислено, но смятам също, че за излекуването ти е необходима силна доза лекарство.

— Да се излекувам!?

— Знаеш ли какво е казал в проповедта си пасторът днес?

— Бях на черква, но не чух много...

Валдемар се напрегна и си спомни как пасторът рисуваше картината на борбата между Дон Кихот и вятърните мелници. Той беше доловил трагичното, но думите му излизаха бледи. Все пак Валдемар си спомни нещичко:

— Злото все повече намира почва и поради това божията справедливост удря всеки ден и всеки час с все по-голяма суровост. Но най-тежкото престъпление — танцувалните зали на младежкото дружество с нечистите си цели — очаква своето наказание. Ползущи се с добро име хора от общината се съюзиха с дружеството, за да завлекат младите още по-далеч в мръсотията на живота... Но аз ви моля, вас, които все още мислите здраво, работете и за в бъдеще без умора за доброто на своите деца.

Ескил се засмя доволен и продължи:

— Цялата община се вълнува от тази проповед и все повече хора отиват да видят сградата от чисто любопитство. Трябва да отидеш и ти — благодарение на тебе днес ние ще победим.

Но думите смътно стигаха до него и сякаш засягаха нещо, което вече беше станало или тепърва предстоеше. Не му беше ясно и не го интересуваше. Разстоянието беше много голямо, едва можеше да осъзнае за какво става въпрос. Уморен и тъжен, той отговори:

— Какво значение има това или онова? Колкото и малко да го слушат, пасторът винаги ще говори, а вие идвате, за да ви видят в черквата, не слушате и се държите така сякаш това е нещо естествено. Вашето тържествуване е също така противно, както всичко останало...

Аз съм уморен от тази война на всички против всички. Искам да ме оставите на мира!

— Съвземи се, стари приятелю! Не си струва да се закопаваш тук!

— Говори! Продължавай да говориш! Давай колкото си искаш добри съвети, ти, който е трябвало да мислиш денонощно, но не си поумнял от това. Ако бях карал по-бързо, така, че да стигнем на кръстопътя преди автомобила, нямаше да се случи най-лошото. Ако бях размислил предварително и просто бях спрял, това в никакъв случай нямаше да стане...

Той млъкна. В този момент и двамата погледнаха към масата.

— Ескил!

— Да!

— Кажи ми, вярваш ли, че можеше да бъде другояче, ако бях обмислил предварително?

Ескил стана, заобиколи масата, хвана го за раменете и го разтърси.

— Слушай, трябва да се съвземеш, иначе лошо ти се пише. Не трябва да капитулираш по този начин. Вярваш ли, че друг би го сторил? Хилдинг...

— Хилдинг!

— Тъкмо той, да. И все пак е по-мъчно да се оплаква жив човек...

— А ти навярно не си оплаквал нито жив, нито мъртъв?

— Какво знаеш ти? — разпалено реагира Ескил.

— Може би нищо — отговори Валдемар глухо. — Впрочем Хилдинг ми каза веднъж, че за да живееш трябва, да си издръжлив и да не се оставяш да ти въздействуват случайни несполуки.

— Съвсем вярно. Ела сега с мен, докажи, че си достоен за живота.

— Но не е случайна несполука за един човек, когато всичко му се обърне надолу с главата, нали? Не мога да дойда!

— Трябва да дойдеш. Днес няма да ни изневериш! Ти обеща да изкажеш благодарността на младежкото дружество пред строителите и не можеш да не си изпълниш обещанието. Трябва да ни помогнеш и по-нататък. След това ние ще ти помогнем. Има още много неща, за които си струва да живееш.

Валдемар обеща да отиде с него. Но мислите му се въртяха без ред около непрекъснатия кошмар през последните дни. В съзнанието му плуваха най-различни представи.

Когато се беше запознал с бабата и дядото на Керстин, той беше решил за себе си, че може да отива при тях в безизходни моменти. И той отиде при тях. Почука на вратата. Баба ѝ му отвори.

— Ти ли си! — възкликна тя, като пое дъх — Засрами се, ти съсипа нашето мило момиче!

И хлопна вратата.

А при черквата днес! Шест души носеха един бял ковчег, купчина пръст, покрита с дъбови съчки, няколко венци от замръзнали цветя. Беше се събрала голяма група от хора. Това бяха техни съседи, нейни съученички и приятелки. Обърнаха се да го изгледат, след това започнаха да си шушукат. В ушите му бучеше и го измъчваше свистенето на вятъра в плащещата върба, до която той беше застанал. Долови и откъслечни фрази: „Злият вятър на живота се изви срещу една човешка рожба в най-красивия ѝ полет. Никой не знае дали от това цвете щеше да излезе нещо велико, но присъдата над съблазнителя е тежка. Защото казвам ви, този, който съблазни някое от моите най-малки деца, заслужава да му се окачи воденичен камък на врата и да бъде хвърлен в морето...“

В къщи всички бяха мълчаливи. Кръжаха около него като около някой чужд. Беше уверен, че не го осъждаха и виждаше негласно, сърдечно съчувствие в очите на братовчедка си. Но не го и оправдаваха. А на обед се проведе дълъг, тайнствен телефонен разговор с баща му. Но него не го интересуваше какво си бяха казали.

После отидоха при новата сграда, той и Ескил. Беше осветено. Полуизсъхналите бои на стените и покрива блестяха, а над сцената висеше един плакат с надпис „Добре дошли!“. Момичетата бяха ушили пердета и бяха поставили завесата и сега всичко изглеждаше на мястото си. Хората си говореха и шумяха. В залата владееше напрегнато очакване и тържественост.

— Без тебе това нямаше да се осъществи — каза Ескил още веднъж, докато си оставяха горните дрехи в гардероба. — Бъди горд и знай, че сме ти благодарни!

Но защо всичко бе тъй далечно? Мъглата се бе оттеглила като вдигаща се завеса. Вече виждаше ясно. Но защо все пак всичко беше

толкова мъничко и така далечно? Чуваше думите и схващаше съдържанието им, но те не намираха никакъв отзвук в него, сякаш въпреки всичко не ги беше чул. Ех! Той стисна зъби. Трябваше да си наложи да остане там, да се качи на сцената, да каже нещо на слушателите, каквото и да е, само да бъде кратко.

Но навсякъде хората се обръщаха и го гледаха, побутваха се и си шушукаха. Усети как нежеланието го обзема като кошмар, който пълзи по кожата му и се крие зад гърба му.

Там бяха Ели и Кале: той със зачервени неспокойни очи, а Ели — уплашена и притеснена. Те го изгледаха студено и се извърнаха. На една пейка бяха седнали Елза и Хилдинг и нещо си шепнеха. Валдемар се изчерви, ушите му пламнаха. Обърна се, а Елза му се изплези. Онези които седяха най-близо до него, поклатиха глави и зацъкаха с езици.

Сега не само, че всичко сякаш се отдалечи, сега отново се спусна и мъглата. Завесата падна завинаги, пиесата беше приключила — безвъзвратно, веднъж и завинаги.

Валдемар се обърна към Ескил и му подаде ръка:

— Отивам си! Не мога да понеса това!

Ескил го изгледа студено и заяви:

— Може би така ще бъде най-добре.

— Да — каза Валдемар. — Сигурно се радваш, че си отивам. Ти имаш известна способност да си избираш помощниците.

Но Ескил не пое ръката му. Той вече говореше с Йоханес от Твет, че е време да започнат. Изглежда хората губеха търпение.

Животът продължаваше своя ход, а който не можеше да върви в крак с него, изоставаше.

Когато Валдемар се върна в гардеробната, завари там няколко шумни момчета. Те гледаха, подвикваха, но щом го съзряха нещо си пошушнаха и продължиха предишните си занимания, без да му обръщат внимание. Внезапно прозорецът издрънча — едно стъкло се бе счупило. Първо се изплашиха, след това се изкикотиха.

— Няма нищо, това е прозорец от новата сграда.

После се измъкнаха.

Валдемар беше съвсем объркан, идваха му наум най-различни мисли: дали това което ставаше вътре беше животът, следващ своя

неумолим ход през времето и пространството, или той самият беше животът, отдалечаващ го от нещо, което стои на едно място?

Няколко души излязоха навън, като се смееха тихо.

— Ето го там. Всъщност не трябва да се отърве току-тъй.

Валдемар вече си беше сложил шалчето и посягаше да си вземе якето. В същия миг обаче го обзе паника. Побягна навън. Смехът им не преставаше да реже ушите му. По стълбите и отвън стояха момчета. Когато мина покрай тях, някой му подложи крак и той падна по лице. Обърна се веднага, скочи на крака и се затича към велосипеда си. Шалчето му се отвърза и падна, без той да забележи. Ръцете му се бяха изпотили при допира с чакъла — той не усети и това. Една единствена мисъл имаше: да се махне оттук! Искаше да изтича на сцената и да каже „довиждане“ на Нани и Клас, но не се осмели. Искаше да си запази поне една илюзия за вярно приятелство. Вместо това, той се метна на велосипеда и пое към езерото.

След него откъм новата сграда долитаха думите на песента:

*Добре дошъл е всеки под покрива на младежта,
който ни подава братска ръка.
Искаш ли да чуеш нашата цел,
искаш ли да обикнеш нашето дело,
изградено върху свободата и любовта?*

Те се смееха и хълцаха, викаха един през друг името му:

— Валдемар, мило момче!

Бяхме при сградата, там ни казаха, че си поел към езерото...

— Толкова се радваме, че въпреки всичко си жив и здрав!

— Толкова се радваме, че пак си при нас! Толкова се радваме, че всичко мина! Толкова се радваме, че пак си нашето момче!

— Трябва да побързаме да отидем на топло, за да не се разболееш!

След това се изкачиха на шосето при автомобила. Той вървеше помежду им. Държаша го здраво за ръцете. Валдемар се препъваше,

вървеше смирено до тях и не усещаше първите пристъпи на студа, които постепенно предизвикваха тръпки в мокрото му тяло.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.